

Bibliotheca S. J.

Les Fontaines

CHANTILLY

HO

230/114

① 279.1
230/114

GF

HISTORIA
ORDINIS BT-11
TEVTONICI.

HISTORIA ORDINIS EQVITVM TEVTONICORVM HOSPITALIS S. MARIAE V. HIEROSOLYMITANI.

POTISSIMVM EX

BVLLIS, DIPLOMATIBVS, CHARTIS, SIGILLIS ANTIQVIS,
TABVLIS STEMMATOLOGICIS etc.

TABVLARII BALLIVIAE AVSTRIACAE ITA ILLVSTRATA, VT AD
COMMVNEM ETIAM HISTORIAE ET GENEALOGIAE
VSVM ADAPTATA SIT.

PARS I	CONTINET	{	COMPENDIVM HISTORIAE ORDINIS TEV-
PARS II			TONICO-EQVESTRIS.
PARS III			CHARTAS, QVAE VEL ORD. TEVT. GENERA-
PARS IV			TIM SPECTANT etc.
			CHARTAS, QVAE AD BALLIVIAM AVSTRIACAM
			ORD. TEVT. REFERVNTVR.
			TABVLAS STEMMATOLOGICAS ET SIGILLA
			ANTIQA.

APPENDIX

BVLLAS ET DIPLOMATA EIDEM ORDINI DATA, TRANSCRIPTA
EX MSS. FVLDENSIBVS,
COMPLECTITVR.

EDIDIT HAEC RAYMVNDVS DVELLIVS CANON. REGVL.
S. AVGVST. LATERAN.

VIENNAE AVSTRIAE,

PROSTAT APVD PETRVM CONRADVM MONATH.

M DCC XXVII

FAVENTISSIMAE MEMORIAE
 REVERENDISSIMI
 ET
 EXCELLENTISSIMI
 DOMINI, DOMINI
 S. R. I. COMITIS

GUIDOBALDI

DE STARHEMBERG etc. etc.

EXCELSI TEVTONICI ORDINIS EQVITIS
 INCLYTAE BALLIVIAE AVSTRIACAE COMMENDATORIS
 PROVINCIALIS
 S. CAES. REGIAEQVE MAI. A SANCTORIBVS CONSILIIIS
 SVPREMI EXERCITVS DVCTORIS
 REGNI SCLAVONIAE GVBERNATORIS
 LEGIONIS PEDITVM TRIBVNI

HOC OPVS AVCTOR CONSECRAT.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

CHICAGO, ILL. 60637
UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS
54 EAST LAUREL STREET
CHICAGO, ILL. 60607
TEL: 773-936-3400

REVERENDISSIME ET EXCELLENTISSIME
DOMINE

DOMINE AC FAVOR
BENIGNISSIME!

D*Vm hancce Lucubrationem, REVERENDISSIME AC
EXCELLENTISSIME COMES, Nomini TVO in
orbesplendidissimo veneranter inscribo, legem justitiae,
(cui TV TE quoque raro exemplo totum addixisti) adimpleo, qua
serio universis praecipit: Suum cuique reddere. TV me
hominem, licet a Musis tenuiter instructum, ad perscrutandum
locuples Ordinis Teutonico-Equestris Tabularium Balliviae
Viennensis (cui sanctissime praees) evocasti; evocatumque
insigni munificentia prosecutus es: atque ita hic liber natus
fuit; totus exinde TVVS; quoniam TVA cura, Sumtu TVO,
utroque maximo, lucem adspexit, quippe quem decori Ordinis
XXX 2 TVI,*

TVI, Reipublicae literariae commodis, digno TE instituto destinasti. Ita nimirum de Hercule quoque legitur; ipsum, confectis cum summa nominis sui memoria certaminibus, Musis & ducem fuisse & comitem, ac eapropter MVSAGETEN dictum. Quod si concepta hunc in modum voluntas TVA ad irritum decidisset, omnis causa profecto in me (cui vis ingenii, non item promptus obsequendi animus defuerit) merito sit transferenda; Si quidem, sin minus ego Maronis, TV Maecenatis partes sedulo implevisti. De FAMILIAE TVAE antiquitate, meritis, flore consulte taceo, ne solem in meridie quaerere videar, et, ut ne modestiam TVAM irriterem, de excellenti animi TVI bonitate ne quidem verbo dicere constitui.

Ergo hoc superest, ut primo TIBI pro collocata in me fiducia et benevolentia, proque acceptis ingentibus beneficiis propalam amplissimas gratias persolvam: dein, ut hoc quoque fatear ingenue, magnum fortunae meae incrementum accessisse ex eo, quod solidas vitae sanctae et prudenter instituendae regulas ex ore et exemplo TVO excipere, mihi saepiuscule licuit. DEVS bonus isthaec retaliet, TEque Reipublicae, Ordini Teutonico-Equestri, et bonis omnibus ut cum diutissime servet! Ego, ut hoc eveniat ardentissimis precibus ejus numen exorabo

TVVS

REVERENDISSIME ET EXCELLENTISSIME DOMINE
DOMINE FAVORITOR BENIGNISSIME

DABAM VIENNAE IN DOMO TEUTONICA
KAL. NOVEMBRIS clo lo cc xxvi.

SUBMISSISSIMVS SERVVS

RAYMVNDVS DVELLIVS CANONICVS
REGVLARIS LATERANENSIS.

LECTORI BENEVOLO S.

ITa, amice Lector res exigere mihi videtur, ut antea, quam hunc librum evolutum eas, quaedam Tibi tum necessaria, tum jucunda significem. Hinc primo loco imaginem consuetudinis atque vitae ingeniique *REVERENDISSIMI ET EXCELLENTISSIMI* Maecenatis, cujus vocatu hoc laboris literarii aggressus fueram, ea lingua et verbis iisdem, quibus ego illud a primae Nobilitatis Viro (ab ingenio et familiari cum nostro consuetudine hujus, quoad ejus fieri potest, capaci) acceperam, Tecum communicabo: en illam!

Monseigneur le Comte Guidobalde de Staremberg est d'une de plus anciennes et les plus nobles familles de l'Autriche*. Il est d'une taille mediocre, mais fine: son temperament ois, ses yeux toujours étincellans, aussi bien que les gestes, et sa manier de parler marque une extreme vivacité. Il est adroit dans tous les exercices, il a très bien étudié; il possède toutes les qualités d'un grand Capitaine, sobre, laborieux, vigilant, sans inquietude, doüé d'un discernement epuré; il voit d'un seul coup d'oeuil tout ce, que bien d'autres, quoique tres expérimentés ne sçauroient démeler après une longue méditation. Il n'a point d'autre intérêt, que celui de la gloire, point autres veües, que les services de son Maître, toujours

* De hac illustrissima familia vid. Valentin. Prevenhuer in Alt-Steyrmark, quem librum, utpote rarissimum, iterum sub praelum a me revocatum exhibebit Syntagma meum Scriptorum Austriacorum.

jours serer pour ses devoirs malgré ses blessures considerables. Il enseigne par son exemple la discipline militaire dans la plus grande rigueur : Sa morale est tout a fait Chretienne; sa severité ne va jusqu'à faire repandre du Sang, et. si quelque fois il menace, c'est, qu'il craint la dure necessité de châtier. Dans l'occasion il est intrepide, et son feu, qui redoute, ne s'oppose pourtant jamais a sa prudence. Il entend merveillement l'infanterie, soit dans la guerre de Campagne, soit pour defendre, ou pour attaquer une place. Personne ne connoit mieux, que lui l'avantage d'un poste, et il sçait a fond les fortifications. Il blame toujours les actions equivoques independemment des personnes, qui les commettent. Il se plait a moraliser, il a des opinions singulieres et fort austeres; il inspire toujours et par son exemple et par ses paroles de bons Sentimens a ceux, qui l'approchent, il sçait de même railler agreablement, autant que cela est compatible à un homme de son age et des ses emplois. Il aime la lecture, mais de peu de livres, pour en profiter d'avantage. Sur les choses qui portent coup, il observe un religieux et continuel silence, pendant que sur celles, qui sont indifferentes, il soutient souvent la conversation. Sa prudence consommée porteroit souvent la reserve jusqu'à un espeece de mesiance, si les genereux sentimens de son coeur n'y mettoient obstacle. Il est bon parent; il est fidel a ses amis, puisqu'il ne les flatte point, et s'il n'a pas un certaine sensibilité de coeur, il n'en est moins attentif a faire plaisir a ceux, qui le prient de faire quelque chose pour eux. Il n'a pas moins de talent pour la negotiation, que pour la guerre, il connoit a merveille la difference de conjunctures et des tems également capable de penetrer le secret d'autrui et de cacher le sien. Il a recherché et vu plus d'occasions depuis qu'il sert, que bien d'autres de ses anciens; il a été fait Marechal a l'age de 46. ans depuis la fameuse marche en Piemont. Enfin on peut avancer sans être soupçonné de flaterie, que Monseigneur le Comte Guidobalde de Staremberg est un assemblage de toutes les vertus morales Chrétiennes et militaires, qui peuvent former le caractere d'un des plus grands hommes de notre Siècle. Il semble meme, que la nature ait pris soin de les animer d'un certain feu, qui bien loin d'en diminuer le merite, l'augmente insinément.

Manum jam de tabula tollo, et Te porro L. B. de hac mea lucubratione, qualis qualis fit, certiozem facio; eam novem mensium intervallo a me confectam esse, cujus quidem caussa una item et altera chartarum chilias lectione percurrenda fuit, et huic labori alia quaedam parerga accesserunt: ita tempori et statui rerum mearum servire tunc oportuit. Ipfus equidem, me tacente, in libri evolutione haec omnia compere-

RIS;

ris; praecoccupare tamen Te volui, ut ne eandem, quam ego in congerendo hoc opere, Tu in iudicando festinationem adhiberes. Quamquam et hoc sancte adjurare possim; me, quicquid in utilitatem tuam fore arbitratus sum, in apricum protulisse, praetermisisse nihil: capropter quoque confido, me aliqualem tui gratiam initurum esse.

Primo historiae Ordinis Teutonico-Equestris compendium dedi, idque e fontibus, quoad in tanto partium studio et spissa aevi antiquioris caligine licuit, probatissimis, quos plerumque in margine adscripsi, ut cuicumque ad illos aditus pro lubentia sua patefieret. Sed compendium dixi, ne amplam historiam et styli nitorem hic quisquam desideret. In prioribus Ordinis temporibus prolixior, in posterioribus brevior multis de causis, atque adeo consulto fui: praeterea, ut diverso Lectorum genio satisfacerem, notas contextui addidi; ita, qui breviam amant, contextum legent, qui prolixa, notas, et cui plura nosse libet, documenta cum his conjunget. Nam ista in partibus subsequenter ex ordine Tabularii divulgavi tum, ut asserta in Compendio meo firmarentur, explicarentur; tum, ut haec quoque chartae usui historiae reliquae et Genealogiae cum sigillis (quorum figurae a Nobilissimo D. Ignatio de Raderi delineatae, verba vero a me transcripta fuerunt) adaptari possint; tum, ut excelsi Ordinis Teutonico-Equestris fama contentis in illis primarum Orbis personarum testimoniis (at quam splendidis) contra fallaces adversariorum calumnias integra conservaretur. Huc omnino viri hac in parte modestissimi, etsi a fide Catholica alieni, Georgii Pistorii (a) pertinent; ea haec sunt: „Habet Ordo Teutonicus sua merita, habent etiam saepe illius membra „sua vitia; vitia autem quorundam hominum non sunt imputanda uni-
)( )(2 „verso

(a) In Theaur. Paeroem. German. Centur. X, p. 1031.

„verso Ordini,„ Qui secus agunt, Nasonem sibi occin-
tem audiant:

Parcite paucorum crimen effundere in omnes!

Tabulae Genealogicae omnes ex eodem Tabula-
rio prodiverunt: quae num fideles sint, si uspiam, in
hoc ordine summa cum cura et attentione discutitur:
nam ad *Ordinem Teutonicum nemini patet aditus, nisi nobili genere
prognato, quique fidem suae prosapiae tam paternae quam maternae se-
decim progenitorum legitima demonstratione fecerit (b)*. Quod quum
ita se habeat, illas plurimis familiis utiles fore, confido.
Diplomata porro et bullas, quae in Appendice
apparent, celeberrimi in Re litteraria publica Viri, D.
Ioannis Friderici Schannat Historiographi Fuldenfis
favori, quo is mea studia profequitur, accepta refero;
cui maximas eapropter gratias omnino debeo, et ago.
Caeterum, quam ut possum optime, id palam profi-
teor et declaro, me hoc quali quali Scripto nullius juri
quicquam derogare aut voluisse, aut posse; hoc enim
solum beatum me reputaturus sum, si REVERENDISSI-
MO ac EXCELLENTISSIMO Maecenati, serìòque
literatorum cohorti, et Tibi, Lector Benevole, labo-
res meos probavero. Vale!

(b) Verba Clmì amici quondam nostri I. W. Imhofi in Notitia S. Rom. Imp. Proce-
rum p. m. 64. qui de moderno Ordinis statu legi meretur.

PARS I.
DISSERTATIO
ISAGOGICA
SEU
COMPENDIUM
HISTORIAE
ORDINIS TEUTONICO-
EQUESTRIS.

SECTIO I.

Origo, Institutum, Confirmatio, Vestitus Equitum Teutonic.

FO tandem usque Rei Christianae summa in Terra Sancta; Saeculo XI. in occasum praecipitante, devenerat; ut ipsi aut supremum propediem excidium, aut prodigiosum e coelo auxilium adfore, quibusvis videretur. Saraceni, monstra hominum, Christianos advenas „multimodis angariis affligebant, et apimis evectiionibus, quas attulerant, peregrinos funditus emungebant - - - et sic variis exactiionibus eos pauperabant (a): adhaec „templum Domini in eorum ma-
bumeriam versum eras, et stabula equorum secus ejusdem sepulcri Basilicam impie statue-
bantur (b). At enim vero (qui premi suos, supprimi non patitur) Deus non distu-
lit, his malis cotidie ingravescentibus medelam ferre: ut pote qui Petri Eremitae
Galli (c) oratione Urbanum II. eo commovit, ut is apud Clarum montem Arver-
niae oppidum An. Dom. cloXCV. mense Novembri synodum celebraret, in qua
Christianos ad Sacram in Palaestinam expeditionem hortaretur.

- - - *Docuit summus Pater illos ire sepulcrum
Ad Domini nostri, locus us purgetur, et hostis
Inde repellatur. (d)*

Mirum quantum inde fervoris loca sacra recipiendi in animis fidelium exaestuave-
rit! Nobiles, et ignobiles, divites et pauperes de omnibus terris unam, eandemque volun-
tatem

(A) 2

(a) Verba Balderici in Hist. Hierosol. vid. Gesta Dei per Francos p. 86.

(b) Auc. Anon. Hist. Belli S. in Museo Italico Mabill. Tom. I. p. II.

(c) In urbe aut dioecesi saltem Ambianensi ortum, quem nobis ita depingit Roduus in gestis Tancredi Tom. III. Thefauri novi Antiquit. Martenii.

- - - Petrum Eremitam

Petrum, cujus erant, color ater, spiritus acer,

Pes nudus, statura brevis, facies macilenta,

instar asellus equi, phalerae sibi sicut aselli,

(d) Doanizo in vita Mathild. Tom. I. Script. Brunsvvicenf. Leibnitii.

statem habentes perrexerunt in viam S. Sepulchri (e): quin immo (stupendum dictum) etiam foeminae in hanc expeditionem euntes virili utebantur habitu et armatae incendebant (f). Exinde originem suam expeditiones bellicae (quas vulgo, ob milites easdem spectantes cruce signatos, *Cruciatas* vocant) in Terram S. destinatae sumpserunt; quae lapsu temporis Equestres Ordines, nimirum: Templariorum fatis suis celeberrimum, Equitum S. Joannis Bapt. et Teutonicorum, progenuerunt. Nos, quod nostra refert, in posterioris primordia inquisituri illorum de his sententiam, qui circa hanc tempestatem, aut non ita longe post tempore vixerunt, in medium proferemus. Jacobus de Vitriaco, voto Canonicus Regularis (g) in Historia Hierosolymitana cap. 66. post A. 1128. haec posterorum memoriae reliquit: „Quoniam funiculum triplex difficile rumpitur, placuit divinae providentiae praedictis duabus Domibus (h) addere tertiam, S. Terrae admodum necessariam, quasi ex praedictis duabus compositam: professionem enim, et regulam, et institutiones Fratrum Militiae Templi tam in bello, quam in pace prorsus observant; infirmos peregrinos, et alios nihilominus sicut FF. Hospitalis S. Joannis in Hospitali suo, quod dicitur S. Mariae Teutonicorum in Hierusalem recipiunt - - - Hi autem quasi a modico et tenui fonte principium habentes, in magnum fluvium excreverunt - - - Cum enim Civitas S. post praedictam ejus liberationem (i) habitaretur a Christianis, et multi ex Teutonicis et Alemannis, causa peregrinationis pergentes Hierusalem, linguam Civitatis ignorarent, inspiravit divina Clementia cuidam honesto et religioso Viro Teutonico, qui in civitate sua cum uxore morabatur, quantum quoddam Xenodochium de bonis suis construeret, in quo pauperibus et infirmis Teutonicis hospitalitatem exhiberet. Confluentes autem ad ipsum ratione commercii linguae et noti sibi idiomatis de gente illa multis pauperibus et peregrinis, de consensu et voluntate D. Patriarchae quoddam Oratorium composuit juxta praedictum Hospitale in honore Dei genitricis Mariae - - Quidam autem et maxime de gente Theutonicorum praedicti viri Charitatem et meritum attendentes omnibus renunciantes se et sua Deo et praedicto Hospitali tradiderunt, ministerio pauperum deposito habitu saeculari voto se adstringentes. Procedente autem tempore eum non solum de inferioribus, sed de Equestri Ordine et de nobilibus Alemanniae, Viris DEO devotis, praedicto Hospitali sese voto obligassent, paupertatem voluntariam, et abjecti sine Domo Dei esse magis, quam habitare in Tabernaculis peccatorum eligentes, visum est eis, DEO gratum esse, et acceptum, et magis meritorium, non solum pauperibus infirmis inseruire, sed insuper animas suas pro Christo ponere et ab inimicis fidei Christianae Terram S. defendendo Christo tam spiritualiter, quam corporaliter militare. „ Atque hi quidem Antepilani Ordinis Teutonico - equestris fuere; nunc porro ipsam veram hujus originem Petrus Dusburgensis (k) nobis affatim repetet, quem fontem

(e) Chron. S. Maxent. in Bibl. MSS. Labbei T. II.

(f) Dodechin. in Append. ad M. Scotum ad A. 1096.

(g) In Coenobio Brabantiae S. Nicolai de Ognies, deinde Episcopus Aconensis etc. An. Dom. 1240, ut Bellarminus de Script. Ecclesiast. tradit, vel 1244, ut voluit Petrus Frizon in Gallia Purpurata L. 2. Aubertus Miraeus in Aud. Constantinus Ghinius in Natalibus SS. Cann. die xxij. Junii.

(h) Nim. Templariorum et Equitum S. Joannis.

(i) Hierosolyma A. Dom. 1099, xv. Julii fer. vj, a Godofredo Bullione (primo dein Rege Hierosolymitanorum) recepta fuit. Petav. in Ration. Temp. L. viij. c. 19.

(k) Fuit Hospital. S. Mariae Teutonic. Sacerdos, *Cbronicanque Terrae Prussicae A. Dom. MCCCXXVI.* complevit, Hartknochio ejus editori, *primus omniumque probatissimus hystoriae Prussicae Scriptor.* ex quo, teste Braunio in Script. Polon. et Pruss. p. 291. (qui de hoc autore legi omnino meretur) *quidquid Cbroniconum Prussiae abinde scriptum est, initia sua mutarunt Scriptor.* Felix tamen dicendus merito est Petrus, quod Hartknochium, Virum egregie doctum, editorem habuerit, quae hic unicus clausus,

tem, relictis rivulis posterioribus (magnam partem a scaturigine decedentibus) delibasse juvet, ita ille: „In N. Dom. amen. Anno Incarnationis ejusdem MCXC. „tempore illo, quando Civitas Acconensis esset a Christianis obfessa et divina fa- „vente gratia de manibus infidelium recuperata, fuerunt in exercitu Christianorum „quidam devoti homines de Bremensi et Lubecensi Civitatibus, qui tanquam viri „misericaordiae oculis compassionum incidentes in diversos et intolerabiles defectus „et incommoda infirmorum degentium in dicto exercitu fundaverunt Hospitale in „tentorio suo, facto velo cujusdam navis dictae Cocka Teutonicae ubi dictos infir- „mos colligentes, ipsis devote et humiliter serviebant - - Unde tum Dominus Pa- „triarcha in Hierosalem, Henricus Rex Hierusalem illustris, Nafarenus, et Tirensis, et „Caesariensis Archiepiscopi; et Bethlehemitanus, et Acconensis Episcopi; Magister „Hospitalis S. Joannis et Magister Domus Templi, et multi Fratres ambarum Do- „morum, pluresve Barones Terrae S; scilicet; Radulphus Dominus Tiberiadiis et „Dominus Hugo Frater suus, et Remoldus Dominus Sidonis, et Dominus Cyma- „rus de Caesaria, et Dom. Johannes de Hibelino et multi alii de regno Jerusalem. „Et de Allemannia: Conradus Maguntinensis Archiepiscopus, Conradus Herbipo- „lensis Episcopus et Cancellarius Imperii Romani, Wolgerus Pataviensis Episcopus, „Gardolphus Halberstadiensis Episcopus, et Cifensis Episcopus, Fridericus Dux Sue- „viae, Henricus Palatinus Comes Reni, et Dux de Brunsvvigg, Fridericus Dux Au- „striae, Henricus Dux Brabantiae, qui Capitaneus totius erat exercitus; [auctor „Chronici Ordinis dicit Fridericum Ducem Sueviae et Henricum Ducem Brab. fuisse „duces exercitus (*)] „Hermannus Palatinus, Comes Saxoniae, et Lantgravius Thu- „ringiae, Albertus Marchio Brandenburgensis et Henricus de Caladia [Kalender] „Marchalcus Imperii, Conradus Marchio de Landsberg, The. Marchio Misnensis, „Comites vero et Magnates, et quam plures nobiles dicti exercitus etc. - - Omnium „Principum supra dictorum consilium in hoc resedit, ut D. Fridericus Dux Sueviae „nuncios solennes Fratri suo Serenissimo D. Heinrico VI. Regi Rom., futuro Impera- „tore mitteret, qui apud D. Papam [Caelestinum III.] institutionem et Confirmatio- „nem Hospitalis prae habitis impetraret. Papa itaque audita hac legatione, piis pe- „tentium precibus inclinatus in dicto Hospitali Ordinem Fratrum Hospitalis in Hiero- „solem circa pauperes et infirmos; Fratrum vero Militiae Templi circa Clericos, et mili- „tes et alios Fratres (1) *instituit et in nomine Domini confirmavit*, concedens Fratribus „dicti Hospitalis, ut nigra cruce et albo pallio uterentur, *Omnisque libertates, im- „munitates et indulgentias venerandis Domibus praedictorum Hospitalis et templi ab „Apostolica Sede concessas indulgit, ut eis uterentur libere sicut illi.* (m). Mirari satis non „possum Hartknochium, Lunigium et Venatorem bullam quamdam confirmationis „(ut vulgo dicitur) Lectoribus obtrusum ire vernaculam, eamque talem, ut quilibet

simus, ex notis laudatissimi Hartknochii addidimus, cujus vitulo saepe nos arasse, fatemur; De *Dusburgensi* praeterea Leonhardus Schurzschelschius in *Hist. Ordinis Ensisiferorum* p. 186. testatur, eundem esse Scriptorem veterem et *Auctoritatem* praestantem. Nemo igitur nobis visio verterit, quod fundamentum Historiae Ordinis Teutonicae Equestris ab ejusdem Ordinis Presbytero et Historico probatissimae fidei deponserimus. Suppeditavit mihi hunc librum, hic loci rarissimum, Bibliotheca, quam Maecenas et *СѢНТЪ СПѢСКОУ* Illustrissimus Comes Carolus de Pertusatis etc. magnis sumptibus et summo cum delectu in suum, literatorumque usum instituit.

* At libri Ordinis, ut vocant, ad Dusburg sententiam accedunt: unus eorum Duisburgensi forte antiquior ita habet: *der Herzogs Heinreich von Brabant, der do Haupt vuan: der Heers* etc.

(1) i. e. ut Fratres Teutonici instar Fratrum Hospitalis S. Joannis pauperes curarent et infirmos; in his autem, quae ad militiam aliaque adtineant, Templariorum institutum sectarentur.

(m) Vid. super hoc Bull. Alexandri P. IV. Parte II. n. 14.

bet, qui vel primis labris Criticam degustarit, eam a stylo Romanae curiae ejus aevi penitus diversam, atque adeo aut spuriam omnino, aut interpolatam esse (quod passim chartis ex apographis in vernaculam converfis contigit) sibi persuaserit: hinc dolendum maximo est opere, ipsius Autographi copiam nullibi, quoad sciam, supersistere. Temere tamen et sine ratione ageret, qui hanc ob causam negaturus esset, hunc Ordinem a Papa Caelestino III. ejus nominis confirmatum fuisse: quod praeter Petrum Duisburgensem ac plura alia antiqua, fideque dignissima monumenta, evidenter evincunt antiquissima statuta Ordinis Teutonici (n), e quibus ea, quae huc faciunt, transcripsimus. „Hunc ergo specialem Ordinem ad utilitatem S. Ecclesiae se generalius diffundentem congratulationis oculo diversi summi Pontifices intrantes, ad petitionem Frederici Ducis Sueviae, coeterorumque Principum terrae S. et Alamanniae tempore, quo a Christianus Accon [1191] est obfessa, confirmatum plurimis privilegiis, et immunitatibus, et libertatibus illustrarunt.„ Ista haec ipsa statuta (o) adeat, cujus plura de vetustiori Ordinis instituto scire interest; sed illi, qui praesentis vitae normam nosse percipit, Cl. Lunigius (in Spicil. Eccl. Contin. Partis I. p. 49. de Ord. Teut.) eandem plenius explicatam dabit (p)

Vestitus formam ex Marci Sanuti loco (†) et Petro Duisburgensi *Pallium album* cum nigra cruce fuisse addidimus idque ex concessu Papae; verum enim vero nolum ego haec ad ipsa Ordinis instituti primordia revocari (q) (etsi hoc de omnibus fere illis, quae prioribus XXX. annis Ordini contingere, factum fuisse, Viri erudite rite observaverint) nam tali dicto Epistola Innocentii III. 125. (r) obloqueretur, quam, quia hujus loci est, producimus.

Magistro et Fratibus Hospitali Teutonicorum Acconensi.

„SUam nobis dilecti filii Fratres militiae templi querimoniam obtulerunt, quod cum in primordio institutionis Ordinis sui eis fuerit ab Apostolica Sede concessum, ut in religionis signum militiae templi albis palliis uterentur ad differentiam aliorum, vos in confusionem Ordinis supra dicti NUPER *alba pallia* portare coepistis. Nolentes igitur, ut ex hoc inter vos et ipsos aemulationis, seu discordiae materia suscitetur, praesentium vobis auctoritate praecipiendo mandamus, quatinus *vestro consensu habitum* existentes, hujusmodi alba pallia, quae, sicut praemissum

(n) In Miscell. meis Tom. II. p. 14. add. cit. Sup. Librum Ordinis, in quo legitur: *Her* (Heinricus Rom. Rex) *vrurbe von dem Paveß Caelestino, das Her das vorgenannte Spital* (suis. Ord. Teut.) *stetiget und im gebe, das leben an den sichen nach dem spital sand Johanes und den Rieterschaft von dem Orden des tempels und yere payder leben und in Vreihait, von den genaden unfers Herren und von der miltschait des Paveß vrare stetiget und gegeben denselben spital ditz leben.* Vid. quoque Hartknoch. in Dissert. de variis rebus Prussifici Diss. XIX. Hic idem Heinricus Domum S. Mariae Ord. Teut. fundasse et dotasse in App. n. XVIII. dicitur.

(o) De hisce loquutum fuisse Venatorem existimo, quum librum Ordinis latinum sub Magistratu Pauli de Rusdorf innovatum fuisse pag. 187. narrat. sed liceat mihi cum bona venia Viri Clementissimi dicere, Rusdorfium non innovasse Librum Ordinis, nisi ille paucas istas accessiones, quas statutis a nobis editis Mariaburgi 1422. adjunxit, renovaminis nomine appellandas censeat. Colligo pariter ex verbis Doctorissimi Braunii in Scriptor. Pol. et Pruten. p. 241, ipsi nostra haec statuta nunquam visa fuisse.

(p) Nec praetereunda Hartknochii de Variis Rebus Pruss. Dissert. XIX.

(†) In Secret. Fidel. Crucis L. III. p. VII. cap. 3.

(q) Impingunt in hunc scopulum, Venator p. 7. et II. Waisfilius p. 33; Hartknochius ad Chron. Petri Duisb. p. 22. et plerique alii.

(r) Ex Edit. Baluz. Tom. II. pag. 471.

„missum est, in signum religionis concessa fuerunt Templariis antedictis, nullatenus deferatis - - Datum Laterani VI. Kal. Septembris, Pontificatus nostri anno „tertio decimo.“

Ex qua luculenter apparet, pallium album (de quo solum hic nobis sermo est) nequam primaeuam Equitum Teutonicorum vestem fuisse: at successu temporis ejusdem usus *permisus* fuerat, cui statuta nostra antiquissima (s) his verbis suffragantur: „Vestes autem, quas exterius deferunt, sunt religiosi coloris, et Militibus „quidem in signum militiae *pallii albis* uti *liceat*: in vestibus aliis a caeterorum FF. „indumentis non differant a colore. *Statuimus* autem, ut singuli Fratres in palliis „et cappis, et tunica armorum *Crucem magnam* deferendo per habitum exteriorem „se hujus Ordinis esse membra specialiter profiteantur - - Clerici, quia in forma „vestis etiam in saeculo religionem praetendere debent, decet multo amplius, ut „in ordine existentes clausis utantur vestimentis.“ Hinc quoque sancitum iisdem legibus fuit, „ut in singulis domibus pannus albus cum nigra cruce ad exequias „defunctorum FF. habeatur.“ Nostra, quam vivimus, tempestate Equites Milites, dum ad Mensam Domini accedunt, dum statis festorum suorum diebus in templis comparent, et, dum Ordinis causa propalam conveniunt, pallio albo (quod furas lambat, neque ex serico sit) cui nigri coloris crux ex panno Attalico argento fimbriata, asuta est, vestiuntur. Clerici porro hujus Ordinis in Ecclesia, aut quotiescunque Ordinis munere funguntur, vestem nigram talem pallio albo ad calceos defluente, pulli item coloris crucem ostentante, adoperiunt. Alias hi quidem nigra iustae longitudinis toga, quam Crux memorato modo insigniatur, utuntur: illi autem communem cum hominibus laicis vestitum, at nullius floridi coloris, adhibent, a quibus tamen differunt, quod crucem auream nigro, praeter marginem candidum, colore incrustatam atque oculis omnium expositam (publicum status sui testimonium, et ad *crucifigendam inferiorem hominem* incitamentum) gestare solent. Originem, institutum, confirmationem, vestitum Equitum Teutonicorum tantisper dispeximus: nunc incrementum, fata, vicissitudines cum eorum, qui summae rerum praefuerunt, serie recisere aggrediamur. Nobis propositum est, non omnia, sed insigniora, aut, quae ab aliis dicta non fuerunt, breviter commemorare.

SECTIO II.

Series et gesta eorum, qui primis 60. annis Ordinis Teutonici magistratum gesserunt.

FRATER *Heinricus de Walpot* primus omnium Ordinis Teutonico-equestris Magister in Castris ad Acconensem urbem fixis An. Domini 1190. salutatur. Huic quum Cives Bremenses et Lubecenses in patriam ex peregrinatione redituri jus omne ad fundatum a se Hospitale S. Mariae in Jerusalem (a) tradidissent, ipse vero nullam pervidisset hujus urbis recuperandae spem affulgere, occupata a Christianis Acconenfi civitate agrum quempiam ante portam S. Nicolai emit, cui Hospitale

*Magistri
Generales
Ord. Teut.
I. Henricus
de Walpot.*

(B) 2

tale

(s) Antiquissima vocare non dubito, quod antiqua illa (et initio partem, partem medio saeculi XIV. scripta) ex his in vernaculam conversa fuisse deprehendi. Juvat ex illis ad dinoscenda Ordinis officia solummodo, quae pag. 53. recensentur, transferre. *Magister simul ut Conventus constituent, seu mutabunt Praeceptorem magnum, Marschallum, Hospitalarium, Traperarium, Thesaurarium, Castellatum de monte forni (Starkenborg) - - Praeceptores et Provinciales Armeniae, Achaiae, Siciliae, Apuliae Theotonicae, Austriae, Prussiae, Livoniae, Hispaniae etc.*

(a) Non ipsum Hospitale, nam Jerusalem An. Dom. 1187. in Saracenorum potestatem venit, ut Auctor coaevus, Helmoldi Continuator, Arnoldus Lubecensis L. IV. c. 27. aliique passim tradunt.

zale et templum inaedificavit, in quo Fridericus Dux Sueviae, Summus Ordinis Fautor, quod vivus desideravit, tumulatus est. Ipse autem Henricus An. Dom. 1200. ad plures abiit (b). Successit in officio F. Otto de Karpinn cognominatus (c) (quo de alii alia referunt, sed pleraque nullo innixa fundamento) sub quo Equitum Ensisferorum ordo in Livonia initium cepit, paucis post annis cum Teutonico nostro conjunctus, quem „1204. Vinno primus in Livonia Magister genere et virtute praestans, consilioque et manu promptus, regnante Philippo Suevo, cum Romae sacris praefectus Innocentius III. - - auspicatus est,“ (d) Caetera de Ottone commemorata parum firma sunt; nisi quod ex Chronico Ordinis sextum regiminis annum emortualem illi statuat Hartknochius (e), eumque Accone tumulo illatum fuisse ex eodem fonte referat. Non minus obscura sunt et incerta, quae de Ottonis Successore memoriae prodita habemus. Fr. Hermannus dicitur Bart Magister Tertius praefuit multis annis et mortuus est XIII. Kal. Aprilis, sepultusque est Achon, Verba sunt Duoburgensis (f).

II. Otto de Karpinn.

III. Hermannus Bart.

IV. Hermannus de Salza.

Pergendum igitur ad IV. Ordinis Magistrum Generalem Hermannum ex generosa Nobilitate de Salza profapia (g) oriundum, Virum immensis de Ordine Teutonico-equestri meriti. Ordo hic quippe qui etiamnum perexilis erat (vovente Hermannus, postquam apicem praefatae dignitatis A. Dom. 1210. (h) conscendisset, ut Ordo suus tempore suo quo praefectus, tantum sumeret incrementum, quod possit habere in armis paratos Decem Fratres milites (i)) nostro fauces tenente tantum invaluit, ut non multo post ejus obitum computata fuerint de Nobili sanguine Regni Alamannicae duo milia Fratrum in ordine supradicto (k). Hujus pariter tempore meliora Privilegia tam Papalia, quam Imperialia Ordini sunt collata: magnifica quoque dona in Apulia, Romania, Armenia, Alemannia, Ungaria - - Livonia et Prussia - - Ordini sunt donata (l). Scilicet hoc virtus, pietas, habilitas, ingenii, consilii lumen unius Viri praefestit. Sed speciatim quaedam hujusce tempestatis, qua Ordo Teutonius repente exsplenduit, paulum etiam fufius pro materiae dignitate, prosequi nobis liceat. Quum 1219. Christiani Damiatæ Obsidionem facerent, Saracenis ex urbe magna vi in eos se projicientibus primus se opponit Magister Templariorum, qui tamen hostium impetum sustinere haud quaquam valebat. Hermannus igitur noster cum suis in hostes incurfare, aciem eorum perfringere: illi fugam adornare, cavumque pedis demum ostendere; quibus, aliisque strenue gestis Damiatæ tandem obsidentibus cessit, (m) atque hac occasione magnam undique gloriam Hermannus collegit. Permotus utique ejus fama Otto IV. (n) et Fridericus II. Ordini Teutonico sequens Privilegium concessit, totum a nobis, quod quasi fundamentum multorum aliorum sit, inferendum. (o).

(b) Ex Petro Dusb. p. 22, et Chronico Ordinis ibidem Panormi, dum hic regeret, per Diploma Henrici VI. Imperatoris Rom. et Regis Siciliae Monasterium Cisterciensium ad S. Trinitat. 1197. Ordini Teutonico equestri traditum est. Vid. Cl. Mongitore in monument. Hist. S. Domus Manfionis SS. Trinitatis etc. p. 13.

(c) Chronicon der Homeister MS.

(d) L. Schurtzfleisch in Hist. Ensisfer. p. 1. et 177.

(e) In Alt und neu Preussen P. II. p. 265.

(f) p. 24. ubi in notis additur: Quatuor annos ei tribuit Chronicon Ordinis et Auctor Chronici Latini MS. etc.

(g) Vid. Bayerus in Vita Hermannus de Salza, cujus opera multum hic profecimus.

(h) Waffellius p. 45. a quo calculus Ordinis Chronici non abhorret.

(i) (k) (l) Verba sunt Dusburgensis. caeterum in hujusce confirmationem Vid. P. II. et ea quae Parte III. praefati sumus etc.

(m) Vid. Oliverius Edic. Bongars. p. 1188. et seqq. Item Jacob. de Vitriaco 1138. et 1140. etc.

(n) Vid. App. n. XII.

(o) Confer P. II. n. VIII. ubi Fridericus huic Hermannus Mag. et Ordini suo terram quandam inculcam „de Orto Acconenfis Episcopi usque ad terminos terrae Jenuen-
„sium,

riam perfolvendam. Ad cuius rei certam evidentiam et perpetuam firmitatem praefens Privilegium fieri, et bulla aurea typario nostrae Majestatis impressa iustissimus communiti, huius rei testes sunt: *Ulricus Pataviensis*, Episcopus, *Albertus Tridentinus* Electus, *Ludovicus Dux Bavariae* Comes *Palatinus Rheni*, *Hermannus Marchio de Baden*, *Diepoldus Marchio de Hochenburg*, *Reinaldus Dux Spoleti*, *Fridericus Comes de Breuen*, Comes *Everhardus de Helfenstein*, *Bertholdus Comes de Sancto Monte*, Comes *Ernestus de Welfecke*, Comes *Conradus de Werdeske*, *Anselmus de Jusingen* Imperialis Aulae Marchalcus; *Bertholdus de Alesfeld*, *Conradus de Wobre*, *Berde*, *Wangen*; *Sibertus de Ulmine*, *Herrvicius Magister Coquinae*; *Cunstingus* Marchalcus, et alii quam plures.

Acta sunt haec Anno Dominicae Incarnationis millesimo, ducentesimo, vigesimo primo, mense Aprili, Indictione nona, Imperante Domino nostro *Friderico II.* DEI gratia invictissimo Romanorum Imperatore semper Augusto, et Rege *Siciliae*. Anno Romani Imperii ejus primo, Regni vero *Siciliae* vicefimo tertio, feliciter Amen. Datum *Tarenti* Anno, Mense, indictione, praescriptis.

Iustum in hoc se *Fridericus II.* Magistro, totique Ordini Teutonico-Equestri, ut pote de se bene merentissimis, praebuit. *Hermannus* quippe nuptias *Caesarem* inter et *Isabellam Joannis Solymarum Regis filiam* conciliavit (p): dum lis *Caesarem* inter et Pontifices Maximos versaretur, saepius se arbitrum ex illorum delectu interposuit * immo Imperatori A. 1228. in terram Sanctam transfretanti et ab omnibus fere derelicto, soli *Hospitalaris de Domo S. Mariae Teutonicorum fideliter adhaerens* (q). Unde factum est, quod ipse D. Papa et Imperator (Ore *Duisburgensis* loquor (r), ut idem *Fr. Hermannus* in majori reverentia haberetur, ei et suis futuris Successoribus in Officio magistris Ordinis Domus Teutonicae constitutis dignitatem Principis contulerunt (s), et in signum hujus Principatus D. Papa anulum ei obtulit, et Imperator insignia regalia Imperii (nim. Aquilam) in vexillo suo indulsit: quam etiamnum in insignibus suis ostentant Magistri hujus Ordinis Generales, posteaquam *Joannes* praefatus *Solymarum Rex Aurea Ierosolymitanae Crucis* Scutum *Hermann* et *Successorum* decorasset, cum qua A. 1250. *Ludovicus Sanctus Galliae Rector Litis Franciae* conjunxit (t). Ad haec Summus Pontifex hoc aevo sui corporis custodiam Equitibus Teutonicis demandaverit canente in hunc modum antiquo Poeta, seu Phoenico potius de amissione Terrae S. (u).

<i>Der Rat nit behat</i>	<i>Der Pabst nimmer ist,</i>
<i>Der Gemain der deutschen Herren,</i>	<i>Es sein ez u aller Vriff</i>
<i>Dy vorchten sich vorcheren</i>	<i>Seiner tuer Hueter</i>
<i>Den Pabst an dem gewalt,</i>	<i>Und innerst Chamerer</i>
<i>Der im von Rom ist bez als</i>	<i>Prueder won ler Orden etc.</i>
<i>VVann ez ist wvissenlich,</i>	

Magnum porro incrementum Ordini his temporibus imminebat, dum ad occupandum Agrum Culmensem invitabantur. Nam, cum *Conradus Dux Massoviae*, *Cujaviae*

(p) *Marinus Sanutus* p. 211.

* *Duoburgens* p. 27.

(q) Verb. *Urspergensis* p. 325.

(r) p. 27.

(s) Quod frustra negare *Hartknoehium* in notis ad hunc locum, cum *Cl. Bayero I. c.* contendo, ut pote qui omni fundamento destitutus claris *Duoburgensis* verbis (quem tamen ipse omnium probatissimum *Pruffiae Hist. Scriptorem* vocat) contradicere nititur. Vid. *Secl. I.* not. (k).

(t) *Chronicon Ordinis*.

(u) *Bayerus I. cit.*

Cujaviae et Dobriniae de Polonorum auxiliis contra Prussos ipsum vehementissime infestantes penitus desperasset, (x) de Consilio Fratris Christiani Episcopi Prusciae et quorundam Nobilium pro tuitione terrae instituit (y) Fratres Milites Christi appellatos cum albo pallio, rubro gladio et stella, qui tunc in partibus Livoniae fuerant (†) et multas terras infidelium potenter subjugaverant fidei Christianae: his autem Prutenorum impetum non ferentibus, Anno Domini 1226. Equites Teutonicos in suppetias vocavit, conditionibus haud contemnendis propositis (z): et Hermannus quidem nos- ter, ut haecce Conditiones Diplomate Caesareo (a) firmarentur, impetravit (b); multis tamen variisque obstaculis praepeditus istud negotium ante annum 1230. con-

(x) Sequi. Verba Dusburg.

(y) I. e. vocavit. ita verba consequentia exigunt (quod Pace Hartknochii, ad hunc locum institutionem Ordinis Conrado attribuentis, dixerim) Alias autem institutio- nem Ordinis sui, atque adeo seipos, fuerint et pugnaverint hi milites.

(†) Hinc Equites Ensiseri et Livonici appellati fuere, quorum originem ad A. 1204. referunt Henricus Leonardus Schurtzheischius in historia Ensiserorum et Hartkno- chius de Republ. Polon. p. 172. Posthaec, cum se Prutenorum barbarorum insul- tibus impares viderent, assumptis habitu et regala Teutonicis Ordinis Hermann nostro se subiecerunt, fuitque hujus rei auctor (ut dicit Schurtzheischius p. 189.) Volquinus II. Ordinis Livonici Magister 1234. etiam post mortem ipsius ad effectum haec unio pervenerit. Magistri posteriores Ordinis post Finnoven et Volquinum hunc in modum a laudato Schurtzheischio recensentur. Hermannus Balko, 1238. Henricus Heimburger, 1245. Theodoricus Groningenus, 1247. Andreas Struk- landius, 1250. Eberhardus Seinenus, 1256. Anno Sangerhulanus, 1258. Bur- chardus Hornhusius, 1261. Georgius Eichstadiensis, 1264. Wernherus Breithu- sius, 1267. Conradus Mandernensis, 1269. Otto Rodensteinius, 1272. Andreas Westphalus, 1274. Valtherus Nordeccius, 1275. Ernestus Rasburgius, 1278. Conradus a Feuchtungen, 1279. Wilhelmus Schurburgius, alius ab Emsdorf, 1281. Conradus Herzogensteinus, 1287. Otto Hogenbachius, 1289. Henricus Dumpshagenus, 1294. Bruno, 1296. Gotfridus Rogga, 1298. Conradus Jockius, 1307. Eberhardus Monheimius, 1327. Burcardus Dreilevius, 1341. Gosvinus Erkius, 1347. Arnoldus Fitinghofius, 1360. Wilhelmus Frimerkenius, 1364. Jo- bus Ullsenus, 1374. Voldemarus Bruggeneus, 1394. Conradus Fietinghofius, 1403. Dietericus Turcus, alius Teekus, 1414. Sibertus Landerus, 1418. Zilenius Ruten- bergius, 1425. Henricus Schungelius Bockenordius, 1439. Heidenricus Finkius, 1442. Joannes Osthoffius, 1451. Joannes Volthusius, 1474. Bernardus Borgius, 1477. Johannes Freitagius, 1468. Valterus a Plettenberg, 1495. Hermannus de Bruggenei, 1535. Joannes de Reeke, 1549. Henricus a Galen, 1551. Wilhel- mus de Fürstenberg, 1557. Gothardus Kettler, 1559, ad Magistratum pervenit, sed Anno 1561, abdicato magistratu et depositis Ordinis insignibus, Dux Curlan- diae et Sengalliae publice est renuntiatus.

(z) De propositione, Hermanno facta per Conradum, intelligendus est Dusbergensis, quem dicit: *Alia sunt haec circa An. Dom. 1226*, nam ipsa donatio Anno demum 1230, perfecta fuit vid. Inferius Instrumentum Donationis, et God. Lengnich in der Pol- nisch. Bibliothec. IV. §. 12.

(a) Vid. Diploma obsignatum An. 1226, apud Melch. Goldast. Reichs-Handlung pag. 168. Scriptorum Polonici praetendunt, Cruciferos ea conditione evocatos, ut Culmenscm tractum et quiddam terrae est inter Vistulam, Mocram, atque Der- vantiam flumina occuparent; ubi vero Prussiam domissent, Culmenscm terram redderent, et quae de Barbaris cepissent, partirentur. Sed hos Hartknochius ad Dusburgens. p. 37. fundate refutat, quem adi. Add. Godefr. Lengnich l. cit. §. 18. 19. 20. et sequi.

(b) Negat Ill. Ludvvig (im vertheidigten Preussen) Imperatorem quiddam in Pruf- sia, ut pote sibi numquam subiecta, disponere potuisse, sed hoc Historiae fidei ad- verfari afferit Gladov (in der Reichs-Historie p. 420.) nam primo ait, diplomata a Schuzio in Chron. Pruff. et Schurzheisch, in Hist. Ensis. adducta contrarium tes- tantur; deinde Frid. II. Imp. in epistola ad Regem Gall. 1247. data Conradum ra- tione Massovia *Fidelm* suum appellat tertio Sessionem in Comitibus Pruffi, anteq- uam Poloniae subderentur, habuerunt.

confectum dare non potuit. Illo demum tempore Conradus Solennes donationis hae literas Ordini Teutonico dedit: ita res finem suum consecuta est.

Instrumentum donationis Conradi Ducis Massoviae et Cujaviae de A 1230. (c)

EGO Conradus Divina Miseratione Dux Massoviae, et Cujaviae cunctis praesentibus et futuris scriptum praefens inspecturis notum esse volo, quod cum Pruseni et alii Christiani nominis inimici magnam partem terrarum mearum ipsis adjacentium, depraedationibus, incendiis tam Ecclesiarum quam aliorum locorum, interfectionibus virorum, mulierum, et permultorum peccatis hominum, qui altissimum in suis vanitatibus irritaverunt exigentibus, miserabiliter divina permissione vastaverint, eorumque qui Christum oderunt, semper ascendens et superascendens superbia invaluerit, adeo ut nec adhuc ipsum in membris vivis persequi cessent, aut desistant, non solum res, imo magis ipsum sanguinem fidelium inter infinitas et horrendas auditu et dictu abusiones, quas in contumeliam exercent creatoris, sicientes; sperans per viros Religiosos manum Domini, quae nos tergit et flagellum indignationis suae placare, ejusque favente gratia, quae suis adesse consuevit per Christi milites, quorum spes, virtus, et gloria DEUS est Brachium fortitudinis Saracenorum conterendum, salutis animae meae ac meorum, aeternaeque retributionis intuitu, ac ob defensionem fidelium in Polonia, uxore mea *Agasia*, filiisque meis *Boleslao*, *Casimiro*, *Zemovito* expressit de bona et spontanea voluntate contentientibus, accedente quoque, consilio et consensu Episcoporum, Magnatum et majorem terrae meae dedi et contuli Hospitali Sanctae MARIAE Domus Teutonice, et fratribus ejusdem Domus, totum et ex integro Culmense Territorium, cum omnibus suis astinentiis ab eo loco, ubi *Drivenca* egreditur terminos Prussiae, et per Decessum ejusdem fluminis usque in *Vissam*, et in Decessu *Vissae* usque ad *Ossam*, et per ascensum *Ossae* usque ad terminos Prussiae in veram ac perpetuam proprietatem possidendum pleno jure cum omni libertate, totam terram cum aquis aquarumque decursibus, stagnis, paludibus, montibus, vallibus, saltibus, nemoribus, sylvis, arbutis, pratis, pascuis, omnibus cultis et incultis, vis et inviis, cum omnium eorum libera et plena utilitate et fructu, quae in praedictis omnibus sunt vel fuerint inventa, apparentia vel inculata, et specialiter sive aurum, sive argentum vel alia quaecunque species aeris vel metallorum aut gemmarum, fontes vel venae salis, et quicquid omnino in terra vel supra, vel in aquis inventum fuit, castores, et omnes venationes quarumque ferarum; piscationes quoque piscium omnis generis cum ipsis aquis praedictis, et omni eorum proventu et utilitate in piscationibus, navigiis, passagiis, pontibus, molendinis, et insulis cum villis et castris, oppidis, grangiis, foris, monetis, pedagiis teloneis terrarum et aquarum, et omnino cum omnibus continentis intra limites praedictos, et pleno jure et integra libertate ipsorum etiam limitum, sine qualibet diminutione cum omni honore et jurisdictione, perfecto ac ver Dominio, proprietate, ac possessione omnium praedictorum, et aliorum omnium, quae in privilegiis largitionum in favorabiles quaslibet personas vel loca in favorem, commodum, et cautelam eorum, quibus confertur, conscribi solent aut possunt, ita ut beneficium meae collationis, largissimam ad omne commodum, honorem, et utilitatem Domus et fratrum eorum recipias interpretationem. Nihil proferi juris, utilitatis, Advocatiae, Patronatus vel cujuslibet alterius juris ditionis aut potestatis quocunque nomine censeris possit, vel appellari, mihi haeredibus, vel successoribus meis in omnibus supra dictis vel quolibet eorum retinens aut reservans; sed omnia ea cum libertatibus, et pleno et integro jure, sine omni dolo, fraude, captione; aut captivitate sine

(c) Edidit illud quoque Leibnicius in Prodro mo ad Cod. Jur. Geni. Tom. I. et Luitgius I. sup. cit. p. 4.

sine diminutione cum bona et exuberante fide et largissimo intellectu domui, et fratribus memoratis contuli, et collata recognosco, me haeredes et terram meam obligans, et teneri volens de evictione. Praeterea quidquid de personis vel bonis omnium Saracenorum captivacione, depradacione, extorsione, occupatione vel subjugacione mobilium sive immobilium, terrarum vel aquarum, atque omnium in eis contentorum quolibet modo fratres praedicti adipisci potuerint, cum omni et integro jure ac libertate superius praemissae donationis, nulla prorsus diminutione, coarctacione vel impedimento ipsis a me haeredibus meis, vel quolibet alio, quem nos prohibere vel coarctare possumus, praestando vel procurando eisdem concessi, cum vera proprietate et perfecto dominio quiete possidendum: et in hoc consensu cum uxoris meae et filiorum meorum, Episcoporum, Baronum et Magnatum terrae meae consensu contra omnem hominem, ad observacionem et defensionem omnium supra dictorum, secundum omne posse, et totas vires meas, eisdem auxilium et consilium bona fide promittens, omnes haeredes ac successores meos et terras meas obligans mecum et adstringens, ad ratihabicionem, observacionem, et conservacionem, donationum, concessionum, obligationum et promissionum omnium supra dictarum. Fratres quoque praedicti bona fide reprobiserunt mihi, haeredibusque meis secundum DEI honorem et amorem contra *Prutenos* et alios *Saracenos* nobis conterminos terram nostram impugnantem, quamdiu hostes fidei sunt et inimici cultus Christi assistere, et sine dolo ac fictione una nobiscum omni tempore militare. Ne igitur donationes et concessionem praedictae celebri dignae memoria, tam utiles, quam necessariae; non solum securitati fidelium in *Polonia*, qui graves impugnationes et oppressiones ab hostibus Christi jamdudum sustinuerunt, in praesenti proficientes, verum etiam propagacioni et ampliacioni SS. Fidei Catholicae etiam ad infideles, quorum exinde speratur conversio per DEI gratiam profuturae abeant in oblivionem, aut cujuscunque caliditate, dolo, verutia, sinistra interpretatione debilitari perverti, frangi, violari valeant, aut irritari vel saltem malevola machinatione attemptari, sed potius pie meae donationes, sanctae, firmatae maneant, et inconvolvae; ad perpetuam praefatorum gestorum memoriam praesentem paginam testium infra scriptioem mei, uxoris meae, Episcoporum et Magnatum terrae meae figillis roborari feci, ac muniri. Acta sunt in *Crusovizae* ante Pontes ab Anno Incarnationis Dominicae millesimo ducentesimo trigesimo, mense Junii, indictione tertia. Testes horum sunt: *Guntherus* Episcopus *Massoviae*, *Mislis* * Episcopus *Cujavicae*, *Christianus* Episcopus *Prussiae*, *Arnoldus* Praepositus, *Wilhelmus* Decanus, *Pacoslaus* Junior Comes *Dirschovienfis*, *Nicolaus* Cancellarius, Magister *Joannes*, Magister Cancellarius, *Georgius* Sub-Cancellarius, et quam plures alii tam Religiosi, quam Saeculares.

Ampliat hanc eandem Donationem Christianus I. Episcopus Prussiae prout apparet ex sequenti instrumento.

In nomine Sanctae et individuae Trinitatis, Amen.

EGO *Christianus* I. *Prussiae* Episcopus notum esse volo universis praesens scriptum inspecturis, quod propter DEUM, et ob defensionem Sacro-Sanctae Matris nostrae Ecclesiae, heu! jam bene in partibus illis depopulatae a paganis, videlicet territorio *Chelemissi* Fratribus de Domo *Teutonica* quidquid habui dati mihi a Duce *Conrado*, ** vel ab Ecclesia *Plocens*, vel empti, libere contuli, ut ipsi mihi, omnibus meis Successoribus sint parati, contra paganos pugnaturi. Ipsi vero mihi in eodem

* i. e. *Michael*.

** Instrumentum Donationis dabit *Leibnitus* et *Lunig*. II. cit. datum est in *Lonyf*. 1222. Non. Augusti. Doctissimus *Leungnich* in *Biblioth. Polonica*, n. IV. per *IVS DVCALE* intelligit inibi *Dominium* directum.

eodem territorio jam supra dicto contulerunt de omni aratro unam mensuram tritici, et aliam siliginis, et ducenta aratra et quinque hologi annum, quodque de quoque aratro cum omni utilitate. Testes autem hujus donationis et promissi: *Henricus Abbas de Lucca*; *Frater H. Sacerdos*; *Frater H. Conversus*; *Fratres milites Christi*; *Andreas Gos?*, caeterique quam plures. *Alexander Sacerdos*, *Cives Albertus Scultetus*, *Mauritius*, *Hildebrand*, et quam plures. Et ut haec permaneant inconvulsa, sigillorum nostrorum praemunitivimus appensione. Acta Incarnationis Dominicae Anno millesimo ducentesimo trigesimo.

His rite perceptis *Sanctissimus Pater et Dominus Gregorius IX, Papa* - - omnem Ordinationem cum *Fratribus Domus Teutonicae tanquam rite et rationabiliter factam in nomine Domini confirmavit* (d) et non ita multo post Cruciatam (ita vulgo dicunt) contra Prutenos Idololatrias decrevit, quam plures finitimorum Principum cum copiis suis sectabantur. Dum haec geruntur, exaedificato per Conradum Maffoviae Ducem pro Fratribus Ordinis Teutonici Castro Vogellång prima Fratrum in Borussia sede, Hermannus primum Magistrum Prussiae Hermannum de Balke, post haec in Livoniam translatum (e), constituit, et praeterea Thorunium Anno 1231, Insula S. Mariae (vulgo Marienverder) et Castrum de Redino et Culma 1233, cum pluribus aliis constructa; quaedam item hostium propugnacula expugnata, diruta; Pruteni circa annum 1233, caesis in Territorio Reylen quinque suorum millibus e Terra Culmensi eliminati; Pomesani, Pogesani, aliaeque gentium inimicarum subjugati fuere (f). Nihilominus haec inter prospera, *voluptati ut muneris comes consequatur* (g), Hermannus non nunquam degustavit. Praecipuam huic anam dedit Sventopelcus Pomeraniae Dux Hermannus nostri antehac in Borussos socius, qui priorum factorum laudem invidia obtinuit. Is cum Borussis paulo ante conversis de Fratribus Domus Teutonicae ejiciendis foedus ad Annum Dom. 1242. pepigit, reque ipsa violentum animum iramque suam in Ordinem, ejusque bona et homines saepicule exercuit: parum ipsi fuit Fratres, quos deprehenderat, spoliare, occidendi fuerant; atque ita et eorum negotia, et subvectionem annonae ad loca illorum interturbavit (h) Innocentius Papa IV. „*A. D. 1243. intelligens ex clamorosa insinuatione Fratris Hermannus de Saltza - - novellam plantationem fidei in terra Prussiae novabiliter deficere per tyrannidem Svanopelii Ducis praedicti*„ (i) Wilhelmum (Muntinensem primo Episcopum, deinde sub Alexandri IV. nomine summum Pontificem) in Borussiam ablegavit, ut ille (praeterquam quod dictam terram Ordini etiamnum

cx

(d) Verba Dusburgensis p. 39.

(e) Vid. Notam (†) sup. Hermannus in Magistratu Successores accuratus noster Hartknochius sequentes enumerat. Poppo de Osterna. 1238. Henricus de Wida. 1246. Ludovicus de Queden. 1250. Gerhardus de Hirschberg. 1251. Hartmannus de Kalli. Hartmannus de Grunbach (hunc eundem forte cum priore esse suspicatur) 1256. Helmericus de Reichenberg. 1262. Ludovicus de Baldersheim. 1265. Theodoricus de Gattersleben. 1271. Conradus a Tierberg. 1277. Conradus de Veucht-vangen. 1279. Mangoldus de Sternberg. 1280. Conradus de Tierberg Junior. 1282. Menko de Querevorde. 1288. Ludevicus de Scipe. 1299. Helvicus de Goldbach. 1300. Conradus Saccus. 1301. Heinrichus de Plotzke ultimus hujus dignitatis. Ad hoc usque tempus Prussiae nomine Magistri Generalis praefuit Magister Provincialis, cui adjunctus fuit Marscalcus Ordinis, sed Sede. Magistri Generalis in Prussia translata Commendatores Magni Magistri Provincialibus successere. Hunc Magistrorum Catalogum Hartknochius in Alt und Neu Preussen p. II. pag. 244. exhibet, quem ego, quod ad nomina Chronologiaeque rationem, cum relatu Petri Duisburgensis collatum nonnihil ad limam revocavi.

(f) Referente Dusburgensi.

(g) Plautus in Amphitr.

(h) Petrus Dusb. p. 119. Ubi incidenter nomine *Prutenorum* nunc memoratas mox superius gentes generatim, nunc *Prussos* speciatim venire notandum est.

(i) Verba Petri Dusb. p. 121.

ex toto non subiectam in quatuor Episcopatus, Culmenfem, Pomefanienfem, War-
nienfem et Sambienfem partiretur (k) Svantopelcum ab instituto dehortaretur,
qui Wilhelmus, dum furdo praedicare sese perficeret, Cruciatam contra hunc
Tyrannum indixit: sed ille hinc magis exardescens, Bruthenos in fide adhuc tum
Tyrones (ut horum genus plerumque magis ad lapsum propendet) contra Equites
Teutonicos excitavit, quibus coactis terras ordini subditas ingressus, Christianos
ibi omnes, qui ex Germania huc in subsidium advolaverant, pariter et Fratrem
Conradum de Tremonia Equitem Teutonicum, pietate et rei bellicae peritia in-
fignem, interfecit, feminas et infantes in vincula conjecit, Castra omnia praeter
Balgam, Elbingum, Thornum, Culmam et Redinum, evertit, et incolarum
plures, quam 4000. occidit, sic quod tota terra Prusciae videbatur Christianorum
sanguine rubricata (l).

Hicse advertitibus immortuus est Hermannus noster (et quidem, teste Ca-
lendario Ordinis, vigesima Martii (m)) Principatum Fratri Henrico de Hohenloe
relinquens, cui Elbingenses primum suum privilegium 1246. acceptum referunt,
hocce Magistri titulo, singulari plane, conspicuum: *Frater Henricus de Hohenloe Ho-
spitalis S. Mariae Teutonicorum Hierusalem minister humilis*. Sigillum ita circumfcribitur:
S. Magistri Hospitalis S. Mariae Teutonicis, (n) cacterum nihil de ipsius gestis
memoriae proditum est, nisi quod Conradus Hefs (o) de eo commemorat, ex quo
haec transcribimus. *Henricus ab Hohenloe ex linea Brunec cum Fratre germano An-
drea in Palestina A. D. 1220. Ordine investitus, Primus ex post per Germaniam Magister
Provincialis, defuncto Generali Ordinis Magistro proximus in M. Magisterio successit.
Heroicis Praedecessoris sui vestigiis insistens, Suansepolium Pomeraniae Ducem, qui Ermilan-
diam misere devovserat, iusto praelio vicis, et in ejus castro Scharstouvi per Ordinis
Marchallum Dietericum a Bernsheim in vigiliis S. Barbarae A. 1243. occupato, praedi-
ctae Virginis caput per singulare miraculum invenit (p) a Friderico II. per speciale Privi-
legium,*

V. Henri-
cus de Ho-
henloe.

(D) 2

(k) Vid. hujus Guillelmi Bullam apud Hartknoch. ad Dusburg. p. 477. Vid. etiam Hart-
knoch. in Dissert. p. 213. etc.

(l) Idem p. 125.

(m) Calendar. Ordinis apud Bayer. in vita Hermanni: *XX. Martii O. Fr. Hermannus de
Salza Magister IV. Petrus Duisb. Anniversarii forte diem in fastis emortualibus XI.
Kal. Augusti deprehenderit. Annus hic determinari non potest; ita in varia ab-
eunt Scriptores. Vid. Hartknoch. ad Dusb. p. 27. et in Alt und Neu Preussen p. 280.
Ego ex Dusburgensi, quem posteriores vel exciperent, vel sine fundamento sae-
picule deseruere, certum esse existimo illum ad haec tempora vivis interfuisse. Su-
perest in Domo Teutonica Viennensi exemplum Effigiei, quam Jacobus de Salza Epi-
scopus Vratislaviensis, 1539. mortuus, cum Fratre Wigando, Canonico ibidem,
depingi curavit, et Monasterium Leobusienfem in Silesia etiamnum adservat. Capiti
Hermanni haec verba imminet: *Hermannus de Salza Ord. Militiae Teutonicorum Magi-
ster primus sacrae Domus vexilla in Bruffiam victor traduxit 1223. in infima picturae parte
legitur:**

Transivi intrepidus per mille pericula Victor:

Non acies ferri, non vastis moenia fossi.

Conatus tenere meos, domat omnia virtus.

(n) Vide Hartknochium fortiter hunc locum Henrico vindicantem in Alt und Neu Preuf-
sen. p. II. pag. 281. et in add. ad partem II. pag. 282. ex Charta Henrici nostri. A. 1246.
data cum solito tam Magistrorum titulo clare asserentem.

(o) Autor Clarissimus Discursui suo inaugurali Historico-Publico-Juridico-Vi-
tas Magnorum Magistrorum O. Teuton. praemisit, multaque ibi protulit, ad alios
antea non dicta; liberum enim accessum ad Archivum Mergentheimense habuit,
ubi Pater ejus Cancellarii O. T. munere praecclare fungitur.

(p) Haec historiam fufse profequitur Dusburgensis p. 126. annum tamen non addit: potest
tamen haec relatio cum Duisburg. conciliari, si mox post mortem Hermanni hoc con-
tingisse dixeris. Est haec periodus Hist. Ord. Teut. et Prussiae, in quo ipsi, qui de
Prussia scripserunt, aqua haeret, fontes interarescunt, aut sine notis Chronologicis,
quae successu plurium annorum evenerent, uno quasi intuitu spectanda praebent.

VI. Con-
radus Land-
gravius
Thuringiae.

legium. A. 1245. Veronae datum, ad exemplum Borussiae, gentiles pariter Curlandiorum et Samogitarum terras sub Monarchia Imperii velut vetera et debita ejusdem iura suas ingrediendi et occupandi licentiam obtinuit (q) - et cum Sedes Principalis in Borussia necdum stabilis esset, reversus in Germaniam ad patrium solum nempe Mergenthemium ad Tuberam (r) in Franconia Domum, modernam Magni Magistri Principalem residentiam, quam ipse jam ante suum in Palacstinam discessum Ordini benigne contulerat, sibi ad dies vitae in residentiam, et post obitum in sepulchrum elegit, ubi etiam XV. Idus Junii pie obiit. Cadaver in Sacello aulico sepultum. Conradus Landgravius Thuringiae regimen posthac suscepit, qui cum Svante polcus, posteaquam Fratres adjuvante Casimiro Duce Poloniae et Boleslao Duce Califfienfi (s) magnos in Pomerania fecissent progressus, pacem composuit, Mestovvinem natu maximum, Winarum Burggravium, et Woyac exercitus sui Ducem obsides dedit, et vicissim omnes suorum captivos recepit. Verum (t) homo Euripius in vetus illud stum pessimumque ingenium quamprimum remigravit. Valido Prussorum et Sudovitarum, quos ad seditionem iterum incitavit, exercitu comparato Rensen paludem Culmae contemnam transire parabat; resciverat hoc Theodericus a Bernsheim supra memoratus, et quum hostes ad dimidios paludem transmisissent, cum quadringentis Domus Teutonico-Culmenfis Fratribus illos adgressus partem occidit, partem in fugam convertit. Haud ita longe quatuor infidelium millia aberant, qui dum suorum cladem et exiguum Equitum Teutonicorum numerum animadvertunt, in hoste involant, omnes eorum cum Marfchalco ad decem internectione delent, et trajecta deinde cum Duce Svante polco Vistula terram Culmensem pro more suo vastant, diripiunt. Sed conversa subito fortuna est: Culmenfes siquidem instauratis viribus Svante polci extrema minitantis copias incredibili cum virtute aggrediuntur. Non sustinere horum impetum Seditiosi, atque adeo naves in Vistula relictas repetunt: at eas ventus validissimus a littore removerat; hinc desperandum flumen tranare contendunt, in quo dum salutem quaerunt, majorem partem tumulum invenerunt. Haec clades et adventus porro Popponis de Ostera Prussiae Magistri, cum quibusdam ex Marchia, Misnia et Thuringia Fratribus, subsidia triginta Equitum Sagittariorum a Duce Austriae (apud quem filium Svante polci obsidem FF. Teutonicis deposuerant) submissa effecerunt, ut pacem iterum simularet Svante polcus. Mox aperto rursus Marte Cujaviam adortus, rapinis ac caedibus horrendum inibi defaevit, filium pacis causa oppignoratum repetiit, eoque negotio Santarium arcem, ut Vistulae et Nogadi fluviorum usum Fratrum subditis adimeret, aliam item e regione Culmae, Svecza dictam (cui Poppo munimentum Poterberg ad civitatem Culmensem opposuit) exaedificavit; infelicior tum in Elbinga oppri-

- (q) Caeterum hujus tempore quidam sub habitu Ordinis Teutonici elemosynas colligere, quos singulari bulla (Vid. P. II. n. VII.) Innocentius IV. insectatus est. Ab ipso quoque Clero magna persecutionum vis in Fratres Ord. T. ingrebat. Vid. P. II. n. III. V. X. XI. XII. XVI, etc.
- (r) Mergenthemium inde Mergenthem Domus S. Mariae, hanc enim domus.
- (s) Hartknoch, ad Dusb. p. 137.
- (t) Diversus plane ab hujus indole Frater, nomine Samborius, mitissimi ingenii homo et Ordini Teutonico addictissimus fuit, quam ob causam Fratres in Capitulo pro ejus anima perpetuo orabant, quas preces hunc in modum praebat Sacerdos: *Auch helft mir zu gedenken Hertzogen Lerupoltz von Osterreich, und Hertzogen Clumrats von der Nassau, und Hertzogen Sambers von Pomeran, di uns ir almysten mildklichen haben geben; ex MS. vetustissimo de Samborio V. Duisburg, passim. Fuit etiam Samborius Filius Svante polci amicus Ordinis, de quo Duisburg. p. 146. Sed non adducor, ut de hoc praedicta intelligenda esse, existimem, nam vero est similis Fratrem Svante polci elemosynas Ordini dedisse, Filium vivo Patre, eoque averfo, non potuisse, interea utriusque benevolentia in O. T. magnas huic turbas dedit. Vid. Dusb. p. 287.*

opprimenda (hanc viris absentibus feminae raro exemplo propugnarunt) tum in duobus illis conflictibus, in quibus Pomeranorum tria millia periere (u). Quam ob causam pacem tertio (x) petiit Svantepolcus et obtinuit (communio etiam Ecclesiae post hoc redditus (y)) quam tamen non ita post tertium violavit. Nimirum Henricus de Wida Popponis Successor in Magistratu Prussiae (z) Castrum Christburg Pomeranorum ipso, qui Nativitatem Salvatoris antecedit, die expugnavit; hoc limis oculis spectavit Svantepolcus, et, ut belli ansam arriperet, filium denuo reposcit: repulsam tulit. Ille igitur iterato in Cujaviam se superfundere; caedibus, incendiis illam vexare, latrocinari undequaque; Castrum Christburg, Fratris Custodibus contrucidatis recuperare. Vario porro Marte pugnatum est. Ad propugnaculum Christburg (alibi a Fratribus extractum) Prutheni cum Pomeranis impedimentorum et hominum suorum iacturam fecerunt: at contra in Nattangia A. Dom. 1249. (a) quatuor supra quinquaginta Fratres a foedifragis Prutenis atrociter sunt interfecti. Tandem Brandenburgensis Marchio A. D. 1251, et post hunc Episcopus Merseburgensis cum Heinrico de Schwartzburg, (b) cum validissimo exercitu, edomandorum toties perduellium Apostatarum causa, in Prussiam se contulerunt. Igne, ferro, rapina in Pomesanos, Warmienses, Natangos, Barthos, eorumque socios faevitum fuit: donicum attermati tantis malis et verae fidei se submittentem in jus ditionemque Ordinis Teutonico-Equestri solide concesserunt. Sed et Svantepolcus hunc in modum fractis viribus pacem cum Ordine stabilivit nullo posthac tempore violandam. Hunc finem bellum 11. annis (c) ad interuentionem gestum fortiebatur. Successit quidem aliud cum Sambitis, sed hoc, quod postea serio erupit, infra commemorabitur: nunc ipsius Duisburgensis verbis exemplum proferam, quo non solum Germanos, verum exteros quoque nonnunquam, ob magna in Ordinem Teutonicum merita, in hunc adoptatos fuisse, manifestum fiat. *Non longe postea (inquit ille pag. 159.) deficientibus victualibus in Castris Frates cum familia sua jam pene media consumpti clamaverunt pro auxilio ad Dominum, qui pia semper gestat viscera super afflictos. Unde ejusdam nobilis viri (Jo. Sandomirski in Chronico quodam Wallenrodiano adpellatur) de Cracovia ad religionis ingressum animum inclinavit, qui tres magnas naves vino et medone, seu Mellivato et aliis, quae ad vi-*

ctum

- (u) Adfuere in secundo praelio inter alios Drufigerus Dapifer Ducis Austriae et Henricus de Lichtenstein Miles. Magnum huic elogium Dusburgensis p. 156. narratio vindicat, sed alter timoris arguitur.
- (x) Bis pacem iniisse putat Hartknochius, sed ex Dusburgensis p. III. c. 39. 44. et 55. ter id contigisse constat.
- (y) Bzovius Tom. III. Annalium ad A. 1244. qui tamen in Chronologia mecum, ut et Hartknochius non convenit: Systema meum Dusburgii nititur auctoritate.
- (z) Hic de lieentia Uxoris suae habitum FF. Domus Teutonicae suscepit, ipsa vero in monasterium Sanctimonialium Tronsivvicense intravit, quod idem Henricus instituit et fundavit. Dusburg. p. 158.
- (a) In Chron. Dusb. legitur 1259, sed manifesto librarii errore, quod consequentia temporis in cap. sequ. demonstrat, facit etiam mecum Waiselius p. 76. Cl. Braunio in Bibl. Script. Polon. et Pruss. ideo laudatus, quod rarissimis jam exemplaribus MSS. antiquorum Chronicorum reliquis, ea quorum copiam habuit, nobis typis expressa conservare voluerit.
- (b) In Dusburg. iterato forte librarii errore, Sitarsburch. nos Jeroschinum, qui Duisburgensem Germanicus Rythmis circa A. 1340. reddidit, sequimur de quo MS. videndus etiam Lud. Petr. Giovanni in Germ. Princ. p. 144. Hoc anno celebre illud *Culmensis privilegium*, Culmensibus 1233. ab Hermanno de Salza datum, per Eberhardum de Segne Praeceptorem O. T. per Alemanniam et Vicesgerentem Magistri Generalis per Livoniam et Prussiam confirmatum fuit. Videtes ipsum privilegium apud Hartknoch. ad Dusburg. p. 453. quod Teste Cl. D. Jac. Henrico Zerneken (*Vide gelehrte-Preussen p. 3. mens. Oel. p. 5.*) lapsu temporis per universam Prussiam juris Provincialis locum obtinuit.

(E)

Hum sunt necessaria replens et 300. boves et vaccas, et alia jumenta praemisit ad Castrum Tborun, sequuntisque cum magna reverentia est receptus et Ordinis Domus Teutonice suscepit habitum regularem.

Rebus ita constitutis Conradus Magister Generalis debitum naturae solvit, (id Anno Dom. 1253. contigisse Hartknochius et Hessus referunt, Waichelius 1252. evenisse tradit) qui S. Elisabetham (Fratris sui conjugem A. 1236. in Sanctorum concilio collocatam) in tuendi Ordinis Teutonico-Equestris partem vocavit (c), Marpurgi in templo ordinis dein tumultus.

SECTIO III.

Exponuntur ea, quae in Ordine Teutonico-Equestri ad A. 1297. contigerunt.

VII. Poppo de Osterna.

Propone de Osterna, Magistro quondam Borussiae Provinciali, nunc post Conradum in generalem Ord. Teutonico-equestris Magistrum electo Sambitiae Ordini restituendi erant. Henricus Stango jam anno circiter 1250 (a), Commendatoris tum munere functus, annuente Provinciali Prussiae, Sambiam hostiliter invasit, sed a Sambitis paullo post cum Fr. Hermanno Germano suo in acie interfectus est. Ergo, quo citius hanc gentem, quae jugum perpetim iactabat, Fratres in potestatem reducerent, Ottocarus Bohemiae Rex, Dux Austriae (b), et Marchio Moraviae, Otto Marchio Brandenburgensis ejus in hoc itinere Marschallus (c), Tilemannus Landgravius Thuringiae (d), Henricus Colonienfis, Anshelmus (e) Warmienfis, Bruno Olomuensis (f), Praefules, cum ingenti multitudine peregrinorum, et de Saxonia, Thuringia, Misnia, Austria et Rheno et aliis Altmanniae partibus, Barones, Milites, et Nobiles (g) cum exercitu 60000. et ultra suorum in auxilium advolantes, brevi temporis spatio Terras Sambitarum Medenau, Rudovv, Quedenou, Waldovv, Caym et Tapia (h), immo universam Sambiam victribus armis subdomuerunt. Tali bello foeliciter confecto Ottocarus cum suis reverfus est, dato prius Fratribus consilio et sumptibus magnam partem suppeditatis, ut in monte, ad cujus radices expeditionis suae finem ille fecerat, Castrum extruerent hostibus

(c) Hess. L. cit.

(a) Hartknoch, in A. und N. Preussen, p. 281.

(b) Hartknochius in A. und N. Pr. p. 287. Schütz. Pruss. Chron. L. I. fol. 27. ex Rege Bohemiae, Duce Austriae, et Marchione Moraviae, tres fingunt Personas (a Dusburgensi forte seducti) quas tamen omnes unus gessit Ottocarus (v. Cuspin. in Austr. p. 44. et alii). Sed Ducem Austriae Fridericum nuncupant, praeter bellicosum et ultimum Babenbergensis Propapiae, et Fridericum Neapoli decollatum, nullum ego Fridericum Austriae Ducem circa haec tempora scio: at ille ex communi historicorum consensu A. 1246. naturae concessit, hic ad A. 1254. (quo teste Dusburg, p. 173. haec agebantur) nec ex ephebis excesserat. Vid. Sall. Malesp. apud Baluz. Miscell. T. VI. L. IV. c. 1. p. 285. ubi ita habet: *Corradinus una cum filio Ducis Austriae quodam modo sibi AE@YAEVO* etc. quem Conradinum 1252. natum fuisse Chronicon Augustense ad A. 1252, refert, Vid. Mahn in Reichs-Historie. L. IV. pag. 237.

(e) Dusburgens. I. cit.

(d) Schütze I. cit.

(c) Jerofchinus.

(f) Vid. Catal. Episc. Olomuc;

(g) Verba Dusburg. I. cit.

(h) Vid. Eumdem. I. c.

hostibus coercendis aptum (i). Illi et hoc anno infrequenti effectum dederunt, et arcem ab hoc casu Regismontem (vulgo Kunigsberch) denominarunt: sed Scalovvitaie, Sudovvitaie, Nadovvitaie, vicini Sambiae populi, ne par ipsos cum Sambitis factum maneret, contra illam in ora Nadruviae propugnaculum Wilovv constituerunt. Hoc brevi Tiriconis Arcis praefecti, posteaquam Idololatriae renunciaasset, opera, una cum Castris Capostete, Ochtolite, Unfatrapis, Gundovv et Angetete (incolis trium posteriorum ad fidem veram perductis) in manus fratrum pervenit (k).

Anno 1255, dum haec conficbant, Joannes Marchio Brandeburgensis in Prussia cum exercitu venit, sed ipsa temporis injuria (nam in hyeme advenerat) praepeditus, re infecta redire debuit, nihilque praeter suam in Ordinem benevolentiam potuit ostendere. Eodem Anno Mendovve Lithuaniae Regulus Andreae de Stukland Livoniae Magistro suam adversus rem Christianam voluntatem aperuit: Sacrosancto dein Christianorum ritu ablutus, ab eodem Magistro, nomine Alexandri IV. Papae, una cum Martha conjugis regia corona ornatus fuit (l); rediit tamen ad ingenium homo perfidus, et sacris, quae tum forte metu Ordinis Teutonici in Prussia invalescentis susceperat, desertis, non donationem duntaxat quarumdam terrarum Ordini a se factam rescidit, verum etiam multis hunc vexationibus incessavit (m). Interea extractum 1259. a Fratre Burchardo de Hornhusen (antea Regiomonti Commendatore, nunc Magistro Livoniae) super montem S. Georgii in terra Carsoviae Propugnaculum, Lithuanos, eorumque finitimos (nam his tum ex parte Prussiae tum ex Curoniae parte cohibendis destinatum erat) excitavit, ut A. 1260. (n) quatuor eorum millia in Curoniae et regionem et incolas, mirum quantum debuccharentur. Fratres his perceptis cum suis ex Livonia, Prussia, Curonia copiis et Suppetis Regis Daniae (o) Revaliensibus turmas hostium investigant, in agro Curonensi ad oram fluminis Dobrin assequuntur, ipso die S. Margarethae sacro cum ipsis arma, sed invito Marte, conferunt. Defecere ipsa in acie Curonenses (p) et Ordinis Teutonici exercitum, dum is frontem hostibus obverteret, aversum invaserunt: inde tantam hi cladem accepere, ut Fr. Burchardus Livoniae Magister, Fr. Henricus Botel Prussiae Marschalcus et 150. Ordinis Equites Fratres ab hostibus ceciderint; gregiariorum vero interfectorum numerus ferme iniri nequiverit. Secutum est (ut *fortuna obesse nulli contenta est semel*) unum ex alio malum: scilicet Pruthenorum, Sambitarum, Nactangorum, Warmiensium, Pogesanorum et Barthorum

(E) 2

rum

(i) Hoc Augustin. Kehrberger de Civitate Regiomontana in Nova-Marchia intelligit Vid. in Descript. Illius Urbis edit. II. p. 2. Sed luce meridiana clarius fit ex Dusbουργens. verbis c. 70. 71. 72., Regiomontem Caput Prussiae Brandeburgicae, Universalitate celebrem, fluvio Pregel (cujus sub nomine Prigorae ap. Dusburg. c. 101. fit mentio) adjacentem in honorem Ottocari extractam esse, favet Hartknochius ad Dusburg. loca citata, Henneberg. in Chron. p. 168. et alii.

(k) Dusburg. p. 179. et 180.

(l) Waiffellius in Chronica p. 74.

(m) L. Schurtzsch. in Hist. Enifer. p. 200. et 204.

(n) Ex Dusburg. p. 185. et seqq.

(o) Dusburg. habet, Daciae, sed Aestoniam Livoniae provinciam Daniae jam a Canuto Rege subditam fuisse, legitur apud Jo. Isac. Pontanum Rerum Danicarum L. VI. ad A. 1196. Est autem Revalia (Rustis Kalivvan.) etiamnum caput Aestoniae. Hartknoch. ad Dusburg. p. 395, per Daciam eorum temporum Scriptores Daciam intelligere, ait et probat.

(p) Cur Curonensium animi a Christianis avulsi fuerint, causam ita exponit Dusburg. p. 186. „*venerunt Curonenses petentes humiliter, quod si Deus daret Christianis villeriam, et stans eis mulieres et parvuli liberi redderentur: quorum precibus licet Fratres satis fuerant inclinati, communis tamen Populus Prussiae et Livoniae contradixit asserens, quod de captivis eorum ferret secundum consuetudinem in bello balticus observatam; et quare Curonenses tantam conceperant indignationem contra fidem etc.*”, nimirum non plurimorum sed saniorum consilia succedunt,

rum defectio, altera de Fratribus et Sociis A. 1261. (q) obtenta victoria, Castris Heilsbergensis ad Episcopum Warmiensem attinentis et arcis Reselae everfio, et, quae non alia, funestae prioris cladis consequentiae fuerunt. Nec magis in Germania Fratribus Teutonici Ordinis fortuna pepercerat, quibus dum Hartmannus Augustae Vindelicorum Episcopus habitaculum offert, Capitulum Auguitanum praepedimentum iniecit (r): monumenta a nobis mox adducenda rem explicatiorem dabunt.

I.

Bulla Alexandri P. M.

Alexander Episcopus Servus Servorum Dei venerabili fratri Episcopo *Augustensi* Salutem et Apostolicam Benedictionem. Significati nobis, quod Ecclesia *Sanc̄tae Crucis* iuxta muros Civitatis *Augustensis* Ord. *S. Augustini* tum propter guerrarum discrimina, quae in partibus illis invaluisse noscuntur, tum propter incuriam habitantium in eadem adeo est in spiritualibus et temporalibus deformata, quod vix aut nunquam per se ipsam adicere poterit, ut resurgat: quare petebas à Nobis, ut cum dilecti filii *Frater Hospitalis Sanc̄tae Mariae Theutonicorum Hierosolymitan.* observantiae Regulari, piisque intenti operibus, ac in supradictis partibus tali potentia fulti existant, quod Eadem Ecclesia *S. Crucis* per fratres ipsos in dictis partibus constitutos citò poterit in statum exurgere salutarem, ipsamque reformari de praefati hospitalis Ordine facientes, eam jam dicto unire Ordini ac Regimini dictorum fratrum committere in perpetuum Curaremus. Nos itaque de tua circumspessione confisi praesentium tibi auctoritate committimus, quatenus super praemissis provideas, prout secundum Deum utilitati ejusdem Ecclesiae videris expedire, Contradictores per censuram Ecclesiasticam appellatione postposita compescendo Datum *Lacerani* VII. Calend. Februarii. Pontificatus nostri anno VII.

II.

Supplicatio Capituli Cathedralis Augustensis.

Sanctissimo Patri ac Domino *Alexandro* SS. Romanae Ecclesiae summo et universali Pontifici, Decanus totumque Capitulum Ecclesiae *Augustensis* cum omnimoda subjectionis Reverentiâ devotissima pedum oscula beatorum. Intelleximus, quod fratres Ordinis Domûs *Theutonicorum* in Ecclesia *S. Crucis* apud *Augustam* in nostrae Ecclesiae fundo sitae, et à suae foundationis tempore nobis censuali collegio Ordinis *S. Augustini* ibidem Domino nunc et multis temporibus retroactis devotissimè famulante, dispersione misera profugati proponunt suam fabricam erigere mansionis, asserentes super hoc auctoritatem vestrae Clementiae se habere. Unde cum factum hujusmodi in nostrum praesudicium cedere clariùs dignoscitur, et dicti Collegii animarum discrimen, nisi vestrae praeveniatur auxilium Sanctitatis, unde vestrae Paternitatis pedibus provoluti humiliter supplicamus, quatenus de vestra benignitate solita nobis gratiam facere specialem, si quae de vestra plenitudine super his in nostrum praesudicium litterae emanarunt, illas dignemini misericorditer revocare, cum Fratres praedictos nostrum consensum penitus et affectum super

(q) Advenerant in auxilium hoc anno Dn. de Reyder cum multis Germaniae nobilibus (maximam partem postea cum ipso ab infidelibus occisis) et Comes de Barby cum suis item a Sambitis repulsus. Nobilem quemdam dictum Hirzhals Burgensem de Megdenburg Diis suis Idololatrae immolarunt. Vid. *Dusburg.* p. 193.

(r) Cl. P. Khamm in Hierarch. Augustana p. III. Regul. p. 392.

super praedictis omnibus non habere in Vestrae Sanctitatis Curia declaratione praesentium veraciter protestemur. Datum *Augustae* VI. idus Maji Anno Domini M. CC. LXI.

III.

Bulla Hartmanni Episcopi Augustensis.

Hartmannus Dei gratia Ecclesiae *Augustensis* Episcopus universis praesentium inspectores Salutem in Christo Jesu. Noverit universi, quod litteras Domini Papae in hunc modum receperimus. *Alexander Episcopus Servus etc. Videatur Bulla I. supra scripta, quae hic est inserta. Pontificatus nostri anno VII.* Nos igitur ex hac Commissionem solliciti, quid ad utilitatem dictae Ecclesiae *S. Crucis* foret agendum, hinc inde apud prudentes investigavimus diligenter: cumque tandem multos, praesertim Capitulum nostrum, et quam plurimos Ministerialium, ac Civium nostrorum ad reformandam tam in spiritualibus, quam temporalibus praefatam *S. Crucis* Ecclesiam pronos invenerimus, consilio, auxilio, et favore utpotè dolentes, si tam nobile membrum ab obedientia Matricis Ecclesiae nostrae debita ex antiquo deberet absolvi, et ad exemptionis tradi perpetuam libertatem in grave et intolerabile ipsius Ecclesiae nostrae dispendium Juris pariter, et honoris, ex pio eorum affectu comperimus quod ipsis in hoc cohaerentibus sine dictorum Fratrum Regimine eadem *S. Crucis* Ecclesia, ipsorum Fratrum Ordini etiam non unita, posset statum resumere salutarem, et per Ecclesiae nostrae, à qua fundata primitus et nutrita, defensionem continuam, de die in diem in melius reformari: de aequitate Sedis Apostolicae (quae Cathedralium Ecclesiarum et Diaecoesanorum jura non vult minui, seu laedi) Confidentes, inspectu etiam utilitate saepedictae Ecclesiae Sanctae *Crucis* auctoritate super hoc nobis concessa, eandem Sanctae *Crucis* Ecclesiam in Ordine *B. Augustini* sententialiter decernimus permanere, et in ea habitum et Regulam ab antiquo receptam inviolabiliter observari. In quorum evidens testimonium et perpetuam firmitatem praesentes super his confectas, nostro et Capituli nostri Sigillis munivimus valituras. Acta sunt autem haec coram Capitulo nostro *Augustens.* Anno Domini M. CC. LXI. Non. Aug. In dict. 3.

Faventioem se annus 1262. exhibuit, dum Wilhelmum Comitem de Juliaco (s) et Engelbertum Comitem de Marcha (t) cum validissima manu in Prussiam adduxit. Hi XXII. Januarii (eodem die quo anno elapso Fratres in Pokarvviz caesi sunt) non procul a Regismonte 3000. et ultra Sambitarum, Pruthenorum, aliorumque in ore gladii interfecerunt. Conabuntur quidem post hoc hostes id propugnaculum omni commeatu privare; cui fini pontem in flumine Prigora firma utrinque turri munitum fecerant: praeterea Henricus Monte Natangiorum Duxtor idem Apostata, ad illud expugnandum accesserat; sed pontem Fratres nostri occupare, et Henricus suscepto vulnere labefactus recessit. Paulo post alteram in Territorio Pubeten, praecunte viro strenuo ac manu prompto Fr. Henrico Ulenbusch, deinde in Agro Bethen tertiam cladem Sambitae perpeffi, herbam porrexerunt. Et obtinuerunt pacem: nihilo tamen minus fuere ex iisdem Rinovienses, qui Vifchufen Episcopi Sambiensis arcem adoriri tentarunt; Fratres autem Regiontani assumtis probatoris fidei Sambitis, quicquid erat Rinoviensium, ferro et incendiis penitus consumpserunt. Ita cuius, quod sibi intrivit, exedendum. Hac ipsa tempestate munimenta Tapiau et Wiklantfort (dein Lokstetten) ad antevertendam

(s) Erichius in der Jülichischen Chronic L. V. fol. 245.

(t) Dusburg, p. 197. et seqq.

VIII. Anno
de Sanger-
hausen.

dam incolarum perfidiam aedificata: contra vero castrum Girdau et Weistote-Pila, ob ferocem hostium incursum amplius haud ferendum, diruta fuere, postea deserta, geminumque huic fatum A. 1263. Arces Wiefenburg et Cruceburg, Fratrum sanguine madefacta, subiverunt. Tandem confectus aevo, annorum insuper aeque ac meritorum plenus Poppo de Osterna abdicavit Magistratum (u); quem Haymo vel Anno de Sangerhausen e Ducibus Brunsvicensibus(x), Commendator quondam Althusiensis in terra Culmensi(y), Provincialis Livoniae, dignus omnium suffragio iudicatus(z), cepessivit. Tum Equites Teutonici Pruthenorum Bartensteinense Castrum circumfidentium ad mille et ducentos enecuerunt: dulcis sane victoria, nisi tum ex Marschalci caede, tum ex necessaria praediti Castrum 1264. desertione, tum ex illata hoc anno per Henricum Monte ingenti clade (in qua cum toto fere Christianorum exercitu Magister Prussiae, Fr. Theodoricus Marschalcus et 40. Fratrum mortem subierant) amarorem cepisset. Turbulenta adeo Fratrum fors in animos Principum Christianorum altius descendit: eapropter An. Dom. 1265. Albertus (a) Brunsvicensium Dux et Thuringiae Landgravius, A. 1266. Otto Pius (b) Marchio Brandenburgensis cum filio et Germano, et A. 1268. Ottocarus Rex Bohemiae, ut periclitantibus Ordinis rebus dexteras porrigerent, Prussiam petiverunt; sed coeli intemperies effecit, ut optatos instituti sui exitus non assequerentur, nisi forte, quod Marchio Brandenburgensis ibidem aedificavit Castrum Brandenburg et a nomine Marchionatus sui ad perpetuam memoriam sic voluit appellari (c).

In Pomerania Mestrovvinus Svantepolco Patri successit: is contra, quam Pater moriens diserte monuerat, infestum se Ordini Teutonico praebuit, sed, Fratrum vicem reddentibus, pax firmata est. Ut effrenatos quoque Nantangiorum et Pruthenorum animos compesceret, Theodoricus Misnensis Marchio (Fratribus Theodorico et Gunthero de Regenstein germanis aliisque ex Ordine comitantibus) in Prussiam venit, neque duntaxat praekoncepta executus fuit, at etiam vero, ut 24. Nobilium suorum in Ordinem ingrederentur et quibuscunque necessariis instruerentur abunde, disposuit. Haec anno 1272. contigerunt: non ita multo post Fratres Teutonico-Equestres, Henricus de Sonnenberg Commendator Christburgensis et Henricus de Goldbach, Henricum Monte Nantangiorum Ductorem venantem obruunt, suspendunt, suspensumque gladio transverberant. Nec amico diu superesse debuit Glappo Warmiensium Antesignanus; quippe quem a suorum quopiam proditum Fratres ceperunt et in monte, deinceps Glappenberg dicto, in furcam egerunt. Accessit Dyvvani mors Barthorum Coryphaei, quem Frater Arnoldus Crop telo transiit; tum Pogefanorum (d) 1273. strages, quae cum prioribus conjuncta Nattangis, Barthis, Warmiensibus subjectionem iterum persuasere.

IX. Hart-
mannus ab
Heldrun-
gen.

Annus agebatur 1274. (c) et pacata fere omnia erant, quum Hartmannus de Heldrungen universo Ordini praesse coepit. Nadroviae solum et Scaloviae habitatores turbas movebant mox tamen finiendas. Illi quidem, dum potentiores e suis, suscepta vera fide, ab Ordine Teutonico-Equestri stare constituissent et praecipua Nadroviae castra exinde in manus venissent Fratrum, ad quietem reversi sunt: hi

(u) Waissel. fol. 84. b.

(x) Henneberg. ad Tab. Geogr. Pruss. p. 373.

(y) Hartknoch. ad Dusb. p. 212.

(z) Leonh. Schurtzfleisch. in Hist. Enstfer. p. 17.

(a) Ita Annal. der Marckt Brandenburg Andr. Angeli Lib. II. p. 106.

(b) Id. l. cit. p. 107.

(c) Verb. Dusburg. p. 221. Ex eodem habetur, hunc Marchionem, dum A. 1270. hoc Castrum a Prussis plane destructum fuerat, rediisse et illud in eodem loco reaedificasse. v. p. 224.

(d) Hi non diu antea prope Elbingam Christianos ita caecidere, ut fluvius vicinus amiffo naturali colore rubrum induerit. Dusburg. p. 257. Zamelio hoc flumen die Hommel dicitur. Caeterum vid. ad hunc annum App. pag. 18.

(e) Chronicon Antiquum MS. Vid. Hartknoch. ad Dusburg. p. 260.

hi (ad Nemenum vulgo Memel vel Niemen fluv. populus) terra sua probe devastata, calamitate docti ad mentem rediverunt. Pax (cujus alumna temporis felicitas) jam jam subluxerat, cum tertium, quidquid Pruthenorum nomine veniebat, incitante quodam Sambita, nomine Bonse, (qui duas habere uxores a Fratribus prohibebatur) a fide et Ordine defecerunt (f). Soli Pomefani in officio mansere: et Sambitas quam primum Fr. Theodoricus de Libelovv Sambiae Advocatus, plurimum ab his amatus reduxit, Natangi et Warmiensis ex istorum exemplo fecerunt; Sudovvite (g) pervicaciores Scumando Duce (h) in agro Culmenfi, Natangia et Sambia barbara feritate eousque faevierunt, dum pars post acceptas saepe numero clades, labefactati, pars opera Fr. Ludevvi de Libencele (i) et exemplo Jedeti (Capitanci, ut vocabant, sui de Kymenovv) in S. Matris Ecclesiae gremium deducti, pacem petere constiterent, ea etiam lege mox obtentam, ut relicta patria in Sambiam deportari se paterentur: multi tamen haec contra in Lethoviam (nunc Lithuaniam) abiverunt: hunc finem bellum multorum annorum consecutum est.

Tantisper dum ista eveniunt, Hartmannus noster, Eximiae pietatis et devotionis Princeps (k), A. 1279. inhabito Marpurgi Capitulo Magistratum Provinciale Prussiae et Livoniae unire statuit, eosque in manus Conradi de Feuchtvangen consignavit; at utraque Provincia (abdicante se in officiis Conrado, quod valetudine indefinenter premeretur) suum quaeque magistrum post iterum consecuta est (l). Anno insequenti Idem Magister Generalis Arcem Zantir dirui et ex hujus reliquiis non inde procul Castrum, S. Mariae (sic dictum, quoniam Divae Virgini, electae pro toto Ordine Teutonico-Equestri in coelis Patronae, sacrum erat) extrui curavit (m): post quod aliaque item egregie facta anima eum A. 1283. reliquit; idque in Germania *Mergenthemis, ibique in Sacello Aulico sepultus, ubi hodie eum monumentum cernitur* (n).

Tranquillis nunc in Prussia rebus eodem anno cum Lithuanis bellari coeptum X. *Bar-*
(o) est, quod plures caussae id Fratribus O. Teut. svadebant. Et primo quidem illis ex voto incumberebat, ut infideles bello insequerentur: deinde Lithuani ipsos, praesertim in Livonia, admodum infestabant, aut Pruthenis auxilia contra Ordinem Teutonico - Equestrem submittebant. Ergo hanc ob rem centum amplius annis bellum utrinque gestum fuit; immo ad internecionem: nam in eo ex Crucigeris

(F) 2

Fra-

(f) Alii ad A. 1272. defectionem hanc referunt. Sed ego in tanta confusione historicorum pro more meo Dusbergensi defero vid. p. 269.

(g) De situ Sudaviae vel Sudiniae vid. Henneberg. in lib. de vet. Prussia f. 40. et in commentario ad Tabb. Geogr. Prussiae.

(h) Is posthac, dum Fratribus resistere amplius non valeret, illis sese subjecit fidemque catholicam amplexus est, digna sunt quae de ipsius (sub tempora Burchardi de Schvvenden M. Gen.) obitu Dusburgius ita commemorat. Iste Scumandus - - dum morti appropinquaret, interrogatus a fratre Conrado Sacerdote de Balga, quomodo tantam gratiam in fide Christi a Domino meruisset? ait: numquam aliquid boni feci ante conversionem meam, nisi hoc solum, quod dum Infideles imaginem B. Virginis Mariae et filii sui spoliassent in Polonia, et secuisent per medium; ego de terra sustuli et mundavi vestibus meis, et ad locum decentem posui.

(i) Hic primum Scumaadi, deinde Cantegedae Nobilis Sudoviae captivus, hunc cum 1620. ad fidem Christi convertit Dusb. p. 293. Vir ad pericula fortis, cui tamen integrae vitae exemplum nobiliorem quam virtus bellica vicioriam paravit.

(k) Hest. in Discursu inaugurali etc. n. IX.

(l) Waisfeliu p. 91. a. b.

(m) Dusb. 283.

(n) Verba laudatissimi Hest., cui, nimirum oculato testi, merito majorem fidem adhibeo, quam Venatori dicenti ex Waisfelio, cum Venetiis sepultum fuisse. Vid. pag. Venat. 62. et Waisfel. f. 91. b.

(o) Dusburg. p. 298.

Fratribus Nobili profapia oriundis 49: ex Illuſtribus familiis 28: ex Ordine Civico 4000: ex Nobilibus familiis 11000: ex gregariis militibus 8000: ex Advenis et Hoſpitiſibus 19000 occubuerunt. Ruſticorum autem partem interfeſtorum, partem in vincula conjeſtorum CLXVIII. Millia fuisse (p), talem Chriſtiani ſtragem perpeſſi ſunt: majorem longe hoſtes; nam, ut alia praeteream damna, quae in expugnatione Biſenae et Garthae (nunc Grodno (q)) Caſtrorum ſuorum et alibi ceperant, Peluſia Lithuano ab offenſo Rege ſuo ad Fratres perſuga rem ornante, ſeptuaginta Lithuaniae primates, dum nuptiarum cauſſa apud quemquam ſui Ordinis diverte- rant, cum hoſpice ſuo, aliisque multis ſunt occiſi; Sponſus et Sponſa, Primatum- que Uxores, familia, pueri, ſuppellex Fratribus in praedam ceſſerunt (r). Dignum hoc in loco nota eſt, quod, dum memoratum caſtrum Gartha 1284. occupatur, in reliquis perſidus quidam e Barthiſ trucidatus fuerit, cujus et latus canis ſuus fre- quentatis morſibus aperuit, et cor exinde extraxit atque devoravit: bruto a fide claro hominis perſidiam caſtigante (s). Anno Dom. 1286. Pruthenis in mentem iterum venit, ut Fratribus expulſis Rugiae Principem in Regem Pruſſiae eligerent, ſed haec conſilia, quod in ipſo tempore detegebantur, in caſſum reciderunt. Ne- que autem Regi Lithuaniae magis ex ſententia negotia ſucceſſerunt, qui A. 1288. cum equeſtribus copiis 8000. hominum in Sambiam moverat: ſi quidem pari fa- to Fratres de huiuſce inſtituto multo ante compererunt, unde nec effecit multum, et, dum e Sambia revertebatur, LXXX. ſuorum Lithuanorum (alii CC. volunt peri- iſſe (t)) a Fr. Henrico de Dobia Sambiae Advocato caeſi ſunt. Verum ſatis jam de bello cum Lithuaniſ diſtum ſit, quod paulo ante ſummatim perſtrinxiſimus: in terram S. nobis revertendum tandem aliquando eſt: ubi communes cum reliquis Chriſti fidei addiſtis calamitates (u) Ordo perpeſſus fuit, ab anno praefertim 1250, a quo ſenſim; at inſigniter Chriſtianorum fortunae deſoreſcere coeperunt (x). Il- luc A. 1290. Burchardus Magiſter Generalis, ut Ptolemaidi (Accon vulgo) a Sarace- niſ obſidio cinſtae ſuccurreret, celebrato ante jam Elbingae generali Capitulo (y),

(p) Hartknoch. ad Duſb. p. 299. et Myſlenta in praefat. ad manuale Pruthen.

(q) Matth. Strykowsk. Lith. Hiſt. L. IV. c. 2.

(r) Duſb. p. III. c. 223. cujus rubrum eſt; *De Latrunculis, qui LXX. Regulos terrae Lithovianae occiderunt.* Idem cap. 193. ita habet: *Mira et inſolita geſta ſunt per Latrunculos Chri- ſtianos etc.* quinam autem iſti fuerint, aut quod hominum genus ex Diſſertatione Clmi Prof. Joh. Jacobi Rhode de columna IV. Fratrum recenſet das Gelahrte Preuſſen p. II. Menſe Junio his verbis: „Aus den Ordens-regeln ſey zu beweifen, daſ „auſſer denen Brüdern des Ordens noch ſeyn gewefen *Soldener* und *heimliche* des „Hauſes. Jene bekamen Lohn vor ihre Kriegs-dienſte; dieſe dienten umbſonſt „und hatten viel recht der Ordens-Brüder ſamdt beſondern freyheiten. Sie wa- „ren weltlich und konten verheyraethet oder unverheyraethet ſeyn: ſie gehörten „ſowohl ihrer Perſon, als auch ihren Gütern nach unter den Orden: Sie enthiel- „ten ſich von aller Handthierung: trugen Ordens-kleyder, doch nicht mit einer „gantzen Creütze. Deren einige dienten im Hauſewefen, andere auch zu Fel- „de. Und dieſe hießzen *familiares in caritate deſervientes* . . . weilien ſie nun mehr „Freyheiten hatten, ſo giengen ſie auſſ Pahrtheyen aus, das nennen ſie *Latroci- „nari* „ Vid. Miſcell. noſtr. p. II. p. 32. Fuerunt autem praeterea Sorores quoque Ordinis Teutonici nam in Codice Ch. Bibl. Regiomont. ſit mentio: *Mulieris preſe- ſae Ordinis S. Mariae Teutonorum* etc. Vide Hartknoch, in Diſſert. XIX. de variis re- bus Pruſſ. p. 424. et 430.

(s) Duſb. p. 301.

(t) Chronicon MS. Germ. vid. Hartknoch. ad Duſb. p. 312.

(u) De his vid. Sanutus L. III. p. 12. et p. 7. c. 3. addc.

(x) Duſb. p. 315.

(y) Heſſ. de hoc Magiſtro.

se contulit, mille Fratribus Teutonico-Equestribus (z) eum quoque ob finem transfretantibus: tum vero mutans sententiam (cujus rei ratio obscura est) *petita licentia et obtenta, habitum Ordinis Domus Teutonice deposuit et Ordinem Hospitaliorum (s. Johannis) assumpsit, in quo postea est defunctus* (a) Rhodique tumulo illatus (b).

Electus post ipsum in Principem Ord. Teut. Magistrum Conradus de Feuchtvvangen fuit, Vir magnus stirpe, major meritis; at meliorem in hoc munere fortuna dignus, ut quam sibi adversam tum fere continuo persensit. Non ita longe, postquam ad Magistratus clavum confedisset, Anno nimirum 1291. Ptolemais in manus Melec Meisoris Soldani Saracenorum (et post hanc, quidquid in Syria Christiani nominis residuum erat) pervenit (c): idque quidem majori fortasse cum Ordinis damno factum fuisset, nisi Cruciferi nostri, quod actum de urbe jam esse manifeste perspexerant, conscensis navibus in fuga remedium quaesivissent, necessitateque in rationem prudenter versa (d) Venetias exinde Sedem Principem transulissent (e). Post aliquanto (annus erat Christi 1292.) Adolphus Nassoviae Comes Imperio Romano Electorum voce praefectus est, Ordini Teutonico-Equestri plurimum favit; quare et anno infrequenti Privilegia huic concessa liberaliter confirmavit (f); ea propter fortassis nonnulli exterorum Principum, quibus cum Adolpho non convenerat, suspicione Fratres Teutonicos attigerint, quasi isti partibus Caesaris nimium addidisti secreta illorum consilia in hujus sinum deposuissent (g). Satis interim Luthuvero Lithuaniae Regi non erat, urbes et agros Prussiae, qui Ordini T. parebant incendiis haurire (etsi non semper impunis, sed saepe ac iterum probe depexus redibat) Ut filius insuper Poloniam A. 1291. invaderet, disposuit. Petiere tunc opem ab Magistro Prussiae Menekone de Querfurt Poloniae Duces Casimirus et Lochoto, atque protinus obtinere: postea autem quam ad pugnam perventum erat, Poloni fugitivi Fratres et ipsorum Socios sub cultro reliquerunt, qui se malevole inter et incudem conspicientes, recedere quidem et ipsi constituerunt: at vero non potuere sine gravi suorum periculo, maximam partem haud leviter vulneratorum (h).

XI. *Conradus de Feuchtvvangen*

Anno

- (z) Ita MS. optimae notae ex laudata Bibliotheca Pertusatiana, quod, dum de Obsidione Acconus refert, haec habet. *Die Mayster der teutschen Herren etc. sich vum Hilff wäerten. Von der teutschen Herren orden swern tausent Brudere über. Dy ze Venedigen anno schiften mit siben hundert Cnechten, etc.*
- (a) Verba Dusb. p. 297. cum quo vetus ejusdem Interpret et Chronicon sub Friderico Duce Saxoniae et Mag. Pruss. MS. atque Waisselius p. 93. a. quos hic Venatori, aliiisque Bzovium ad A. 1289. sectantibus ex historiae legibus praefereandos cenfeo,
- (b) Waissel. l. cit.
- (c) Sanutus lib. III. p. XII. c. 21. tum quo convenit MS. Pertusatianum supra citat. et citandum mox iterum, aliique, ita ut nosse percuperem, quo fundamento Hartknochius in Neuen Preuss. p. 294. alitruat, Anno 1290. Mens. Jun. hoc contigisse?
- (d) MS. Pertusat. mox post haec tempora expirans, ita habet: *Do nun der Prueder der 3. Orden chaum 300. wuarn, sy saben, daz sy der stat nit mer mochten vor haben, do verratzen sie sich auf dy schiff und swern von dannu.*
- (e) Dusb. p. 366. datis verbis ait: Domum principalem, quae a tempore destructionis Civitatis Achonenis fuerat apud Venetias etc. Praeterea manifesti erroris reus est Waisselius p. 101, qui Ordinem Domus Venetiae habitae jacturam hac tempestate fecisse scribit, quum tamen, ut mox dicemus, Conradus Successor ibidem electus fuerit.
- (f) Extat hujus apographum in Codice Tabularii Balliv. Austr. sign. 135. Diploma Beffortii X. Kal. Junii 1293, Imperii, ut ait, anno secundo datum est.
- (g) Confer Waissel. p. 101, adde tamen mox notam praecedentem e.
- (h) Dusburg. pag. 323.

(G)

Anno Domini 1295. Boleslaus Dux Masoviae Castrum suum Wisne (id elapso anno Meneko mox memoratus funditus ideo evertit, quod Lithuanis receptaculum esset, unde libere in Borussia excurrerent) reedificatum ibat: quod quum idem Meneko pro jure suo impedire constitueret, Pruthenorum quidam, Nattangi et Sambitae, occasione de re capta, in interitum Ordinis conspiraverunt; et posteriores Naudiccam quempiam juvenem; initum plane in ductorem elegerunt. Hic vero in tempore totam consilii seriem Fratribus aperuit: plexi dein pro merito Coryphaei, et Seditio (quinta Pruthenicorum et ultima) ipso statim in limine oppressa fuit, (i) Magister Generalis, his turbis adhuc flagrantibus in Prussiam venerat, et, ut Fratrum suorum aerumnas allevaret, omnem operam adhibuit: hinc de mum officii causa in Bohemiam profectus, *Pragae diem suum ultimum obiit, et in Dragovvitz castro sepultus est* (k) A. C. 1297. Nostrium hunc Francoforti Capitulum generale (ut vocare solent) celebrasse, certum est (l), at tempus, quo factum illud sit, juxta cum ignarissimis nescire nos fatemur.

SECTIO IV.

Historia Ordinis Teutonici ad A. 1351. continuatur.

XII. Gottfridus de Hohenlobe,

Anno Dom. 1297. Fr. Godofridus de Hohenlobe electus fuit in Magistrum Generalem Ordinis Domus Teutonicae (a), Venetiaram in urbe (b) atque eo quidem anno, quo Cives inter Rigenfes et Ordinem Cruciferorum nostrorum jurgium incepit (c). Hujus occasionem ex captivitate Joannis Quirini Archiepiscopi Rigae, quem Fratres nullo suo merito in vincula conjecissent, capessitam fuisse, Lithuaniae Scriptores commemorant (d), at (vereor) partium studio detentis; nam Rigenfium adversus Ordinem Teutonico-Equestrem ingenium insequens charta, mecum ab Amico Eruditissimo D. Schannat ex Codice MS. Fuldensi benevole communicata, plus quam primis lineis designabit.

Charta Gerhardi Comitis de Holfatia.

Sanctissimo ac Beatissimo in Christo Patri ac Domino suo SS. Rom. ac Universalis Ecclesiae Summo Pontifici, *Gerhardus* Comes de *Holfatia* cum omnimoda subjectione devota pedum oscula Beatorum.

Vestrae Sanctitati cupimus compassionis oculis intimare, quod in omnibus fere Provinciis, quas propter arduas causas nostri Comitatus, seu Domini pertransivimus,

(i) Dusburg, pag. 330. et 336.

(k) Chronici MS. verba. vid. Hartknoch, ad Dusburg, p. 312. Waissel, p. 101. a.

(l) Ita enim in antiquo Ordinis libro membranaceo legimus: *Dis sint dy gesezte dy geseztz und bestatiget sein in dem hohen Capittel von unsern Hoemeister Bruder Conrad von Feuchtrvungen zue Franckfurt, quod ipsa statuta insequuntur.*

(a) Verba Dusburg, p. 340. Quis hinc deducat jam ante haec tempora NB. (ut vult Venator p. 71. et alii quidam) Magistrum G. jam fuisse: pergente Dusburg, l. c. *Et praefuit XIII. annis, nec tamen inter alios Magistros computatus, quia in XIII. anno resignavit officium suum et iterum temerarie resumpsit.* Sed boni viri ex Henrico et Gottfrido de Hohenloe unum efficiunt, quam fabulam (ni totus fallor) egregie exploravit Hartknochius et ad regulas Critices. Vid. illum ad hunc locum Dusburgensis et adde nostram Sect. II. not. i.

(b) Ita MS. superius l. cit. sign. n. 12. *Dis sint dy gesezte, dy do geseztz vworden in dem gresfzen Capittel zvu Vienedige, do Bruder Gotfrid von Hohenlobe vuart zvu Maister erkornn an des Heiligen Creuzes tag, als es gefunden vuart.*

(c) Dusb. l. c.

(d) Vid. P. Albert. Kojalovvitz Hist. Lithuan. P. I. L. VI. p. 213.

fivimus, vefanus rumor in molorum ore et labiis perfonat et volavit, quod Reverendus in Christo Pater et Dominus Archiepifcopus *Rygenfis*, et cum eo *fui particeps*, Religioforum Virorum Fratrum Ordinis *Theutonici* puram innocentiam coram Beatitudine Veftra minus iufte ac indebite decigram, et infamant. proh dolor graviter perturbando, eisque imponendo, quae non folum Bonorum ademptionem, verum etiam honorum privationem flebiliter injungunt (e). Quare S. V. humiliter supplicamus genibus provolutis, quatinus hujusmodi fuffeftionibus, quibus nullam veritatem ineffe credimus confidenter, et ex diutinae converfationis notitia fcimus veraciter, V. S. aures patiaturo infeltare, fed ipfas dignetur rejicere et frivolo reputare, diftorum Fratrum Commoditatibus Paterna follicitudine mifericorditer providendo, praefertim, cum iidem Fratres in *Orientalibus* partibus fint *lumen Ecclefae, Clypeus et Columpa*, qui etiam pro dilatazione fidei Katholicae res et corpora, et omnia, quae poffident, diverfis periculis exponere non reformidant, quod faepius confpeximus. Hoc dicere aufi fumus et audafter fub testimonio noftrae fidei affirmamus.

Quidquid nunc ejus fit, novies anno et dimidio cum Rigenfibus pugnandum fuit (f), ancipiti fere fortuna (quod idem in bello cum Lithuanis continuato contigit) quamvis re probe examinata id falsum non fit, plus ex utroque bello emolumenti Fratribus, quam adverfariis partum fuiffe. Cum his quoque commodis Caefarum favor conjungebatur; quorum unus Albertus I. nuper admodum Imperator in *Gebedel ad Rodenburgh* (g) X. Kal. Octobr. auctoritate fua, datas quascunque Ordini Teutonico-Equeftri ab Antecelforibus immunitates et gratias, conftabilivit, alter Henricus VII. ad exemplum hujus 1309, Anno Impetii primo, II. Nonas Martii Spirae confirmile fecit (h). Quois ita fenfim evenientibus Gottfridus Magifter Generalis A. C. 1302. in Capitulo Elbingenfi (i) munus fuum depofuit: *qua refignatione Sifridus de facta electus fuit ftatim ibidem Fr. Sifridus de Wuchorvungen in Magiftrum Generalem, qui ivit verfus Venetias ad Domum Principalem* (k). verum, abfente Syfrido, factum mutavit Gottfridus et Magiftratum iterum capellivit, quem etiam ad annum ufque 1309. ufurpaffe videtur, (etfi ob diffenfum Scriptorum haud quicquam certi ftatui poffit) quo ipfo anno Magifter Generalis Sifridus in Pruffiam veniens *Domum principalem, quae a tempore deftructionis Civitatis Athonenfis fuerat apud Venetias tranfultis ad Castrum Mergenburgh in Pruffiam* (l): exinde in locum Magiftrorum Pruffiae

(G) 2

Com-

- (e) Chron. Germ. MS. refert, Epifcopum et Cives Rigenfes, perpetuo cum Ordine contententes, in tota Europa divulgaffe, Reges Ruffiae et Lithuaniae Chriftianorum facra fufcipere velle, Fratres autem hoc propofitum impedire, nec defuffe illos hos rumores fpargere donec Pontifex duos Legatos in Livoniam miffiffet. Hoc circa A. 1324. contigit. V. Hartknoch. ad Dusb. p. 405.
- (f) Dusb. p. 340.
- (g) Ita Apographum in Cod. MS. fig. 135.
- (h) Idem MS.
- (i) Repugnant hic afferta illis, quae p. 340. Dusb. commemoravit, conciliari tamen poterunt, fi ita ibid. legatur: *in XIII. ann. refignavit officium fuum et iterum remerarie refumpfiffet*. Quod ita exponendum; eum in tredecim annis (i. e. inter tredecim regiminis annos) abdicaffe, et poenitentia ductum ad illud munus ufurpandum rediiffe, atque ita tempus regiminis rite habit et praetenti ad XIII. annos excurriffe, ponamus itaque eum anno 1297. ineunte Magiftratum adiffiffe, feftoque Imperii anno (1302.) refignaffe, relumpfiffe autem mox iterum ad inchoatum annum 1309. (quo Sifridus in Pruffiam venit) et XIII. annos regiminis (etfi non completos, quales tamen pro completis paffim numerant Chronicorum Scriptores) habebimus.
- (k) Verba Dusb. p. 350, cujus auctoritatem de Sede Venetias tranfata omnibus aliis praefero.
- (l) Dusb. p. 366.

Commendatores magni substituti fuere (m). Praeterea Engelsburgii Comitum Magister Generalis indixit: ibidem, praeter alia in utilitatem fidei Catholicae et Ordinis T. acta, commodo reipublicae quoque jus in Provinciis Ordini subiectis deinceps observandum, triginta complexum Articulis, sancivit; ex quorum secundo (n) manifestum fit, Prussos tum propria moneta (si denarios, quos Culmsche Vierchen appellabant, exceperis) caruisse grossisque passim Bojohemicis, cujus exemplum subiungimus, usos passim fuisse; quorum triginta Marcam gravem Borussiae constituerint.

Sub haec tempora Henricus VII. Rom. Imperator Ordini „omnia bona, jura, omnesque possessiones, quocumque vocentur nomine tum omni utilitate et honore ipsorum in terra Pomeraniae (o), quas aut quae legitimo Emptionis, aut alio iustae acquisitionis titulo, possidebant (p) aut possessuri forent, confirmavit. Diploma Anno D. 1311, Imperii tertio obsignatum fuit, unde, ut credam adducor, Gedanum cum Pomerellia jam Tunc ab Ordine Teutonico de Marchionibus Brandeburgensibus Joanne et Valdemaro emta fuisse (q), idque optimo Titulo, quo sine emtionis contractum numquam sane Caesar confirmasset. Anno post, III. Nonas Martii, Syfridus de Feuchtvangen Mariaeburgi diem supremum obiit, in Ecclesia Cathedrali Culmscensi dein sepultus (r). Et acerbius adhuc Viri de Ordine merentissimi mortem tulissent Fratres, sui illata IIX. Eidus Aprilis Lithuanis clades, ex qua Rex Lithuaniae cum paucis suorum, testibus acceptae cladis, aegre evasit, dolorem aliquanto mitigasset. Ad electionem Successoris porro progressum fuit, in qua Carolus Befart de Treveris unius suffragio, aemulo suo Davidi de Hammerstein, praeponderavit (s). Hic

XIV. Carolus Befart.

- (m) Vid. Sect. II. notam a. ad finem. Zamelius chartam producit de A. 1321, in qua Fridericus de Wildenbruk Magistrum Prussiae se subscripsit, quod scrupulum movet Hartknochio ad Dusburg. p. 375. verum, dicente Waisselio p. 108. 2: *Er (Magister Generalis) schrieb dem Gros Commenthor in Preussen nicht mehr, Meister im Titel, wievohl das Polck In Maister nennete*: concludi potest facile, Magnos Commendatores Titulo a vulgo ipsis passim attributo non numquam usos fuisse, etsi verum maneat, illos a Magistro Generali numquam amplius posthac Magistros appellatos fuisse tribus verbis hic noto, Hermannusne de Salza, an alius quispiam Summorum Ordinis Magistrorum, nomen *Magistri Generalis* assumpserit? non liquere, quicquid alii coniciant: hoc Waisselius l. c. refert Syfrido nostro accessisse titulum: *Meister in Deutschen und Welchen Landen.*
- (n) Waissel. 107. a. De grossis Bohemicis Cromerus in Polon. lib. II, pag. 128. sic loquitur: *duodeno grossos et quidem latos, seu Pragenfes, qui dimidio eos, qui nunc sunt in usu, grossos vernaculos excedant, quin, si bonitatem argenti spectes, quadruplum.* Nobis Praen. D. Hoffmannus Viennensis Monetarum explorator, quemdam suppeditavit. Vid. Clmi D. Braunii Historische Nachricht von Polnisch, und Preuss. Münzwesen c. 1. et 2.
- (o) Pomerellia (alias Pomerania minor) hic intelligenda est. Cromer. de Ort. etc. Polon. L. X. p. 581.
- (p) Vid. Diploma apud Lunig, in Teutschen Reichs-Archiv von T. und Johanner Orden pag. 5.
- (q) Vide Venatorem p. 74. et seqq. qui de hoc legi omnino metretur.
- (r) Dusburg. p. 370. cap. 302. quod Chronologiae causa cum cap. 307. conferendum est.
- (s) Venat. pag. 76. Dusb. p. 374.

Hic dum rerum potiretur Martem contra Lithuanos propitium plerumque habuit: caesi saepe atque iterum, castra ipsorum diruta, agri ferro et igni vastati fuerunt. Romam quoque se contulit, ut de jure Ordinis in Pomerellia, quod Rex Poloniae per Archiepiscopum Rigensem et Episcopum Gnesensem impetebat, coram Pontifice maximo Joanne XXII. responderet, quod, confectis etiam aliis Fratrum negotiis non minus momentosis, ita praestitit, ut Adversarii ejus et caussa ceciderint, et ad impendia reddenda fuerint damnati (t) Commemoranda hoc loco est insignis Lithuanorum crudelitas, qua 1320. Fratrem O.T. Gerhardum de Rude Advocatum Sambiae forte captum, posthac *indutum armis et depositum super dextrarium cremantes Diis suis pro visisima obtulerunt* (u). Commotus graviter hoc facto Deus (vindex eo rigidior, quo tardior) altero ab hoc anno *Illustres Viros et Dominos: Bernhardum Ducem Wratislaviensem de Polonia, Comitem de Geroldseke (Geroldsek) Primogenitos filios Comitum de Juliaco et de Wildenberg de Reno, Dm. de Lschenberg et Blige cum fratre suo de Bohemia* magnoque exercitu ad castigandam illorum ferociam in Prussiam misit (x), quorum opera Fr. Fridericus de Wildenberg Vices Magistri Generalis gerens, aliique Fratres ingentem hostium caedem fecerunt; atque ea repetita forte fuisset, magna Nobilitatis de Bohemia et Rheno parte A. 1323. in auxilium pariter advolante, nisi intensior illa hujus anni hyems proposito obstitisset; contra remissa nimis bruina A. 1324. conatus Domini Johannis et Philippi Comitum de Spanheim, D. Petri de Rosenberget Hermanni Avunculi sui, ac reliquorum e Germania et Bohemia nobilium, qui eundem ob finem (nimirum adjuvandi Ordinis et propagandae fidei caussa) Borussiae petierant, frustravit (y): Atque fuit hic ipse annus, quo animam Deo tradidit, Magistratum vero successori Fratri Wernero de Orfele reliquit Carolus Beffart, in urbe Patria reconditus monumento (z).

XV. Wernerus de Orfele.

Isthaec tempestate Christi in terris Vicarius Legatos ad Ledeminum Lithuaniae Regem misit, ut tum pacem hunc inter et Ordinem Teutonico-Equestrem firment, tum Regem salutari baptismatis unda abluerent, quod hoc ipse desiderasset (a): neutrum successit; mox enim post hoc Ledeminus Davidem Castellatum Garthensem in Masoviam, terrasque Christianorum ablegavit, qui rapinis et incendiis undique horrendum desaeuens, IV. praeterea millia et ultra Christianorum occidit; et ad haec Nobilis Lithuanus, secundus is a Rege, fidem suam interposuit, Regi ne umquam quidem in mentem venisse, ut Christi sacra susciperet; Jovem lapidem potius istum jurasse, se a ritu antegenitali numquam desciturum esse. Regis istius filium Wlatislaus Locticus Rex ipse Poloniae duxerat, qui A. 1326. militaribus foceri copus adjutus cum copioso exercitu in regionem Marchionis de Brandenburg, quod is Pomerelliam Ordini vendidisset, se superfluid, agrum Frankfordensem mo-

(t) Schlüz. in Chron. Pruss. p. 57. Add. Venator. §. 77.

(u) Dusburgensis verba pag. 391. Jeroschinus rem clarius describit hoc modo;

Drier Manne vvochen an

Sy ym zu mable sbaten

Und uff ein Ros ym saren

Gebunden an vier Pfale

Nach ihres Sitten vvele

Und trugen Holzes dran

So viel das sie noch Ros noch Mann

Gesehen darinn kunden

Und darnach in zunden

In den Holtz ein feuer.

(x) Dusburg. p. 392. et 393.

(y) Idem pag. 399.

(z) Id. pag. 403.

(a) Vid. sup. not. é.

(H)

do, supra humanum, depopulando. Nec facris parcitum: profanabantur Tempa, Coenobia, Sacerdotes, res ad usus sacros destinatae; quin etiam nefandum dictu! Virgines Deo consecratae affatim violabantur (b). Reddidere quidem insequenti tempore par pari Fratres hostilem, at tamen humanum in modum: cum quibus se Comites Schwvartzburgenses et alii exterorum Nobilium A. 1327. (c) dein A. 1329. Joannes de Luscelburg Rex Bohemiae cum nobilibus regni sui et Duce Silesiae de Valkenberg et Comitibus de Lunge, de Aetinge, de Nivenar, de Vallrode, Hanavo, de Virsenberg, de Storvenborg et de Valkenstein, et DD. de Kerpin, de Gera, de Berga, de Rotenslein, de Damis, de Korebus, de Misna et Burgravio de Dhona et cum multis Nobilibus Regni Almanniae et Angliae (d) in Borussia conjungere. Accessit ad hos A. 1330. Comes de Marcha et Mandu, et Germanus Comitis Juliacenensis, in quorum omnium societate sat amplios contra hostes progressus Fratres fecerunt. Inter caetera Urbs Rigenfis, annum jam circumfessa, fame et seditionis metu inducta sui dedicationem obtulit, non tamen prius acceptatam; quam civis, (multo tempore cum Ordine dissidentes) se, urbem et privilegia sua quae demum tuncque in manus Fr. Eberhardi de Monheim Livoniae Magistri consignassent, quibus ita factis hic, per fossam, XXX. cubitorum muro in longitudinem repletam, civitatem Vistor intravit (e). Interea Wlatislaus, copiis auxiliaribus a Karolo Ungarorum rege submissis, cum iisdem in terram Colmensem irrupit, locumque Schönese obfisione cinxit, apenuit ultro portas, viribus suis confusus, rei militaris Praefectus, sed ingredi hostes ausi non sunt (f), et eos alimentorum penuria, exacto decem dierum spatio, redire iussit. Tandem exitialem finem hic annus habuit. Fr. Johannes de Biendorf Marchiactis (g) ad bellum in Livoniam proficisci constituebat; verum, prohibente id semel atque iterum Magistro Generali, homo vindictam meditatus cultrum cum suo proposito congruentem emit, quarebat cum tum forte cultrarius, num etiam vaginam compararet? ad haec ille; se hunc cultrum vaginae totius provinciae multos pretiosissimae, adaptatum ire: et fecit sane immanis parricida, dum eodem in vigilla S. Elisabethae Magistrum Generalem, perfoluto in Ecclesia S. Catharinae pensato ferotino revertentem cruciat (h): Mors hujus bonis omnibus, et merito, peracerba fuit, nam Ordo virum muneris sui observantissimum (quod leges ab eo latae, sanctae illae et in MSSis etiamnum supersites palam faciunt) amisit: Provinciae Ordini subditae Patrem Patriae perdidit, quod nomen ipsi deberi, solae urbes sub magistratu ejus extructae satis testantur (i). Curatum postmodum fuit, ut corpus exanime tumulo in Ecclesia principe Mariae-vverdensi inferretur: Parricidam vero Summus Pontifex, cui iudicium hac super re Ordo detulerat, primo a conscientiae labe ex hoc facto contracta absolvit et Ecclesiae restituit communio- ni; postmodum in corporis supplicium perpetuis carceribus, ubi pane solum et aqua

(b) Dusburg. p. 409. Waisfel. p. 114. a.

(c) Continuat. Dusburgensis p. 423. Hic quidem eadem fide, non tamen pari cura ac ordine Petri Dusburgensis Chronicon continuavit.

(d) Continuator Dusburg. p. 414. et 415. ubi ita de Vladislao discurrit: *Iste Rex antea fuit Dux et noviter a Sede Apostolica, in Regem constitutus, ut esset S. Ecclesiae, fidei, et fidei- tium eo diligentius propugnator; nunc autem non solum non defendit coetum fidelium, sed eos, qui defendunt, crudeliter impugnat etc.*

(e) Id. p. 419.

(f) Schütz. Chron. Pruss. L. II, p. 63. b.

(g) Waisfel: p. 112. a. cum quo plurimis Prussiae Scriptoribus convenit.

(h) Waisfel. l. c. Supplem. Dusburg. p. 421. Schütz l. cit. fol. 64. b.

(i) Sunt autem: Guttstat, Bischofsverder, Girdau, Lipstat, Neumarkt ad fl. Tribenz, Ylenburg (aliis Gilgenburg) Neuteich, Deutsch-Eylau, Preusch-Eylau, Preusch- mark, Hohenstein, Saalfeld etc. Vid. de his Dusburg. p. 408. et sequ. cum addit: Hartknochii, qui ex Grunovio, Lithuanis bello captis ad labores publicos adhibitis, tot Civitates extructas fuisse adstruit.

aqua aleretur, addixit (k). Wernerum in Magistri Generalis munere A. 1337, post trium circiter mensium interregnum *Lutherus filius illustris Ducis de Brunsvig* (l) secutus fuit. Satis is famae suae vel eo solum prospexisset, quod, Phocione iustior, suos iustitiae administratos ab muneribus accipiendis serio fuerat dehortatus (m); immo, roborandae huiuscemodi rei causa, perpetua posterorum memoria dignum exemplum in Iudicem Salfeldensem statuerat (n). Verum non minorem Magistratus sui gloriam ex commisso cum Polonis et Lithuanis prelio retulit. Ac primo quidem congressu fortuna ad partem adversam inclinaverat; sed, succurrentibus, D. de Plauen, D. de Schvvarzburg et D. de Purgau cum hastatorum centuria, integrataque posthinc pugna hostes profragati fuere, Cujavia Calissium usque (quae nunc in Calissensi Majoris Poloniae, Palatinatu primaria est) capta et postmodum aliquamdiu possessa: qua tempestate Domus Ordinis (Teutonicas nunc vocitamus) in civitatibus Kreusevvtz, Leslau, Briske et Redsin (nunc Krusvick, Wladislau, Brzestie etc.) et paulo post in Stolpe exaedifatae fuerunt. Vero per est simile, ut Deo memoratae victoriae ergo grates exsolveret, Lutherum hunc Cathedralis Ecclesiae in Kneiphof-Königsberg structuram A. 1332. inchoasse, quam sextus Sambiae Episcopus ad finem perduxerit(o), nostro per mortem impedito quippe, quam exactis quatuor gubernaculi annis, 1335. feria post pascha Bexta (posteaquam, emortualem horam praesentens, SS. Missae Sacrificio interfuisset) oppetiit (p).

Magistratum tum Ditricus Burggravius de Aldenburgh(q) Octogenarius, pietatis et prudentiae, virtutisque bellicae merito adeptus est. Huc quidam principium monetae (ab auctore Bernardo Schilling Cive Thoruniensi Schilling denominatam (r) referunt, aut istam fabulam Eruditissimus Braunius(s) egregie convulsit: verum est illud; A. 1337. Johannem Bohemiae Regem, filium ejus Carolum Moraviae Marchionem, Henricum Bojorariae Ducem, Wilhelmum Comitem de Hannontia, et Adolfum Comitem de Berge Ordini contra Lithuanos succursum venisse: eorum quidem conatibus (ut aliis alias contigit) tempestat obstitit; attamen, Joannis Regis et Filii opera, Loca in Pomerania ab Uladislao Loeteco intercepta, Ordini T. restituta fuere (t). Porro A. 1338, die Virgini in coelos assumptae sacro insignem a Lithuanis victoriam, Fratres nostri Mariani reportaverunt. Milites primo, conspecta

XVI. *Lutherus Dux Brunsvigensis.*

XVII. *Ditricus Burggravius de Aldenburgh.*

(H) 2

spesta

- (k) Waissel, p. 112. b. quem si majori cum attentione Hartknochus (in Alt und Neu Preussen p. 300. vid.) legisset, non asseruisset forte, Interfectorem a Papa eo, quod hic a Wernero alienus fuerat, paulo post perpetratum facinus absolutum esse. Ego Hartknochii et eruditionem et industriam veneror. Majorem tamen constantiam et circumspectionem in ipso desiderio, quarum defectus saepiuscule effecit, quod sibi met contradixerit, et iudicii non semper aequalis suspensionem praebuerit, quae conferenti illum cum fontibus ab ipso citatis patebunt.
- (l) Ita a Dusburg, p. 410. nominatur: miror ergo, quod Venator pag. 90. commemoret: Nullum, quod sciat, ante Cromerum et Funcium *Lutheri* nomen nostro attribuisse: quos utique plurimis annis post se reliquit Dasburgius. Non debuisset Historiae Scriptorem latuisse, *Chlotharicum, Hlotharicum, Lutherarium, Lutherum, Ludderum, Luderum* etc. idem nomen fuisse. Nolim tamen exinde laudem Venatoris minuire, quum quaedam certe, ab aliis non memorata, apud eundem reperire liceat.
- (m) Waissel, p. 112. b.
- (n) Venat. p. 190.
- (o) Vid. Lillenthalo Hist. Beschreibung des Thums der Statt Kneiphofs-Königsberg: Sunt, qui Lutherum Magistrum Generalem in hoc templo reconditum fuisse credunt: sed ego, hoc aedificio non absoluto, illum in Cathedrali veteri, quae ex relatu D. Lillenthals in arce Regiomontana non procul a porta Löbnicensi fuerat, sepultum fuisse existimo.
- (p) Waissel, p. 115. a. Venator pag. 95. Hartknoch, in A. und N. Preussen p. II. p. 300.
- (q) Sic nominatur in charta 47. P. III. c. 2.
- (r) Waissel, p. 116. b.
- (s) Hist. bericht v. Poln. und Preuff. Münzvv. c. 2. §. 5;
- (t) Dubrav. Hist. Bohem. Lib. 21. p. m. 174.

spesta hostium multitudine, infirme animati fuere, postmodum ad pugnam excitati, ante signum classici, integris Ordinibus in adversam hostium aciem incurrebant; atque ita praeliū exitus ad votum cecidit (u). Tali circiter tempore Casimirus Magnus, Rex Polonorum Pomerelliam, Terram Culmensē et Michalovvīensem (de quibus jam aliquot abhinc annis litem Ordini intentaverat) in Curia Romani Pontificis a Fratribus O. T. repetebat. Rescitur hoc Caesari, quam ob rem hunc in modum ad Magistrum Generalem rescripsit (x): „*Intelleximus et ad nos a pluribus fide dignis saepius est delatum, quod praedicti Kazimirus de Polonia, Archiepiscopus (Gnetznensis) et Episcopi vos in Curia Romana super praenotatis terris, vobis et Ordini vestro ab Imperatoribus, et Regibus Praedecessoribus nostris, collatis et donatis et auctoritate Summorum Pontificum ac Imperatorum et Regum legitime confirmatis, et per tempora longiora per vos possessis pacifice, trahat in causam, et tam in iudicis spiritali, quam extra vobis inferat plurimas quaestiones; verum, cum Ordo Vester sit a dictis Principibus, Imperatoribus et Regibus Romanorum, Praedecessoribus nostris, fundatus, institutus, et dotatus, pro defensione Imperii, et fidei Christianae - - - Vos assente requisivimus et monemus nostrae gratiae sub absentia, et nihilominus sub poena amissionis et privationis omnium terrarum, iurium, Privilegorum, gratiarum, et libertatum - ne terras, possessiones, ac iurisdictiones sic vobis donatas et concessas, ad cuiuspiam praeceptum ac mandatum extra potestatem vestram aliquantisper permittatis, aut ad citationem cuiuspiam Iudicis Ecclesiastici, vel Saecularis, super ipsis de vobis conquirentibus - compareatis sine nostro consensu, aut juri aliquantisper pareatis etc.* Sed urst Romae negotium Casimirus, quin immo rotunde a Papa petit, ut Cruciferis restituito dictarum Provinciarum injungeretur, ipse post hoc in possessione earum confirmaretur. Reposuit Pontifex: „*quia per relationem fidelem inde ab ipsis Cardinalibus nobis factam in dicto Processu notabiles invenimus defectus, non potuimus decenter, nec de jure confirmationem concedere postulatam.* (y) Postremo res eo recidit, ut utrique parti Thorunii dies paciscendi causa constitueretur, et, ut arbitrum se interponeret, Carolus pariter Moraviae Liminarcha, statuto tempore illuc se contulit: at mors inperata Magistri Generalis his coeptis intercessit, ubi notandum venit, ejus cineres Thorunio Mariaeburgum translatos, et ad S. Annae in crypta, quam Vivens ipse sibi, suisque Successoribus fecit, repositos esse.

Tantisper, dum Magister Generalis eligeretur, rerum summa penes Conradum de Schwvarzenburgk versabatur, hominem cholericum et austerum, qui rigore suo effectit, quod plurimae ex erectis nuper in Polonia Commendis ab Ordine se abrumperent (z). Annus igitur 1342. Ludolphus Koenig D. de Weizzau, ut Ordini praeeffet, eligitur: (a) is postea pacem cum Cazimiro Rege Poloniae ita aliquando stabilivit, ut Regi Provincia Cujavienfis et Dobrinvienfis cum Castro Bromburg redderentur (b): Ordo Pomerelliam, Culmensē et Michalovvīensem territorium cum locis Neifchovva, Orlovv, Murinovv, sibi haberet (c). Pacis Instrumentum in festo SS. Kiliani et Sociorum Calissiae Anno 1343. conscriptum; deinde Junilavdislaviae (Jungen Leslau) die S. Magdalенаe jure jurando ab utraque parte praestito

XVIII. Lu-
dolpbus
König.

(u) Casp. Schütz. fol. 70. a. Buddeus in Parerg. Histor. Theolog. Observ. II. de R. Prussic. Script. p. 102. ita de hoc sentit. *Habetur hoc pro optimo inter Chronica vetustiora impressa.* Addo ego: si seclae praeejudicia tollantur.

(x) Diploma Datum est in Frankfurt 22. Julii. A. Dom. 1338.

(y) Raynald. Tom. XVI. ad A. Ch. 1341. n. 40. unde haec bullae verba transcripsimus.

(z) Waisfel. p. 116. a. Ideo fuerit, quod in Annalibus Prussicis exigua harum Commendarum memoria fiat, Testante id Hartknoch, in A. und N. Preussen. pag. 300. p. II.

(a) Venat. p. 99. Waisfel. p. 118. a, qui tamen perpetuo quasi Chronologica errore ducitur, in annis tamen regiminis cum reliquis fere concordat. Hess. in hoc l.

(b) Continuat. Dusbürg. p. 424.

(c) Hartknoch, in A. und N. Preuss. p. 302. p. II. Schütz. in Chron. vulgo Warhafte Beschreibung der Lande Preussen fol. 71.

stito confirmatum fuit (d). Dantiscum pacis dulcorem mox degustavit, nam hoc anno a Ludolpho moenibus circumsepiebatur (e); Ordini autem Teutonico-Equestri ocium exin oriundum Samogitae protinus inturbaverunt, dum contracta suorum manu Livoniae calamitatem interminabantur. Rebus ita constitutis Magister Livoniae Litteris Magistrum Generalem hortatur, ut, irrumpendo in Samogitiam, hostes ab instituto repelleret: quod dum hic exequi parat, ipsi nuntiat, Samogitas Sambiae jam jam imminere. Ea propter in Sambiam properat, sed Samogitae interrim, deposita persona in Livoniam invaserunt, et, diruto propugnaculo Karxhaus, L. milliarium spatio regionem igne, rapinis; incolas caede, captivitate sunt percuti. Hujuscemodi calamitatis culpam tum Livoniae Magister, tum exteri (quorum ingens numerus (f) in suppetias Ordini advenerant) in Magistrum Generalem conjicbant: quam ob rem perturbatus ipse usum rationis, et exinde officium amisit (g). An porro ad mentem reversus, aut vero, infania agitante caput parieti allidendo, e vivis excesserit,

Historici certant et adhuc sub Judice lis est.

Sucessorem uno ore designant Heinricum Dufemer, A. 1345, XIII. Decembris hunc honoris apicem concendentem, referuntque, ipsum primos in Borussia grossos latos (Pragensi prius adducto pares valore) cudi jussisse. Facies illorum adversa insignia Ordinis cum Epigrapha: *Henricus III. Mag. General. Dom. Theosonic.* (h) praese tulit: in averfa scutum familiae et inscriptio: *Honor Magistri justitiam diligit*, appaerunt. Ter adversus Lithuanos feliciter pugnavit; primo, quum Vices Magistri gerens in Samogitiam irruit, et caesis Samogitis multos captivorum Livonum liberavit (i). Secundo, dum A. 1346, Ecclesia Virginis purificatae festum celebrante, duo et viginti millia Lithuanorum unico praelio fudit (propterea Monialium coenobium in Löbenicht-Königsberg gratitudinis causa Ordo condidit). Tertium vero eorundem hostium octo supra decem millia caesi, plures aquis submersi fuere: quos inter posteriores Rufforum Ductor Narimundus numerabatur (k). Anno 1347. Heinricus noster a Rege Daniae Valdemaro et Fratre ejus Ottone (postmodum Equite Teutonico) Harriam et Wyrlandiam provincias et tres Aesthoniae civitates, Revaliam caput regionis, Narvam, Wefenbergum cum omnibus juribus et immunitatibus undeviginti millibus Marcarum Culmensium argenti purissimi comparavit, et contractus Mariaeburgi VIII. Kal. Julias firmabatur; traditio IV. Novonis Novembris subsecuta est. His meritis domi forisque clarus, atque tantis curis et laboribus defatigatus A. 1351. in Capitulo Generali officio renuntiavit, ubi reliquum vitae tempus religiosa requie traduxit, et post hoc Mariaeburgi ad sepulcrum datus est.

XIX. *Henricus Dufemer.* ita in antiquo. *Co-dice Memb. MSto, vulgo, Libro Ordo.*

SECTIO

- (d) Neugebauer Hist, Pol. L. III, p. 201.
- (e) Legitur etiamnum in Templo B. V. Gedanensi: „A. D. M. CCC. XLIII. ser. IV. post Laetare positus est primus lapis muri Civitatis Dansk, et postea proxima ser. VI, positus est primus lapis muri Ecclesiae B. V. Mariae etc. Schütz. loc. cit.
- (f) In his Ludovicus I. Ungariae et Johannes Bohemiae Reges, quidamque e Germania Princeps fuerunt. Schütz. loc. cit. a.
- (g) Waiffel. p. 118. a. b.
- (h) Id. p. 120. b. Hartknoch. in A. und N. Preuff, legit: *Domus Teutonicae*, pro eo, quod Waiffelius vult: *Dominorum Theutonorum*, Schütz, p. 71. b. *Dominus Prussiae*.
- (i) Waiffel. l. c. a.
- (k) Schütz. p. 72. a. b.

SECTIO V.

Res gestae in Ordine Teutonico ad Annum usque
1498. breviter perstringuntur.

PXX. Winricus de Kniprode. Osteaquam a Gubernaculo Henricus recesserat, Winricus de Kniprode illi tractando praeficiebatur. Eius tempore ex communi Annalium fide (a) Prussia ita, ut numquam supra, ipseque Ordo Teutonicus effloruit: et caussa erant, utilissimae ejusdem, suntuariarum cum primis, leges; magna subditorum et commerciorum cura; vehemens literarum amor. Ut si posterioribus his imbuerentur (et imbuti sane exhinc fuere Fratrum plurimi (b)) Viros Doctissimos, quoad ejus saeculum ferebat, Mariaeburgum evocavit, ac pariter Reipublicae bono ludos literarios per universam provinciam ordinavit. Praeterea vitam sapienter instituit: sic se gerebat, ut, quantum fas erat, facile omnes perferret, quorumvis studiis obsequeretur, adversaretur nemini: quibus, praeter alia incommoda, simultatem Summi Pontificis et Imperatoris (in quam facile incidere potuisset (c)) plurimumque aliorum evasit. Cum Lithuanis assiduus habuit consuetudines, felicitamen plerumque successu: inter alias A. 1361. iisdem (Algard et Kynstod Principibus Lithuaniae, fratribus Germanis exercitum hostium ducentibus) aciem dedit, in qua ingens hostium numerus cecidit; reliqui fugam capessere coacti sunt (d). Retraetus tum ex illa Kynstod, et Mariaeburgi in custodia detentus fuit: sed post exiguum temporis intervallum elapsus est, (e) et redhospitanti loco, cum Russis Lithuaniae et Polonis fabam in Gedanenses cudit; verum detecto forte fortuna conspirata, malum decumanum ab Gedano aversum fuit.

Gemina Superiori victoria fuit, quam ab his ipsis hostibus in agro Rudaviensi Winricus reportavit, sequentibus metris descriptam (f).

*Exurgunt Reges Algard, Kynstod, duo Fratres,
Cumque subintrarent Sambenses et spoliarent,
Mox juncti pariter, Winricus nempe Magister,
Schindkop Marschalcus, Praeceptores simul ejus,
Nos debellarunt captos, multosque necarunt
Ex his undena perverfis millia plena.
Sed proh Marschalcus tunc corruit ut Leo virvus,
Annis M. tria C. conjunctis septuaginta.*

Post ejuscemodi facta (versum versibus addere liceat) (g)

VInCLA s'blt MortIs VVInRICVs noCte IoanNs. (Bapt.)

Scripto.

(a) Vid. Schüz. p. 73. b. Waissel. p. 121. b.

(b) Waissel. l. cit.

(c) Vid. Waissel. p. 124. b. et 125. a. Singulare Caroli IV. (qui Imperator per lancem faturam Diplomata Ord. T. dedit) quo Fratribus Ord. T. ut Magistris Aemannie obediant, injungit. Vid. Cl. Schaannat Sammlung alt. Histor. Schriften. p. I. pag. 5.

(d) Schüz. p. 75. a.

(e) Id. l. c. Waissel. 122. a. adde Hartknoch. ad Suppl. Dusburg. p. 472. lit. a.

(f) Schüz. p. 81. a. b. Sed primum versum ex Supplemento Dusburg. emendavi. Hos versus, ait Schuzius l. c. in Sacellis, Rudaviensi et Laptaviensi, hujus victoriae caussa extractis, legi.

(g) Habetur in Supplemento Dusb. p. 429.

Scriptores Prussiae de hoc referunt, novum monetae genus ipsius nutu signatum fuisse (h), quos vulgus Skoeters appellaverit, cum quibus facit recentior Auctor (i): suntque, qui grossos Crucigeros (hoc nomen a plebe habent) Winricianos, scotos esse existimant; sed refragatur Hartknochius, solidosque fuisse probat (non Scotos) numos Winrici quorum unum tali forma exhibet (k).

Ut ut ista se habeant, nobis numum quempiam, auctoritate Ordinis Teutonico-Equestris eorum, protulisse sufficiat: nunc Conradus Zolner de Rotenstein nos vocat, qui, ut vetus Chronicon (l) testatur, secundo die mensis Octobris electus est in *Magistrum Generalem*. Duro admodum initio usus est, nam, orta tunc temporis inter Jagellonem et Patrum ejus Kynstod Lithuaniae Moderatores controversia, his fluctibus imprudens commissus fuit, unde de hinc multa mala in Ordinem emanaverunt (m). Nihilominus pro virili has inter turbas reipublicae commodum accuravit, quod Natangia testari potest. Ut enim isthaec Provincia, a Lithuanis penitus devastata ideoque inculca, quamprimum recoleretur, novos undequaque colonos accersivit. Tributum triennio ipsis remisit, et, ut ne in limine deficerent, tria marcarum millia inter eos distribuit (n). Quo porro Juventus bonis artibus in patria commodius initiaretur, Academiam Culmae instituit, a Pontifice maximo hujus tenoris bulla confirmatam (o).

XXI. Conradus Zolner de Rotenstein.

Urbanus Sextus Episcopus, Servus Servorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam in suprema dignitatis Apostolicae specula superni dispensatione consilii licet immerito constituit, ad universas fidelium regiones nobis creditas, earumque profectus et commoda tamquam universalis gregis Domini pastor commissae nobis Speculationis aciem, quantum nobis ex alto permittitur, expendentes, fidelibus ipsis ad quaerenda literarum studia, per quae divini numinis, seu fidei Catholicae cultus protenditur, justitia colitur, tam publica, quam privata res geritur utiliter, omnisque prosperitas humanae conditionis augetur, libenter favores gratiosos impendimus et opportuna commoditatis auxilia liberaliter impertimur. Cum itaque nuper pro parte dilectorum filiorum Magistri et FF. *Hospitalis beatissimae Mariae Theutonicorum Hierosolymit.* fuit propositum coram nobis, quod ipsi Magister et FF., non solum ad utilitatem et prosperitatem hujusmodi Reipublicae, ac incolarum terrarum eis subditarum, sed etiam aliarum partium vicinarum laudabiliter intendentes, in eorum oppido *Culmensis*. Diaecesis tamquam insigniori et magis ad hoc accommodato et idoneo, in quo aeris viget temperies, victualium ubertas, et caeterarum rerum ad usum humanum pertinentium copia reperitur, desiderent plurimum fieri et ordinari per sedem Apostolicam STVDIVM Generale in qualibet licita facultate, ut ibidem fides ipsa dilatetur, erudiantur simplices, aequitas serveatur, iudicii vigeat ratio, illuminentur mentes et intellectus hominum illustrentur.

(I) 2

Nos

(h) Waisfel. 124. a. Schüz. p. 83. b.

(i) Dav. Braun. in Histor. bericht v. Poln. und Preuss. Münzw. pag. 30.

(k) In Dissert. historicis de variis Rebus Pruss. p. 279. et 298.

(l) Supplementum Dusburgensis. p. 431.

(m) Schüz. 83. b.

(n) Waisfel. p. 126.

(o) Vid. Gelahrt. Preuss. p. II. Menf. Septembr. n. IV, quo in loco praesentiam hujus Academiae status exponitur.

Nos praemissa, et eximiam fidei et devotionis sinceritatem, quam ipsi Magister et Fratres ad S. Rom. Ecclesiam, fidemque catholicam gerere cognoscuntur, attente considerantes, ferventi desiderio ducimur, quatenus Oppidum praedictum scientiarum donis ornatur, ita ut viros producat consilii maturitate conspicuos, virtutum redimitos ornatibus, ac diversarum facultatum dogmatibus eruditos, fitque ibi scientiarum fons irriguus, de cuius plenitudine hauriant universi literarum cupientes imbui documentis. His igitur omnibus, et praesertim idoneitate dicti oppidi, quod ad multiplicanda doctrinae sana semina et germina salutaria producenda magis congruum et accomodum inter alia loca et oppida ditioni praedictorum Magistrum et FF. subjecta fore dicitur, diligenti examinatione pensatis, non solum ad ipsius Oppidi, sed et regionum circumjacentium incolarum commodum paternis affectibus anhelantes huiusmodi praedictorum Magistri et FF. in hac parte supplicationibus inclinati, ad laudem divini numinis et fidei propagationem Orthodoxae auctoritate Apostolica statuimus atque ordinamus, ut in eodem Oppido de caetero sit *Studium Generale* ad instar *Studii Bononiensis*, illudque perpetuis temporibus inibi vigeat, tam in *Theologia* et *Jure Canonico et Civili*, quam *alia qualibet licita facultate*, quodque legentes et studentes ibidem omnibus privilegiis, libertatibus, et immunitatibus concessis Magistris in Theologia, ac Doctoribus, legentibus, et studentibus commorantibus in eodem studio Bononiensi gaudeant et utantur. Et quod illis, qui processu temporis bravium meruerint in illa facultate, in qua studuerunt, obtinere, sibi que docendi licentiam, ut alios erudire valeant; ac *Magisterii*, seu *Doctoratus honorem* petierint, elargiri per Magistrum, seu Magistros, Doctorem vel Doctores illius facultatis, in qua examinatio fuerit facienda liceat dilecto filio Praeposito *Culmenfis* Ecclesiae qui pro tempore fuerit, vel ejus sufficienti et idoneo Vicario, quem ad hoc duxerit deputandum. Praepositura vero ipsius Ecclesiae vacante ille, qui ad hoc per dilectos filios Capitulum ejusdem deputatus Ecclesiae extiterit, praesentetur; idemque Praepositus, aut Deputatus, ut profertur, Magistris et Doctoribus in eadem facultate actu inibi regentibus convocatis, illos in his, quae circa promovendos ad Magisterii, seu Doctoratus honorem requiruntur juxta modum et consuetudinem, qui super talibus in Generalibus studiis observantur, examinare studeat diligenter, eis que, si ad hoc sufficientes et idonei reperti fuerint, huiusmodi licentiam tribuat, et Magisterii, sive Doctoratus honorem conferat et largiatur. Illi vero, qui in eodem studio examinati et approbati fuerint, ac docendi licentiam, honoremque huiusmodi obtinuerint, ut est dictum, ex tunc absque examine et approbatione alia legendi atque docendi tam in praedicto ipsius oppidi, quam in singulis aliis Generalibus studiis, in quibus voluerint legere et docere, statutis et consuetudinibus quibuscunque contrariis Apostolica, vel quacunque firmitate alia roboratis nequaquam obstantibus, plenam et liberam habeant facultatem. Nulli ergo omnino hominum etc. Datum *Jenuae* quinto Idus Febr. Anno Christi Millesimo Tercentesimo octuagesimo septimo.

Sed redeundum ad Magistrum Generalem; is non magis ad institutionem juventutis (quae basis Reipublicae quaedam est) quam religiosam Ordinis disciplinam advigilavit. Desideraverant forte Fratres, ut depositio *Fratrum* nomine *Domini Crucigeri* (vernacula *Crenz-Herrn*) vocarentur, et tandem id etiam obtinuerunt (q): sancta tamen et cedro digna fuit, quam addidit, admonitio. *Nos, inquietabat, natu equidem nobiles sumus; sed, professioni nostrae congruenter, fraternae simul ac religiose vivamus, decet* (q). Secutum est istud. Conradus domus Ordinis in Prussia revivum ibat: fractus vero his laboribus Strasburgi in morbum incidit; unde, quod petierat, Christburgum delatus, ibidem ex hominum vita A. D. 1391. demigravit (r).

Eodem

(p) Waisfel. 126. a.
 (q) Venat. p. 113.
 (r) Waisfel. 126. a. Schüz. 87. b.

Eodem anno in *Dominica Judica* electus est in *Magistrum generalem Dominus Conradus de Wallenrode* (s). Laudatur ab his, culpatur ab illis (t): nos mediam quamdam viam tentabimus, hanc litem, nostram, non facturi. Wallenrodus itaque, spreto nobili conjugio ordinem Teutonico-equestrum ingressus (u), ita in actionibus suis floruit, ut lapsu temporis Praeceptor (Gros-Commenthur), Marichal-lus (x), post Magister generalis constitutus communi suffragio fuerit. Hoc facto, majorem Ordini suo auctoritatem conciliaturus, consuetam in edictis Principum formulam, *Nos Dei Gratia*, ipse quoque adhibere coepit, ac praecipuis Consilio-rum Sociis (ut animi ad honorem laudabiliter enitentes accenderentur, atque imperantium parentumque esset differentia) splendidiore titulos imposuit (y). Alias mox a suscepto Magistratu cum suis in Lithuaniam profectus est atque in confiniis propugnacula nonnulla, quae tum hostium incurSIONES cohiberent, tum liberum in Lithuaniam exitum Ordini vindicarent, construxit (z). Sub id temporis quidam Germanorum Principum (Waisselii Rupertum Palatinum dein caesarem, Fridericum Marchionem Misniae, Hildermidum Comitem ex Scotia aliosque commemorat) sex et quadraginta millia auxiliarium Copiarum contra Lithuanos in Prussiam adduxere. Dispendioso convivio, biennialibus dehinc exactionibus et gravissimis quidem refarciendum (quae magnum Ordini a subditis odium conciliarunt (a)) excepti fuerant, etsi nihil ab eis effectum legitur. Sed hoc damnum aliquanto. Galli, Britanni et Belgae ob caritatem annonae in terris suis advenientes exaequarunt, dum plures trecentis navibus frumento in Prussia emto onerarunt, quo exhaustae, ideoque irritatae plebeculae quicquam pecuniae conficere licebat (b). Recens ab hoc casu Magistri Generalis mors fuit, qui, morbo quoque intestino ageratus, de potestate mentis exiit atque ita Mariaeburgi A. 1393. deceffit (c), ingens antea jam famae dispendium passus, quod impia Leandri Albani, haeresiarchae pessimi ex Gallia ad ipsum confugientis, dogmata strenue promovisset (d).

Eodem anno die S. Andreae Apostoli electus est Venerabilis et Devotus Vir Domini Conradus de Jungingen pro tunc Thesaurarius in Mariaeburg, Vir pius, castus, et pluribus gen.

(s) Verba Continuator. Dusburg. p. 431.

(t) Vid. Fr. Parerga Historico-Theolog. Obf. V. qua nostrum a Grunavii, Schützi, Venatoris ac Burthneri criminationibus, ut ait, liberare contendit, Scriptoresque ejus apologeticos recenset.

(u) Waissel. p. 128. a.

(x) Id. p. 126. b. Schüz. §7. b.

(y) Waissel. p. 127. a. Praeceptorem, Marechallum, Hospitalarium, Thesaurarium, et Draperarium, nominatim recenset. Ernestus de Wallenrod in Apologia MS. sic inquit: „Der Hochmeister Conrad von Wallenrod war ein Beherrscher über solche Länder die einem prächtigen Königreich nicht weichen dürften, Preusszen allein, so dieser Hochmeister besessen, war einem guten Königreich zu vergleichen, wie es dann auch vor ein Gros-Herzogthum allemahl ist gehalten worden. Nebst diesem hat der Orden das Herzogthum Samoiten, so 8. Fürstenthümer in sich hielt; das Fürstenthum Liefland, so 11. Fürsten erhalten; das Fürstenthum Pomerellen, auch zum theil Pommern bis an Strop inclusive, darauf ein Comthur gehalten worden, das Fürstenthum Michelau, das Fürstenthum Dobrzyn, auffzer dem, was sie in Gros-Pohlen, worinn 8. Compthureyen des Ordens gewesen, so sie ehmal mit dem Schwerdt erworben, besessen.“ Hinc deducit, non male factum fuisse, quod Wallenrodus formula ab aliis minorum gentium Principibus adhibita usus sit.

(z) Waissel. p. 128. b.

(a) Schüz. p. 88. a. Waissel. 128. b.

(b) Schüz. et Waissel. l. cit. et seqq.

(c) Dusburgensis Continuator p. 431. ubi ita: *A. Dom. 1393. in die S. Jacobi obiit dilectus Conradus Wallenroder, in regis transitu tempestas magna fulminis et tonitruis facta est.*

(d) Schüz. p. 88. b.

pluribus virtutibus insignis (e). Invitus hoc munus suscepit (f); caetera a belli studio ut cum plurimum alienus: strenuus tamen, ubi res id exigebant, bellator fuit. Sane Gottlandiam Ostrogothorum Insulam, ab incolis hamiotis, qui arte piratica viciniae incommodaverant 1397. fortiter expurgavit (g), quam tamen, ne non quoque iustus esset, mediante Wenceslao Caesare, Margarethae Daniae Reginae, (acceptis ab ea, quae Ordo in hunc finem fecerat, impendiis) post triennium restituit (h). Singulariter Annus 1404. Ordini se propitium dedit: nam tum Sigismundus (Imperator postmodum An. 1410.) Brandeburgensem Marchiam (quam *Novam* dicunt) morte possessoris ad se devolutam cum Magistro Generali 160000. aureis commutavit (i). Porro Magister Livoniae secundo Marte adversus Lithuanos pugnavit, quorum 7000. in acie ceciderunt; reliquorum multi undarum vi praefocati sunt, demum quoque pacis foedus cum *Fladislao Rege Poloniae Supremo Duce Lithuaniae* - de expresso consensu *Conpraceptorum* suorum inivit (k). Anno 1405. Mariaeburgi Solennis Ordinis Conventus celebrabatur: ubi controversia cum Episcopo Rigenfi composita, et leges quaedam Politiae causa promanaverunt. Inter alia, ne quisquam extra Ordinem Teutonico-Equestrem Episcopatum in Prussia adeat, ut nullus Commendatorum plures centenis equis in comitatu habeat, Suis Nobilibus armis jaculatoris in via uti liceat, Servi ex fuga retracti auricula clavo perforata affigantur, multaque alia salutis publicae et pietatis causa fanciebantur (l). Ea tempestate in Ordine Teutonico-Equestri post Magistrum Generalem, Praeceptorem, Marefchallum, tres Episcopi (m), octo et viginti Commendatores, sex supra quadraginta Commendatores Domestici (Haus-Commenthur), LXXXI. Hospitalarii, 700. Equites etc. numerabantur. Ad haec Ordo 55. civitates, pagos 19108, praediorum duo millia, 48. excultas arces possidebant, ex quibus in redditus annus 300000. marcae provenerunt (n). Atque ita florentem Ordinem suum una cum mundo pariter (perdomitis tamen prius rebellibus Sambicis) Conradus, Anno Dom. 1408. feria IV. post festum Paschae (o), reliquit. Successit Frater ejus, Ulrichus de Jungingen; de quo plerique spem conceperant, quod *Fratri in moribus assimilari deberet (qui erat pacis cupidus) tamen contrarium rerum exitu indicabat* (p). Et reapse cupide nimis ac temere fecisse videtur, dum primo spartae susceptae anno, nimirum 1409, bellum Poloniae Regi et Magno Lithuaniae Duci protinus indixit simul ac intulit (q): Sit enim (et fuisse arbitror (r)) istos ansam conquerendi Fratris dedisse; nihilominus alio modo negotium confici potuisset, immo debuisset cum hoste, et validissimo,

XXXIV.

Ulrichus de Jungingen.

(e) Continuat. Dusburgenf. Verba, pag. 432.

(f) Schüz. p. 90. b.

(g) Krantz. Vandal. L. IX. c. 36.

(h) Schüz. p. 93. a.

(i) Venator p. 123. afferens Chartas emtionis etiamnum Tabulario O. Teut. Mergentheim. superflatae.

(k) Ita Instrumentum Pacis in Spicilegio Eccles. Lunigii vom Teutchen und Johanner-Orden p. 11. n. XXIII. Datum in detto fluvio Vistula prope Castrum Raczansz. Diocesis Wladislavienfis, fer. V. proxima ante festum S. Trinitatis, A. Dom. M. CCCC. IIII. Conferat. Venator pag. 126.

(l) Vide has leges apud Waissel. p. 131. a. b. Schüz. 97. a.

(m) Nim. Calmenfis, Pomesanienfis, Sambienfis, nam hi Episcopatus non ita diu ab institutione sua Praefules semper ex Ordine Teutonico habuerunt. V. Hartknoch. ad Dusb. p. 22. et 123.

(n) Waissel. p. 132. a.

(o) Verba Continuat. Dusburg. p. 432.

(p) Verba itidem Ejusd. l. c.

(q) Idem p. 433.

(r) Mihi ex verbis Auctoris mox citati et Manifesto (ut ajunt) Ordinis Teutonici, quod Cl. Schannat in Sammlung Alter Hist. Schriften P. I. pag. 106. evulgavit, satis probatur.

dillimo, et potenter adeo adjuto. Sic ut sit, morte dependendum erat; rem, ita ut contigit, referet, qui eam ex ipsis pugnae adstantibus sciverit, Continuator Pe- tri Dusburgensis (s) *A. Domini MCCCCX.* (ait) *in die divisionis Apostolorum Domini, terrae Prussiae cum suis subditis et adhaerentibus contra Polonos, Lithuanos, Ruthenos, Samogitas, Tartaros et alios barbaros et infideles pugnabant in territorio Osterodensi, et succubuerunt Domini Ordinis, Magistro Generali Ulrico Jungingen cum Praeceptoribus quam plurimis, et subditis, et stipendiariis occisis, Rege cum suis obtinente triumphum - - Sicut retulerunt Heroldi et alii famosi et fide digni, qui praedicto bello interfuerunt plusquam sexaginta millia virorum ceciderunt de utrisque partibus. Imo referebatur ab eisdem, quod Tartarorum Imperator, vel Marschaleus Regi Poloniae et Wisoldo cum triginta milibus virorum pro tunc venerat in subsidium et ab inde recessit duntaxat cum 8. milibus. Qui tunc de Ruthenis et Lithuanis, quorum Principes cum populo quasi innumera- bili advenerunt?*

Post mortem Ulrici de Jungingen (pergit noster (t)) in bello interfecti electus est Henricus de Plavven, Dominica ante festum S. Mariae, cuius electioni interfuerunt Ma- gister de Almania et Livonia. Tunc Civitates hujus terrae ad Dominos nostros redierunt, quae post bellum compulsae Regi Polonorum homagium praestiterunt. Semet elegisse Henricum plurimi Scriptorum prodiderunt; Ego vero hoc in fabulis reputo, tum, quod eandem fabulam hoc ipso anno de Joanne P. XXIII. (u) et Sigismundo cantaverant (x), tum quod praeter Continuatoris Dusburgensis huic aevo reliquis multo proximo- ris ipse Henricus in Manifesto illo superius laudato (y) datis verbis asserat: „*Also vvir von den gnaden Gots eyntrechtlich von unsern Brudern, dy des geuualtig vwaren zu Hoemeister (dazu vvir uns unuchtig und unvviridig achien, derkennen und hal- ten) dorkorn und ervvelt vveren*„ Haec charta, qua Ordinem contra fas et jura a Rege Polonorum impeti, sub omnium oculos Magister generalis subjecit, Toria- ni Dominica a die S. Luciae 1410. in lucem prodiit: ea fortassis effecit pacem cum Polonis 1411. 20. Januarii firmatam; qua tamen pacto, inter Henricum IV. *Dei gra- tia Angliae et Franciae Regem et Dominum Hiberniae*; atque Ordinem Teutonico-Eque- stre[m] duobus abhinc annis sub Ulrico de Jungingen incepta: Henrico vero nostro ad Magistratum evesco, finem consecuta, longaeior fuit (z). Sed facta priora po- sterioribus noster quam plurimum obscuravit, nam Tyrannidi et perfidiae operam dedit, quas ob causas (consensu Pontificis et Imperatoris accedente) per Fratrem Ottonem de Lernstein Ordinis Seniore[m], nec quicquam repugnante Henrico de Plavven moribus et stirpe nostri consanguineo (a), Commendatore Gedanensi (b),

XXV.
Henricus de
Plavven.

(K) 2

(s) Contin. Dusb. p. 435. Haec pugna alias ab historicis Tannebergensis dicitur a Pago Tannenbergo, ad quem commissa est.

(t) pag. 436.

(u) Schüz. p. 105. b.

(x) Hanc de Sigismundo Imperatore fabulam jam ipse Limnaeus de Jure Publico Imp; R. G. L. II. cap. 3. detexit: in qua tamen praeter alios mire sibi complacuit Dubravivus Hist. Bohem. L. XXIII.

(y) Vid. Sup. Not. r.

(z) Instrumentum foederis in utriusque partis incolunitatem erecti exhibet in Teutsch; Reichs-Arch. von Teutsch. und Johann. Orden. pag. 19. Datum est Anno 1410. et commerciorum libertatem utrinque potissimum respexit, haec unio porro 1437. inter Henricum VII. et Ordinem Teutonicum, Urbesque Hanseaticas instaurata fuit. Vid. Lunig. loc. cit. p. 35. n. XXIII.

(a) Non Fratre, ut Waisselius cum aliis, siquidem in ipso Manifesto l. c. p. 109. Magistri Generalis verba ita sonant: „*mit hulfe unsers liben Vestern Herren Heinrich des al- den zu Plavven etc.*

(b) Waissel. p. 139.

ab officio 1413. remotus et in carcerem Castrî Lochstett conjectus fuit, ubi elapso septennio vitam finivit (c), posteris exemplo: Scelera ad Magistrum suum numquam non redire.

XXXVI.
Michael
Kuchen-
meister,

Michaelae Kuchenmeister de Sternberg in locum Henrici 1414. suffecto, pacique conditionibus ab Ordine interim neglectis (d), factum est, ut Poloni Prussiam denuo adorirentur, magnamque terrae calamitatem darent. Brevi quidem repulsi fuerunt (e); ad haec discordantibus Legatus Apostolicus, Joannes Lauſanenſis Episcopus intercessit, cujus hortatu pars utraque biennales belli ferias (post prorogatas) constituebant et litem arbitrio Concilii Constantiensis submiserunt (f). Rebus ita fere tranquillâ Synodum Ordinis Generalem in Monte S. Brunonis (Braunsberg) Michael Magister convocavit. Ibi Dogmata Wicleffi interdicta, et, ut quaecunque Prussiae Chronica Ordini venderentur; Magistro in negotiis momentosis quidam Saniorum Fratrum, decem Nobiles, ac totidem cives ex urbibus Prussiae affluerent; ne quis *Evangelicum* se nominaret, aliaque, at quam salubria! ordinata fuerunt. Sanctiora procul dubio Vir cordatus statuisset, sin minus incitatus factionibus intestinis (quarum una nomine *Navis aurea* ab ipso, altera, Vellus aureum contra cum steterat (g)) potestatem, quae semper et ubique plus aloes quam mellis habet, deposuisset; idque A. Dom. 1422. (h).

XXXVII.
Paulus
Pellizer de
Ruffdorf.

Par cum hoc fatum propemodum habuit Successor ipsius Paulus Pellizer de Ruffdorf, nam et cum statim in *Principatus exordio infestare incipiens Poloni, cum ingentissimo Lithuanorum et Tartarorum exercitu terram Colmenſem circa festum S. Jacobi hostiliter obruentes - - utriusque sexus homines crudeliter occidendo, mulieres etiam et Virgines ultra humanum modum stuprando - - aliaque permulta execrabilia et ignominiosa opera perpetrando* (i). Tum vero necessitatem in rationem Magister Generalis vertit, et pacificavit. Post hoc eodem anno 1422. Theodoricus Comes de Moers Archiepiscopus Colonienſis, Ludovicus III. Comes Palatinus Rheni, et Henricus Dux Bavariae atque alii Principes magna militum manu stipati Ordini in subsidium venerunt, at vero post tempus (k). Anno 1430. Magister Generalis cum Provincialibus Ordinibus Comitibus Elbingae magno Republicae commodo celebravit; illic enim (alia praetereo) institutio Magni Provincialis Senatus ad effectum perducebatur, cui Magister Generalis, sex Commentatores, sex Praelati, sex Provinciales, totque ex Civitatibus ab illo et provinciis eligendi interessent, nec, nisi in eo, Res patriae majores tractarentur (l). Fuit sub idem tempus quod Alexander (m), Dux magnus Lithuaniae ad plures abiit: *inclitus vero Princeps Dominus Boleslaus, alias (ante baptismum) Svriterga, ad quem dictus Principatus tam jure hereditariae possessionis quam electionis devolvitur, - se cum Dominis Prussiae, apud quos fidem semper illacſam cognovit, confederare laborat* (n). Verbo: inde bello funesto, atrocissimo: Tetro (o), Ordo implicitus fuit, ex quo nonnisi ad annum 1436. absolute emerſit, quippe quo inter *Vladislaum* Regem Poloniae, *Sigismundum* Magnum Ducem Lithuaniae (p).

Cass-

(c) Idem. l. cit. b. Schüz. 105. b. Venat. 131.

(d) Venat. l. cit. Schüz. 109. a.

(e) Waiſſel. p. 140. 2.

(f) Schüz. l. cit. b.

(g) Waiſſel. l. cit. b. et p. 141.

(h) Venat. l. c. Schüz. p. 113. Continuator Dusburg. p. 440. ubi illis qui ipsum depositum esse referunt, notanda hujus verba: *de sui Principatus officio libere cessi.*

(i) Verba ejusdem l. cit.

(k) Id. p. 441.

(l) Schüz. p. 117. 2.

(m) Ante baptismum Witoldus. Hist. Lithuan. Kojalovv. P. I. L. 2.

(n) Continuat. Dusburg. verba p. 447.

(o) Plurimum fere damni Hussitae duce Zcepcone Gedanum usque penetrantes Ordini intulerunt. Vid. Continuat. Dusburgensis pag. 446. et seqq.

(p) Qui Svritergae ejecto subrogatus est. Idem. pag. 445.

Casimirum Germanum *Wladislai*, *Semowithum Casimirum Vladislauum*, *Boleslauum*, *Mazouiae*, ac *Beguslauum Stolpensem*, et *Pomeraniae Duces* (q) ex una: et *Ordinem Teutonicum* ex altera parte pax perpetua, ut vocabant, stabilita, atque ducentis et ultra sigillis (sed, dolendum fragilibus) roborata fuit. Tali bello iniquis intestina A. 1440. successit. Civitates et Provinciales libertatem sibi debitam ab Ordine conculcatum iri conquirebantur, et ea propter foedere inter se pacto (r) huic malo prospicere parabant: Commendatorum aliquos insolentia sua ab obedientia Magistri Generalis disjunct: Fratres ipsimet inter se dissidebant; quare rebus tam misere constitutis, exigente id etiam praecipitata aetate, Magister Generalis A. 1440. (s): munus suum gerere desit.

Pacare turbas conabatur, qui illum in munere A. 1441. infecutus est, *Conradus de Erlichshausen*: ast littori et undis concionabatur: si quidem, cum aliis provinciales inter et ipsum controversiis, variarum et Germanis nationum factiones (fecundae licium matres) increverunt, tanto hujus cordoliō; ut postea, nono a suscepto munere anno, in gravem morbum inciderit, qui nonnisi cum vita ipsum dereliquit. Moriens omni animi impetu Fratres suos lectum circumstantes admonuit, ut de vitae integritate, et observando rite instituto serio magis cogitarent: cum dein ipsum de successore pro more consulerent, designato *Wilhelmo de Eppingen*, *Ludovici de Erlichshausen* (ex Fratre Nepotis) electionem omnino disuasit; nihilominus, spreto hocce consilio, hunc ipsum A. 1450. Magistrum Generalem elegerunt (t). Isthic, ut memoratum supra statuum foedus dissolveret, omnes vires et artes suos advocavit, et inter alia Summi Pontificis opem, fed tunc absque effectu, imploravit: ast contra foederati ad Imperatorem recurrentes pactorum suorum confirmationem ab hoc quidem, salvo Magistri Generalis jure (u), A. Dom. 1451. et 1452. obtinuerunt: ast continuo versa est alea. Imperator hoc super negotio melius informatus edicto sanxit, ut foederati ab inito foedere, iniquitatis partu, discederent: hoc nisi facerent ac tutum, corporis supplicia et multam pecuniariam comminabatur. Similiter e Germania Primatum litterae, illos ab unione contra fas et jura stabilita dehortantium, adveniebant: atque tandem *Nicolaus V.* ad Magistrum Generalem perscripsit, ut (sin minus Ecclesiae hostis audire velit) per-

XXVIII.
Conradus de Erlichshausen.

XXIX.
Ludovicus de Erlichshausen.

- (q) Vide Instrumentum pacis in Neuen Auflegung des erneuerten Berichts vom Preussischen Abfall pag. 117.
- (r) Vid. *Waisell*. 145. a. b. et seqq. ubi etiam Gravamina Ordini a statibus proposita continentur, add. *Schüz*. 133. qui haec et sequentia fufe exponit. Hoc foedus, obedientiam Magistro debitam semper praestandi, conditionem involvebat.
- (s) *Schüz*. p. 145. a. ubi ex chartis publicis probat, ipso hujus anni mense Decembr. nostrum resignasse, et paullo post mortuum esse.
- (t) *Schüz* p. 161. b. qui observat ultimum hunc e *Mag. General* fuisse, qui *Prussiam* totam possedit, et *Mariaeburgi* sepultus est. *Waisell*. p. 171. a. extant statuta ab illo promulgata in libro *Ord. Membr. Sec. XV.* hoc titulo: *Dies Nachgeschriben gesetze sein gemacht und Geordnet worden von Bruder Conrat von Erlichshausen Homeister Duteschen Ordens in dem Grossen Capitel gehalten zu Marienburg nach Gotes tusent vierhundert und im zwouay an vierzigsten jar am nechsten Sontage vor Sant Dyonis.*
- (u) Ita *Fridericus III.* in Diplomate 1451, anno Imperii XI, dato, *Doch also, das diese vorgennanten Städte, auch die Ritter, Knecht, und andere, die sich in oben verhschriebener mas mit einander vereinigt, verbunden, oder vertragen hetten, dem Ehrwürdigen Hochmeister Deutschen Ordens in Preussen, unserm und unser Reichs lieben Andächtigen, und andern ihren Oberherren, darunter sie gelegen und geseßten seynd, thun alles, das sie ihnen von Rechts vollen, nach inhalt ihrer Privilegien und Freyheiten zu thun pflichtig und schuldig seyn.* Utriusque Diploma cum instrumento foederis videtis apud *Lunig*, in *Spicil. Eccl. T. Reichs-Archiv v. Teutich. Orden. XXXIV, XXXV, XXXVI.*

(L)

perduellibus foederis Sociis signa inferat; Episcopo vero Warmiensi (x) injunxit, ut nisi iidem serio brevique respiciant, ipsos sacris publice interdicit (y). Omnia tantum profecerunt, ut foederis socii A. 1454. remisso Generali Magistro solemnium nuntio dicto ipsi sacramento semet exemerint, in fidem et clientelam Regis Poloniae protinus concedentes pariter, ac suscepti (z). Atrox dehinc bellum inter Ordinem Teutonicum, et Polonos foederatorum socios per tredecim annos exarsit, quod exacte commemorare hujus loci non est; neque tamen silentium, Equites Teutonicos ad civitatem Koniz insignem ab hostibus victoriam, simul et opima spolia retulisse: contra vero ab his plurimas arces, civitates aliaque loca occupata, diruta, exusta fuisse; quin immo ipsi Ordinis Stipendiari, acceptis a Rege Poloniae pro salario sibi a Magistro Generali debito (cui pecunia belli nervus deerat (a)) 436000. florenis hungaricis Castrum Mariaeburgense cum aliis quibusdam tradiderunt (b). Mariaeburgum posteriori tempore ad Ordinem rediit; verum ab hostibus obsidione denuo cinctum, iterum in eorumdem potestatem, numquam post-hac ab Cruciferis recuperandum, devenit.

Caeterum haud dici potest, quam exitiale hoc bellum (quin potius foedus illud, hujus causa) universae Prussiae fuerit; quando quidem pars ista, quae a Polonis et sociis stetit, per exercitum Ordinis: quam autem hic occupaverat, ab illis ferro, igni, rapina, misere devastata fuit. Ita nimirum

Quando delirant reges, plectuntur Archivi.

At vero emergens inde Ordinis intertrimentum conditiones pacis (quam is, mediante Legato Apostolico Rudolpho Episcopo Laventino (c), Thorunii A. 1466. cum Polonis composuit) manifestum faciunt. Earumdem vi Pomerellia, Terra Culmenfis et Michaloviensis, Castra Mariaeburgum et Elbingen, cum limitibus suis, Regi Poloniae: Ordini, Regiomons (futura, amisso Mariaeburgo, Magistrorum Generalium Sedes) cum Sambia, Natangia et reliqua Prussia addicta fuit (d): dein quilibet Magister Generalis Regi Poloniae Sacramentum talem in modum dicere adtrangebatur.

Ego N. Magister Generalis Ordinis S. Mariae Theutonicorum, Princeps et Consiliarius Regni Poloniae, iuro, quod ab hac hora et deinceps fidelis ero Serenissimo Principi, Domino N. Regi et Successoribus suis Regibus, et Regno Poloniae, et profectum illorum fideliter procurabo et negotiis Regis et Regni fideliter consulam et secreta, quae mihi qualitercunque communicata fuerint, in eorum detrimentum nulli pandam, pacem insuper praesentem in omnibus suis conditionibus observabo, et custodiam, sic me Deus adjuvet et S. Dei Crux.

Rex autem Poloniae Magistrum Generalem jure pacis, Principem Regni, et Commendatores magis praecipuos Consiliarios suos constituere tenebatur: ita enim ille. „Nos Casimirus Rex Poloniae praedictus, praefatum D. Ludovicum Magistrum, Commendatores suos et Ordinem in Prussia, omnesque eorum Successores (e) in nostrum et Regni nostri Poloniae Principem, Consiliarium Perpetuum: Commendatores vero principales, quos Dominus Magister et Successores sui pro tempore duxerint deputandos, in

Con-

(x) Aeneam Sylvium tum praefuisse Warmiae refert Hartknochius in A. und N. Preuffen. P. II. p. 459.

(y) Schüz. p. 166. 2. add. P. II. n. LV.

(z) Dati et quaesiti patrocinii titulum vid. apud Lunig. I. cit. n. 38. et 39.

(a) Vid. ibidem n. 40.

(b) Waisfel. p. 184.

(c) Non *Lausanensis*, ut habet Venator, qui *Lausanium* sive *Lojanium*, sedem olim in Helvetia Episcopalem, et *Levant*, sive *Lavoniensem* in Carinthia Episcopatum confundit p. 199.

(d) Explicatiora haec omnia in Instrumentum pacis apud Lunig. loc. cit. n. 42. dabit.

(e) Quos omnes perpetuo quisvis Magister Generalis repraesentabat.

„Conſiliarios noſtros, et regni noſtri, et in noſtram ac regni Poloniae protectionem, ſubjectionem, et deſenſionem perpetuo duraturam aſſumimus.“

Meum ſuper his cunctis ſenſum vetus ille Comicus ut quam optime exprimit (f). *Errat, inquit, longe mea quidem ſententia, qui imperium credas gravius eſſe ac ſtabilius, vi quod fit; quam illud, quod amicitia adiungitur.* Redeo ad Magiſtrum Generalem, quem infelix Ordinis ſui Metamorphoſis adeo affecit, ut exiguo a pace firmata tempore, A. nimirum 1467, naturae concederet, Regiomonti poſt humatus (g). Poſteaquam tantum Virum, magno ſuo et Regis Poloniae dolori (h), Ordo amiſerat, Henricum Reuff a Plauen, ut vices Magiſtri Generalis obiret, Fratres elegerunt, cuius monetam Clariffimus Braunius ſuppeditat (i) ita inſcriptam. **HENRICVS LOCVTINES MRI i. e. Henricus Locumtenens Magiſtri.** Non abhorret a vero, quod Schuzius enarrat (k), Fratres, ut juſjurandum Poloniae Regi dandum eluderent, Henrico nomen Magiſtri Generalis non attribuiſſe: quicquid huius fit, in hoc conuenient ſcriptores, iſtum A. 1469. Magiſtri generalis nomen aſſumpſiſſe, poſtmodum praetiſſe homagium Polonorum Reſtori; et ex Polonia reducem, taſtumque Apoplexia, eodem anno in urbecula Morungen mortuum, atque in locum deſuncti Henricum de Richtenberg A. 1470. ſubrogatum fuiſſe (l). Ea tempeſtate fortunae ita aſſictae Ordo fuit, ut non ſuppeteret, quo Henrico deſuncto (ut aliis Magiſtris Generalibus obigit) ſtatua in templo locaretur (m), attulit tamen huic malo tantillum remedii ſequens caſus. Henricus noſter de Richtenberg adeo iuſticiae operam dabat, ut illos ſuorum, qui plus juſto ſubditos gravabant, non caſtigaret ſolum, verum etiam, ſi quid praeter fas exegiſſent, ad reſtitutionem cogerec. Stomachus inde motus Commendatoribus nonnullis, eaque propter magnam pecuniae vim vaſis oleariis reconditam extra provinciam amandare parabant, ipſimet proxime elapſuri: forte vero fortuna ad Magiſtrum Generalem res delata eſt, qui praevaricatores pro merito plexuit, et argentum in rempublicam contulit (n). Sed et rigidum quidem, dignum tamen de Epifcopo Varmienſi ſupplicium ſumpſit, dum ipſum, quod pecuniam Eccleſiae ſuae (in peſſimos poſtea uſus convertendam) ſibi appropriaviſſet, et nefarias machinas in Magiſtrum Generalem, Ordinem, et Collegium Canonicorum machinaretur, primo molli brachio objurgavit; dein inſolentem magis ex eo quatuor parietibus incluſit: demum nullo modo corrigendum inedia necavit (o). Ipſe poſtea A. 1477. a Deo evocatus eſt (p), regimenque Martino Truchſſe de Wezhaufen, *Domi Monacho, egregio in campo Leoni* (q) reliquit. Jam ab anno 1471. de Varmienſi Epifcopatu Stanislaus Opporovyſki, a Rege Epifcopatu praefectus; et Nicolaus de Tüngen electus ex more a Capitulo contendebant, quae lis hucufque in dies increſcebat. Ergo Magiſter Generalis, cui pax nupera admodum diſplicuerat, naſtus occaſionem (quae alias rebus etiam minimis pretium addit) cum Nicolao adverſus Regem Poloniae conjungitur, atque ita Mathiae Corvini Regis Ungariae Patrocinio qui tunc temporis a Caſimiro diſſidere videbatur, ſe ambo

XXX.
Henricus
Reuff
a Plauen,

XXXL
Henricus de
Richtenberg.

XXXII.
Martinus
Truchſſe de
Wezhaufen,

(L) 2

com-

(f) Terent. in Adelph.

(g) Waiſſel. 244. b. Schüz. 335. a.

(h) Waiſſel. p. 245. a.

(i) In Hiſt. bericht. v. Poln. und Preuß. Münzwefen. p. 45'

(k) l. cit.

(l) Schüz. l. cit. et p. 338. a. Waiſſel. 245. a. b. Venat. p. 200.

(m) Waiſſel. l. cit.

(n) Waiſſel. 246. a.

(o) Id. p. 251. Multa hic loci calumniantur Scriptores Pruſſici, ſummam injuriam ab Magiſtro Praefuli illatam, et multa alia fingentes. Sed ipſi ſibi non conſtant, ſufficiat notaſſe, quod et Waiſſelius et Hennebergerus, non infimi ex hiftoriis Pruſſiae, ipſum juſtum, aequumque fuiſſe teſtentur, in quem tales calumniae cadere omnino non poſſunt.

(p) Waiſſ. 252. a.

(q) Hoc agnominis ipſi proprium fuit. Waiſſ. 257.

committunt. Classicum itaque utraque pars cecinit. Magister Generalis Culmam, Althufum et Strasburgum primo quidem quasi intuitu occupavit; Sed mutavit Mars, atque ita ad Cafimirum inclinavit, ut uterque hujus adversarius ejus potestati se submittere cogerentur; quo facto Magister Generalis Neostadii prope Cracoviam, ad fidem Regi Poloniae Cafimiro praestandam, jurejurando A. 1479. sese obstrinxit. Et factum bene; nam non ita multo post Legati a Rege Hungariae advenere, qui hujus nomine de ulteriori amicitiae firmitate, quodque is neutiquam Ordini patrocinaturus sit, Cafimirum certiore fecerunt (r). A. 1480. et sequentibus varia de re monetaria, de bonis naufragorum, de jure succini in conventibus Provincialibus, inter Ordinem et Urbes ditionis Polonicae transacta fuerunt (s). Pauca posthac ad A. 1489. digna memoratu contingere, nisi quod modicae quaedam lites, in quas Ordo cum Civitate Noribergensi conjectus fuerat, expeditae fuerint (t): verum illo demum anno nonis Januarii Martinus Truchsess diem suum obiit (u) simul, atque Johannes de Tiesfen, accuratus instituti sui religiosi cultor, in munere successit, quem nullo unquam tempore in lecto dormivisse, nec lineum induisse indusium; contra Superioribus promptum, paribus amicum, subditis patrem, se exhibuisse, annales celebrant (x). Talem in modum novem annis ad gubernacula, florente sub ipso admodum Prussia, sedit: his autem exactis Regem Poloniae (qui copias contra Waivodam, ut nominare solent, Valachiae, Stephanum Bogdam eduxit) secutus, A. 1497. sanguinis profluvio Leopoli (Lemberg) (y) magnum sui desiderium apud omnes relinquens, expiravit.

XXXIII.
Johannes
de Tiesfen.

SECTIO VI.

Historia Ord. Teuton. ad finem perducitur.

XXXIV.
Fridericus
Dux Saxoniae.

FRIDERICUS Dux Saxoniae, Landgravius Thuringiae et Burggravius Misniae (a) post obitum Joannis Tiesfenii, nullo hucusque exemplo in Magistrum Generalem A. 1498. postulatus est. Is Officium hoc, nonnisi pensitata probe negotii gravitate, et subsidio in Comitibus Friburgensibus et Augustanis ab Imperii statibus ad recuperandam Prussiam (quippe quam Ordini ab Imperio concessam fuisse, demonstraverat) promisso, suscepit (b). Consilio Fratrum suorum et nutu Maximiliani Caesaris, Principumque Germaniae jusjurandum Regi Poloniae, id A. 1501. ferio exigenti, dare cessavit, et huic mors hujus Regis eo ipso anno inscuta tantillum praesidio fuit (c). Interea Russi Livoniam invadunt; hos subito adortus est Waltherus de Plettenberg Magister Livoniae (postmodum auspicio Caroli V. in Tabulas Principum relatus (d)) et, cum primam aciem duceret, laetus atque alacer in

(r) Waiffel. p. 255. a.

(s) Schüz. 367. et seqq.

(t) Vid. Chartam apud Lunig. Im T. Reichs-Archiv. n. 29. unter dem T. Orden.

(u) Schüz. 380. b. Waiffel. 257.

(x) Waiffel. p. 258. a.

(y) Waiffel. p. 259. b. Schüz. p. 400. a.

(a) Waiffel. 260. a.

(b) Schüz. p. 400. a.

(c) Schüz. l. cit. b.

(d) Schurzschleich, in Hist. Ensisser. p. 117. et 335. qui tamen perperam putat eum de Potestate Magistri Generalis exiisse, (nam probat Venat. p. 251. Successorem Walteri a Waltero Cronberg confirmatum fuisse) quin ipse sibi p. 121. contradicit, asserens; Joannem Reikum ab Hermanno Bruggeneo *Suffraganeus Ordinis* Adjutorem sibi constitutum esse.

in equitatum hostis investus, brevi eundem disjecit, et fugientes ad vesperam usque infecutus est: tum signo dato in castra reversus ac praeda potitus magnam vim telorum et copiam instrumenti bellici, atque impedimenta cepit; Arces vicinas expugnavit et diripuit, aliudque Rufforum agmen apud Ivanogradum delevit. Morbus tamen (medicorum filii Dysenteriam nominant) castra invadens fortunae cursum interrupit: ea occasione capta Ruffi reduces in Livoniam, caedibus et incendiis libere ibidem defaecierunt (quadraginta hominum millia desiderata tum esse ferunt) at paulo post Waltherus recollata suorum manu numerosum admodum hostium exercitum prope Pleskoviam A. 1502. profligavit, atque ita Joannem Basilii Rufforum Ducis filium ad pacem ineundam adegit (e). Dum ista fiunt, Alexander tum Rex Poloniae sacramentum ab Generali Magistro repetiit, sed hic morae faciendae et auxilii interim impetrandi gratia in Germaniam nuper secesserat. Subodoratus hoc Rex ad Papam; Magister vero, eo comperto, ad Imperatorem recurrit. Julius II. Pontifex summus ad Magistrum percripsit, ut conditiones pacis adversus Regem observaret: contra ea Maximilianus I. ad Papam et Cardinales epistolam deposuit, qua merita Ordinis Teutonico-Equestris in Ecclesiam et S. R. Imperium exposuit, probavitque, Fratres Cruciferos necessitate adactos pacem cum Poloniae pepigisse, quae et conditiones Juri divino humanoque oppositas includebat, et firmamentum a Papa atque Caesare numquam acceperat (f): huic et Papa acquievit. Postremo post multa Poshniam, juri inter utramque partem dicundo, dies constitutus est, in quo lis mota utrinque quidem fuit, non autem composita. Igitur Magister Generalis, ut ad Primatum Germaniae opem confugere facilius posset (constituto, qui locum in Prussia teneret, Wilhelmo Comite et Domino in Eyfenburg (g)) in Germaniam proficisci parat; quum vero aliquantisper res familiares Rochlitzii accuratum it, Mors salutaribus ejus conatibus A. 1510. intercessit (h).

Post paulo Magistratus ad Albertum Marchionem Brandeburgensem, Sigis-^{XXXV.} mundi Poloniae Regis ex sorore Nepotem, delatus fuit. Hic pariter Avunculo juramentum dicere detrectavit, atque ideo A. 1519. bello ab eodem impeti cepit, quod dum exitiale utrique parti esse Fabianus (i) Varmiensis Antistes observaret, sese eidem interposuit, Regemque non minus ac Magistrum Generalem persuasit, ut ad instaurandam pacem (temperatis tamen conditionibus Ordinem gravantibus, quas ista contineret) animos adverterent. Factum id Thorunii, verum pacificatione forte interrupta, ad arma tantisper reditum fuit; dum A. 1521. Papae, Caesaris et Hungarorum Regis interposito itidem Thorunii 7. Aprilis die induciae quatuor annorum indicerentur (k). Et jam jam istae ad finem festinabant, quum Albertus, Anno 1524. Noribergae ab Osiandro Lutheri dogmatibus imbutus (l), animum mutavit, et Borussia cum omnibus ad ipsam adinentibus, (dimissa Ordinis veste, fide Catholica abdicata, uxore ducta) in clientelam Avunculi sui A. 1525. commisit, a quo, Prussiae Dux creatus, ejusdem partem, quae ducalis dicta, in feudum accepit: (m) atque ita haec Provincia Ordinis Teutonici Fratibus. quorum sanguine et valore expugna-

(e) Schurzfl. I. c. in Walthero de Plettenberg.

(f) Schüz. p. 403. et 409. b.

(g) Waisfel. 259. b. et 261. a.

(h) Id. p. 261. a. Schüz 440. b.

(i) Hartknoch. in A. und N. Preuß. p. 459.

(k) Schüz. 469. a. 471. b.

(l) Venar. 233.

(m) Advertit Becmannus in Hist. Orb. p. II. c. 8. Brandeburgensem Ann. Dom. 1677. ab jure feodi transactionis Velavienfis Articulo IV. absolutum esse.

XXXVI.
Waltherus
de Cron-
berg.

expugnata fuit, immo ipsi S. R. Imperio abrepta est (n). Fratrum porro pars Alberti vestigiis inhaeserunt, pars Mergentheimium a Dieterico e Cleen Ordinis, per Germaniam et Italiam Magistro, ad electionem Magistri Generalis evocati fuere, in qua fors supra Waltherum de Cronberg cecidit (o), ejusque titulum (nam nunc Magistratus Germaniae et Italiae cum Administratione Prussiae aetatem coaluit) sequens moneta suppeditat. Adversa facies hujus tenoris scripturam exhibet **WAL-
Ther Von CRONBERG Administrator Des HOCHMAISTERthum IN PREVSSen MAI-
STER TEVTSCH ORDEN In TEVTSCH Vnd WELSCHLAND.** Adversa Insignia ostentat, annumque MDXXV. Est et alia, in cujus antica parte legere est: **WAL-
Ther Von Cronberg Der HOCHMAISTER In PROVSSen MAIST, Teutsches Ordens
IN TEVTSCHen Vnd Welschen LANNDen.** posticam vero cum anno MDXXXII. sequens gnome occupat: **ES BLEIBT IN GEDECHTVS SO LANNG GOTT WILL** (p). Eodem titulo a Carolo V. Imperatore in diplomatibus A. 1529. et 1530. (quibus ipsum in officio suo, simulque Privilegia et possessiones Ordinis confirmat (q) pacta quoque inter Albertum Marchionem et Regem Poloniae inita annihilat) noster honoratus fuit.

Anno 1530. 26. Julii singulari solennitate sub Dio ab Imperatore feudum accepit; secundo vero post anno in Camera Imperiali Spiraee effectit, ut Albertus ritu consueto tamquam *Illegitimus Prussiae detentor ob contumaciam* cum sectatoribus suis in *bannum Imperii* proपालam declaratus fuerit (r); *Litterae* insuper *Executoriales* datae, quibus Prussiae Ordines ab obedientia Alberto praestanda, avocabantur (s). Totus praeterea in recuperandis instaurandisque Castris fuit, quae perduellis rusticolarum faex, occupata jam antea, diruerat. Fuere ea tempestate subditi territorii Kirchaustensis, qui Ordini fidem suam in illis tumultibus praecipue probavere: hos ille singularibus praerogativis, quibus hucusque potiuntur, prosecutus est. Anno 1526. 1536. 1537. et 1538. in Conventibus Ordinis multa pie et salutariter ordinavit; illud vero, quod Francofurti cum consilio suorum 1529. sancivit, ut quilibet Praeceptorum (t) fidem suam adstringat, 1. se Ordini perpetuo fidelem fore atque in rebus momentosis Fratres Balliviae suae in Consilium adhibiturum, 2. se Capitulis Ordinis interfuturum et promoturum pro virili commoda Ordinis. 3. se sine consensu Magistri Generalis nullum bonorum immobilium venditurum, oppigneraturum aut pessumdaturum. 4. singulis annis, aut, si gravia obstant impedimenta, quovis biennio exacto Balliviam suam ad se visitandam fore etc. Augustae Vindeliciae ab Imperatore confirmatum fuit (u). Caeterum omnibus suis conatibus (quos praecipuis in quinque S. R. Imperii Comitibus, quibus coram adfuit (x) Praeceptorum sedem occupans, adhibuit) eo pervenire non potuit, ut contra Albertum *realem Executionem* ab Imperatore et Imperio, religionis controversiis diviso impetra-

(n) Vid. P. II. n. 63. Cui plura scire volupe est, legat scripta hac in causa utrinque edita, e. g. Preussischer Abfall 1627. 4. et Edit. nov. 1701. Gravamen des Teutsch. Ritter Orden über die Königl. Würde von Preussen. 4. 1701. verthaidigter Ritter-Orden. 4. 1718. Verthaidigtes Preussen etc. Concordata inter Albertum March. et Regem Polon. vernacule Schütz. 495. latine Lunig. in Spicil. Eccl. des T. Reichs-Archiv unter dem Teutsch. Orden n. XLV. exhibent.

(o) Waiffel. p. 276.

(p) Ambas. in MSS. Eruditissimi Heraei reperi.

(q) Vide Lunig. in T. Reichs-Arch. sub T. Orden. n. XXVI. et in Spicil. Eccl. T. Reichs-Arch. sub T. Orden n. XLIX. cit. Adde Venat. 240. et seqq.

(r) Gladov. Reichs-Histor. VII. 213. f.

(s) Venat. p. 249.

(t) Ita in antiquis statutis dicitur, quem vernacula Lant-Commenthur, Commendatorem Provincialeme vocant.

(u) Venat. p. 254.

(x) Id. 257.

impetraret (y), Anno demum 1543. IV. Aprilis Mergentheimii mortuus est humatus (z). Turbidissima tempora ingressus est, qui ei successit, Wolfgangus Schuzbar, alias Milchling; nam quum is, accepto ab Imperatore Carolo V. feudo (a), hunc copis militaribus in Bello Smalcaldico adjuvisset, tantum exinde detrimentum cepit, quod 60000. fl. millibus non exaequaretur, et postremo Mergentheimio ad tractum lacus Bodamici, ut se in tuto collocaret, abire debuit (b). Secutum est aliud. Livonia a Polonis, Suecis, et Russis misere hucusque vexata, tandem etiam increfcente cottidie hostium vi, per Gotthardum Kettlerum Magistrum Ord. Teut. Livoniensem (sive Catholicam, ac iurejurando Deo et Ordini praestito ab hoc sepositis (c)) in potestatem Poloniae Regis A. 1561. tradita ea conditione est, ut ille Dux Curlandiae et Sempalliae tum in se, tum in posteris suis perpetuo foret. Leonardus Schurzleischius, ex quo hoc referimus, hujus casus historiam ita concludit (d): „Haec talia eodem hoc anno III. Kal. Decembr. Villnae in tabulas relata et a pacificentibus sancte confirmata ac perfectis sollempnibus ad exitum perducta, documento sunt antiquitatis hujus Ordinis et extinctae Magistri Livonici dignitatis, quae repetitis a conditore initiis duravit trecentis quinquaginta sex annis, et in fide, clientela, ac ditione Imperii Germanici, cujus auspicio inchoata et sanguine majorum acquisita, ac acriterque defensa permansit ad hoc usque tempus..“

Inter haec adversa nihilominus Wolfgangus Ordini suo summa cum cura invigilavit; quin potius his curis immortalis est; dum etenim Mergentheimium ad 10. Februarii A. 1566. generalia Ordinis Comitia edixisset, sequenti die naturae cessit (e). Ut hujus vicem impleret, Georgium Hund de Wenckheim Fratres elegerunt, Maximilianus secundus confirmavit (f). Is duobus dein in legationibus Georgium adhibuit: quibus noster egregie functus est, etiam in id semper intentus, ut Prussiam et Livoniam recuperaret, sed irrito conatu; quippe quem sexto regiminis laudatissimi anno, Christi autem 1572, mors a proposito revocavit (g). Henricus de Bobenhauften Magisteratum postea suscepit, atque inter alia A. 1577. Capitulum Nekerulmae convocavit, in quo de transferendo in Ungariam adversus Turcas Ordine Teutonico per Legatos Caesareos tractabatur, quod tamen Ordo plures ob causas recusavit (h). Annus agebatur 1583, quum Henricus Maximilianum Archiducem Austriae adiutorem sibi adjunxit, et postea Selusum (Cron-Weissenburg) quietis causa se contulit: post autem quam ibidem A. 1595. ex hominum vita emigrasset, regimen ipsum adiit Maximilianus (i). Virtus ejus bellica tanta fuit, ut in bello Hungarico contra Turcas Imperator universi Exercitus Christiani A. 1593. poni meruerit, in quo ejus corpus centum Equitum Teutonicorum (hos hunc in finem ex diversis Ballivis collegerat) stipabant. Istud Principis, hoc Superioris religiosi fuit, quod A. 1606. in Capitulo Generali Mergentheimii institutum Ordinis in sanctiorem formam redegerit; atque ita demum exactis 34. regiminis annis 1618. vetus illud verum esse comperit:

XXXVII.
Wolfgangus Schuzbar alias Milchling.

XXXVIII.
Georgius Hund de Wenckheim.

XXXIX.
Henricus de Bobenhauften.

XL.
Maximilianus Archidux Austr.

(M) 2

Scilleet

- (y) Hess. h. l.
- (z) Id. et Venat. 258.
- (a) Charta feudi in Chronico Schrenkii fol. 775, teste Venat. p. 263, habetur, ut et Confirmatio Privileg. Ordinis sub clausulis derogatoriis fol. 779.
- (b) Ven. l. c.
- (c) Hess. h. l. Add Venator. p. 338.
- (d) Schurzfl. in Hist. Ensser. p. 176. Conf. Lunig Teutsch. Reichs-Archiv unter dem T. Ord. n. XXIX. XXX. et XXXI. (Chartam nimirum feudalem de qua supra) et XXXII. XXXIII. et XXXV.
- (e) Venat. 376.
- (f) Lunig. l. cit. n. XXXV.
- (g) Hess. l. cit. Venator p. 434.
- (h) Vid. Venat. p. 461. etc.
- (i) Id. p. 465. etc.

Scilicet omne sacrum mors importuna profanat.

- XLI.** *Carolus Archidux Austr.*
Siquidem Oeniponte mortuus et sepultus est (k). Ergo denuo Administratorem Magistratus Austria suppeditavit, scilicet Carolum Archiducem Austriae, Episcopum Brixinensem. Legaverat Ordini moriens Antecessor 200000. florentinos: sed hanc summam Freudenthalio Silesiae civitate (quae etiamnum Ordini paret) Carolus permutavit, ipseque Ilenburgum ejusdem Provinciae urbem addidit. Posthac a Philippo Hispanorum Rege, ut Lusitaniam ipsius nomine moderaretur, evocatus Madriti inopinanter animam A. 1624. efflavit. Qui hunc infectus est Joannes Eustachius de Westernach (A. 1545. natus, 1566. Ordinem ingressus, 1625. electus) nonnisi duobus annis rerum summae praefuit, quibus elapsis A. 1627. Mergenthemii 25. Octobris diem suum obiit, Vir de Ordine suo, de Caesare, ita, ut nihil supra, meritus; nam horum causa gravissima negotia, centies et ultra sibi commissa, in bello, pace, Comitibus Imperialibus, Hungaria et Polonia, diligentissima fide curavit. Suffectus huic a Fratribus Joannes Casparus a Stadion fuit, Caesari jam ante a consiliis sanctioribus, et Senatus Militaris Princeps. Multa hic et republica munia gessit, nam A. 1631. Dietae Compositionis (ita tum appellabatur) Nomine Ferdinandi II. Imperatoris interfuit A. 1632. Tyrolensem provinciam gubernavit. Postremo dum annum ageret septuagesimum, multis Ferdinandi III. Caesaris epistolis agere inductus fuit, ut 1639. Austriae Archiduci Caesaris Fratri, Leopoldo Wilhelmo (Summae bellicae tunc contra Suecos Praefecto) rerum gerendarum arbiter adjungeretur, suscepit tamen onerosum honorem eumque tantisper laudabiliter confecit, dum A. 1641. movente exercitu Brunsvico Erfordium, ipsa Virginis praesentatae die (quam vivus perpetuo coluit) Apoplexia tactus animam Deo in pago Ammern reddidit; corpus porro exanime in Conventum Capucinatorum Mergentheimensem (extractam per Joannem et postquam a Suecis dirutum fuit, reaedificatum) transferebatur. Archidux Austriae Leopoldus Wilhelmus posthac Magistratum capessivit. Jam A. 1639, prima die a suscepto Ordinis Teutonico-Equestris instituto, Joanni Adjutor datus fuerat ac proinde ei mortuo protinus in dignitate successit. Praeterea Episcopatum Passaviensem, Argentoratensem, Halberstadiensem, Olomucensem, et Vratislaviensem administravit: quantum vero ipsi ex imperio Exercitus Caesarei contra Suecos et Gallos laudis accesserit, in illorum temporum Annalibus affatim extat; nos illud commemoramus, cum A. 1662. (quo ipso anno 20. Novembris Viennae obiit (l)) Capitulum Ordinis Generale 17. Aprilis celebrasse. Qui huic interfuerint aut ea tempestate in Ordine Teutonico effloruerint, Manuscriptum mox subjungendum et a nobis ea lingua, iisque verbis, quibus in Tabulario Balliviae O. T. Viennensis exaratum superest, uberius suppeditabit.
- XLIV.** *Leopoldus Wilhelmus Archidux Austriae.*

CON.

(k) MS. n. 273. in Tabulario Balliviae O. T. Vienn. quod hujus et quatuor subsequentium Magistrorum Generalium vitae vernacula reconset, et a nobis latine redditas: fuit in Leopoldo Wilhelmo, cujus mortem non enarrat.

(l) Hess. h. l. Transactionem inter Hunc Magistrum Gener. et Status Belgi foederati de pago Genert hoc A. habitam Vid. apud Lunig. loc. sup. cit. n. XL.

CONSIGNATION

Aller des Ritterlichen Teutschen Ordens Balleyen,
Landt Commenthurn, Statthaltern, Commenthurn, vwie auch an-
derer in Orden begriffener Cavalier, so sich Anno 1662. den 17ten
Aprilis zu Wienn bey dem General Capital, und sonsten noch bey dem
Orden in Leben befunden. Alß
folget.

I.

Elßaffz Balley.

Herr Phillips Albrecht von *Berndorff* auf Päüll- und Steinbach Teütsch Ordens Rit-
ter, Landt - Commenthur der Balley Elßaffz und Burgund etc. Commen-
thur zu Althausen und Maynau etc.

Commenthurn

- Herr Georg Wilhelm *Thummen* von Nauenburg T. O. R. Raths gebietiger der
Balley Elßaffz und Burgund, Commenthur beeder Häuser Rauffach und
gevveiller etc.
- Herr Johann Hartman von *Rogenbach* T. O. Raths gebietiger der Balley Elßaffz und
Burgund, Commenthuren zu brükken.
- Herr Johann Friderich von *Baden* T. O. Raths gebietiger der Balley Elßaffz und
Burgund, Commenthur zu Freyburg in Preutzgau.
- Herr Eberhardt *Truchses* von Rheinfelden T. O. Rath, und Commenthur zu Müll-
hausen und Basell.
- Herr Beat *Segeffer* von Bruneg T. O. R. Commenthur zu Straßburg, Anlau, und
Kayiersberg.
- Herr Heinrich Freyherr von *Muckenthal* T. O. R. und Hoffmeister zu bevelchen.
- Herr Philips Albrecht von *Berndorff* auf Pärll, und Rainbach T. O. R. und Statthal-
ter zu Maynau.
- † Herr Wilhelm Ferdinandt von *Randekb* T. O. R. und Hoffmeister zu Alßch-
hausen.
- Herr Georg Christoph *Rinckb* von Baldenstein T. O. R.

Obervogt

Franz Theobald Lips etc.

II.

Oesterreich Balley.

- Herr Hans Caspar von *Ampringen*, Ihr Durchl. Rath Cammerer, Landt Commen-
thur der Balley Oesterreich, Statthalter zu Freydenenthal, und Eulenberg.
- Herr Georg Gottfridt Freyherr von *Lamberg* T. O. R. und Commenthur zu Fryßach.
- † Herr Johann Panier-Herr von *Tschernembl* T. O. R. und Commenthur zu Laybach
St. Helena und Neustäd.

(N)

Herr

- † Herr Johann Jacob Freyherr *Franckb.* T. O. R. Commenthur zu Mödting und
Tschernembl.
Herr Georg Andreas von *Standrich* T. O. R.
Herr Johann Friderich von *Tschernembl* Panier-Herr T. O. R. und Commenthur zu St.
Georgen.
Herr Seyffridt Freyherr von *Saurau* T. O. R.
Herr Wilhelm *Maninger* T. O. Priester undt Pfarrherr zu Gumpolskirchen.

III.

Coblenz Balley.

- Herr Heinrich Freyherr von *Reichenberg* T. O. R. und Landt Commenthur zu Coblenz.
Herr Goffvvin *Scheibhardt* von *Aterode*, Herr zu Aller, T. O. R. undt Commenthur
zu Coblenz.
Herr Caspar Christian von *Neuhof* T. O. R. Commenthur zu Walbraithbach undt
Raimbergen.
Herr Johann von *Hall* T. O. R. und Commenthur zu Muffendorff.
Herr Franz Gottfridt *Schirpp* von Lunckenbeckh, T. O. R.
Herr Franz *Renigs* von Hauszler T. O. R.

IV.

Etsch Balley. (m)

- Herr Johann Jacob Graf von *Thum* Herr auf Caldes, Racca, Rabau, Castelburgien
und Taftelpfundt etc. der Hochfürstl. Durchl. Leopold Wilhelmb Erzher-
zogen zu Oesterreich etc. Cammerer, Erbschenckh der Fürstl. Stifter
Trient undt Brixen, T. O. R. undt Landt Commenthur der Balley an der
Etsch undt in Gebürg.
Herr Virgilius *Vinsler* von Plättsch T. O. R. undt Commenthur zu Strazing.
Herr Georg Balthasar Vintler zu Plättsch T. O. R. undt Commenth. zu Schlandts.
Herr Erenreich von *Preisach* zu Kazenzungen T. O. R. undt Commenth. zu Wegen-
stein.

Ordens Pricster.

- Herr Marx *Fraschen*.
Herr Sebastian *Felder*.
Herr Johannes von *Mürbbs*.
Herr Bernhardt *Semiger*.
Herr Johannes *Puz*.

V.

Francken Balley.

- Herr Johann Freyherr von *Lesch*, Freyherr von Hilkershaußen T. O. R. und Landt
Commenthur in Francken.
† Herr Ernst Freyherr von *Königsgekk* T. O. R. Raths gebittiger der Balley Frankhen,
und Commenthur zu Hailbrunnen.

Herr

(m) Hae quatuor Balliviae Borufficae etiamnum dicuntur.

- Herr Philipp Jacob von *Kaldenthal* T. O. R. Rath's gebittiger der Balley Franckhen undt Commenthur zu Blumenthal.
- Herr Johann Ludvvig von *Rogenbach* T. O. R. und Hauß Comment. zu Nürenberg.
- Herr Philipp Freyherr von *Grauenekb* Rathß Gebittiger der Balley Franckhen, undt Commenthur zu Kapfenburg.
- Herr Johann Bernhard von *Flekbershausen*, genandt Klippel T. O. R. Rath's gebiettiger der Balley Franckhen, undt Comment. zu Niernperg.
- Herr Johann Friderich von *Knöringen* T. O. R. Rath'sgebittiger der Balley Franckhen undt Commenthur zu Öchingen.
- Herr Franz Rudolph Freyherr von *Haußberg* T. O. R. undt Comment. zu Regenspurg und Gnighofen.
- Herr Ernst *Schilder* T. O. R. Commenthur zu Mührstath und Donauverth.
- Herr Johann Wilhelmb von *Zucha* T. O. R. Commenthur zu Harneckh, und Oberambtmann des Schönberger-gebieths.
- Herr Johann Friderich von *VVeingarshen* T. O. R. und Commenthur zu Franckhfurth.
- Herr Liborius Christian von *Sparr* T. O. R. und Commenthur zu Winnenthal.
- Herr Johann Friderich von *Kall* T. O. R. und Commenthur zu Cronvveissenburg.
- Herr Johann Adolph *Kau* von Holzhausen T. O. R. undt Hauß Commenthur zu Freydenthal undt Eulenberg.
- † Herr Egloff Ernst von *Lützenburg* T. O. R. und Hauß Commenthur zu Mergenthal.
- Herr Hansß Franz von undt zu *Santszell* T. O. R. undt Hauß Comment. zu Ellingen.
- Herr Heinrich Humprecht *Truckhsß* von Reinfelden T. O. R. und Trappirer zu Mergentheimb.
- † Herr Wolff Christoph Adolph von *Traundorff* T. O. R.
- Herr Niclas von *Sparr* T. O. R. Bau- undt Kuchelmeister zu Ellingen.

Alle Ordens Pricster.

- Herr Heinrich *Lechen* T. O. Priester.
- Herr Heinrich *Wolpers*.
- Herr Georg *VVunder*.
- Herr Conradus *Gäbl*.
- Herr Hansß Caspar *Hierle*, Seminarii Director in Mergentheimb.
- Herr Maximilian *Lindex*, Dechant zu Troppau.
- Herr Johann *Fögler*, Stadt Pfarrer zu Mergentheimb.
- Herr Octavianus *Khuen*, Pfarrherr zu Korneckh.
- Herr Andreas *Grambach*, Pfarrherr zu Boxberg.
- Herr Willhelmb *Schmidt*, der Commenda Ulm Pfarrherr.
- Herr Franciscus Xaverius *Kufß*, Pfarrherr zu Erlenbach.
- Herr Melchior *Jacobi*, Pfarrherr der Commenda Nürnberg.
- Herr Eberhardt *Cronburg* Pfarrherr zu Siernsberg.

VI.

Alt Biefen Balley. (n)

Teutsch Ordens Ritter.

- Herr Gottfridt Freyherr von *Boholz* undt Brey etc. T. O. R. und Landt Commenthur der Balley Biefen, Commenthur zu Mastrich.
- Herr Wilhelmb von *Newhoff* zu Edlbrach Commen. zu Sierstorff.
- Herr Heinrich Freyherr von *Schenkb* zu Niedeggen, Comm. zu Bernsheimb.

(N) 2

Herr

(n) Alias Ballivia Juncetaria.

Herr Johann Franz Freyherr von *Lützenrode* Commenthor zu Jung Piefen in Cöllen.
 Herr Ambrosius Freyherr von *Virmundt*, Comment. zu Germeth.
 Herr Johann Adrian Freyherr von *Bylands* Commenthur zu Grüterode undt Feücht.
 Herr Caspar Freyherr von *Senckb* zu Mideggen, Comment. zu Oedingen, undt Holt.
 Herr Johann Sieger von *Spiff*, Statthalter der Commenthurey zu St. Stillis in Anchen.
 Herr Ferdinandt Freyherr von *Kolzhansen* Statthalter der Commenthurey Nammerdorff.

Ordens Priester.

Do. Georgius *Morberius*, Persona Ecclesiarum SS. Andreae et Gangulphi Leodii, Balthiviae Capitularis.
 D. Guilielmus *Nassen*, Scheffenarius in Aldenbieffen.
 D. Thomas *Ferwoors*, Praefes Collegii Teutonicum Lovanii.
 D. Guilielmus *Moreus*, Senior Convent. Trajectenfis.
 D. Nicolaus *Berden*, Conventualis.
 D. Johannes Van der *Heyden*, Oeconomus Commendae Juncetariae Trajectii
 D. Guilielmus Garetius, Sacrist. Eccl. Juncetanae Trajectii.
 D. Joannes *Evis*, Pastor in Gemest.
 D. Ludovicus *Vrydach*, Pastor in Avereppen.
 D. Henricus Staels, Pastor in Haeren.
 D. Servatius *Groeffels*, Pastor in *Feuchl*.
 D. Edmundus *Henkbelii*, Pastor in Bekh.
 D. Tillmannus von der *Mees*, Pastor in Grutrodt.
 D. Leonhardus Lichmans, Pastor in Berkevoort.
 D. Guilielmus *Leppass*, Pastor in Ordingen.
 D. Peter Franciscus *Ben*, Oeconomus Commendae Provincialis in Veteribus Juncis.
 D. Simon *Dionysii*, Pastor in Sierstorff.
 D. Gerardus *Sauvem*, Sacellanus in Beckh.
 D. Joannes *Aldenhuysen*, Novitius.
 D. Petrus von *Hinodael*, Novitius.

VII.

Balley Westphalen.

† Herr Augustin Ostvvalt Obrister von *Liechtenstein*, T. O. R. Landt-Comment. der Balley Westphallen, vvic auch Teutichmeisterlicher Statthalter zu Mergentheimb.
 Herr Johann Winoldt von *Vvestromb* T. O. R. Obrister undt Comment. zu Bemkhl.
 Herr Franz Wilhelm Freyherr von *Fürstenberg* T. O. R. undt Comment. zu Dunizburg.
 Herr Hunoldt von *Pletenberg* T. O. R. undt Commen. zu Oßznabruk.
 Herr Eberhardt von *Delbuwig* T. O. R. undt Comm. zu Waldenburg.
 Herr Otto von *Paar* T. O. R. Hauß Commen. zu Mölhaimb.
 Herr Rab Heinrich von *Vvestromb* T. O. R.
 † Herr Heinrich von *Epp* T. O. R. Hauß Comm. zu Möhlheimb.
 Herr Johann *Hesselman* T. O. R. zu Münster.
 Herr Casparus *Uthruvekher*, T. O. R. zu Möhlheimb.
 Herr Arnoldt *Darßen*, T. O. R. zu Möhlheimb.

VIII.

Lothringen Balley.

- Herr Lotharius *Brauen* von Schmidtbar T. O. R. Landt Commen. in Lothringen.
 Herr Johann Christoph von *Tewsch* T. O. R. Com. zu Saarbrückh.
 Herr Raymundt Freyherr von *Heldern*. T. O. R. Commen. zu Lützenburg undt Ein-
 fiddl.
 Herr Damian Adolph von *Arsbekk*, Herr zu Sereich T. O. R. Com. zu Khauffmans-
 Sarburg, Hauptman unter dem Kaiserftainifchen Regiment.

Ordens Priefter.

- Herr Peter *Schenckb.*
 Herr Johann *Edings.*

IX.

Heffen Balley.

- Herr Adolph *Eykbl* von Nardeckhen zu Rubemaur, undt Commenthur der Balley
 Heffen, undt Commen. zu Marpurg T. O. R.
 Herr Philipp Leopold von *Neubofen* Comm. zu Griffithath, T. O. R.
 Herr Alhardt Jost von *Vveftphalen* Comm. zu Ober Flörfchheimb T. O. R.
 Herr Georg Eykhl *Rau* von Holzhaufen Trappierer in Marpurg. T. O. R.
 Herr Franz Mordian von *Geifchheimb* Vogt zu Marpurg. T. O. R.
 Herr Moriz von *Mordckh* zu Rabenau Marfchalkh zu Marpurg T. O. R.

X.

Balley Sachfen. (o)

- Herr Johann Daniel von *Priort*, der Ballej Ober undt Nider Sachfen Landt-Com-
 men. zu Luckhlium und Bergen Comment. T. O. R. und Erbherr auf
 Priorth.
 Herr Rudolph *Klencken*, der Balley Sachfen Commen. zu Göttingen, T. O. R.
 Herr Arndt von *Sundau*, der Ballej Sachfen Commen. zu Langlum. T. O. R.
 Herr Melchior *Spiznafen*, der Ballej Sachfen Commen. zu Ackhen T. O. R.
 Herr Burkhardt von *Kran*, der Bal. Sachf. Commen. zu Bur T. O. R.
 Herr Bethman Franz von *Bening* T. O. R. und Comm. zu Dominz.
 Herr Wolf Hildebrandt von *Guffedt* T. O. R. und Commen. zu Dansdorff.
 Herr Wolf Ludvvig von *Spiznafen* T. O. R.
 Herr Johann Friderich von *Billau* T. O. R.

Be-

(o) His Balliviis addenda Thuringica, quam nuper adhuc Christianus Augustus Dux Saxoniae S. R. E. Cardinalis etc. p. m. possedit. Caeterum notandum Balliviae Haf-
 fiae alternis vicibus e Catholicis, Calvini, Lutherique affectis quempiam praefici.
 Sunt et in Ballivia Saxonica e Protestantibus Commendatores, qui conjugio
 abstinent, statas preces persolvunt, Magistroque Generali per omnia Catholico-
 rum instar, subsunt.

(O)

Bediente.

Herr Andreas *Kruse* J. utriusque Licent. Eines Hochmeist. Thumb - Capitel zu Halberstath, und desz Löbl. Teütsch Ordens Wolverordneter Rath und Syndicus.

Jacobus *Tappius* der Balley Sachsen Secretarius.

XLVI.

*Joannes
Casparus
ab Ampringen*
gen.

In hoc Capitulo Leopoldus Carolum Josephum ex Fratre Nepotem successorem sibi ex consensu Fratrum designavit, sed hic, electus pariter Passaviensis Episcopus, ob annorum defectum Clavum non nisi per substitutos sibi directores tenuit, alteroque ab obitu Patris (scilicet 1664.) Viennae morte praereptus fuit. Vocatus in ipsius locum Joannes Casparus ab Ampringen Balliviae Viennensis Praeceptor XLI. (p) et Ordinis, nomine Leopoldi Caroli Director. Magno Ordinis emolumento id factum fuit, nam noster hic et Pontifici Romano, quum sub Praedecessore Legatum in Germania Pontificium ageret, familiaris admodum, et apud Imperatorem maximo pondere fuit. Ille privilegia Equitum Teutonicorum A. Dom. 1677, Pontificatus primo, 8. Januarii Romae apud S. Petrum sub annulo Piscatoris ponderose constabilivit (q): Ille Joannem Supremum Utriusque Silesiae Capitaneum voluerat: ast obtiit mos genticus, ex quo non nisi Princeps Silesiae quispiam hanc spartam ornare debebat: igitur Leopoldus M. Imperator Freudenthalium Ordinis Teutonico. Equestris civitatem, quoad Joannes viveret, Principatum constituit, atque ita ad finem sibi praefixum pervenit. Sed longum nimium foret singula fusius enarrare, taliaque quae oculis nostris etiamnum oberfantur. Transeundum itaque ad mortem Viri immortalitate digni; hanc anno 1684. Vratislaviae communi omnium luctu subiit, Freudenthalii in Templo Ordinis tumulatus: Leniti autem conceptum ob ejus obitum dolorem Successor Ludovicus Antonius Comes Palatinus Rheni e Serenissima Domo electorali Neoburgica, domi bellique clarissimus; quam ob rem Carolus Lotharingiae Dux, at quantus Vir! tali cum elogio mastravit, quod in consiliis callidus, in exequendo promptus, in repentinis celer fuerit. Adhaec Hispanis, Lusitanis, Italis, Anglis, quibus in terris suis coram adfuit, gestis laudabilibus nomen suum commendavit, et Ordinis praecipuis, dein Ecclesiae Moguntinensis, Wormatiensis, ac Praepositurae Elvacensis (in illa adjutor, in posterioribus Praeful fuit) emolumentis pro virili servit. Leodiensi autem Templo, quae commodo quoque suo hunc sibi Episcopum desideravit, morbus nostri inopinam spem praecidit; ex eo enim mox post electionem Leodiensi in urbe 1694. vitam finivit (r). *Finis nunc opus coronat*, Antecessorum seriem Franciscus Ludovicus Comes Palatinus Rheni e Serenissima Domo Neoburgico-electorali, Praedecessoris Germanus hic loci finiat, quippe quem eodem anno Magnum Ordinis Teutonico Equestris Magistrum, Episcopum Wormatiensem, et Praepositum Ellvacensem factum esse; Antistitem vero Vratislaviensem jam ante fuisse, memoriae annales prodiderunt. Accessit his honoribus 1710. in Ecclesia Moguntina Adjutoris munus, Sex postea annis Electoratus Trevirensis, cujus causa officium Capitanei Supremi utriusque Silesiae, in quo tribus et triginta annis versatus fuit, deposuit. De turbis porro, quas sub hujus Magistratu Prussia Ordini dedit, legendus

XLVII.

*Ludovicus
Antonius
Comes
Palatinus
Rheni.*

XLVIII.

*Franciscus
Ludovicus
Comes
Palatinus
Rheni.*

(p) Vid. P. III. p. 44.

(q) Apographum Bullae cum aliis quibusdam huc pertinentibus Insignis Musarum nostrarum Fautor, Reverendissimus ac Illustrissimus D. D. Godefridus, Abbas Gotvicensis communicavit nobiscum.

(r) Hess, hoc loco, et passim historici,

das Liber hac super re typi beneficio evulgatus atque ita inscriptus. *Höchst- abge- noechtigtes Gravamen des hohen Teutschen Ritter- Ordens über den seiner Churfürstliche Durchl. zu Brandenburg vor einigen Jahren anmaßlich zugelegten Titul. EINES HERTZ- LICHEN, und nunmehr gar von eigener Macht vermeintlich- angenommene Koenigliche Würde von Preussen mit beygelegter Historischer vvarrhafter deduction des klaren Rech- tens, so das Heil. Roem. Reich, und ein Zeitlicher Hoch- und Teutsch- Meister, als des ge- nannten Ordens Ober- haupt auff das Lannds von Preussen und dessen zu behoer hat.* Nos huic Libello epistolam addimus, quam Clemens Papa XI. in rem praesentem scripsit.

Dilecto Filio, Nobili Viro Comiti Palatino Rheni Administratori Ecclesiae Pra- sislaviensi, Ordinis Teutonici magno Magistro, Clemens PP. XI.

Dilecte Fili, Nobilis Vir salute! Paterna illa charitate, qua nobilitatem tuam et militarem Teutoniarum Ordinem, cui praeficeris, unice prosequimur, nos admonente ac prope impellente praevenimus preces tuo nomine ad nos delatas, quibus enixe a nobis petebas, ut illatae eidem Ordini per *Fridericum Marchionem Brandenburgensem* novae, gravique injuriae auctoritate nostra occurreremus. Ubi enim certo nobis innotuit, eundem Marchionem REGIS PRUSSIAE nomen publice ac solemniter usurpasse, quasi praesumeret speciosa hujus tituli accessione jura legitimae auctoritatis acquirere in ea Provincia, quam memoratus Ordo ab Infidelium manibus strenua virtute olim receptam tamquam firmissimum murum pro Do- mo Israel, quae est Dei Ecclesia, contra ejusdem perpetuos hostes opponere sta- tuerat, dedimus ad Orthodoxos Reges accuratas litteras (s), quibus ipsos vehe- menter hortati sumus, ne ulla regii honoris significatione acatholici hominis am- bitum fovere vellent, ac reflecto prorsus erga eundem omni officiorum consortio propriae dignitati ac religioni prospicerent. Mox autem coram Venerabilium FF. nostrorum S. R. E. Cardinalium collegio libera ac Sacerdotali voce factum hujus- modi improbavimus ac late persecuti sumus, quanto Ecclesiae Dei contemptu in- fectus haeretica labe Princeps, reclamante Apostolicarum Sanctionum auctoritate, Regiae dignitatis insignia profano ritu occupata praeferreret; quam etiam incaute eor- um numero se junxisset, quos increpat simul ac reprobat Sermo ille divinus: *Ipsi regnaverunt, et non ex me. Principes extiterunt, et non cognovi.* Inprimis autem ob oculos omnium posuimus laesa malitiae vestrae jura, quod in magnum univerſae Christianae Reipublicae detrimentum et dedecus vertebatur. Ex quibus omnibus confidimus, te pro spectata tua prudentia facile intellecturum esse, nos, in quan- tum in nobis erat, tantae obstitisse licentiae ac Pontificia vigilantia adfuisse, nec de- futuros esse imposteros, ubi ex re fore arbitrabimur, *piae aequae ac justae Causae, quam merito omni studio curat nobilitas Tua*, cui in multae felicitatis auspiciis Apostoli- cam benedictionem peramanter impertimur. Datum Romae die XIV. Maji, A. D. M. DCC. II.

(O) 2

Super-

- (s) Prima inscribitur: Charissimo in Christo Filio nostro Leopoldo Hungariae et Bohe- miae Regi Illustri, in Romanorum Imperatorem electo. Data est Romae 16. Aprilis 1701. Altera ita incipit: Charissimo in Christo filio nostro Ludovico Franco- rum Regi Christianissimo. Data eodem die et anno. (Simili exemplo ad Reges Hispaniae et Portugalliae scriptum est) tertia sic habet: Dilectis filiis, Nobilibus Viris, Duci et Reipublicae Venetiarum etc. Quartae initium est. Dilecto filio Nostro Joanni Philippo Titulo S. Silvestri in Capite, S. R. E. Presbytero Cardinali de Lamberg nuncupato etc. Hos omnes hortatur Sanctissimus Pater, ut Marchio- ni Brandenburgensi Regis Titulum abnegent, et Prussiae Ordini Teutonico vindica- re conentur, Extant harum litterarum Apographa nunc in Tabulario O. T. Vien- nensi.

Supereſt, ut verba Clmi Heſſi, quibus Sereniſſimum Ordinis Teutonico-Equeſtris hoc aevo Magnum Magiſtrum depingit, noſtra faciamus; ea haec ſunt.

„*Diſperſas in Praedeceſſoribus virtutes in hoc uno in compendio intueri licet, quas ſicut ſupplices venerantur ſubdiſi, totumque ſuſcipit Imperium, ita eas et Principis modęſtia et rei magnitudo condigne referre non ſinunt. Loquitur cum variis, quibus praeeſt, Germaniae Eccleſiis (quarum nulla non aut opum aut operum Magnificentia gloriatur et gaudet) Inclitus Ordo Teutonicus, qui ſub ſapientiſſimo ſanti Principis regimine tutus exultat. Loquitur tota Germania, in qua omnibus abſolutiſſima boni, juſti, et pi Principis Idea audit. Loquitur denique Univerſa Europa, quam virtutum ſuarum fama ad ſupremum implevit. Deus igitur Tantum Principem, Patriae tam ſalutarem, tam glorioſum Imperio, ſeruet in ſaecula, faciatque, ut ab eo (cui Romanorum Imperatorem nunquam eligere in votis non eſt) Romanorum e ſtirpe Auſtriaca Regem coronari, Catholicus orbis applaudit „.* Adde ego, et ex corde, utinam!

faxit DEVS!

PARS II.
CHARTAE
QUAE VEL
ORDINEM TEUTONICUM
GENERATIM SPECTANT,
VEL AD
BALLIVIAM AUSTRIACAM
NULO MODO REFERUNTUR.

RECEIVED THE 10th DECEMBER 1911
AND 10th DECEMBER 1911

I.

Bulla Adelberti Saltzburg. Archiep. II. h. n.
A. 1170.

Go Adelbertus Dei gratia *Saltzburgernsis* Archiepiscopus Omnibus Christi Fidelibus in perpetuum. Pro debito nostri Officii stabili tenore omnibus Fidelibus sua jura conservare volentes in exhibendis potioribus beneficiis amicorum nostrorum et Familiarium iustas petitiones admittendas censemus: Quam ob rem fidelibus nostris, Dominae *Chunigundi* et filio suo *Henrico de Tunchilshaine*, qui Capellas duas in villis suis, *Eberharbsorf* vide-

licet et *Limbach* fundaverunt et dotaverunt, ipsorum devotionis obtentu indulgimus eis, ut eadem Capellae petitione eorum propriam habeat Sacerdotem et liberam sepulturam in eisdem tantum villis, in quibus Ecclesiae sitae sunt et baptismum, praeter legitimum Baptisma in Sabbato S. Paschae et Pentecostes, quod jure matricis Ecclesiae Plebanum respicit de *Walsthorf* - - Concessimus etiam, ut in Sabbato S. Paschae et Pentecostes unius infantis baptismum illic celebretur *propter celebritatem divini officii*. Nostro quoque mediante consilio pro recompensatione libertatis praedictarum Ecclesiarum D. *Chunigundi* cum filiis suis potestativa manu tradidit vineam matri Ecclesiae *Walsthorf* cum toto jure suo liberam ab omni exactione, quae fuit *Dieshmari de Tunchilshaine*. *Placita Christianitatis et Satisfactiones* poenitentium in eisdem villis Plebanum respicere debent. Hanc itaque Pontificalem concessionem et conventionis tenorem praesentis cartulae auctoritate et sigilli nostri impressione sub *banno nostro* communire decernimus et in aeternum valitura roboramus. Hujus rei testes sunt, *Lisopoldus* Praepositus *Vorevv*: *Mcingosus* Decanus majoris Ecclesiae, *Udalricus* de *Hasberburg*, *Henricus* de *Rudkersbach*; Plebani; *Etholdus* Ministerialis Marchionis de *Emberg*, *Gosfalcus* Junior de *Nishberg*, *Otto* de *Hophovve*, *Gosfalcus* et *Diesbbrans* de *Saunen*, *Gosfalcus*, de *Seilthgoben*, *Hartfrith* de *Stainbach*, *Baldurwinus* de *Stainbach*. Acta sunt haec Anno M^o. C^o. LXX°. Incarnationis Domini-
nicae, Pontificatus autem nostri anno ij, iij. Non. Octobris, feliciter amen.

B
NE
vs.

II. Bulla

II.

Bulla Honorii III. Papae.

A. 1219.

Honorius Episcopus Servus Servorum Dei, Dilectis Filiis Magistro et Fratribus Hospitalis S. Mariae *Theutonorum* Jerosolymitani S. et A. B. . Justis petitionum desideriiis dignum est nos facilem praebere consensum, et vota, quae a rationis tramite non discordant, effectu prosequente complere. Cum igitur Nobilis Vir *Albertus* Comes de *Bogen* et clarae memoriae *Bertholdus* Frater ejus eorum praedium in *Lusche* cum suis honoribus, terris cultis et incultis, aquis et omnibus pertinentiis suis pro sua et progenitorum suorum salutae Domui vestrae contulerunt, sicut in litteris inde confectis perspeximus plenius contineri, nos vestris justis precibus inclinati, praedium ipsum cum omnibus ad illud pertinentibus, sicut illud juste possidetis, et in praefatis litteris continetur, Vobis et per Vos eidem Domui vestrae auctoritate Apostolica confirmamus et praesentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo etc. Datum *Laterani* xvij. Kal. Decembris Pontificatus nostri anno tertio.

III.

Bulla Honorii III. Papae

A. 1222.

Honorius Episcopus Servus Servorum Dei Venerabilibus Fratribus Archiepiscopis et Episcopis etc. Non sine gravi Apostolicae Sedis injuria et grandi contumelia Creatoris quidam, qui ponunt lucem tenebras et tenebras lucem, Dilectos Filios, Fratres Domus Hospitalis S. Mariae *Theutonorum* Jerosolymitani ab Ecclesia Romana specialis privilegii prerogativa donatos et deputatos specialiter servitio *Jesu Christi* occasione Concilii Generalis plus debito et amplius solito gravare praesumunt, novis et inexactis eos molestiis affligentes: propter quod Eleemosyna, quae solebat proficere pauperibus Christi et subsidio terrae S. sic est per iniquitatis dispendium angustata, quod eadem est ex parte maxima diminuta. Praeterea libertates et indulgentias ab Apostolica Sede concessas per malitiosae interpretationis calumniam pervertentes ipsi temere se opponunt, nec Confratres eorum, et eligentes in eorum Ecclesiis sepulturas, qui nec excommunicati sunt, nec nominatim etiam interdicti, permittunt apud se libere sepeliri. Exhortationem quoque ad populum pro recipiendis eleemosynis consuetae, Confratras etiam ipsorum, quae praecipue nullis aliis interpositis esse debent, impediunt pro suae arbitrio voluntatis: propter hoc tantum eorum profectibus invidentes, quia vident eos causam pauperum, immo Ejus, qui simul in unum voluit esse dives et pauper, relictis mundi vanitatibus procurare. Cum igitur praedicti Fratres post Deum nullum habeant, praeter Romanum Pontificem, defensorem, Universitati vestrae per Apostolica scripta districte praecipiendo mandamus, quatenus eos (immo Christum in eis, cujus S. servitio deputati) recipientes honorifice ac benigna charitate tractantes ipsos occasione Concilii nec gravetis indebite, nec patiamini ab aliquibus temere molestari: et, cum ipsius sit interpretari jura, qui condere ipsa potest, a superstitiosa interpretatione Concilii curetis vos ipsos et alios cohibere, ac Confratres ipsorum et alios eligentes ex pietate in eorum Ecclesiis sepulturas (dummodo non sint excommunicati, vel nominatim interdicti, aut publice usurarii) dimittatis apud eos publice sepeliri, salva justitia illarum Ecclesiarum, a quibus mortuorum corpora assumuntur. Et si dicti Fratres, vel eorum nuntii semel in anno ad Vos, vel ad Ecclesias venerint vestrae jurisdictioni subjectas, eleemosynas

synas in pace quaerere ac exhortari populum permittatis, nullis Confratris aliis interpositis ea die. Populum nihilominus vestrum moneatis et efficaciter inducatis, ut eorum Fraternitates assumere, ac legata eis in ultima voluntate relicta, et alia illis beneficia sine difficultate studeant exhibere. Nos vero eis, qui dictis Fratribus manus porrexerint pietatis, si vere fuerint poenitentes, juxta devotionis affectum et subsidii quantitatem suorum peccaminum veniam pollicemur; praesentium Vobis auctoritate mandantes, ut praesentes literas, quoties a dictis Fratribus fueritis requisiti, per vestras faciatis dioceset et parochias publicari, et subditos vestros, qui super praemissis eis impedimentum praestiterint, vel gravamen, censura canonica secundum officii vestri debitum compescatis. Datum Laterani viij. Kalendas Februarii, Pontificatus nostri Anno quinto.

IV.

Bulla Honorii III. Papae

A. 1222.

Honorius Episcopus S. S. VV. FF. Archiepiscopus et Episcopus etc. Gravis illa et nimis dolenda ruina, quam dilecti Filii Fratres Hospitalis S. Mariae *Tentonicorum* Jerosolymitani pro defensione Fidei Christianae diebus novissimis pertulerunt, illum debet Ipsis et suis domibus in oculis omnium impetrare favorem, ut ad eorum consolationem et remedium tam importabilis excidii detrimento piaecompensationis exhibendae obtentu singuli sponte currere debeant potius, quam aliorum expectent suggestionibus invitari. In hoc enim articulo per experimenti certitudinem evidenter apparebit, quis Zelum Dei habeat? quis injuriam populi Christiani et tam enorme *Orientalis* populi detrimentum pro amore Domini et fidei Christianae constantia desideret propulsare. Cum igitur retributionem largitatis exoptare divinae securae confidentia valeat, quisquis tam gravis necessitatis articulo praedictae Domui ad tanti reparationem extermis subsidium de bonis temporalibus studuerit impertiri: Universitatem vestram hortamur in Domino, rogamus etiam attentius et mandamus, quatenus subiectos vestro Regimini populos moneatis et per urgentissimae pulsationis instantiam inducatis (sicut fieri posse celerius et commodius cognoscetis) ut ob peccatorum suorum remissionem non eis tantum, sed potius Universitati Catholicae de bonis suis, quae de manu divini beneficii perceperunt, subsidium non differant exhibere. Res enim tam urgentis et immensi discriminis moram non patitur, sed in istu oculi, si posset fieri, remedium exigeret festinatam. Dat. Laterani vi. Idus Februarii, Pontificatus nostri anno quinto.

V.

Bulla Honorii Papae III. (a)

A. 1225.

Honorius Episcopus S. S. D. Venn. FFr. Patriarchis, Archiepiscopis, - - S. et A. B. Quia plerumque veritatis integritas per minorem intelligentiam, aut malitiam hominum depravatur, non videtur incongruum, si ea, quae non manifesta dicta videntur, ad omnem ambiguitatis scrupulum amovendum evidenter
B tius

(a) Pari ratione hunc Ordinem ab omnibus decimis exemit *Martinus V.* Pontifex, cujus bulla (in qua juxta omnes immunitates Equitibus Teutonicis a Praedecessoribus collatas confirmat) data Florentiae xvj. Kal. Junii, Pontificatus sui anno II, hunc in modum Ordinis de Ecclesia merentissimi elogium dicit: *Laudibus et honore dignissima religio vestra ab ipsius institutione felici per latitudinem orbis terrae diversitate virtutum, semper cunctis et vestrorum claritate meritorum oculis SS. Ecclesiae frequenter insulsi* etc.

tius exponatur et turbatoribus veritatis omnis auferatur contradictionis occasio, quatenus ea, quae dicta sunt, nulla valeant obumbratione fuscari. Accepimus autem, quod cum dilectis Filiis Magistro et F.F. Domus Hospitalis S. Mariae *Teutonicorum Jerusalemiani* duxerimus concedendum, ut de laboribus, quos propriis manibus, vel sumptibus excolunt, de possessionibus habitis ante Concilium Generale nemini decimas solvere teneantur, quidam ab eis nihilominus post celebrationem generalis Concilii contra indulgentiam Sedis Apostolicae decimas de praedictis possessionibus exigere ac extorquere praesumunt, ac prava et sinistra interpretatione Apostolici privilegii Capitulum *Pervertentis* asserunt de novalibus debere intelligi, ubi noscitur de laboribus esse scriptum. Quoniam igitur manifestum est omnibus, qui recte sapiunt, interpretationem huiusmodi perverfam esse et intellectui sano contrariam, cum secundum Capitulum illud a solutione decimarum, tam de terris illis, quas deduxerunt vel deducunt ad cultum, quam de terris etiam cultis, quas propriis manibus vel sumptibus excolunt, liberi sint penitus et immunes: ne ullus contra eos materiam habeat malignandi, vel quomodolibet ipsos contra justitiam molestandi, Vobis per Apostolica scripta mandamus et districte praecipimus, quatenus omnibus Parochianis vestris auctoritate Apostolica prohibere curetis, ne a memoratis Fratribus de novalibus, vel aliis terris post dictum Concilium acquisitis, quas propriis manibus vel sumptibus excolunt, seu de nutrimentis animalibus suorum nullatenus decimas exigere vel extorquere praesumant. Nam si de novalibus tantum vellemus intelligi, ubi ponimus de laboribus, de novalibus poneremus etc. Dat. *Laterani* x. Kal. Julii, Pontificatus nostri anno octavo.

VI.

Diploma Friderici II. Ducis Austriae, vulgo Bellicosi

A. 1240. *

IN nomine S. et individuae Trinitatis, amen. *Fridericus* Dei gratia Dux Austriae et *Styriae* Omnibus Christi fidelibus - - Cum Viri Religiosi F.F. Hospitalis S. M. *Teutonicorum* in *Jerusalem* suis exigentibus meritis tam a Sede Apostolica quam a Saecro Imperio, et a dilectissimo Patre nostro felicitis memoriae *Leopoldo* Duce Austriae ** multorum privilegiorum gaudeant libertate etc. [*Confirmas privilegia Ord. Teutonicorum*] Datum et Actum *Viennae* in Nativitate Domini post compositionem et concordiam inter Dominum nostrum Imperatorem et Nos sollemniter celebratam, anno Incarn. Dom. M^o. CC^o. XL°. Indictione xiii^a. coram testibus subnotatis videlicet, Ven. P. *Heinrico* Episcopo *Secoviensi*, et D. *Leutoldo* Archidiacono *Karinthiae*, Magistro *Ulrico* de *Kirchberch*; et nobilibus Viris, *Chunrado* de *Hardekke* et *Ulrico* de *Pecca*; Comitibus *Leutoldo* et *Ulrico* Fratribus de *Wildonia*, *Chunrado* de *Hintberch*, *Friderico* et *Hernido* Fratribus de *Pesovve*, *Heinrico* de *Hackenberch*, et aliis quam pluribus fide dignis.

VII.

Bulla Innocentii Papae IV.

A. 1243.

InnoCentius Episcopus Servus Servorum Dei Venerabilibus F.F. Archiepiscopis etc. Decet Pastoralis sollicitudinem dignitatis pravas et enormes iniquitates evellere, et vitia, quae periculum pariunt animarum, radicitus amputare. Detestandum si-

* In sigillo utrinque Eques armatus, equum ad cursum incitans, conspicitur etc. Vide *Anfr. ex Archivio Mellicensi illustratam Tab. III. n. 5.*

** IV. Austriae Duce, alias *Glorioso*.

quidem facinus et plurimum abhorrendum per diversas mundi partes accepimus pullulare, quod quidam avaritiae amore caecati potius, quam Zelo religionis accensi nigras cruces, quas FF. Hospitalis S. Mariae *Theutonicorum* deferunt, sibi imponere et eas minime portare verentur, ut sic possint sub tali velamento eleemosynas pauperibus deputatas colligere, et sibi animarum perniciem generare. Quocirca Universitati vestrae per Apostolica Scripta mandamus, quatenus eos, qui crucem nigram portandam assument, aut signum, quod dictorum FF. homines deferunt et oblati, cum non sint de professione ac Collegio ipsorum FF, omni cum distinctione compellere studeatis, ut a tanta stultitia et errore desistant, et Crucem ac dictum signum nulla ratione ulterius deferre praesumant. Si quis vero a vobis communitus a sua noluerit temeritate cessare, in eum Ecclesiasticae animadversionis gladium auctoritate nostra, omni occasione et appellatione postposita, exeratis. Datum *Lacerani* x. Kal. Maji, Pontificatus nostri anno primo.

VIII.

Diploma Conradi IV. Rom. Regis.

A. 1243.

Conradus Divi Augusti Imperatoris *Friderici* Filii Dei gratia Romanorum in Regem electus Semper Augustus et Heres regni *Iherosolymitani*, per praefens scriptum notum facimus universis tam praesentibus, quam futuris, quod Venn. FF. Hospitalis S. Mariae Domus *Teutonicorum* in *Iherusalem* dilecti nobis, subscriptum privilegium indultum eis a D. Patre nostro *Friderico* Rom. Imperatore Serenissimo, Semper Augusto nostrae Excellentiae praesentarunt, devote supplicantes, ut idem privilegium innovare, ratum habere et confirmare de nostra gratia dignamur: hujus itaque privilegii tenor per omnia talis erat.

Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator et semper Augustus, *Jerusalem* et *Siciliae* Rex etc. [*Fratri* Hermanno *Magistro Hospitalis S. Mariae Teutonicorum* in *Jerusalem* et Ordini suo terra quaedam inculca „de orto *Acconensis Episcopi* usque ad „terminos terrae *Jenuensium* et alio latere, de *via*, quae ducit ad *Saphas* usque ad *fluvium*„ confertur.] Hujus autem rei testes sunt: *Balianus* Dominus *Sydonii*, *Otto* de *Montebeliardo* Regni *Ierosolymitani* Comestabulus (a), *Warnerus Theotonicus*, Fr. *Terrisus* Praeceptor Domorum Hospitalis *S. Johannis* in *Apulia*, *Zaccarias* Senescalcus *Antiochiae*, *Thomas* Comes *Acerrae*, *Manfridus* Marchio *Lanzza*, *Berrardus* Comes *Loreti*, *Riccardus* Camerarius et alii quam plures. Acta sunt haec Anno Dominicae Incarnationis Millefimo, Ducentesimo, Tricesimo primo, Mense Decembris, quintae Indictionis, Imperante Domino nostro *Friderico* Dei gratia invictissimo Romanorum Imperatore semper Augusto, *Jerusalem* et *Syciliae* Rege, anno Imp. duodecimo, Regni *Jerusalem* septimo, Regni vero *Syciliae* tricesimo quarto, feliciter amen. Datum *Ravennae*, Anno, Mense et Indictione praescriptis.

Nos igitur - - universa et singula, quae continentur in ipso innovamus, ratificamus et pro salute paterna et remedio peccatorum charissimae matris nostrae clarae memoriae liberaliter confirmamus - - Hujus itaque rei testes sunt, *Heinricus Venerab. Babenbergensis* electus, *Magister Philippus* Decret. Doctor, *Rindesmulus* Custos *Babenbergensis*, *Godefridus* et *Conradus* Fratres de *Hohenlo*, *Cunradus* de *Smidvelv*, *Ulricus* de *Kunegestein*, et alii quam plures.

B 2

Actum

(a) Si firmum ab Orthographia veterum argumentum peteretur, confirmaretur hic opinio eorum, qui *Ti Conestable* a *Comes stabuli* deducunt: etsi alii a *Kunig* (Germ. *Rex*.) & *stappel fulcimentum* derivent, quod *Rex* eodem ceu fulcro in negotiis gerundis nitatur. Vid. *Dictionnaire Etymologique* par C. B. v. *Conestable*.

Aetum anno D. Millefimo, Ducentesimo, Quadragesimo tertio, Menſe Decembri, Indiſt. ſecunda. Dat. apud *Norimberg*, Anno, Menſe, Indiſtione, praecripiſus.

IX.

Diploma Belae Regis Hungar.

A. 1244.

Bela Dei gratia (a) *Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Ram. Serviae, Galliciae, Lodomerae, Cumaniaeque* Rex - - volumus fieri manifeſtum, quod nos Terras *Ketzley* et *Suk* ad caſtrum noſtrum *Flitenſe* et Terram *Zela* ad Caſtrum *Sulgagenienſe*, pertinentes - - Fratribus de Domo *Teutonica* Hoſpit. *S. Mariae* et ipſorum Domui, quos, ob familiaritatem et ſervitium devotum nobis et coronae regiae multipliciter impenſum, recommendatos habuimus in viſceribus charitatis, in perpetuam elemoſinam duximus conferendas etc. „[Concedit *Ordini Teut.* omnia privilegia generatim, quibus *Templarii* et Equites *S. Johannis* in eodem regno perfruuntur; hoc autem praepriſis, quod populi in bonis eorum congregati vel congregandi folius Villici ab O. T. conſtituti iurisdictioni ſubjaceant, qui ipſe nonniſi coram Rege conveniri poterit.]„ Datum per manus Magiſtri *Benedicti Albenſis* Praepoſiti Aulae noſtri Cancellarii, Anno Dominicae Incarnationis, M^o. CC^o. XL°. iiij^o. Sexto Non. Maji, regni autem noſtri anno decimo.

X.

Bulla Innocentii IV. Papae. (b)

A. 1246.

InnoCentius Epicoſopus ſervus ſervorum Dei Venn. FF. Archiepiſcopis et Epicoſpis etc. Querelam gravem recepimus dilectorum Filiorum Fratrum Hoſpitalis S. Mariae *Theuſonicorum* Jeruſolymitani, quam prae magnitudine culpae ac pauperum diſpendio diſſimulare nec volumus, nec debemus. Propoſuerunt ſiquidem jam diſti Fratres, quod cum pro Confratris et elemoſynis pauperum requirendis, juxta conſuetudinem ſuam auctoritate Apoſtolica confirmatam, ad Eccleſias quorundam Presbyterorum accedunt, eos recipere noluunt, ſed (quod gravius eſt) ab Eccleſiis ipſis praediſtos Fratres eijcere non verentur, cum deberent eos benigne ac patienter audire et Parochianos ſuos ad conferendas pauperibus elemoſynas attentius exhortari. Accedit, quod iidem Presbyteri quamdam partem Eleemoſynarum pauperum exigunt impudenter, et ut poſſint extorquere, quod quaerunt Parochianis ſuis reclamantibus, pauperum obſequium impedire pro ſuae voluntatis arbitrio non formidant. Unde quoniam tantum praediſtorum Fratrum gravamen et pauperum diſpendium clauſis non debemus oculis pertranſire, quibus ex debito paſtoralis officii patrocinium tenemur contra omnium inſolentiam impertiri: Univerſitati vaeſtrae per Apoſtolica ſcripta mandamus atque praecipimus, quatenus univerſis Presbyteris vaeſtrae poteſtati ſubjectis ſub poena Officii et beneficii injungatis, ut praediſtos Fratres in Eccleſiis ſuis ad opus pauperum praedicare et elemoſynas quaerere, juxta quod eis Apoſtolica

(a) De Bela iſthoc Catalogus MS. Regum Hungariae haec prodit. „*Bela quartus poſt obitum Andrae II. Patris ſui regnavit annis 38, menſibus 7. genuitque duos filios, Steffanum et Belam. Hujus tempore Tartari vaſtaverunt totam Hungariam. Obiit Anno Dom. 1270. ſepultus Strigoniæ apud FF. minores.*

(b) Hanc iisdem pene verbis confirmavit Clemens IV. Pontifex M., prout ex autographo in Tabul. O. T. Vienn. extante et Beruſii (iiij. Non. Jun. Pontificatus anno primo) dato edocemur.

solica Sedes indulgit, sine qualibet contradictione permittatis, *salva moderatione Concilii Generalis*: nec aliquid ab eis exigere aut extorquere praesumant. Si vero postmodum de jam dictis Presbyteris ad audientiam vestram querela pervenerit, in transgressores praecepti nostri juxta modum culpae taliter vindicetis, quod eos suae temeritatis poeniteat, et Fratres pro defectu justitiae ad nostram non cogantur praesentiam laborare. Pervenit praeterea ad audientiam nostram, quod si quando Parochiani vestri praedictis Fratribus de rebus suis quicquam in testamento relinquunt; Haeredes eorum vel illi, qui res ipsas penes se habent, ipsum legatum eis solvere contradicunt. Quia vero gravem culpae maculam contrahunt et non mediocriter oculos Divinae Majestatis offendunt, quia, quae sacris Dei Ecclesiis et Viris religioni et honestati deditis rationabiliter in testamento legantur, temeritate qualibet detinere praesumunt: Universitati vestrae per Apostolica scripta praecipiendo mandamus; quatenus, si quando praedicti Fratres exinde apud vos querimoniam deposuerint, illos, quos vobis nominaverint, si ita Vobis consulerit, moneatis attentius et districtius compellatis, ut ea, quae praedictis Fratribus sunt in testamento legata, remoto appellationis obstaculo sine malitiosa dilatione, absque diminutione, persolvant, vel in praesentia vestra appellatione remota exhibeant justitiae complementum. Quod si monitis vestris parere contempserint, eos appellatione cessante usque ad condignam satisfactionem excommunicationis vinculo astringatis. Dat. Lugduni xv. Kal. Jan. Pontificatus nostri anno tertio.

XI.

Bulla Innocentii Papae IV. (a)

A. 1247.

InnoCentius Episcopus Servus Servorum Dei, Venerabilibus FF. Archiepiscopis - - - et aliis Ecclesiarum Praelatis, ad quos litterae istae pervenerint, S. et A. B. Cum dilecti FF. Hospitalis S. Mariae *Theutonorum Hierosolymitani* nullum habeant Episcopum vel Praelatum *praeter Romanum Pontificem* et speciali praerogativa gaudeant libertatis, non decet Vos in *Eos*, vel *Clericos*, aut *Ecclesias* eorum, *in quibus potestatem non habetis*, absque mandato nostro excommunicationis vel interdicti sententiam promulgare; sed, si quando Vos, vel subditos vestros iidem Fratres injuste gravaverint, per vos, vel nuncios vestros id Romano Pontifici significare debetis, ac per ipsum de memoratis FF. justitiam obtinere. Inde est, quod Universitati V. per apostolica scripta mandamus, quatenus in praedictos FF., sive Clericos, aut Ecclesias eorum, *in quibus auctoritatem Ecclesiasticam nequaquam habetis*, Excommunicationis vel interdicti sententiam promulgare nullatenus praesumatis, nec eos alias indebita vexatione gravetis, sed erga ipsos vos taliter habeatis, quod non habeant adversum Vos materiam querulandi; Scituri, quod si mandatum nostrum neglexeritis in hac parte, dimittere non poterimus, quin eisdem FF. in sua justitia, si apud nos iterum querelam deposuerint, efficaciter providere curemus. Dat. Lugduni, iiii. Idus Martii, Pontificatus nostri anno quarto.

C

XII.

(a) Confirmavit haec iisdem verbis *Urbanus IV.*, cujus Bulla Pontificatus sui anno tertio Kal. Oct., apud *Urbanem veterem* data, in Tabulario Vienn. O. T. superest.

XII.

Bulla Innocentii Papae.

A. 1251.

Innoctius Episcopus S. S. Dei, dilectis Filiis, Praeceptori et FF. Hospitalis S. Mariae *Theutonicorum* in *Alemannia* S. et A. B. Ex tenore vestrae petitionis accepimus, quod nonnulli Ecclesiarum Praelati ac Nuncii et Legati Sedis Apostolicae, praetextu subsidii Ecclesiae Romanae, aliquando IV, quandoque V, interdum vero X seu XX partem vestrorum proventuum a Vobis exigere ac extorquere praesumunt. Cum itaque *vestra seruentur ad hoc desudes intentio, ut bona vobis provenientia refundatis in terrae S. subsidium, et convertatis assidue in auxilium egenorum;* et ex hoc dignum sit Vobis in necessitatis continuae constitutis articulo subveniri potius, quam de proventibus ipsis subsidium postulari: Nos vestris supplicationibus annuentes, ut ad praedictam IV, vel V, aut X, vel XX solvendas minime teneamini, vobis auctoritate praesentium concedimus de gratia Speciali. Nulli ergo etc. Dat. *Lugduni* xij. Kal. Febr. Pontificatus nostri anno octavo.

XIII.

Bulla Alexandri IV. Papae.

A. 1257.

Alexander Episcopus Servus etc. Venerabilibus Fratribus Archiepiscopis et Episcopis etc. Paci et quieti religiosorum Virorum Fratrum Hospitalis S. Mariae *Theutonicorum* Jerosolomitani Apostolica nos convenit sollicitudine providere et tam ipsos, quam eorum bona tanto sollicitius a malignorum incurfibus et rapinis tenemur protegere, quanto pro fide Christiani nominis se diuturnioribus exponunt periculis, et adversus pravas et exterarum nationum labores subeunt graviores. Inde est, quod tam *fortis Athletae Christi* in suo S. proposito volentes attentius confovere ad defensionem sui sollicitudinem vestram duximus commonendam, ut magis ac magis possint ad promovendum propositum, quod sumserunt, intendere, cum fuerint sollicitudine Praelatorum Ecclesiae a malignantium inquietatione securi: Moneamus itaque Universtatem vestram atque praecipimus; quatenus, *si quando Clerici vel Laici Parochiani vestri in aliquem praedictorum Fratrum capiendo, vel de suis equitaturis dejiciendo, aut alias inhoneste tractando violentas manus injiciunt, hujusmodi praesumptores sublato appellationis obstaculo, accensis candelis, dilatione et occasione postposita excommunicatos publice nuntietis, et tandiu faciatis sicut excommunicatos artius evitari, donec passo injuriam congrue satisfaciant, et pro absolutionis beneficio impendendo Apostolico se conspectui representent. Eos vero, qui in praedictos Fratres manus non injiciunt violentas, sed equitatas, aut alia eorum bona violenter diripiunt, si a vobis communitis ablata eis noluerint restituere et de illatis injuriis satisfactionem congruam exhibere, vinculo anathematis astringatis, quo ipsos usque ad dignam satisfactionem teneatis astrictos.* * Datum *Viterbii*, Id. Junii, Pontificatus nostri anno tertio.

XIV.

* Idipsum ad verbum statuit Gregorius VIII. Anagninae viij. Id. Aug. Pontificatus sui anno quarto, cujus bullae exemplum in Archivio O. T. Viennensi adservatur.

XIV.

Bulla Alexandri Papae IV.

A. 1257. (a)

Alexander Episcopus Servus Servorum Dei, Dilectis Filiis, Magistro et Fratribus Hospitalis S. Mariae *Theutonorum Jerosolymitani* S. et A. B. Vestra religio, *cujus bonus odor longe lateque diffunditur*, specialem Apostolicae Sedis favorem et gratiam promeretur. Cum ergo Ordinem Fratrum Hospitalis Jerosolymitani circa pauperes et infirmos; Fratrum vero militiae templi circa Clericos et milites et alios Fratres in Domo vestra provide institutum laudabiliter observetis: Nos volentes, ut sitis pares in affectione Apostolici beneficii, quibus in operatione virtutum pio studeatis proposito adaequari, omnes libertates, immunitates ac indulgentias venerandis Domibus praedictorum Hospitalis et templi ab Apostolica Sede concessas Domui vestrae concedimus, et, ut eis utamini libere, sicut et illi, auctoritate praesentium indulgemus. Nulli ergo hominum etc. Datum *Viterbii* iij. Nonas Junii Pontificatus nostri anno tertio.

XV.

Bulla Henrici Episcopi Bamberg. etc.

A. 1257.

Universis praesentes litteras inspecturis *Henricus* Dei gratia *Bambergensis* et *Alverus* eadem gratia *Ratisponensis*, Episcopi Salutem aeternam etc. [*producitur bulla Alexandri P. IV. qua privilegia Ord. Teutonico ab antecessoribus concessa confirmat Laterani ij. Non. Martii Pontificatus anno tertio*] Anno Domini Millesimo, Ducentesimo, Quinquagesimo septimo, Indi. xv, Mensis Julii die viij. cum *Viterbii* in supradicti D. Papae curia existeremus.

XVI.

Bulla Alexandri IV. Papae.

A. 1257. *

Alexander Episcopus Servus Servorum Dei, Venerabilibus Fratribus, Archiepiscopis et Episcopis, et dilectis Filiis, Abbatibus, Prioribus, Decanis, Archidiaconis et aliis Ecclesiarum Praelatis, ad quos litterae istae pervenerint, Salutem et Apostolicam benedictionem. Religiosos Viros Fratres Hospitalis S. Mariae *Theutonorum Jerosolymitani* pro religione et honestate sua tanto propensus a malignorum incurribus protegere volumus et tueri, quanto puriorem defensionem circa nos et Romanam Ecclesiam exhibere noscuntur. Inde est, quod vobis per Apo-

C 2

folica

(a) Immunitates haec et privilegia post plures alios confirmavit *Joannes XXIII. Romanus* apud S. Petrum xvi. Kal. Decembris Pontificatus anno III. Synodus autem *Basilienfis* hoc insuper Ordini concessit, ut, ad comprobandas causas suas, legitimas transumpta Autographorum producere, satis sit ipsis. Datum est hoc indultum 1435. xij. Kal. Jul. in cujus copia seu vidimus per *Casparum* Episc. Pomezavienf. in Castro suo *Relenburg* 1452. confirmato Ven. Fr. *Udalricus* de *Ysenhofen* Ord. *Teuton.* Magnus Commendator, Magnificusque Princeps et D. Dominus *Ludovicus* de *Erllichhausen* Ejusdem Ord. Magister Generalis introducuntur.

* Consonat cum hac per omnia, quam Idem Pontifex Anno Pontificatus sui IV. dedit *Viterbii* vii. Kal. Julii.

stolica scripta praecipiendo mandamus, quatenus universis Parochianis vestris sub interminatione anathematis prohibere curetis, ne a praefatis Fratribus vel eorum hominibus de vidualibus, vestimentis, pecudibus, seu de aliis rebus eorundem Fratrum usibus deputatis *pedagium, vendam, passagium, Caucagium*, seu aliam quamlibet consuetudinem exigere vel extorquere praesumant. Si qui autem contra prohibitionem nostram venire praesumsent, eos a praesumptione sua, monitione praemissa, non differatis per excommunicationis sententiam coercere, et in terris eorum, si quas habent omnia divina praeter baptismum parvorum et poenitentias morientium, prohibeatis, appellatione remota, officia celebrari. Ad haec quia, sicut praedicti Fratres asserunt, quidam Presbyteri et alii Clerici vestrae jurisdictionis in Ecclesiis illis, quae pro excessibus in domum praedictorum Fratrum commissis sub interdictio tenentur, divina celebrare praesumunt, eos, si res ita se habet, a suae praesumptionis audacia per suspensionis et excommunicationis sententiam, appellatione postposita, compescatis. Datum *Viterbii* iij. Kal. Junii, Pontificatus nostri anno tertio.

XVII.

Bulla Alexandri IV. Papae.

A. 1257. *

Alexander Servus Servorum Dei, Venerabilibus Fratribus Archiepiscopis et Episcopis, ac dilectis Filiis, Abbatibus, Prioribus, Decanis, Archidiaconis, Praepositis, Archipresbyteris et aliis Ecclesiarum Praelatis, ad quos litterae istae pervenerint, Salutem et Apostolicam benedictionem. Cum dilectis Filiis Fratribus Hospitalis S. Mariae Theutonicorum *Jerusolymitani* fuerit a Praedecessoribus nostris indultum et a nobis postmodum confirmatum, ut semel in anno recipiantur in Ecclesiis ad Eleemosynas colligendas, quidam vestrum avaritiae ardore succensi, *Confratrias*, (a) suas Confratriis illorum eadem die in ipsorum adventu praeponent et sic Fratres ipsi confusi aut nihil exinde, aut modicum consequuntur. Quia vero hoc indecens est, et in contemptum Dei et Ecclesiae Romanae redundat; Praedecessorum nostrorum vestigiis inhaerentes, Universitati vestrae per Apostolica scripta praecipiendo mandamus; quatenus, cum ipsi Fratres ad loca vestra pro elemosynis accesserint colligendis, benigne recipientes eosdem et honeste tractantes ipsos, in Ecclesiis vestris ammonere populum et elemosynas quaerere libere permittatis, Confratrias vestras, quas facere potestis cottidie, Confratriis illorum, quae semel in anno fiunt, nullatenus praepponentes, ne occasione illarum elemosynae pauperum Christi depereant et impediuntur opera pietatis. Sane, quoniam a nostris Praedecessoribus est statutum et innovatum a nobis, ut nemo *excommunices Fratres ipsos, vel ipsorum Oratoria interdicat* sine mandato Sedis Apostolicae speciali, praesentium vobis auctoritate praecipimus, ut ipsos excommunicare, aut eorum Ecclesias interdicere nullatenus praesumatis. De Parochianis autem vestris, qui Domos illorum invadunt per violentiam, vel infringunt, aut indebitis molestiis opprimunt Fratres ipsos,

* Gemina huic Bulla ejusdem *Alexandri* in Tabulario extat, quae data *Viterbii* Pontificatus A. IV. ad verbum cum hac convenit. Haec omnia (in Bulla sua data *Laterni* A. Pontificatus sui VII.) multo ante in Ordinis Teutonici favorem decreverat *Honorius III.* (cujus *arcepsaphu* in Archivio Viennensi O. T. superstat) et *Gregorius IX.* in bulla *Laterni* V. Id. April. Pontific. sui Anno quinto expedita, cujus pariter autographum in loco memorato custoditur. Idem Tabularium Bullam Innocentii IV. Lugduni viij. Kal. Julii, Pontificat. anno secundo datam hac ipsa de materia conservat.

(a) i. e. Collectiones elemosynarum, quae tum alio quoque nomine *Geldoniae* dicebantur.

ipfos, et tam depofita, quam res diripiunt Eorundem, cum exinde querimoniam depofuerint coram Vobis, tam diftrictam eis iuftitiam faciatis, et ita Jura eorum defendere ac manu tenere curetis, quod ipfi ad nos pro defectu iuftitiae faepe recurrere non cogantur, fed nos follicitudinem et obedientiam veftram debeamus merito commendare, Vosque beneficiorum, quae in fàcra illa Domo fiunt, participes exiftatis. Praeterea liberas et abfolutas perfonas, quae domui eorum in fanitate vel infirmitate reddiderint, libere ac fine moleftia recipi permittatis ab eis, nec ipfos tentetis fuper hoc aliquatenus impedire. Illud autem non mediocriter movet nos, nec modicum Ecclefiafticae derogat honeftati, quod quidam veftrum contra institutionem SS. PP. in *Turonenfi* Concilio editam Fratrum ipforum corpora, cum decedunt, nolant sine pretio fepelire: unde (quia tam prava exactio et iniqua non eft aliquatenus toleranda) in obedientiae vobis virtute praecipimus, ut nullo modo a Fratribus ipsis vel aliis pro fepultura quicquam exigere, vel accipere (nifi quod fpon- tanea decedentium liberalitas, vel parentum devotio vobis contulerit) attentetis, fed absque ullo pretio fepeliatis corpora Mortuorum, et, fi quis hoc ulterius attendat, taliter animadvertatis in eum, quod amplius fimilia non praefumat. Ad haec praefentium vobis auctoritate praecipimus, ne ab eis contra tenorem Privilegio- rum Apostolicae Sedis de *nutrimentis animalium* fuorum, five de *ipfi animalibus decimas* exigere praefumatis. Cum autem *Oratoria vel Cimiteria*, fecundum quod eis eft beneficio privilegiorum Ecclefiae Romanae concessum, duxerint conftruenda, Vos Archiepifcopi et Epifcopi eis pro fe ac familia fua tantum Oratoria dedicare, ac Cimiteria benedicere procuretis; nec aliquis veftrum contra tenorem privilegiorum ipforum id impedire audeat aliquatenus vel turbare. De caetero quoque Fratres ipsius Hospitalis in veftris Epifcopatibus constitutos, qui Crucem et fuum habitum deponentes per illecebras Saeculi et vitiorum arrupta vagantur, et illos etiam, qui Prioribus fuis contumaces et rebelles exiftunt, et Ballivas detinent contra voluntates ipso- rum, moneatis infanter et pro Officii veftri debito compellatis, ut habitum depofitum refuentes in obedientia Praelatorum fuorum devote ac humiliter perfeverent, et Ballivas, five alia officia per violentiam nullo modo detinere praefumant. Qui- cumque autem mandatorum noftrorum extiterint contemptores, eos excommunicatio- nis fententia perccllatis, quam faciatis ufque ad fatisfactionem condignam inviolabiliter obfervari. Praeterea quicumque de facultatibus fibi a Deo collatis Fratribus fubvenerint antedictis et in tam S. Fraternitate ftatuerint fe collegas, eisque beneficia perfolverint annuatim; eis, de BB. Petri et Pauli App. auctoritate confifi, feptimam partem injunctae poenitentiae relaxamus. Apostolica quoque auctoritate ob reverentiam ipsius Hospitalis ftatuimus, ut his, qui eorum Fraternitatem affumferint, fi forfan Ecclefiae, ad quas pertinent à Divinis fuerint Officiis interdictae, ipfosque mori contigerit (nifi excommunicati, vel nominatim fuerint interdicti, aut etiam publice ufurarii) fepultura Ecclefiaftica non negetur. Volumus autem, ut liceat eis, Confratres fuos, quos Ecclefiarum Praelati apud Ecclefias fuas malitiose non permi- ferint fepeliri (nifi excommunicati fuerint vel nominatim interdicti, aut etiam publice ufurarii) tumulandos deferre ad Ecclefias Hospitalis ejusdem et oblationes tam pro eis, quam pro aliis, qui in eorum Cimiteriis requiefcunt, exhibitas sine alieni juris praefudicio retinere: hoc etiam addito; ut receptores Fratrenitatis ejusdem, feu etiam collectarum (falvo jure Dominorum fuorum) fub B. Petri et noftra protectione confiftant. Addicimus in fuper, ut fiqui eorundem Fratrum, qui ad eandem Fratrenitatem miffi fuerint, vel Collectas, in quamlibet Civitatem, Castellum, vel Vicum advenerint, fi forte locus ille à Divinis fuerit officiis interdictus, *in eorum jocundo ad- ventu femel aperiantur Ecclefia annuatim*, et (excommunicatis et interdictis nomina- tim, ejectionis) *divina ibi Officia celebrentur, Salva in omnibus fupradictis declaratione Concilii Generalis*. Ad majorem quoque veftrae mercedis cumulum, nihilominus vobis mandando praecipimus, quatenus hanc noftram constitutionem per Parochias veftras nuntiari propriis literis faciatis. Mandamus etiam, ut fi qui de Clericis Ec-
D
clefia-

clesiarum vestrarum praefati Hospitalis Fratribus cum licentia Praelati et Capituli sui sponte ac gratis per annum vel biennium decreverit deservire, nequaquam impediantur, et interim sua beneficia non amittant. Dat. *Viterbii* Kal. Jun. Pontificatus nostri anno tertio.

XVIII.

Bulla Alexandri IV. Papae

A. 1257.

Alexander Episcopus Servus Servorum Dei, dilectis Filiis Praeceptoribus et Fratribus universis Hospitalis S. Mariae Theutonicorum praefentes literas inspekturis salutem et Apostolicam benedictionem. Sincerissimae devotionis obsequium (quod Deo et Redemptori nostro D. Jesu Christo ferventer impenditis, ut apud ipsius clementiam vobis coelestis patriae gloriam acquiratis) benignitatem Sedis Apostolicae promptam et facilem reddit ad omnia, quae cordibus vestris affectionis Sanctae proferant incrementa. Sane *vestri honestas Ordinis dilecta Deo et grata fidelibus universis*, multum, prout accepimus, ex eo clara redditur, et in Domino roboratur, quod nullus de Ordine ipso procuret, aut petat aliquam sibi provisionem fieri specialem, sed his contentus, quae in regula et statutis ejusdem Ordinis continentur, humiliter et simpliciter vivat, ut alii, qui sunt ad obediendum in omnibus et per omnia expediti. Ob hanc siquidem causam laudabilem et salubrem, ac etiam, quia vos in Christo sincera charitate diligimus, Universitati vestrae de speciali gratia indulgemus, quod alicui Praeceptorum, vel Fratri praedicti Ordinis vestri, de Praelatura, seu dignitate, aut Officio, vel Baliva, seu Domo, aut de quibuscunque bonis ejusdem Ordinis per literas Sedis Apostolicae, aut Legatorum ejus impetratas, vel de caetero impetrandas *invisi non teneantur providere*. Irritum etiam et inane decernimus, si quid contra tenorem ipsius indulgentiae fuerit attentatum. Nulli ergo etc. Datum *Viterbii* vj. Id. Augusti, Pontificatus nostri anno tertio.

XIX.

Bulla Alexandri IV. Papae.

A. 1258.

Alexander Episcopus Servus etc. Magistro et Fratribus Hospitalis S. Mariae Theutonicorum Jerosolymitani S. et A. B. Affectu benivolentiae specialis illa de causa vos prosequi delectamur, quia *vigilanter et serventer* ad hoc *intenditis*, quod in conspectu Dei et hominum per honestae conversationis et pie vitae studium placeatis. Sane Vos in exhibendis procurationibus, elegatis, et Nuntiis Apostolicae Sedis, prout accepimus, ex eo gravamini, quod ipsi non contenti procurationibus, quas eisdem parati estis in victualibus et aliis necessariis exhibere, a Vobis et Ecclesiis ac Domibus vestris occasione procurationum hujusmodi frequenter non modicam pecuniae summam exigunt et extorquent. Cum autem propter hoc, vestrum pium quandoque impediatur propositum et Terrae S. negotio derogetur: Nos vestris supplicationibus inclinati, ut praedictis Legatis et Nuntiis (exceptis tamen Fratribus nostris S. Romanae Ecclesiae Cardinalibus) ad solvendas procuraciones pecuniarias inviti cogi aliquatenus non possitis, auctoritate Vobis praefentium indulgemus; dummodo praedictos Legatos et Nuntios in victualibus et aliis necessariis procuretis. Sententias vero, si quae in Vos vel aliquem de ordine vestro contra indultum hujusmodi de caetero fuerint promulgatae, irritas ex nunc

nunc esse decernimus et inanes. Nulli ergo omnino etc. Dat. *Viterbiis* x. Kal. Julii Pontificatus nostri anno IV.

XX.

Charta Ottonis Praepof. Saltzburg.

A. 1260.

NOs *Otto* Dei gratia Praepositus et Archidiaconus *Saltzburgerensis*, D. Papae Capellanus etc. Datum in *Meglinge* xii. intrante Septembr. A. D. Millefimo, Ducentesimo, Sexagesimo, hujus rei testes sunt *Hartnidus* Praepositus S. *virgilii* - et Dominus *Chuno* de *Torre*.

XXI.

Bulla Alexandri IV. Papae.

A. 1261.

Alexander Episcopus Servus Servorum Dei etc. Justis petentium desideriis dignum est, nos facilem praebere consensum, et vota, quae a rationis tramite non discordant, effectu prosequente complere. Ea propter dilecti in Domino Filii vestris justis postulationibus grato concurrentes assensu auctoritate vobis praesentium indulgemus, ut in causis vestris Fratres vestros possitis ad testimonium ferendum producere, nec pro eo, quod Fratres vestri sunt (si alia causa rationabilis et manifesta non obstat) a ferendo testimonio repellantur, dummodo sicut censura Canonum et legum sancit auctoritas, velint testimonium perhibere. Nulli ergo etc. Datum *Laterani* ij. Id. Aprilis, Pontificatus nostri anno septimo.

XXII.

Bulla Alexandri IV. Papae

A. 1261.

Alexander Episcopus Servus Servorum Dei Dilectis Filiis Praeceptorum et Fratrum Hospitalis S. Mariae *Tenonicorum* in *Carinthia Saltzburgerensis* Dioecesis salutem et Apostolicam benedictionem. Devotionis vestrae precibus inclinati praesentium vobis auctoritate concedimus, ut cum generale terrae fuerit interdictum liceat vobis clausis januis, non pulsatis campanis, excommunicatis et interdictis exclusis, ac voce suppressa Divina Officia celebrare, dummodo causam non derideritis interdicto, nec id vobis contingat specialiter interdicti. Nulli ergo etc. Datum *Laterani* xvj. Kal. Februar. Pontificatus nostri Anno VII.

XXIII.

Bulla Clementis Papae IV.

A. 1266.

Clemens Episcopus S. S. D. VV. FF. Archiepiscopus - - cunctisque Personis Ecclesiasticis, tam religiosis, quam Saecularibus, praedicantibus *Crucem pro subsidio Terrae S.*, ad quos literae istae pervenerint S. et Apostolicam Benedictionem. Plus legendum quam legendum terrae S. statum vix absque lacrimis audire possumus, et de ipso loqui sine multae interventu tristitiae non valemus, ma-

xime, cum praeter infinita discrimina, quae in partibus illis olim frequentissime pertulit Religio Christiana, sit ibi de novo multitudo peremta fidelium et ipsorum reddito in personis et rebus quasi per dies singulos multiplex imminet detrimentum: prout illa maestissima nos in praesenti edocet conjectura, quod dilecti Filii - - Magister et Fratres Hospitalis S. Mariae *Teutonicorum Ierosolymitani, devotissimi quidem Christi Pugiles et praedictae terrae imperterriti Defensores*, licet in vobis semper habeant, ut ad gloriam Divini nominis bibant calicem salutiferae passionis, nunc tamen ob illam causam afficiuntur vitae taedio, quia per Hostes Crucis sublata est eis bonorum desiderabilium multitudo, ita; ut nec solitae hospitalitatis frequentare possint officium, nec pia praestare subsidia necessitatibus egenorum: immo, quod est gravius et amarissime deplorandum, Fratres ipsi, qui Saracenorum incursum olim in partibus illis triumphaliter refrenabant, jam infra Civitatis *Acconensis* moenia coguntur tabescendo persistere, gravati nimia paupertate. Haec etenim Fratrum ipsorum afflictio cor nostrum in anxietatis argumento posuit, et sibi cujusdam novi doloris acerbiteram induxit praesertim, cum olim fuerit nobis multitudo fiducia, quod ab eisdem Fratribus, aliorum fidelium favente subsidio, assidue conteri deberent Christiani Nominis inimici. Quia vero ad Sedis Apostolicae pietatem spectare dinoscitur, ut ipsa Personas pro exaltatione Catholicae fidei preliantis gratiosius favoris affluentia prosequatur, sed tunc potissime, quando personae hujusmodi sub egestatis multae sarcina lacrimosis coguntur suspiriis inundare; Universitati V. per Apostolica Scripta mandamus, quatenus pro reverentia Regis aeterni, cujus in hac parte causa geritur, cujusque honor principaliter promovetur, Vos Fratrum ipsorum angustis et pressuris pio condolentes affectu, et circa ipsos fructuosae benivolentiae promptitudinem exercentes, in praedicationibus, quas pro praedictae terrae subsidio facitis, ad humilem requisitionem nunciorum Hospitalis ejusdem, Christi Fideles ad praedicationes hujusmodi concurrentes, piis monitis efficaciter inducatis, quod ipsi obtentu perennis gloriae necessitati Fratrum ipsorum de suis facultatibus studeant liberaliter subvenire. Ita, quod iidem FF. talibus adjuti remediis saepe dictae terrae negotium magnanimitate promovere valeant juxta votum, Nobisque per consequens producat inde materia, et Vobis gratiae divinae praemium, ac nostri favoris proveniat incrementum. Dat. *Viterbii* iij. Id. Januar. Pontificatus nostri anno secundo.

XXIV.

Diploma Ulrici Ducis Carinthiae.

A. 1267.

IN nomine S. et individuae Trinitatis amen. *Ulricus* Dei gratia Dux *Carinthiae*, Dominus *Carniolae* etc. [*Laudatur p. m. Bernhardus quondam Illustris Dux Carinthiae et Pater Ulrici*] testes autem hujus rei sunt, *Fridericus* Comes de *Ortenburch*, *Johannes* Vice dominus *Carniolae*, *Wernhardus* et *Lampertus*, Capellani; *Ulricus* de *Liechtenstain* et *Otto* Filius suus, *Jacobus* de *Gutenberch*, *Otto* de *Vinchenstein*, *Morhardus* Praepositus *Werdensis*, *Werenherus* et *Chonradus* Fratres de *Lok*, *Rudgerus* de *Leibach* et *Radruvius* Filius suus, *Reinherus* de *Eichelberch*, *Hermannus* de *Ramstain*, *Gebhardus* de *Lilgenberch*, *Sifridus* de *Münchenndorf*, *Ortolfus* de *Kirchperch*, *Gerlochus* de *Hertenwveich* et alii quam plures. Actum in *Lok*, anno Inc. Dom. Millefimo; Ducentesimo, Sexagesimo septimo.

XXV.

XXV.

Bulla Gregorii X. Papae.

A. 1270.

Gregorius Episcopus Servus Servorum Dei Venerabili Fratri - - Episcopo *Secoviensi* Salutem et Apostolicam benedictionem. Conquesti sunt nobis - - Praeceptor et Fratres Hospitalis S. Mariae *Teutonicorum* in *Carinthia*, quod Judex et Jurati in *Frisaco Salsburgensis* Dioecesis ad Hospitale ipsum temere accedentes cum multitudine armatorum fractis ostiis Hospitalis ejusdem dictis Praeceptor et Fratribus damna gravia et injurias irrogarunt etc. Datum *Laterani* v. Idus Maji Pontificatus nostri anno primo.

XXVI.

Bulla Gregorii X. Papae.

A. 1270. *

Gregorius Episcopus Servus Servorum Dei Dilectis Filiis' - - Praeceptor et Fratribus Hospitalis S. Mariae *Teutonicorum* in *Austria, Styria, Carinthia* et *Carniola* Salutem et Apostolicam Benedictionem. Cum a Nobis petitur, quod justum est et honestum, tam vigor aequitatis, quam ordo exigit rationis, ut id per sollicitudinem officii nostri ad debitum perducatur effectum. Ea propter Dilecti in Domino Filii vestris justis postulationibus grato concurrentes assensu, omnes libertates et immunitates a Praedecessoribus nostris Romanis Pontificibus, sive per privilegia, seu alias indulgentias Vobis vel Hospitali vestro concessas, nec non libertates, et exemptiones Saecularium exactionum a Regibus et Principibus, vel aliis Christi Fidelibus rationabiliter Vobis, vel Hospitali praedicto indultis, sicut eas juste ac pacifice obtinetis, Vobis et per Vos eidem Hospitali auctoritate Apostolica confirmamus et praesentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo etc. Datum apud *Urbem veterem* x. Kal. Augusti, Pontificatus nostri anno primo.

XXVII.

Charta Fr. Hariberi Ord. Min. etc.

A. 1271.

Universis praesentes litteras inspecturis Fr. *Hariberus* Minister FF. Ord. *Minorum* per *Austriam*, et Conventus FF. Ord. ejusdem in *Vienna*, et *F. Ruogerus* Prior FF. Ord. *Praedicatorum* totusque suus Conventus in *Vienna* etc. Datum in *Vienna* Anno Domini Mo. CC^o. LXXI°. xvj. Kal. Maji.

E

XXVIII.

* Ejusdem fere tenoris, substantiae certe est Bulla *Nicolai IV.* in *Tabulario-Viennensi* O. T. asservata, dataque *Reate* vj. Kal. Junii, Pontific. A. primo, Praeceptor et FF. Hospitalis S. Mariae *Teutonicorum* *Jerosolymitani* in *Allamania*. Idem Bulla *Sixti* - P. IV. Data *Romae* apud S. *Petrum* Anno Inc. Dom. 1477. Sexto Kal. Augusti, Pontificatus anno VI. etc. etc.

XXVIII.

Charta Ulrici de Dürrenholz Capitanei-Karinthiae etc.

A. 1273.

Nos *Ulricus* de *Dürrenholz* Capitaneus *Karinthiae*, *Carniolinae*, *Marchiae* et *Fori Julii* etc. „[fit mentio *D. Wilhelmi* de *Scherffenberch* Senioris et filii sui *Wilhelmi* de *Scherffenberch*] Testibus, qui aderant subnotatis, qui sunt, Domini: *Ulricus* Pincerna de *Hauspach*, *Herbodus* de *Auersperch*, *Orsolus* de *Meingtspurch*, *Walsberus* *Ungarus* de *Stayn*, *Chunradus* Gallo, *Goisfridus* de *Thrubsen*, *Fridericus* *Dapifer* de *Cheisch* et alii quam plures. Actum et Datum in *Laybaco*, Anno Dom. M^o. CC^o. LXXIII°. Idus Maji.

XXIX.

Vidimus Bullae Alexandri Papae IV. per *Heinricum*
(a) *Episcopum Ratisponensem*.

Sine Die et Anno.

Noverint Univerſi - - quod Nos *Heinricus* misericordie divina *Ratisponensis* Ecclesiae *Episcopus* vidimus et diligenter inspeximus et ad instantiam *Religiosi Viri* Fratris *Goisfridi* *Commendatoris* FF. *Hospitalis S. Mariae Teutonicorum Jerosolymitani* per *Austriam* et *Styriam* transcribi et publicari fecimus quasdam litteras etc.

XXX.

Bulla Gregorii Papae X.

A. 1273.

Gregorius *Episcopus* Servus Servorum Dei dilectis Filiis Praeceptorum et Fratrum *Hospitalis S. Mariae Teutonicorum* in *Prussia* S. et A. B. Devotionis vestrae precibus inclinati praesentium vobis auctoritate concedimus, ut possessiones et alia bona mobilia et immobilia, quae liberas personas FF. vestrorum, mundi relicta vanitate ad vestrum *Hospitale* convolantiam et professionem facientium, in eodem jure successione, vel alio justo titulo, si remansissent in saeculo, contigissent, et ipsi potuissent libere aliis arrogare, feudalibus duntaxat exceptis, valeatis petere, recipere, ac etiam retinere sine juris praesudicio alieni. Nulli ergo etc. Datum *Lugduni* Kal. Februarii, Pontificatus nostri anno tertio.

XXXI.

(a) *Heinricum* nostrum, II. nomine fuisse, *Scriptura Bullae Saec. XIII* manifeste innuit, qui ab A. D. 1277. ad A. 1296. *Episcopi Ratisponensis* sustinuit dignitatem, oriundus caetera ex familia Comitum de *Roteneck*.

XXXI.

Diploma Alberti I.

A. 1289.

NOs *Albertus* Dei gratia Dux *Austriae* - - declaramus, quod inter Fratres Ordinis S. Mariae Domus *Theutonicorum* ex una et honestum Militem *Fridericum* Dominum de *Sprinzenstain* ex parte altera etc. Datum *Viennae* xvij. Kalend. Maji, Anno Domini, Millesimo Ducentesimo octogesimo nono.

XXXII.

Bulla Bernhardi Episcopi Passa.

A. 1299.

NOs *Wernhardus* Dei gratia Ecclesiae *Pataviensis* Episcopus etc. Datum *Viennae* A. D. Millesimo, Ducentesimo, Nonagesimo nono pridie Nonas Novembris, praesentibus Magistro *Ottone*, D. *Wernhardo* de *Prambach* Eccles. nostrae Canonico; et *Ulrico* Capellano nostro; *Ottone*, *Ludovico*, Notariis nostris; *Minhalmo* de *Vaczmanstorf*, *Pilgrino Pincerna* Militibus nostris et aliis pluribus fide dignis.

XXXIII.

Bulla Antonii Turachinensis Archiepiscopi et Augustini Episcopi Novae Civitatis.

A. 1302.

Antonius Dei gratia *Turachinensis* * Archiepiscopus, nec non *Augustinus* eadem gratia *Novae Civitatis* Episcopus etc. Datum *Venetis* A. D. Millesimo, Trecentesimo secundo, Indictione quintadecima, duodecimo Kalendas Mensis Januarii.

XXXIV.

Bulla Antonii Archiepiscopi Durachinensis etc.

A. 1303.

NOs *Antonius* Dei Gratia Archiepiscopus *Durachinensis*, et nos *Geovvilhelmus* misericordie divina Episcopus *Aquilinus*, nec non Fr. *Johannes Zan* Ord. S. *Augustini* eadem gratia Episcopus *Caprolanus* etc. Dat. *Venetis* A. D. Millesimo, Trecentesimo tertio, tertio Kal. Mensis Martii.

E 2

XXXV.

* In sigillo legitur *Durachinensis*. *Durazzo* civitas *Graeciae* ad oram *Albaniae* maritimam, Archiepiscopulatu et portu suo celebris.

XXXV.

Charta Weneri Abbatis Wietzeburgensis etc.

A. 1303.

Nos Wenerus Dei Gratia Abbas Monasterii S. Petri in Wiltzeburg (a) Ord. S. Benedicti et Ulrichus Officialis Civitatis nobilissimi Regis Romanorum in Witzzenburg Eystettenfis Dioecesis, scire volumus universos, quod nos rescriptum sive publicum instrumentum Venn. PP., videlicet Regni Patris Bonacursus Ord. Praedicat. Dei Gratia Tyrensis Archiepiscopi (b), nec non et Sancti (c) Patris Gailardi ejusdem Ordinis, Bethleemisani Episcopi etc. Quas quidem litteras transcribi fecimus per Johannem Clericum Acconensem Notarium Publicum ad instantiam et preces Religiosi Viri F. Johannis magni Praeceptoris Domus Hospitalis S. Mariae Teutonicorum Jerosolymitanorum - - Datum Wiltzeburg Anno Domini M^o. CCC^o. iij^o. proxima feria secunda post Dominicam Vocem Jocunditatis, iij. Idus Maji.

XXXVI.

Bulla Emohonis Episc. Frisingensis.

A. 1308.

Nos Emoho * Dei Gratia Frisingensis Ecclesiae Episcopus etc. Datum in Oppido nostro Lök Anno Domini Millefimo, Tricentesimo octavo Non. Maji.

XXXVII.

Bulla Benedicti Papae XI.

A. 1334

Benedictus Episcopus Servus Servorum Dei Dilecto Filio - - Abbati Monasterii Scottorum in Vienna Pataviensis Dioecesis S. et A. B. Etsi cunctos sub Religionis observantia militantes favore benivolo foveamus, tamen dilectos filios Magistrum et FF. Hospitalis S. Mariae Teutonicorum Jerosolymitani, qui mundanis illecebris salubriter abdicatis se divinis obsequiis devoverunt, se et sua totaliter pro illis exponere non verentes, favoris et gratiae praerogativa prosequimur, et ad ipsius Hospitalis solerter intendimus incrementum, moleste ferentes injurias et jacturas, quae Magistro et FF. ipsis a quibuslibet inferuntur. Cum itaque, sicut ad nostrum pervenit auditum, iidem Magister et FF. a nonnullis, qui nomen Domini in vanum recipere non formidant, in eorum personis et bonis multipliciter molestantur, Nos volentes ipsorum Magistri et FF. providere quieti, et perversorum conatibus obviare, Discretionis Tuae per Apostolica scripta mandamus, quatenus eisdem Magistro et FF. efficacis praesidio defensionis assistens, non permittas ipsos contra indulta privilegiorum Sedis Apostolicae ab aliquibus indebite molestari, Molestatores hujusmodi, quicumque et cujuscunque religionis, conditionis, aut status existant, (etiam si Pontificali praefulgeant dignitate) auctoritate nostra, postposita appellatione

(a) Collapsis desolati Coenobii muris, castellum illic Anspacensis Marchio exaedificavit.

(b) Additur in alia charta: „Vicarius Patriarchatus Jerosolymitani, ac Episcopus Acconenfis.“

(c) Observo eadem ratione et Sanctus Episcopus nonnunquam attributum in chartis fuisse, qua Summum Pontificem Sanctissimum in Christo Patrem adpellamus.

* al. Emicho.

tione compescendo, non obstantibus constitutionibus, tam felicitis recordationis Bonifacii Papae IX. Praedecessoris nostri (qua cavetur, ne Conservatores a Sede Apostolica deputati extra Civitates et Dioeceses, in quibus deputati fuerint, contra quoscunque procedere, aut aliquos ultra unam diacetam a sine Dioecesis earundem trahere praesumant) quam de duabus dietis in Concilio generali, et quibuslibet aliis a Praedecessoribus nostris super hoc editis, dummodo ultra tertiam, vel quartam diacetam aliquis extra suam dioecesium auctoritate praesentium ad iudicium non trahatur, seu si aliquibus a Sede sit indultum praedicta, quod interdicti, suspendi, vel excommunicari seu extra, vel ultra certum locum ad iudicium evocari non possint, per litteras Apostolicas facientes plenam et expressam de indulto huiusmodi, eorumque personis, locis vel ordinibus mentionem; sive qualibet indulgentia dictae Sedis generali vel speciali - - - in hac parte valeat quomodolibet impediri, attentius provisurus, ne de his, super quibus lis est forte jam mota, seu quae causae cognitionem exigunt et quae indulta huiusmodi non contingunt, Te aliquatenus intromittas. Nos enim, si secus praesumeris, tam praesentes litteras, quam etiam processum, quem per Te illarum auctoritate haberi contigerit, omnino carere iuribus et nullius fore decernimus firmitatis. Huiusmodi ergo mandatum nostrum sic prudenter et fideliter exequaris, ut ejus fines quomodolibet non excedas. *Dat. Petrus ij. Non. Junii Pontificatus nostri anno primo.*

XXXVIII.

Bulla Laurentii Episc. Gurcensis.

A. 1336.

UNIVERSIS, ad quos litterae praesentes pervenerint, *Laurentius Dei gratia Gurcensis Ecclesiae Episcopus* Salutem in omnium Salvatore etc. Datum in *Straßpurga* Anno Dom. Mill. Trecentesimo, trigesimo sexto die quartadecima intrante Junio (a).

XXXIX.

Charta Mykitsh Banni Sclavon.

A. 1340.

NOs *Mykitsh* Wanus totius *Sclavoniae* memoriae commendamus etc. [Commemorantur hoc in loco, *Paulus* et *Georgius* Filii *Abrae*, *Laucens* Filius *VVckac*, *Petrus* filius *Eudrei* et *Stephanus* filius *Stephani*, atque praeterea arborum *crucis*, signatarum, quas hoc jam jam aevo illis in terris limites constituerunt, sit mentio]. Datum *Kopramiba* secundo die octavae festi *B. Petri et Pauli* Apostolorum, A. D. M^o. CCC^o. XL°.

F

XL.

(a) Menses integri in duas Sectiones dissecabantur: pars prima media (in mensibus 9. r. d. a. r. ad 16. in iis 30. d. a. r. ad 19.) *flans* seu *intrans*; altera *exiens* seu *reflans* nuncupabatur plura de modo in his mensium partibus computandi dabit *Mabillonius* de R. D. L. II. c. 28.

XL.

Bulla Johannis Episc. Aemonensis.

A. 1351.

NOS Fr. Johannes Dei Gratia Episcopus Emonensis nec non Patriarchatus Aquilegensis Vicarius in Pontificalibus Generalis etc. Actum et Datum *Loybasi* Anno Dom. M^o. CCC^o. L^o. primo Indictione iij, die secunda Mensis Martii.

XLI.

Diploma Rudolphi IV. Archiducis Austriae.

A. 1360.

IN Nomine S. et Individuae Trinitatis, amen. *Rudolfus IV.* Dei Gratia *Palatinus Archidux Austriae* - - nec non S. R. I. *Supremus Magister Venatorum* omnibus in perpetuum - - Constitutus in praesentia nostra honorabilis et Religiosus Vir *Bernhardus* Commendator Domus *Tensonicae* in colle juxta Civitatem *Paistrische* *Grexitam* etc. Hujus rei testes sunt Illustris Princeps *Meinhardus* *Marchio Brandenburgensis* Superioris *Babaricae* Dux nec non Comes *Tyrolensis* Confobrinus noster Carissimus; et R. in Christo Patres et DD. amici nostri carissimi: D. *Ludovicus* S. Sedis *Aquilegensis* Patriarcha, D. *Ortolffus* Archiepisc. *Salzburgensis* Apostolicae Sedis Legatus, *Paulus* Episc. *Frasingensis*, *Gosfridus* Ep. *Patavienfis*, *Johannes* confirmatus *Gurcensis* nostrae Curiae Cancellarius, *Ulricus* Episcopus *Secovienfis*, *Ludovicus* Ep. *Chymensis* et *Petrus* Ep. *Loveninus*. Item nobiles Viri, avunculi nostri dilecti, *Albertus* Palatinus Comes *Karinthiae*, *Meinhardus* et *Hainricus* Comites de *Goricia*, nec non Comes *Otto* de *Ortenburg*. Item fideles nostri dilecti *Ulricus* et *Hermannus* Fratres Comites de *Cylia*, Comes *Johannes* de *Phannberg* Capitaneus noster supra *Anasum*, *Eberhardus* de *Walfse* Capitaneus noster *Styriae*, *Leutoldus* de *Stadek* Capitaneus noster *Carniolae*, *Stephanus* de *Meissov* *Marchalcus*, *Albertus* de *Puchhaim* *Dapifer*, *Haidenricus* de *Meissov* *Pincerna*, *Petrus* de *Eberstorf* *Camerarius*, *Fridericus* de *Chreusbach* *Magister Venatorum Austriae*, et *Fridericus* de *Walfse* de *Grexitam*, *Rudolf Otto* de *Liechtenstain* *Camerarius*, *Fridericus* de *Pestovia* *Marchalcus*, *Fridericus* de *Stubenberg* *Dapifer Styriae*, *Fridericus* de *Austensain* *Marchalcus*, *Hertnidus* *Chrainer* *Dapifer*, *Hermannus* de *Ostrovitz* *Pincerna Karinthiae*. Item *Joannes Turso* de *Raabenek*, *Ulricus* et *Otto* de *Stubenberg*, *Gosfhalicus* de *Neysperg*, *Hermannus* de *Chranichperg*, *Hertnidus* de *Pestovia*, *Hainricus* *Wilschauser*. Item *Hermannus* de *Landenberg* noster *Provincialis Marchalcus Austriae*, *Hainricus* de *Hachenberg* noster *Magister Curiae*, *Johannes* de *Frunn* noster *Magister Camerae*, *Pilgrinus* *Strovuma* nostrae *Curiae Marchalcus*, *Hainricus* de *Brunn* *Pincerna*, *Albertus* *Ostensainer* *Magister coquinae*, *Albertus* *Pincerna* *Magister Cellariorum*, *Wilhelmus* *Pincerna* de *Liebenberg* *Dispensator panis nostrae curiae* et plures alii fide digni. Datum in *Grexit* in die S. *Scholasticae* Virg., Anno Dom. Millefimo, Trecentesimo, Sexagesimo, aetatis nostrae anno vicesimo primo, Regiminis vero nostri secundo.

XLII.

Charta Petri de Petrindorf.

A. 1362.

IN nomine Domini amen. Anno ejusdem M^o. CCC^o. LX°. secundo Indictione xv, xvj. die Mensis Augusti hora quasi nona in *Marienborg* Illustris et Reverendus D. *Vvinius* de *Kwyprode* Ord. FF. Hospitalis B. Mariae Domus *Teutonicorum Jerusalemisani* Magister Generalis etc. „[hic mentio *Johannis Dei Gratia Vvarmienfis* et Fratris *Nicolai* eadem gratia *Pomezanensis*, Ecclesiarum Episcoporum injicitur.] „ Et ego *Petrus de Petrindorf Culmenfis* Dioecesis publicus auctoritate Imperiali Notarius etc.

XLIII.

Charta Balduini Decani S. Castoris in Confluentia.

A. 1389.

IN Nominie Domini amen. *Baldevvius* Decanus Ecclesiae *S. Castoris* in *Confluentia Treverensis* Dioecesis, Judex seu Conservator a Reverendo in Christo Patre et D. *Vvernbero S. Treverensis* Ecclesiae Archiepiscopo, Judice seu Conservatore Privilegiatorum Venerabilium et Religiosorum Virorum FF. Ordinis B. Mariae *Teutonicorum* Domus *Confluentiae* a Sede Apostolica deputato, subdelegatus, Univerfis et singulis - - salutem in Domino. Ad nostram accedens praesentiam Fr. *Rudgerus* de *Dulken*, Commendator Domus *Spirensis* Ord. praedicti nobis supplicavit, quatenus etc. Actum et Datum in Domo habitationis nostrae, quam infra emunitates Ecclesiae *S. Castoris* praedictae inhabitamus, anno ab Incarnatione Domini Millesimo, Trecentesimo, Octuagesimo nono, Indictione duodecima, Pontificatus Domini in Christo P. et D. nostri, D. *Urbani* divina providentia Papae VI. anno duodecimo, die vero ultima Mensis Junii, hora Vesperarum, Praesentibus honestis Viris et Discretis, D. *Johanne de Colonia* Ord. praedicti Custode Domus *Confluent.*, *Vvigando* de *Nydeke* Clerico *Colonienf.* Dioec. *Rudolfo Thyge* de *Dreysa* Clerico *Moguntinens.* Dioec. et *Hannemanno* de *Vvylenburg Spirensis* Dioec. Laico, testibus ad praemissa vocatis et rogatis.

XLIV.

Bulla Friderici Archiepisc. Colonienfis.

A. 1391.

Reverendo in Christo Patri D. - - * Episcopo *Olomucensi Fridericus* Dei Gratia *S. Colonienfis* Ecclesiae Archiepiscopus, S. Imperii per *Italiam* Archicancellarius „etc. „[hic Rel. in Christo *Rupertus* de *Tuycio* Fr. Ord. Hospitalis B. Mariae *Teutonicorum Jerusalemisani* Capellanus et Eleemosynarius Archiepiscopi *Colonienfis*, „*Hanso* de *Rutelingen* Camerlingus et *Gerardus Vvoss* Hostiarius ejusdem Archiep. introducuntur.] „ Acta sunt haec in Castro nostro *Goydisberggh* nostrae Dioecesis, Anno Dom. Millesimo, trecentesimo, nonagesimo primo, Indict. nona, Mensis Junii die prima, Pontificatus SS. in Christo P. et D. nostri, D. *Bonifacii* divina providentia Papae Noni anno secundo; praesentibus ibidem honorabili *Hermanno Rosi* Decano Ecclesiae *S. Victoris* extra muros *Moguntinenses*, nec non strenuis militibus *Gr-*

F 2

rardo

* *Nicolao* videlicet, primum *Constantinens* dein *Olomucens* Episcopo.

rardo de Eynenbergh in Landscrone et Henrico de Dadinberg: DD. Confiliariis, Johanne de Erpel Canonico Eccl. S. Cumberbs Colonienfis, Notario, et Hagone de Leuvenstein Camerlingo, et quibusdam alijs nostris familiaribus.

XLV.

Vidimus quarundam Bullarum per Johannem de Vtino etc.

A. 1400.

HOc est exemplum etc. Et ego Johannes quondam Filius Odorici de Susanna de Utino Aquilegensis Dioecesis publicus Imperiali auctoritate Notarius et Infra scripti D. nostri Patriarchae Cancellarius - - una cum infra scripto F. Johanne de Porinragro Concordienfis Dioecesis Notario coram Reverendissimo in Christo Patre et D. D. Antonio Dei gratia S. Sedis Aquilegensis Dignissimo Patriarchae pro tribunali Sedente in Castro suo Utini dietae Aquilegensis Dioec. diligenter et fideliter auscultavi - - - Anno Dominicae Nativitatis Millesimo, Quadringentesimo, undecima Indict. die vero xx. mensis Maji, praesentibus Nobilibus et Discretis Viris Presb. Mathaeo de Monte Flatschone, ejusdem D. Patriarchae Capellano, Christophoro de Chiscana et Marco de Quarzeriis de Venetijs, D. Patriarchae praefati Familiaribus - - -

XLVI.

Charta Nicolai Berger.

A. 1404.

IN Nomine Domini amen. Anno a Nativitate ejusdem Millesimo, Quadringentesimo quarto, Indictione duodecima, Mensis Februarii die sexta, hora quasi nona, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris et D. D. Bonifacii divina providentia Papae viiij. anno quintodecimo, in suburbio Castris S. Mariae * Pomezaviensis Dioecesis in mei Notarii ac testium infra scriptorum praesentia constitutus personaliter Venerabilis ac Magnus Dominus F. Conradus de Jungingen Magister Generalis Ord. FF. B. M. Hospitalis Jerosolymitani de Domo Teutonica etc. „[Commemorantur hoc in loco „Fr. Arnoldus Dei et Apostolicae Sedis providentia Episcopus Colmensis, et F. Johannes „Dei et Apostolicae Sedis providentia Pomezaviensis Episcopus, „] „Acta sunt haec - - - Praesentibus Honorabilibus et Religiosis DD. Fratribus Ordinis antedicti, Johanne Rymane Decretorum Doctore Canonico Ecclesiae Pomezaviensis, et Magistro Petro de Lapide, ac Nobilibus Viris, Canone de Conyad, Namyr de Floendorff et Joanne Buchlbald Familiaribus D. Magistri Generalis - - -

Et ego Nicolaus Berger Clericus Pomezaviensis etc.

XLVII.

Charta Judicum Curiae Spirensis.

A. 1422.

UNiversis et singulis, ad quos praesentes litterae nostrae pervenerint Judices Curiae Spirensis salutem in eo, qui est omnium vera salus, et praesentibus litteris nostris plenam, firmam et indubiam fidem adhibere. Noveritis, quod coram

* i. e. Marienburg.

ram nobis personaliter constitutus Religiosus Vir F. *Johannes de Hofheim* Presbyter professus Hospitalis B. Mariae *Teutonicorum Jerosolymisani* Procurator et Procuratorio nomine Venerabilis et Religiosi Viri F. *Eberhardi de Sausheim* dicti Hospitalis per *Alamanniam* et *Italiam* Magistri et Praeceptoris etc. Acta sunt haec A. a N. D. Millefimo, Quadringentesimo, vicesimo secundo, Indictione xv, Pontificatus SS. in Christo P. et D. nostri, D. *Martini* divina providentia Papae V. anno suo V, tertia die Mensis Februarii.

NB. Abest sigillum, quod fortean temporum cessit injuria; et illud in quondam Vidimus (sit verbo ex consuetudine fere necessario venia) hunc in modum depingitur. „*Sigillum Judicum Curiae Spirensis. In medio autem sigilli una imago Sedens super Sedili, discooperto capite, habens in dextra manu trutinam, scu scateram: laevam vero manum super pectus, indice extento, aliis digitis retractis, clausam.*“

XLVIII.

Bulla Eugenii Papae IV.

A. 1436.

Eugenius Episcopus Servus Servorum Dei - - *Andreas Gall*, qui ut asserit, ex utroque parente de Nobili genere procreatus existit etc. Datum *Bononiae* Anno Incarnationis Dominicae Millefimo, Quadringentesimo, tricesimo sexto, quinto Id. Martii, Pontificatus nostri anno septimo.

XLIX.

Bulla Jordani Episcopi Sabionensis.

A. 1437.

Jordanus miseratione divina Episcopus *Sabionensis* * Religioso Viro, Fr. *Angelo Pauli* de *Roma* D. Papae Poenitentiario ad praefens in Romana curia Residenti Salutem in Domino etc. Datum *Ferrariae* xvj. Kal. Maji, Pontificatus D. *Eugenii* Papae IV. anno octavo.

L.

Charta Alberti Stuten Not. Publ.

A. 1444

IN den Namen unsers Herrn, amen. Kund sy allen Luden, dye dyt untaenvvordige offenbair Instrumentum sullen sehen, off hoiren liesen, dat in den Jairen unsers Herrn Geboirt, doe man schreiff, duysent, vierhondert, vier und viertzich jair in der sevvenden Indiction, up Dontes-tach (*Donnerstag*) des durden (3) dages in de maende September zu septen zyd off dayr etc. in untaenvvordichait der Ersamen, Vursichtigen, Wyfen Herrn, *Heinrich Quartermart*, *Johan Conhüys*, *Johan Hymbach*, *Johan Quarttermart*, *Johan Mümerloch*, ind *Gerard van nie Cuijss* Scheffen zu *Coelne*, und *Niclaus Hanse* der selven Scheffen und gerychtz schryver des hoghen gerychtz zu *Coelne* - - gestanden die Ervvürdige Geistliche Herren, Her *Evverhart Thyjn van Slenderhaen*, Commenthurer zu *Corvulensz* und zu *Coelne* Duyschens Ordens, ind Her *Diedrich* vom *Rathinghen* Broder desselven Ordens etc. [allegantur in hac charta: *Peter* und *Hynrich van Slendern*. *VVernhart Over-*

* *Cardinalis de Urbinis vulgariter nuncupatus*: ita alia Charta.

Ouverfatz etzvvann Greven des Hohengerychtz zu *Coln* jez *deutſchs* ordens. Der Hochgebohrne *Jacob* Marggraven zu *Baden* Kayſer *Friedrichs* Oheim. *Hanns David* von *der Liebenſtat*] End ich *Albertus* *Stinſen* von *Unna*, Clercke des Geſtychtz van *Coelne* Offenbare Notarius etc.

LI.

Charta Stephani de Neydemburg.

A 1451.

IN Nom. Dom. amen. Anno a nativitate ejusdem Milleſimo, quadringenteſimo, quinquageſimo primo, Indiſt. XIV, die vero ſolis, ſeptima menſis Februarii - in Caſtro *Marienborg* domo Principali Ord. FF. Hoſpitalis *S. Mariae* Domus *Theotonicorum Jeroſolymitani Pomezanienſis* Dioceſis - - Magnificus Princeps et Dominus, *D. Ludovicus* de *Erlischwurſen* Magiſter Generalis, et Venn. ac Religioſi Viri, *Ulricus Iſenboſer* Magnus Commendator, et *Leonardus Parſberger* Theſaurarius, Praeceptores, ac caeteri Conventuales FF., Capitulum et totus Conventus diſtae Domus et Ordinis etc. [*praecipui quorum haec Charta meminit, ſunt* :

Jodocus Hoentſeyn in Romana Curia Procurator Generalis Ord. *Tent.*

Nicolaus de *Weiffenburg* Presbyt. O. T.

Johannes Mowis, O. T.

Wilhelmus Strenckreys in *Wienna Pataviens.* Dioec. Commendator O. T.

Joannes Davidis de *Hebenſtat* }

Paulus Frencklyn }

Mangoldus Frigranius }

vetiti Judicii *Weſtvaliae* (a)

Et quia Ego *Stephanus Matthiae* de *Neydemburg* etc.

LII.

Instrumentum Notarii Publici super VII. Bullis Papalibus, quibus variae indulgentiae Ord. Equitum Teutonicorum concessae fuere.

A 1454.

NB. **E**X hac charta, nimium diffusa, excerpta duntaxat nominum rerumque *Leſori* dare constituiimus, ne plus justo eundem detineremus, quod hoc in loco singulariter monendum, duximus.

Nicolaus Papa V, Pontificatus anno VIII.

Friedericus Romm. Imperator semper Augustus anno Imperii III.

VVolfgangus VVurm Decretorum Doctor, Archidiaconus *Karinthiae Inferioris*.

Remikus (f. *Remigius*) de *Kbann* *Wratſlav.* Dioec., Fr. Ordinis *B. Mariae Jeroſolymitani Theotonicorum* Domus *Fryſaci*, *Salzburg.* Dioec. *Plebanus*.

Matthaeus Abbas *Monasterii S. Jacobi Scotorum* in *Ratſpon* Ord. *S. Benedicti.* *Hujus* ſigillum ejus nomine circumſcriptum erat, „*imago ſedens in ſedili, Pontificalibus* „in-

(a) *Vetita* *Judicia Weſtphaliae* (alias *Vemengericht*, *Stilgericht*, *Freygericht* i. e. *judicium Vemicum*, occultum, liberum) innumerorum caſus abuſuum, quae ſub *mediu* Saeculi XVI. evluſiſſe cenſet *Phil. Datt* in *Volum. Ker. Germ.* p. m. 759, quem aduſſe non poenitebit. Adde *Mulleri Reichs-Theatr.* I. 9. qui illa ob frequentiſſimos abuſus *judicia vetita* nuncupata fuiſſe exiſtimat. Vide: de his quoque doctiſſimi *Frid. Hahn* *Collectio Mon. Vet.* P. II.

„induta, habens in una manu baculum pastoralem, in altera librum clausum,“ Anno M. CCC. XCIV. 31. Julii chartam hęc inferatam in commodo suo (i. e. habitaculo) aętruali dedit.

Haradvicus VVolf de Lantzover Herbipol. Dioec. Fr. Ord. B. Mariae Jerosolymitani Theotonicorum, Domus Proviřor ac Magister Hospitalis S. Egidii Ratisponensis.

1394 *Donaldus* Abbas Monasterii *Scotorum S. Egidii* in Nuernberg Bamberg. Dioec. in cujus „figilli medio imago Abbatis manum dextram erigens, manu laeva baculum gerens“ „depicta fuit.“ A. M. CCC. LXXXVII. 2. Octobris.

VVilhelmus Abbas praedicti Monasterii S. Egidii, in cujus sigillo praeter nomen ejusdem „imago Abbatis in dextera baculum, in laeva manu vero librum gerens depicta fuit, sub cujus pedibus clypeus figuram cujusdam bestiae continens nihil cras de-“ „sculpta.“ An. D. M. CCC. LXXXII. xii. Maji.

Fridericus Holtzschuer de Nuernberg Presbyter, Fr. Ord. B. Mariae Theotonicorum, Domus Nuernbergensis praelibatae Dioecesis Proviřor, et Magister Hospitalis S. Elizabeth ibidem. 1382. et 1387.

Hermannus de Aurburk Pastor parochialis Ecclesiae in *Rachische*, Fr. Ord. B. Mariae Theotonicorum Domus Treverensis, seu (ut ipsa verba sonant) *Treuerorum* in curia Domus habitationis DD. Theotonicorum. 1375.

Hermannus de Amelburg Pastor ejusdem Ecclesiae et Fr. Ord. B. Mariae Theotonicorum Domus Treverensis 1372.

Fr. *Henricus de Hymis* Ord. Praedicatorum Domus Treverensis Lector 1372.

LIII.

Diploma Friderici III. Imp.

A. 1458.

Wir *Friedrich* von Gots Gnaden Röm. Kayser - - bekennen, Als der Ervvirdig *Ludvvig* von *Ellrechschausen* (a) Hochmeister in *Preussen* unser lieber andächtiger unsern getreuen lieben Achatzen *Botzumko* etc. Geben zu der *Neustat*, am sambstag nach des H. *Creutztag* exaltationis, nach *Cristi* gepurde im vierzehen hundert und acht und funfzigsten, unsers Reichs im nevvntzehenden, und unsers Kayferthums im Sibenden Jaren.

LIV.

Charta Georii Abb. S. Aegidii Noriberg.

A. 1458.

Georius permissione divina Abbas Monasterii *S. Aegidii Nuurenbergensis*, *Bambergenſis* Dioecesis Ord. *S. Benedicti* Univerſis et ſingulis - Salutem in Domino!
Quia Religioſus Fr. *Matheus* de *Bibra* Commendator Domus Ordinis B. Mariae *Theotonicorum Jerosolymitani Nuurenbergensis* etc. Datum et Actum *Nuurenbergae* - - Anno a N. D. Milleſimo, quadringenteſimo, quinquageſimo octavo, Indiſt. vi, Pontificatus SS. in Chriſto P. et D. noſtri, D. *Calisti* Papae anno ejus quarto, die vero Veneris, viceſima ſexta Menſis Maji.

G 2

LV.

(a) Hic idem in Charta A. 1447. *Comadus de Erlichshuizen* nominatur accedentibus in eodem instrumento Validis Viris *Nicolao de Leykerwitz* Camerario et *Henrico* dicto *Salamone* Familiari ejusdem.

LV.

Bulla Calixti Papae III.

A. 1458.

Calixtus Episcopus Servus Servorum Dei ad perpetuam rei memoriam. Excommunicamus et anathematizamus ex parte Dei Omnipotentis P. et F. et Sp. S. auctoritate quoque Beatorum *Petri ac Pauli* Apostolorum ac nostra omnes Hereticos, *Gazaros, Patrenos, Pauperes de Lugduno, Arnaldistas, Speronistas, Passagerios, Viclefistas, Fraticellos de opinione* nuncupatos et quoscunque alios haereticos, quocunque nomine censeantur, et omnes Fautores, receptores, et defensores eorumdem; Item excommunicamus, anathematizamus, omnes et singulos, cujuscunque gradus, status, Conditionis, aut praecminentiae existant, etiamsi Pontificali, Regali, Reginali, aut quavis Ecclesiastica seu mundana praefulgeant dignitate, qui perfidis haereticis *Vviclefistis*, qui in hujusmodi damnata *Viclefistarum* haeresi pertinaciter permanferunt, arma, equos, ferrum, plumbum, lignamina, Sal, oleum, vinum, vestes, victualia, et alia quaecunque ad usum hominum pertinentia, aut quaevis alia praesidia publice vel occulte subministrant. - - - Item Excommunicamus et anathematizamus omnes et singulos Colligatos *Prussiae*, qui Magistrum et Fratres ac Ordinem *B. Mariae Theotonicorum* bonis mobilibus et immobilibus quibuscunque ac Dominio dictae *Prussiae*, quod de jure *B. Petri* existit, spoliarunt et in praesentiarum spoliare vel impugnare non cessant. Quique dicta bona mobilia vel immobilia temere usurparunt aut occupata detinent de praesenti: Omnes quoque et singulos alios, qui praedictis Colligatis, Spoliatoribus, Impugnatoribus, Usurpatoribus et detentoribus quibuscunque auxilium, consilium, vel favorem publice vel occulte, directe vel indirecte, seu alio quovis quaesito colore praestant, cujuscunque fuerint status etc. Datum *Romae* apud *S. Petrum* A. Incarnationis Domini Milleesimo, quadringentesimo, quinquagesimo octavo, iij. Kal. April. Pontificatus nostri anno tertio.

LVI.

Bulla Sigismundi Episc. Labacensis.

A. 1468.

Nos *Sigismundus* Dei et Apostolicae Sedis Gratia Episcopus *Laibacensis* etc. Datum et Actum *Laibaci* in Domibus nostrae solitae Residentiae Anno Dom. Milleesimo, Quadringentesimo, sexagesimo octavo Indictione prima, die vero Sabbati undecima Mensis Junii - Pontificatus SS. in Christo P. ac D. nostri; *D. Pauli* divina Providentia Papae II. anno iv. -

LVII.

Diploma Matthiae Regis Hungariae etc.

A. 1486.

Matthias Dei Gratia Rex *Hungariae, Bohemiae* etc. Fidelibus nostris Capitulo Ecclesiae *Budensis* Salutem et gratiam. Cum nos attentis et Consideratis praecleara fidelitate et multiplicium servitiorum meritis Fidelis nostri, Egregii *Jacobi Zekel* de *Ruvend* Capitanei Civitatum et Castrorum nostrorum *Rakovspurgensis* etc

et *Petroviensis*, * earumdemque partium, nec non Comitibus *Zaladiensis*, ac Regii nostri *Slavoniae* tricessimatoris etc. „[introducuntur *Blasius Zekel* Pater *Jacobi* et *Nicolaus*, *Benedictus*, *Johannes* ac *Emericus* Fratres *Jacobi* ejusdem; deinde, *Egregius Vir*, *Nicolaus Lvvsitzki* de *Czetvrvitz*], Datum *Budae*, viij. die festi *B. Urbani* Papae. A. D. Millefimo, Quadragesimo, octogesimo sexto, Regnorum nostrorum anno *Hungariae*, vigesimo nono, *Bohemiae* vero decimo octavo.

LVIII.

Charta Capituli Budensis.

A. 1486.

NOs Capitulum Ecclesiae *Budensis* etc. [laudantur hic testes: *Egregius Ladislaus* de *Czereben* Vice-Palatinus, *Thomas Therseck* de *Bvukovyna*, *Andreas* de *Bragajosz*, *Johannes Zeles* de *Zelevvetz*, *Stephanus Thevurek* *Rashkovvelge*, *Georgius Kashe-lansy* de *Zenslelek*, *Nicolaus* de *Pevvukri*, *Johannes Simonfy* de *Tbapolzamelcky*, *Franciscus* filius quondam *Davidis Nelepetzy*] Datum Anno Domini 1486.

LIX.

Charta Petri Episcopi Neostadiensis.

A. 1488.

Wir *Peter* von Gots gnaden Bischeve zu der *Neustadt* etc. Gegeben zu der *Neuvvenst* an S. *Osvualts* tag nach Christi gepurd vırzehen hundert Jar, und im acht und achtzigsten jar.

LX.

Diploma Maximiliani I. Imp.

A. 1497.

Wir *Maximilian* von Gottes genaden Röm. Kunig etc. „[meminit hic Imperator *Confilarii* sui, *Nobilis Jacobi Zegkel* Domini in *Fridavv* ** et *Pauli* de *Alfnitz*.], Geben zu *Insprugg* am freytag nach *St. Pauls* Bekerung, nach *Christi* gepurd virtzehen hundert und im syben und nevvntzigsten, unferer reiche, des *Romischen* im cyfften, und des *Hungarischen* im Sybenden Jaren.

LXI.

Bulla Alexandri Papae VI.

A. 1500.

Alexander Episcopus Servus Servorum Dei Venerabilibus FF. *Secoviensis* et *Vien-nensis* ac *Labacensis*, Episcopis Salutem et A. B. Dudum Magistri et FF. Domo-rum per *Alamanniam* consistentium Hospitalis B. Mariae *Theutonorum Hierosolym-*

* Fallor, aut ab hoc descendit familia DD. *Zäggel*, Baronum in *Kbagg*, e quibus *Franz Sig-mund* von *Zäggel*, Freyherr auf *Kbagg* unter *Luottenberg* commemoratur in charta Anno 1630. v. P. III. c. V. XX.

** Hic ipse in alia charta A. 1489. *Capitaneus* Regiae Majestatis a *Capitulo Possigens* adpel-latur, ubi etiam mentio injicitur: *Nicolai Zegkel* Germani ejus, Magnifici *D. Mathias Gerb* Regni *Slavoniae* Banni, *Emerici Zax* de *Thamasovvz* p. mem. et filii ejus *Johannis* etc.

lymitani ad Romanam Ecclesiam nullo medio pertinentis conqueſtione per felicis recordationis *Johannem* (a) Papam XXII. Praedeceſſorem noſtrum percepta, quod nonnulli Archiepiſcopi, Epifcopi, Abbates, et alii Clerici, Eccleſiaſticaeque perſonae tam religioſae, quam ſaeculares, nec non Comites et Barones, Nobiles, Milites, Univerſitates, et alii ſaeculares Civitatum, et Dioceſum, ac partium vicinarum, in quibus dictum Hoſpitale, nec non et alia loca ac membra eidem hoſpitali pleno jure immediate ſubjecta, ad eosdem duntaxat ſpectantia conſiſtere dinofcuntur, occupaverant vel occupari fecerant, Eccleſias, Grangias, Obedientias, Caſtra, Caſalia, terras, vineas, poſſeſſiones, cenſus, redditus, et proventus, jura, jurisdiſtiones et nonnulla alia bona mobilia et immobilia ad dictum Hoſpitale et alia praelibata ejus membra ſpectantia, ſeu eadem detinentibus praeftabant auxilium et favorem. Nonnulli etiam Civitatum et Dioceſum ac partium praedictarum, qui nomen Domini in vacuum recipere non formidabant, dictis Magiſtro et FF. dicti Hoſpitalis in Eccleſiis Grangiis - - bonis et rebus aliis ad Hoſpitale praedictum ſpectantibus multiplices moleſtias ac injurias inferebant et jaſturas. Idem Praedeceſſor adverſus occupatores, detentores, praefumptores, moleſtatores et injuriatores hujusmodi, illo volens eis remedio ſubvenire, per quod ipſorum compeſceretur temeritas, et aliis aditus committendi ſimilia praecuderetur, Venn. FF. noſtris, tunc ſuis, Archiepiſcopo *Salzburgerſi*, et *Auguſtenſi ac Tridentino*, Epifcopis ſuis dedit Litteras etc. [*quibus eadem, quae hic, continentur*] Quocirca Fraternitatibus veſtris per Apoſtolica Scripta mandamus, quatenus Vos, vel duo, aut unus veſtrum per Vos, vel alium, ſeu alios contra inferentes Magiſtro praedicto, ſuiſque Succeſſoribus, nec non FF. Hoſpitalis pro tempore exiſtentibus in rebus et bonis ad eos et eorum Domos ſpectantibus moleſtias vel jaſturas, in omnibus et per omnia procedatis juxta dictarum litterarum contentiam et tenorem - - Datum *Romae* apud *S. Petrum* Anno Incarnationis Dominicae Millefimo, quingentefimo, pridie Nonas Aprilis Pontificatus noſtri anno octavo.

LXII.

Bulla Gregorii XIII.

A. 1578.

Gregorius P. P. XIII. etc. Ad perpetuam rei memoriam. Eximia quam ad nos, Sedemque Apoſtolicam Dilecti filii Magiſter, Commendatarius, et fratres Hoſpitalis Beatae Mariae *Theuſonicorum Hieroſolymitanorum* gerere dignoſcuntur, devotio Nos inducit, ut quae eis ac dicto hoſpitali Apoſtolica auctoritate conceſſa, et approbata fuerunt, quo majori robore ſtabiliantur, libenter approbemus, et alia deſuper diſponamus, pro ut conſpicimus in Domino ſalubriter expedire. Sane, uti *Henricus* Magiſter Commendatarius, et fratres praedicti nobis nuper exponi fecerunt, felicis recordationis *Gregorius* nonus, et *Innocentius* quartus eiſdem Magiſtro, et fratribus conceſſerunt, quod ſi ſuper indultis, quae eidem hoſpitali ab eadem Sede pro tempore eſſent conceſſa, contra eorum tenorem litteras Apoſtolicas impetrari contingeret, de indultis hujusmodi non faciendam mentionem, ipſi Magiſter et fratres per eas non tenerentur reſpondere: et deinde pia memoria *Alexander* quartus eiſdem indulſit, ut ad proviſionem alicujus in penſionibus, vel beneficiis Eccleſiaſticis per litteras dictae ſedis, vel legationes ejus impetratas, per quas non ſit alicui jus quaeritum reſpondere minime tenerentur, nec ad ea compelli poſſent, niſi litterae praedictae de indulto hujusmodi, et toto tenore expreſſam

(a) Tabularium Vienn. O. T. hanc ejus bullam *Aveniense* iv. Id. Julii 1413. obſignatam etiamnum adſervat. in quadam copia ſolenni ejusdem bullae fit mentio *Johannis Conſtantini de Falkenſtein* V. J. D. Scriptoris Apoſtolicis, Ord. *Theuſonicorum*, Apoſtolica atque Imperiali auctoritate Notarii Publ. 1466.

pressam facerent mentionem, cujus *Alexandri Indultum Urbanus* quartus, et *Nicolaus* quartus approbarunt, et confirmarunt, ad haec piae memoriae *Bonifacius* nonus motu proprio statuit, et ordinavit, quod de caetero nulli cujuscunque status, gradus, vel conditionis existenti liceret sub excommunicationis sententia eo ipso per contravenientes incurrentes Ecclesias et parochiales Capellas, aut alia beneficia Ecclesiastica, cum cura, vel sine cura eidem hospitali, aut domibus, ab eo dependentibus ubicunque existentibus Apostolica, vel alia quavis auctoritate incorporata ab eadem sede, vel aliunde impetrari, vel ea quovis quaesito colore petere, vel super ipsis eos impedire, aut quomodolibet molestare posse. Et postremo piae memoriae *Martinus* Papa Quintus praedecessores nostri, eisdem Magistro, et fratribus, ut ad Ecclesias, et beneficia hujusmodi, quae in quibusvis provinciis, sive locis tunc temporis obtinebant, et in futurum obtinerent, etiam per quoscunque regi consueta quotiescunque illas, et illa vacare contingeret personas dicti hospitalis, aut alias Ecclesiasticas, pro ut ipsis melius visum foret Ordinariis locorum, sive aliis, ad quos institutio eorundem personarum quomodolibet, ut praefertur, spectaret de consuetudine, vel de jure praesentare, et Ordinariis ipsis personas hospitalis hujusmodi aut alias Ecclesiasticas instituere, nec non personis praedictis, posteaquam in illis institutae forent, illa regere, et gubernare libere, et licite valerent, indulget, pro ut in diversis eorundem praedecessorum desuper confectis literis plenius continetur. Tum autem, sicut eadem expositio subjungebat, iidem Magister et fratres in usu dictorum privilegiorum, ac conferendi seu praesentandi personas in indulto ab eodem Martino concessio expressas ad beneficia, et Ecclesias hujusmodi fuerint, et à nemine desuper molestari debuerint, et nihilominus à diversis personis praetextu quorundam privilegiorum eis concessorum contra eorum possessionem molestantur, quare pro parte eorundem *Henrici* Magistri, ac Commendatoriorum, et fratrum nobis fuit humiliter supplicatum, quatenus eos ab indebitis molestationibus hujusmodi liberare, aliterque in praemissis opportunè providere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur eosdem *Henricum* Magistrum, Commendatarios, et fratres a quibusvis Excommunicationis, suspensionis, et interdicti sententiis, Censuris, et poenis a jure, vel ab homine quavis occasione, vel causa latis, si quibus quomodolibet innodati existunt, ad effectum praesentium duntaxat consequendum harum serie absolventes, et absolutos fore Censentes, hujusmodi supplicationibus inclinati, dictorum praedecessorum nostrorum Vestigiis inhaerentes, et dictarum literarum tenores praesentibus pro expressis habentes, concessionem et indulta, ac desuper confectas literas, nec non omnia et singula in eis contenta Apostolica Auctoritate tenore praesentium ex certa scientia, et de Apostolicae potestatis plenitudine approbamus, et confirmamus, illisque perpetuae et inviolabilis firmitatis robur adjicimus, ac omnes et singulos tam juris, quam facti defectus, si qui forsan intervenerint in eisdem supplemus, illaque pro potiori cautela innovamus, et eis, quatenus opus sit, de novo concedimus, ita ut dicti Magister, Commendatarii et fratres in collatione seu praesentatione personarum praedictarum ad Ecclesias, et beneficia hujusmodi in quocunque mense, etiam dictae sedi reservato, et apud sedem eandem vacantia quovis praetextu, vel occasione quorumcunque privilegiorum ex quacunque causa Concessorum et ad Imperatorum, Regum, Ducum, aut aliorum Principum instantiam molestari, seu perturbari nequeant, nec debeant, et si super indultis, quae eidem hospitali ab eadem concessa sunt sede contra eorum tenorem literas Apostolicas impetrari contigerit, de indultis hujusmodi non faciendo mentionem ipse Magister, et fratres per eas respondere non teneantur, sed libere possint ad dicta beneficia quocunque vacantia, personas supra expressas, et alias juxta decreta Concilii idoneas Ordinariis locorum, vel aliis, ad quos institutio hujusmodi beneficiorum de jure, vel consuetudine pertinet, praesentare, decernentes, praesentes literas nullo unquam tempore de subreptionis, vel obreptionis, seu nullitatis vitio, aut quovis alio defe-

fitu etiam ex eo, quod interesse habentes vocati non fuerint, notari, vel impugnari, seu ad terminos juris reduci, vel in jus aut controversiam revocari posse, sicque per quoscunque Iudices, et Commissarios quavis auctoritate fungentes, sublata eis, et eorum cuilibet quavis aliter iudicandi, et interpretandi facultate, et auctoritate ubique iudicari ac diffiniri debere, nec non irritum, et inane si secus super his a quocunque quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Quo circa Venerabilibus fratribus nostris Archiepiscopo *Moguntinensi*, et Episcopo *Frisingensi*, et Dilectis filiis Decanis Ecclesiae *Coloniensis*, et Sancti *Servatii* oppidi *Traictensis*, *Leodiensis* Diocesis mandamus, quatenus ipsi, vel tres, vel duo, aut unus eorum per se, vel alium, seu alios praesentes litteras, et in eis contenta quaecunque, ubi, et quando opus fuerit, ac quoties pro parte Magistrum, seu Fratrum praedictorum fuerint requisiti, solenniter publicantes, illisque in praemissis efficacis Defensionis praesidio assistentes faciant auctoritate nostra Magistrum et fratres praedictos praemissis omnibus, et singulis juxta praesentium continentiam, et tenorem pacifice frui, et gaudere, non permittentibus eos desuper a quocunque quomodolibet indebitè molestari, Contradictores quoslibet, ac rebelles et permittentes non parentes per Sententias, Censuras, et poenas Ecclesiasticas, aliaque opportuna juris, et facti remedia, appellatione postposita, comescendo, invocato et hoc, si opus fuerit auxilio brachii Saecularis, non obstante felicitis recordationis *Bonifacii* Papae octavi similiter praedecessoris nostri de una, et Concilii generalis de duabus dietis, dummodo quis vigore praesentium ad iudicium ultra tres dietas non trahatur, aliisque constitutionibus, et ordinationibus Apostolicis, nec non quo ad omnia supra dicta quibusvis indultis gratis et privilegiis, Imperatoribus, Regibus, Principibus, et aliis quibusvis personis, quocunque etiam Cardinalatus honore fulgentibus, a quibuscunque Universitatibus, et studii generalis *Lovanienfis*, seu *Coloniensis*, et Facultati artium ejusdem studii *Lovanienfis*, vel Magistratui *Coloniensis*, cum quibusvis et Derogatoriis derogatoriis, aliisque efficacioribus et insolitis Clausulis, ac irritantibus decretis in contrarium quomodolibet, et ex quacunque praegnantissima causa, concessis, approbatis, et innovatis, quibus omnibus, et singulis, et si de illis, eorumque totis tenoribus specialis, specifica, expressa, et individua, non autem per clausulas generales idem importantes mentio, seu quaevis alia expressio habenda esset, illorum tenores praesentibus pro expressis et insertis habendos illis aliis in suo robore permanens hac vice duntaxat specialiter, et expresse, derogamus, contrariis quibuscunque, aut si aliquibus communiter vel divisim ab eadem sit sede indultum, quod interdicti, suspendi, vel excommunicari non possint per litteras Apostolicas non facientes plenam, et expressam, ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem. Volumus autem quod praesentium transumptis alicujus Notarii publici subscriptis, et sigillo alicujus personae in dignitate Ecclesiastica constitutae munitis, eadem prorsus fides adhibeatur, quae praesentibus litteris adhiberetur, si forent exhibitae, vel ostensae. Datum *Romae* apud Sanctum *Petrum* sub annulo piscatoris Die iij. *Idus* M. D. LXXVIII. Pontificatus Nostri Anno sexto.

LXIII.

Diploma Ferdinandi II.

A. 1625.

Wür *Ferdinands* der Anderte von Gottes Gnaden Ervvöhlter Römischer Kayser zu allen Zeiten Mehrer des Reichs etc. Bekehnen öffentlich mit disen Brief undt thuen khundt allermäniglichen vvievvohlen vvür allen undt Jeglichen, unseren undt des Heyl. Reichs zugevvandten unser Kayserlich gnad undt güttigkeit mit zuthellen geneigt seindt Jedoch sein vvür gegen denen, so unß undt

undt dem Heyl. Reich, alß die nechsten gleder, die Bürden, undt Sorgfältigkeit desselben Reichs mit stehen undt getreuen Diensten helfen tragen, mehr beveggt Sie mit sonderlichen unsern Kayserl. Gnaden zu fürstehen. Wann nun Marggraff zu *Brandenburg* ertvann Hochmeister *Teutschen Ordens* in *Preussen*, daselb Hochmeister Ambt mit sambt dem Land *Preussen* undt allen und jeglichen etc. und jeglichen Stätten, Schlössern, Marckhten, Dörffern, undt Güttern, Mannschafften, Herrschafften, Geistlichen und vveltlichen, Erzten, Bergverreckhen, Fischereyen, Wasserflüssen, Schiffenden, Gurtein, Wildtbänen, Wayden, Zölln, Wasserzölln, Weggelttern, Ungelttern, Strafgelttern, Gulden- undt Silbern Müntzen sich deren in *Teutschen* Landen und *Preussen*, nach seiner Gelegenheit zu gebrauchen Hohen undt Nideren Gerichten, Gerichts Zvvängen mit ihren Rechten, Ehren, Würden, undt allen andern Regalien, Rechten, undt Gerechtigkeiten dazue gehörig, undt Inmassen seine Vorfahren Hochmeister undt Orden, die von alters hero Inngchabt undt besessen, nichts außgenommen In Funffzehen hundert Vier undt zvvanzigsten Jahr in unsern des Reichs Statt *Nürnberg* von vveyl. dem allerdurchleuchtigsten Fürsten Herrn *Carls* dem Fünfften diß Nahmens Römischen Kayfers unsern lieben Herrn Vätertern, undt dem Heyl. Reich zu Lehen zu empfangen, undt sich damit alß ein Fürst Ihrer Libden und Kayserl. May. und dem Heil. Reich untervvürffig etc. untervvürfflich zu machen erbotten, undt demüthiglich gebetten hat, daß sein Kayserl. Majest. Ihme dermassen anzunehmen, undt zu begnaden undt Ihme alsz einen Fürsten des Heyl. Reichs sein Session undt Standt zugeben gnädiglich geruheten, undt dan sein Kayserl. Majest. befunden, daß solch Hoch Meister Ambt undt Landt *Preussen* zum Heyl. Reich gehören, undt desßhalben des gemelten Marggrafen *Albrechten* unterthänig begehren, gnädiglich angenommen, undt bevwilliget, undt Ihme alsz einen Fürsten des Reichs seine Session undt Standt gegeben, daß Er sich auch also gebrauchet hat, undt dan nachfolgendt derselb Marggraf *Albrecht* von dem Orden seiner Religionen gefallen, den Habit verlassen, ein Weib vvider alle Christliche Ordnung, Satzung, undt Recht unbilliger vveisz genommen, undt dem König von *Pohlen* solch Landt *Preussen* zuzueignen, undt daß von Ihme alsz ein Hertzogthumb zu Lehen zu empfangen vermeintlicher vveisz untertanden, dardurch Er vvider Hoch vorige gedachte Kayserl. Majest. unsern lieben Herren und Vätertern, undt daß Heyl. Reich zum höchsten gefrevelt, undt daß Hoch Meister Ambt undt Landt *Preussen* vervvürckhet hat, undt Ihre Kayserl. Majest. demnach alsz Römischer Kayser auß denselben undt andern bevveglischen Ursachen vveyl. *Walshern* von *Cronburg* Maister *Teutschen Ordens* in *T. undt W. Landen* zu einen Administrator des gemelten Hoch Meister Ampts in *Preussen* gesetzt undt Ihme daß mit sambt dem Landt zu *Preussen* undt allen andern seinen Ein- undt Zugehörungen vvie obteth zu verwalten besohlen, auch folgendts auß desselben von *Cronburg* tödtlichen Abgang auch vveyl. dem Ehrvvürdigen *Wolffgangen* Administratorm desß Hoch Meister Ampts in *Preussen* Meister *Teutschen Ordens* in *Teutschen*, undt *Wälischen* Landen, alsz deme so an sein des von *Cronburgs* Statt Capitularter zu Administraturen undt Meistern ervvählet vworden zu Lehen gnädiglich verliehen haben, derselb auch hernachmahls auß tödtlichen Abgang mehr hochernennets unsern lieben Herren Vätertern Kayser *Carls*, so solch Hochmeister Ambt undt Landt *Preussen* von vveil. dem Allerdurchleuchtigsten Fürsten Herrn Herrn *Ferdinandisen* Römischen Kayser, unsern geliebten Herrn und Anherren Hochlöbl. Seel. Gedächtnuß, undt dem Heil. Reich gleichermaßen zu Lehen empfangen, undt getragen, Inhalt beeder Ihrer Majestert, undt Liebden Kayserlichen Brieff, darüber außgangen, undt nach deroselben aller Ableiben vveyl. *Georgen* Administrator des Hoch Meisterthums in *Preussen* undt Meister *Teusch* Ordens gleicher gestalt mit berührten Hochmeisterthumb undt Landt *Preussen* durch vveyl. unsern geliebten Herrn undt Vätertern Kayser Maximilianen den andern, so lobseeliger Gedächtnuß, auß ihrer Majest. undt Liebden ersten gehaltenen Reichstag zu *Augsburg* unter freien Himmel öffentlich undt zierlichen

vvie auch nach desselben Abgang der Ehrvvürdig *Heinrich* Administrator des Hochmeisterthums in *Preussen*, und Meister *Teutscher* Ordens, in *Teutsch* und *Wälischen* Landen, so alsz an sein Statt Capitulariter ervvählter Administrator und Meister von ihrer Majest. und Liebden belehnet vvorden ist, und dan vveyl. der Durchleuchtigst Fürst Herr *Rudolph* der ander, so Römischer Kayser, unser geliebter Herr Väter und Vatter Hochlöbl. Gedächtnusz auf die an dato den 13. Augusti verfloffenen Funffzehen hundert und Neunzigsten Jahres, zu *Neckbersulm* zvvischen vveyl. unfern freundlichen geliebten Vätern, *Maximilian* Erz Herzogen zu Oesterreich und Sr. Andt: aufgerichtete Vergleichung, undt mit Wissen undt Beliebung aller des Ordens Landt Commenthuren über bemeltes Teutscher Ordens Regalia, Lehen und Weltlichkeiten die Sr. Andt: hievor nach vveyl. Kayser *Maximilianen* des Ordens so unsers geliebten Herrn undt Vätters tödtlichen Abgang den dreyffzigsten Januar. verfloffenen Funffzehenhundert acht undt Sibenzigsten Jahre von vveyl. Kayser *Rudolph* den anderten etc. empfangen, undt bisz dahero getragen, schriftlich gethane refutation undt Auffsendung obenermehlten unseren geliebten Vätern Erz Herzogen *Maximilian*, alsz damahligen Administratoren des Hochmeisterthums in *Preussen* mit mehr angedeuteter Regalien, undt vvas denselben obgehört massen anhengig am dato den 9ten Novembris Jahrs 1591. undt hernach auf ersthöchst ernentes Kayser *Rudolphs* erfolgtes tödtliches Ableiben jüngst hievor Anno 1613. den 23. August. von vveyl. unseren auch geliebten Herrn Vätern undt Vatern Kayser *Mathiasen* etc. Lobseligster Gedächtnusz, nach deren Ableiben auch vveyl. unsers Brudern Erzherzogen *Carl* Liebden durch dero Abgesandten vvir selbstn gnädiglich belehnet, auf dero selben tödtlichen Hintritt unz nun der Ehrvvürdig *Johann Eustachius* Administrator der Hochmeisterthums in *Preussen* Meister *Teutscher* Ordens in T. undt W. Landen unser Fürst undt lieber andächtiger durch dero nachgemelte Pottschafften, und Gesandten gehorsamlich ersuchet, dasz vvir auf gedachtes unseres Brudern Liebden tödtliches Ableiben Sr. Andt. dasz gedachten Hochmeister- und Teutschmeisterthums Regalien Lehen und Weltlichkeit Sr. Andt. Ordenz in *Preussen*, Teutschen undt Wälischen Landen, mit allen undt jeglichen derselben Stätten, Schlössern, Märckten, Dörffern undt Güttern, Mannschafften, Herrschafften, Lehnshafften, Geistlichen undt Weltlichen, Erzten, Bergverreckhen, Fischereyen, Wasserflüssen, schiffenden Gurstein, Wildtbännen, Weiden Zollen, Wasser Zöllen, Weggeltern, Ungeltern, Strafgeldern, Gulden und Silbrenen Münzen, sich deren in Teutsch undt Wälischen Landen, und *Preussen*, nach ihrer Gelegenheit zu gebrauchen Hohen undt Nideren Gerichtern, Gerichts Zvvängen mit allen ihren Rechten, Ehren, Würden, undt allen andern Regalien, Rechten undt Gerechtigkeiten darzu gehörig undt immassen seine Vorfahren Hochmeister, Teutschmeister undt Orden, die von altershero ingehabt undt besessen, nichts aufzgenohmen, so von unz undt dem Heil. Reich, vvie vorstehet zu Lehen rühren vviederumb zu Lehen zu verleihen, und zu raichen gnädiglich geruheten. Alz haben vvir angesehen undt güetlich betracht, solche des gemelten Administrators bemelts Hoch- und Teutschmeisterthums gehorsame Bitte auch die stethen getreuen, undt nuzlichen Dienste die Sr. Andt. Vorfahren an bemelten Orden, undt der Löblich Orden unz undt unsren Vorfahren am Reich, Römischen Kayser, Königen, undt dem Heil. Reich off undt dickh vvilliglich undt unverdrossenlich gethan haben undt hinfüro vvohl thuen mag undt solle, darzu auch Sr. Andt. sich anerbiethen thut. Undt haben darumb mit vvohl bedachten Mueth, guten Rath und Rechten vvissen mehr gedachtes Teutschmeisters Amt, alle undt jegliche berührts Ritterlichen Ordens Regalien, und Lehen in *Teutschen* und *Wälischen* Landen, undt *Preussen* mit allen undt jeglichen Stätten, Schlössern, Märckchen, Dörffern undt Güttern, Mannschafften, Herrschafften, Lehnshafften, Geistlichen, undt Weltlichen, Bergverreckhen, Erzten, Fischereyen, Wasserflüssen, Gurstein Wildtbänen, Waiden, Zöllen, Wasserzöllen, Weggeltern, Ungeltern, Straf-

Straffeltern, Müntzen vwie vor stehet, Salz Pfannen, Hochen und Nideren Gerichten, Gerichts-Zwvängen, mit allen ihren Rechten, Ehren, Würden, undt alten andern Regalien, Rechten, und Gerechtigkeiten darzu gehörig undt gemelte seine Vorfahren Hoch undt Teutschmeister undt der Teutsch Orden, die von alters Inngohabt undt besessen, nichts aufgenohmen, die vvir Sr. And. alsz Römischen Kayser zu verleihen haben undt mögen zu Lehen gnediglich gereicht undt verliehen, raichen undt verleichen Sr. And. die auch also von Römischer Kayserl. Macht, Vollkommenheit vvisentlich in Krafft diß Briefs, vvas vvir Sr. And. daran von Recht- Billigkeit, undt Gnaden vvegen zu verleihen haben, sollen undt mögen, also daz sein And. nun fürbas die von unß undt dem Heil. Reich Lehens vveiß Inhabern halten, besizen, nutzen, nießen, undt gebrauchen sollen undt mögen Inmassen vvir Sr. And. Vorfahren die Hochmeister in Teutsch- undt Welschen Landen die biszhero Inngohabt, gehalten, genossen, undt besessen haben, ungefährlich von allermäniglich unverhindert. Der Vorgenandt unfer Fürst Administrator des Hoch- undt Teutschmeisterthumbts hat unß auch darauf durch Sr. And. Gevalthabere undt Gesandte, die Ehrsamten, Edlen unsere liebe andächtige, auch gelehrten unfer undt des Reichs lieben getreuen *Johann Rudolphen von Gemmingen* Landt Comenturen der Balley *Oesterreich*, *Adam Freyhern zu Volckenstein* undt *Trossburg* Commenthurn zu *Tenawversh* unferen Cammerer, undt *Christoph Wagnern* der Rechten Doctorn gevöhnlich geltübt, undt aydt gethan, unß alsz Römischen Kaysern von solchen Regalien, Lehen, undt Weltlicheit vvegen getreuen Gehorsamb, undt gevvertig zu sein für Sr. And. rechten Natürlichen Herrn zu halten, zu diennen undt zu thuen, als daz ein Hochmeister in Preussen undt Meister in Teutsch undt Welschen Landen, undt unfer undt des Reichs Fürst einen Römischen Kayser pflichtig undt schuldig ist. Undt gebietten darauf gedachtes vveyl. *Albrechten* Marggrafens zu *Brandenburg*, undt allen denjenigen die sich an seiner statt des Landtes zu *Preussen*, anmassen, das sie sich gedachtes Landt *Preussen*, undt also vorigerirth unverzogenlich entschlagen undt den vorgemelten unferen Fürsten als Administratorn viel bemeltes Orden abtreten, undt sonst allen undt jeglichen der Landt *Preussen*, Praelaten, Grafen, Freyen, Commenthurn, Marschalen, Landt Commenturen, Comentoren, Gehietiger, undt anderer Persohnen solches Ordens, vvo die seindt, so albereith den gedachten Orden defacto muthvwilliger vveiß so vill von Ihnen hingelegt, undt denjenigen, so den selben Orden noch providiren, undt darinnen verharren, auch deroselben Landt *Preussen*, Grafen, Freyen Herrn, Rittern, Knechten, Mannen, Vögten, Ambdeuthen, Burgermeistern, Rathen, Burgern, Pfliegeren, Gemeindten, Hinterfessen, undt Unterthannen, in vvas Würden, Standt oder Wesens die seindt, ernstlich, undt festiglich mit disen Brieff, daz Sie den vrogenandten unferen Fürsten, alsz Administrator des Hochmeisterthumbts in *Preussen*, für undt alsz einen Administrator des Hochmeisterthumbts an- undt annehmen halten, undt Sr. Andacht in aller undt jeglichen Ihr undt Ihres Ordens undt Landt *Preussen*, mit ihrer zugehörden, Geschäften undt Sachen, Sr. And. undt ihres Ordens Regalien, Lehen, Gericht undt Herrlichkeiten berührendt, undt in allen andern vorberührten alsz ihren Rechten Herren, ohne alle Irrung undt Widerredt, unterthenig gehorsamb undt gevvärtig sein undt sich daran, Eß seye Huldung, Geltübt, Pflicht, Ayde, oder sonst anders, vwie daz Nahmen hat, Nichts verhindern noch irren lassen, dan vvir solches alles undt jedes mit vvohlbedachten Muth, Rechten, Wissen, undt von unferer Kayserlichen Macht Vollkommenheit alsz freventlich, unbündig undt undächtigt aufgehebt vernichtet, undt Sie davon absolviret haben. Wie vvir dan solches alles mit undt in Krafft diß Briefs aufheben, vernichten, undt Sie davon absolviren, alsz lieb Ihnen allen undt Ihr Jeden besonder sey, unfer undt des Reichs Acht, undt Oberraacht zu vermeiden. Wir gebietten auch demnach allen undt jeden unfern undt des Reichs Churfürsten, Fürsten, Geistlichen, undt Welt-

lichen, Praelaten, Grafen, Freyen, Herrn, Rittern, Knechten, Landt-Vögten, Hauptleuthen, Vitzdomen, Vögten, Pflegern, Vervvefern, Ambtleuthen, Landt-Richtern, Schuldtheifen, Burgermeistern, Richtern, Räthen, Burgern, Gemeindten undt sonst allen andern unfern undt des Reichs Unterthanen undt Getreuen, in vvas Würden, Standt, oder Wefen die fein, undt auch sonderlich des obgenannten Ordens-Mannen, Ambtleuthen, Burgermeistern, Räthen, Vögten, Richtern etc. hiemit ernstlich undt festiglich mit diesen Brieff, undt vvollen, daz Sie obgenannten unfern Fürsten Administratorn undt Meistern Teutisch Ordens, bey obgedachten Regalien, undt Lebenschaften, handhaben undt dero vvie vorstehet, genieffen, gebrauchen undt darbey ruhig bleiben lassen, allerding ohne Irrung undt Verhinderung alz lieb einen Jeden seye, unfer undt des Reichs schvvere Ungradt undt Straff, undt darzu Pön, nemblich hundert Marckh lötiges Golts zuvermeiden, die ein Jeder so oft er freventlich hiervvider thäte, uniz halb in unfer, undt des Reichs-Cammer, undt den andern halben Theill oft ermelten Administratori undt Meister undt Sr. And. Orden unablässlich zubezahlen verfallen sein solle, daz meinen vvir Ernstlich. Mit uhrkundt diß Brieffs besiegelt mit unseren Kayserlichen Insigl. der geben ist, in unferer Statt *VVienn* den 12ten Tag des Monaths Maji, nach Christi unsers lieben Herren undt Seeligmachers Gnadenreichen Geburth in Sechzehnhundert funff undt zvvanzigsten unferer Reiche des *Römischen* in Sechsten des *Hungarischen* in Sibenden, undt desz *Böheimbischen* in Achten Jahren.

FERDINANDT.

Vt
**PETER HEINRICH zue
 STRALENDORFF**

*Ad mandatum Sacrae Caesareae
 Majestatis proprium.*

Taxator **FREISSINGER**

JOHANN SOLDNER Dr.

PARS

PARS III.
MONUMENTA
DIPLOMATICA
BALLIVIAE AUSTRIACAE.
PRAEMITTITUR DE HUIUS ORIGINE
DISSERTATIUNCULA CUM ALIIS AD EAM
SPECTANTIBUS.

PART III

MEMORANDA

OF THE

COMMISSIONERS OF THE GENERAL LAND OFFICE

IN CONNECTION WITH THE PROVISION

OF A BILL FOR THE REGULATION

OF THE

CAPUT I.

Uo tempore, cujusque auctoritate inclytus Equitum Teutonicorum Ordo in his terris confederit, qua etiam actate Austriaca illius Ballivia, qua de nobis nunc sermo, esse acceperit, quoniam ex Tabularii ipsius documentis certiores fieri non possumus, ad impressos nobis libros; immo potius, nec his certi quidquam et firmi suppeditantibus, ad conjecturas est confugiendum. Lazius itaque diligens Rerum Austriacarum Scrutator Lib. III. c. VI. (a) de

Reb. Vien. se hujus originem juxta cum ignarissimis nescire, ingenue fatetur: sed Lib. II. c. II. Hierosolymitanorum (i. e. nostrorum) Equitum Templum, posteaquam, pari cum illo Melitenisum fato, octingentis ante sua tempora annis plane confederisset, ab stirpe per praefatos Equites exaedificatum fuisse suspicatur. Negat autem longaeuam horum templorum vetustatem Auctor Germaniae Austriacae pag. viii, absque eo, quod de ipsorum origine certum quid statuatur. Cuspinianus in Austria pag. 24. propius ad scopum nostrum accedit, quem totum locum huc transferimus. *Hic Leopoldus* (Virtuosum putat, quem ille VI. nuncupat) *vel ut verius Scribam, Luipaldus Dux Austriae Fratres Hierosolymitanos ex Accaron, postquam a Friderico II. Imperatore in Imperium assumpti et magnis libertatibus sunt insigniti, etiam in Austriam voluit implantare, multisque redditibus ac annuis censibus locupletavit, et villam illam prope Viennam, Erdpurg dictam - - libere donavit caeteraque bona suppeditavit,* etc. pag. 61. ait. *Et Magister huic Teutonicus Hierosolymitanus Viennae ad S. Elizabeth habitans a Friderico I. Imperatore ex Accone in Prusiam delatus, ubi supremus eorum magnus Magister, plerumque Dux natus, caeteros in Germaniam misit. Hunc nostrum ab Austria Duce supra quatuor Provincias, Austriam, Stiriam, Carinthiam et Carniolam supremum constituit et in Viennam Civitatem suscepit Fridericus I. dictus Catholicus et Fridericus II. dictus bellicosus ex Ducibus Sueviae, quem pluribus libertatibus Leopoldus VII. donavit parrochiam scilicet in Gundelskirchen (Gumpelskirchen) dedit, id*

K 2

quod

(a) Confundit tamen inibi Ecclesiam O. T. cum illa Equitum Melitenisum: vix enim quisquam Viennae adeo hospes est, qui nesciat eam Ord. Teut. plateae, cui ab santoribus nomen est, adjacere, et S. Elizabethae sacram esse.

„quod et Albertus confirmavit. Vidi Friderici I. et II. et Patris eorundem Leopoldi VII. super variis libertatibus diplomata, quorum data sunt M. CC. XL. quae Albertus confirmavit anno MCCC LXP. Fridericus Imp. II. omnia inprimis ratificavit. Luitpoldus item VII. anno M. CC. X. (b) plures libertates dedit, quae omnia oculata fide diligenter conspexi et vidi, ut posteris mihi fidem certam habeant. Non morabor dilucidis, qui hic occurrunt anachronismos, apertaque sphalmata (c) (nam illa partem etiam ab Typothetarum incuria proficisci potuerit) sed, ecquid hisce pensitatis sentiam, effabor. Vero itaque simile non existimo, Leopoldum Virtuosum Equites Teutonicos in Austria advocasse. Ordo, vix dum natus, tenuis erat, nec ita numerosus, ut de suis in exteras regiones mittendis cogitare potuisset, domi etiamnum non factis firmatus: in summa nullum ejus rei vestigium aut simulacrum extat. Quin igitur Leopoldo Glorioso, Virtuosi filio, Ordinis Teutonicum in Terris suis stabilimentum, (posteaquam ex munificencia fidelium quaedam jam jam illic bona consecutos, ordo hic fuisset) adscripserim, his rationibus inductus. Ac primo quidem verba Friderici Bellicosii, Patris hujus sui peculiarem in praefatum Ordinem benevolentiam, hunc in modum testantur (d): „*Vestigiis Viri Christianissimi et devotissimi Principis, Patris nostri, f. m. Leopoldi Ducis Austriae inhaerentes, Fratribus Hospit. S. M. Domus Theonicorum in Jerusalem, qui Patri nostro magis Familiare praecae caeteris et fideliores extiterunt etc.*” Deinde Duisburgius (e) dum Hermanni de Saltza Magistratum recenset (qui cum Leopoldo Glorioso Synchronus erat) talia refert. „*Tempore etiam hujus F. Hermanni meliora Privilegia tam Papalia, quam Imperialia Ordini sunt collata: magnifica quoque dona in Appulia, Romania, Armenia, Almania, Ungaria - - Ordini sunt donata: Quicum conjungendus Cel. Bayerus, qui ex Oliverio (f) narrat, Leopoldum nostrum Hermanno huic sexies 30 argenti marcas et amplius dono dedisse, ut quaedam bona exinde compararet. Denique hic primus Austriae Ducum est, cujus monumentum Balliviae Austriae (g) Tabularium conservat; quapropter (etsi haec argumenta pro Achilleis minime venditem) conjecturam facio, eundem hunc esse Leopoldum, pro quo FF. Ordinis Teutonicum in Capitulo, Presbytero praeunte preces ad Deum effundere consueverant, nimirum illum cum duobus, in aliis icidem Provinciis, Fundatoribus ceu tertium consociantes: verba ipsa ex antiqua membrana, Saec. saltem XIV. scripta, subjunximus. „*Pej namem so gedencket Herzog Friedrichs von Swaben und Kunig Haynrichs seins Fruoder, der seyde Chayser vvarst und der Erlichen Pürger von Liubecke und Bremen, di Stijffer vwarden unsers Ordens. Auch helfft mir zu gedencken Hertzogen LEYFOLTS von Osterreich und Hertzogen Chunnrats von der Massavu und Hertzogen Sambers von Pomeran etc.*”*

Ex his in unum reductis rationem in eo, Privatorum primum liberalitate (h) bonis nonnullis in Austria potiri coepisse Ordinem Teutonicum; accessisse posthaec munificentiam et auctoritatem Leopoldi Gloriosi, Principis Terrae: huic reum incremento Commendarum quarundam initium successerit (i), a quarum tempore

(b) Vid. hujus P. c. II. n. 1.

(c) Quosdam obiter duntaxat commemorabo. 1.) *Leopoldum Virtuosum* Friderico II. Synchronum fact: at hic (ut crudite Hahn: in Reichs-Historie p. IV.) 1194. in vitam introivit, ille ex relatu Cuspin. ipiusmet A. 1193. vita functus est. 2.) *Erdpurgum* (nunc Erdberg) non *Leopoldus*, sed *Margaretha* Rom. Regina Ordini donavit. v. hujus Part. c. II. n. III. 3.) Equites Teutonicum tempore Frid. II. non I. in Prussia delati fuere: idque per *Conradum de Massovia*. 4.) *Fridericus I.* Frater *Leopoldi* Gloriosi (Cusp. VII.) fuit, *Fridericus II.* Filius; qui ergo *Eorundem* Pater *Leopoldus* hic dici potuit? etc.

(d) v. c. IV. n. 1.

(e) in Chron. Pruff. p. 26.

(f) v. Contin. Gelehr. Preussen I. Quart. p. 22.

(g) c. II. n. 1.

(h) v. cit. mox chartam c. II. n. I. etc.

(i) v. c. III. n. I, c. IV. n. I, c. V. n. I. etc.

pore (circa umbilicum forte Saeculi XIII.) Epocham Balliviae Austriacae figendam esse a vero minime abhorret. Utrumque istud se habeat, illud cum vero optime consonat, ante Chunradum de Osterna Praeceptorum Provincialium in documentis, quae in Tabulario hujusce Balliviae extant, reperiri neminem. Cum hoc Consignationem Praeceptorum seu Commendatorum Provincialium in Austria incipimus, in quo ita versabimur, ut aut annum, quo quisquam rerum summae praefectus fuerat, aut (si de hoc minus constet) illum, quo primum in chartis deprehenditur, apponamus et orthographiam observemus ejus temporis, quo quisque fasces gerebat. Nunc igitur prodeat

I. CATALOGUS

Reverendissimorum ac Illustrissimorum DD. Commendatorum Provincialium Ord. Teuton. Balliviae Austriacae, quorum quidem nomina in Chartis Tabularii ejusdem reperiuntur.

I.

Chunradus de Osterna. 1247.
vide P. III. c. P. n. IV.

II.

Chunradus de Immerlehe. 1250.
vid. c. III. n. II. ubi dicitur: „vices Commend. Austriae gerens: „ idem fuerit quod nunc Locumtenens Provinc.

III. (a)

Chunradus de Thetelbach. 1286.
vid. c. I. n. IV.

IV.

Hainrich von Mantoch. 1291.
vid. c. II. n. XXII.

V.

Hainrich von Gleina. 1298.
vid. c. II. n. XXIV. XXV. etc.

VI.

Herman von Lessche. 1306.
vid. Fasciculus Graec. n. 10.

VII.

Hainrich von Goeldelin. 1316.
vid. Fascic. Vienn. n. 48.

L

VIII.

- (a) Conjectura esse posset, Ottonem de Sleunz (v. c. II. n. V.) et Ortolphum (v. c. n. XVI.) hic sibi locum deposcere, quorum ille ad A. 1259. hic 1283. commemoratur; verum, quam vero perquam simile argumentum non suppetat, illos intrudendos non esse credidimus. Pari ratione Ortolphum de Dreischirch Commendatorem Frisacensem et Viennensem demum fuisse ex hujus Tabularii chartis fit clarum: at eundem Commendatorem per Austriam et Styriam (Provincialem adeoque) A. 1253. fuisse, quod Auctor libri, *Wunder und Andacht von und zu den Marianschen Gnaden-Bild zu Hietzing in Unter-Oesterreich*, praetendit, deprehendere non licuit. Sane contractus charta testimonium huic asserto non perhibet.

VIII

Otto von Wolchemarck.

vid. c. II. n. XLVII.

IX.

Jeske von Matſchau.

vid. ibidem: ubi Jeske von Behemen nominatur, quod Bohemia ei patria fuerit: sed in libro Ordinis membranaceo S. XIV. legitur „difen gefezte hat pracht pruder Jezke „von Matshau der Lantcommendur ze Osterreich.“

X.

Herman Kuedorfer. 1335.

vid. Fasc. Vienn. n. 7. et 76. item cit. c. II. n. XLVII.

XI

Hanns von Rinkkenberch. 1342.

vid. Fasc. Gracc. n. 21. it. c. VII. n. XI.

XII

Hans von Rumpenheim. 1361.

vid. c. L. n. V.

XIII

Fridreich von Wobarth. 1378.

vid. Fasc. Vienn. n. 220.

XIV.

Wernherus de Übelsheim. 1382.

vid. c. I. n. VI. et VII. n. XVI, ubi Wernherus de Ubesheim adpellatur.

XV.

Ulrich von Gravvnberch. 1386.

vid. Fasc. Vienn. n. 75.

XVI.

Stephan Ströbein. 1388.

vid. Fasc. Tzern. n. 7. et Fasc. Laybac. n. 122.

XVII.

Walrab de Scharfenberg. 1393. *

vid. Fasc. Tzernóm. n. 4. dein c. VII. n. XVIII.

XVIII.

Jobst von Sachsenhausen. 1402.

vid. Fasc. Vienn. n. 15.

XIX.

Petrus Lynntzer. 1407.

vid. c. VII. n. XIX.

XX.

* Ex antiqua tabula constat, sub hujus magistratu Ecclesiam Vienn. Ord. Teut. consecratam fuisse: legitur in fine memoratae Tabulae. „Nota vvan die Chirich gewveit ist. Nach Christi „geburd, da man zehlet tausent, drehundert, und in den fünff und Neunzigsten Jahr an dem „vierden Sontag in den Advent ist gewveicht worden di gegenwertige Chirich und ist die „Chirichweib gefeat an Sontag nach Sand Elizabeth. Hanc Tabulam disposuit Her Franz Ja- „cob Wolgemut tunc temporis Commendator et Plebanus hujus Ecclesiae. Anno D. Millesimo „quadringentesimo, Sexagesimo Sexto.“

XX.

Hans Nernperger. 1414.

vid. Fafz. Vienn. n. 111. Charta Dominica ante Fefz. S. Bartholomaei data est,

XXI.

Johann von Lenz. 1414.

vid. Fafz. Neofad. n. 74. Dies chartae feria II. post feft. S. Urfulae exprimitur.

XXII.

Sigmund Ramung. 1420.

vid. Fafz. Frid. n. 3.

XXIII.

Johann von Anevveil. 1424.

vid. Fafz. Vienn. n. 249.

XXIV.

Johann von Pomershaim. 1440.

vid. c. I. n. VIII.

XXV.

Ott von Kunigsfeld. 1461.

vid. Fafz. Neofz. n. 35.

XXVI.

Conrad Hölzel Locumtenens Provinc. 1466.

vid. Fafz. Tſchern. n. 10. Advertendum hic Locumtenentes Provinc. (vulgo Statthalter der Balley) primis plerumque annis nuncupari illos, quos Magnus Ordinis Magiſter Balliviae praeficit; nimirum ſantifier, dum Commendatoris ſeu Praeceptoris Provincialis titulo ab illo condecorantur.

XXVII.

N. von Hardeck. 1477.

Hunc Provinciale ſuiſſe Commendatorem, ex eo ſolum depromere licuit, quod ipſus inſignia inter illa Commendatorum Provincialium Friſaci in Eccleſia Domus Teutonicae hoc ordine videantur, quae poſt medium ſaeculi XVI. illic reſoſita ſuiſſe conjectura eſt, quoniam ſeuſum gentilitium Leonardi Formenſis ultimum locum ſibi vendicaverunt.

XXVIII.

Conrad von Stauchvitz. 1487.

vid. Fafz. Tſchern. n. 8. dein c. I. n. IX. X. XI. Extat in Tabularis hocce Charta D. Andrae Oſtervvytzer Decani et Capituli Eccleſiae Collegiaſae S. Virgilii in Friſaco A. 1488. obſignata, in qua ſequenti titulo exornatur. „Nobilis ac Religioſus Dominus, D. Conradus Stauchvitz Profeſſus Ordinis B. Mariae Jheroſolymitani Theotonitorum ac „ejuſdem Ordinis per Auſtriae, Styriae, Karinthiae et Carnioliac Ducatus Generalis „ac Provincialis Commendator atque Praeceptor etc.„

XXIX.

Andre Moſhamer. 1501. Prov. Locumtenens.

vid. c. II. n. LXXXIII.

XXX.

Conrad Kotvitz. 1506.

vid. Fafz. Loyb. n. 41.

XXXI.

Christoff Ayver von Hernnchirchen. 1519.

vid. Fasc. Noëst. n. 51. Quam hic 1523. officio se abdicaasset, in ejus locum repositus est

XXXII.

Jobst Truchsess von Wetzhausen. 1524.

vid. t. III. n. XXX. De isto Necrologium Membr. Ord. Teut. ad d. XXVIII. Jun. hoc prodit: „Obiit Jobst Drukess 1536. Adjunctus est ei in Societatem laborum, honoris quoque post ejusdem obitum heres.

XXXIII.

Erafem Freyherr von Thurm und zum Creutz.

vid. Fasc. Vienn. n. 223. et c. V. n. XIX.

XXXIV.

Gabriel Creutzer. 1542.

vid. Fasc. Bullarum Papal. etc. n. 230. Mortis autem tempus Epitaphium ejus, in Templo O. Teut. S. Elisabethae sacro, nos edocet, quod tale est. „Dem Ersten tag Decembris des 1568. Jahr ist gestorben der Ervvirdig, Edl, und gestreng Ritter, Herr Gabriel Creutzer Landt Commentheur Teutschordens der Balley in Oesterreich, Röm. Kay. May. etc. Kaiser Ferdinando Höchstlöblichster gedechtnus gevevster Vice Statthalter der N. O. Landt, Jeziger Röm. Kay. May. etc. Kayser Maximiliano des andern Hofrath, auch Jrer Fr. Dr. Ertzherzog Carls zu Oesterreich etc. Rat, und ligt alhie begraben. Dem Gott uns allen gnedig und barmherzig sein vvolle.

XXXV.

Leonard Formentin zu Thulmein. 1568.

vid. Rationes Baliv. n. 1.

XXXVI.

Marquard Freyherr zu Egg. 1596.

vid. Fasc. Bull. Papal. etc. n. 281.

XXXVII.

Maximilianus Ernestus Archidux Austriae. 1615.

vid. in Tabul. Charsam Installationis, ut vocant, dasam Graecis 12. Jul. Anno us supra.

XXXVIII.

Johann Rudolf von Gemingen. 1619.

vid. Fasc. Bull. Pap. etc. n. 284.

XXXIX.

Gotfrid von Schrottenbach. 1637.

vid. ibid. n. 286.

XL.

Johann Jacob von und zu Dhaun. 1642.

ibid. n. 288.

XLI.

Johann Caspar von Anbringen. 1662.

vid. Fasc. Vienn. n. 257.

XLII.

Georg Gottfrid Freyherr von Lamberg. 1664.

vid. Fasc. Bull. Papal. etc. n. 291.

XLIII.

Christoff von Hinecken. 1672.
Ibid. n. 292.

XLIV.

Seyfrid Graf von Sacerau. 1685.
In ejus Epitaphio, quod in laudato superius Templo S. Elisabethae O. T. spectatur, haec legere est.

Hic jacet

„Reverendissimus et Illustrissimus D. D. Sigefridus Comes de Saurau L. B. in Fried-
„et Vestenberg, Hereditarius Marchallus Styriae, Teuton. Ordinis Eques, Com-
„mendator Provincialis Balliviae Austriae, Commendator Viennae Neostadii et in
„Lech penes Graecium, qui Teutonum Aris dicitus fuit et armis, eaque fortiter
„gessit et verum e Teutonum Ordine heroem expressit. Deinde Austriae et Sty-
„riae praeclare praefuit XVI. annis, sapientia ac rara prudentia: ac tandem senio
„fractus terrae fomes et vermium comes est factus, A. MDCC, die vero XXVIII
„Martii, Aetat. LXXII. Cujus ossibus precare pacem, animae vero aeternae bea-
„titudinis facem, et abi!

XLV.

Theobald Henrich Graf von Goldstein. 1700.

XLVI.

Guidobald Graf von Starhemberg. 1719.
Fluit ut singularis observantiae ergo sequens carmen, accinam, mihi licet!

Ars, Pietasque, Fides, Prudentia: quaelibet harum
Te GUIDOBALDUM dixerat esse suum.
Ast intercessit Deus, atque ait: Ille, renatus
Quondam morte, meus (sit modo vester) erit.

II. CATALOGUS,

Commendarum Balliviae Austriae.

Ballivia Austriae
complectitur
Commendam

V iennensem, in Austria Inf. Metropol. ubi nunc Sedes Com-
mend. Provincial.
Neostadiensem, in Austria Inf.
Graecensem, in Styria Metropol.
Meretsincensem, } in Styria.
Gros-Sontagensem }
Laybacensem in Carniolia Metropol.
Metlicensem } in Carniolia.
Tzernömlensem }
S. Georgii in Sandhof, } in Carinthia.
Erisacensem, }
Lincensem, in Austria Sup. Metropol.
Quondam Brixinensem in Tyroli, quae A. 1622. ad Goritienſe Soc.
Jesu Collegium tranſiit.

M

III.

III. CATALOGUS.

Equitum, Ordinem Teutonicum in Ballivia Auftriaca
professorum, quorum memoria in ejusce Balliv. Tabulario
superstat.

Reverendissimi ac Illustrissimi D. D.

A.

Sigismundus Senior de *Altenhaus*. 1572. Ordini se mancipavit.
Antonius de Arzan. 1571.

B.

Wolfg. Emericus Lib. Baro de *Buechnimb*. 1644.

C.

Erafinus Ferdinand. L. B. de *Colowitsch*. 1624.

D.

Thomas de *Dornberg*. 1578.

F.

Petrus *Fegotricer*. 1495.
Franc. *Formensin*. 1585.

G.

Joh. Sigismundus L. B. de *Gaymann*. 1688.

H.

Joh. Jacobus *Haller* L. B. de *Hallerstein*. 1668.
Jacobus Comes de *Halluvvil*. 1724.
Joh. Joseph. Philippus Com. de *Harrach*. 1712.
Reinbertus *Hendel* L. B. de *Altrainn*.
Fridericus L. B. de *Herberstein*. 1592.
Heinricus Comes de *Herberstein*. 1672.
Ferdinandus *Herzencraft*. 1609.
Joh. Francisci *Herzencraft*.

K.

Joh. Jacobus *Kazianer*. 1508.
Wolfg. Andreas L. B. de *Kullmar*. 1685.

L.

Ludovicus de *Löbenstain*. 1642.

P.

Theophilus *Petting*. 1598.
Joh. Jac. L. B. de *Franck*. 1649.

R.

Joseph de *Rannach*. 1564.

S.

Erafinus Com. de *Saurau*. 1640.
Guidobald. Max Com. de *Saurau*. 1691.
Joh. Christophorus Comes de *Schallenberg*. 1686.
Georgius *Scharpf*. 1563.

Erafinus

Eraſmus Com. de *Stahremberg*. 1716.
Georg Leonhardus a *Staudach*. 1639.
Chriſtianus de *Stubenberg*. 1713.

T.

Joh. Fridericus Dom. de *Tſchernembl*. 1656.
Johannes Dom. de *Tſchernembl*. 1670.
Franc. Joſephus Com. de *Thurn*. 1696.

W.

Joann. Georgius de *Waſſey*. 1595.
Bernhardus de *Welz*. 1619.
Viſtor Com. de *Welz*. 1671.
Philippus *Weydecker*. 1496.
Jacobus L. B. a *VVolkenſtain*. 1620.

Z.

Georgius *Zebinger*. 1563.

Reliquos chartae in hoc opere impreſſae ſuppeditabant

I.

Diploma Friderici II. Imp.

A. 1236.

Fridericus Dei Gratia Rom. Imperator Semper Auguſtus *Jeruſalem* † et *Siciliae* Rex - - - Notum fieri volumus univerſis tam praefentibus, quam futuris, quod cum S. Domum S. Mariae *Theuſonicorum* in *Jeruſalem* tamquam *Progenitorum noſtrorum opus* favorabili complectamur affectu et ubique per Imperium noſtrum protectione noſtra gaudeat et favore, ſimilem ſibi gratiam in Ducatibus *Auſtriae* et *Styriae* et *Marchia Carniolinae* ampliantes, Domos ejusdem Ordinis ſitas in provinciis memoratis, cum Praeceptoribus, Fratribus, Hominibus Colonis, Servientibus et famulis eorum, nec non cum omnibus bonis, quae in praefentiarum juſte tenent et poſſident, vel juſtis titulis poterunt adipiſci, ſub noſtra et Imperii noſtri protectione recipimus ſpeciali, eximentes eos ab omni ſaeculari judicio, munere ſervitorum et exactionum onere ſecundum indulgam eis ejusdem Ordinis libertatem etc. Ad cujus rei memoriam et robur perpetuo valiturum praefens privilegium fieri fecimus, et ſigillo noſtro juſſimus communiri. Teſtes autem ſunt hi: W. * Rex *Boemiae*, *Bertholdus Aquilegenſis* Patriarcha; *Sifridus Moguntinus*, *Theodoricus Treverenſis*, et *Eberhardus Saltzburgenſis*, Archiepiſcopi; *Ecgebertus Babenbergenſis*, *Sifridus Raiſponenſis* Imperialis aulae Cancellarius, Epifcopi; *Oſto* Comes Palatinus *Remi*, *Dux Bavvariae*; *Bernhardus Dux Charintiae*, *Heinricus Lantgraſius Thuringiae* Comes Palatinus *Saxoniae*; *Gothfridus* et *Conradus* Fratres de *Hohenloch*, *Conradus*, *Luitboldus* Fratres Comites de *Hardege*; *Oſto* de *Sluentz*, *Heinricus* et *VVernardus* Fra-

M 2

tres

† Titulum Regis *Jeruſalem* ſanctum cum primis habuit *Fridericus* noſter; ſi quidem in ejus ſigillo (quod illum ſedentem in folio exhibet, dextra ſceptrum, laeva globum ſuſtinentem) in medio ſub manu dextera *Rex*, ſub ſiniſtra *IERLM* eſt legere; ne deſideraretur Titulus, cui epigraphae: *Fridericus D. G. Imperator Romanorum ſemper Auguſtus*. Spatium denegavit. aliam prae ſe fert formam, quod in libro *Oeſterreichiſcher Ehren-Spiegel* p. 185. ſub aſpectum datur, Sigillum Noſtrum illi ſimile eſt, quod Cl. *Philibertus Hueber* p. m. in *Auſtria* ex Archivio *Mell*, *Illuſtrata Tab. III. n. 4.* exhibet, niſi quod haec ipſa ibi verba *Rex Jelm* vetuſtate forſan corrupta non bene exprimantur. Vid. *Raynaldum* ad A. 1231, ubi hac ſuper re *Epistolam Gregor. IX.* ad *Fridericum* reperire licebit.

* *Wenceslaus III.*

tres de *Schouvenberg*, *Kadoldus* de *Apif* † de *Veldesberg*, *Hademarus* et *Rapoto* de *Schoonenberg*, *Hademarus* de *Sunnenberg*, *Heinricus* de *Brunen*, *Imfridus* de *Hinperc* cum Fratribus suis, *VVichardus* de *Arnstein*, *Heinricus* de *Sevelt*; de partibus *Austriacae*. Comes *Ulricus* de *Phannenberg*, Comes *VVilhelmus* de *Hunnenberg*, Comes *Hermannus* de *Orsenburg*, *Luitboldus* et *Ulricus* de *VVildonia*, *Fridericus* et *Hartnidus* de *Betovve*, *Reinbertus* de *Muercege*, *Heinricus* de *Trichse*, cum quam plurimis aliis de *Styria*. Comes *Galle* de *Carniola* et alii quam plures, qui interfuerunt. Acta sunt haec Anno Domini cae Incarnationis Millesimo, ducentesimo, tricesimo sexto, Mense Februario, decimae Indictae, Imperante Domino nostro *Friderico* Dei gratia Rom. Imperatore semper Augusto, (a) *Jerusalem* et *Siciliae* Rege, Romani Imperii ejus xvij. Regni *Jerusalem* duodecimo, Regni vero *Siciliae* Tricesimo octavo, feliciter amen. Datum *VViennae* Anno, Mense, Indictae, praescriptis.

II.

Bulla Alexandri IV. Papae.

A. 1261.

Alexander etc. Praeceptor et Fratribus Hospitalis S. Mariae *Theutonicorum* in *Alamannia* S. et A. B. Solet annuere Sedes Apostolica piis votis et honestis petentium precibus favorem benivolentem impertiri. Sane, sicut lecta coram nobis vestra petitio continebat, *Saltzeburgensis* Archiepiscopus illa de causa circa vos pie dirigens benignitatis affectum, quia in Ordine vestro promotioni fides et Hospitalitatis officio cum omni diligentia desudatur, Capellam S. *Johannis* juxta flumen *Fesustriae*, cum omnibus juribus et pertinentiis suis *Saltzeburgensis* dioecesis, spectantem libere ad collationem ipsius Archiepiscopi, de consensu Rectoris eidem Capellae et *Saltzeburgensis* Capituli vobis pia et provida liberalitate concessit, ut cedente vel decedente dicto Rectore proventus eidem Capellae in vestros proprios usus in perpetuum convertere valeatis, Presbytero ibidem perpetuo servituro de proventibus ipsis portio congrua reservata, de qua congrue sustentari valeat, ac consueta ipsius Capellae onera supportare, prout in patentibus litteris confectis exinde, ac sigillo Archiepiscopi praefati signatis plenius dicitur contineri. Nos itaque vestris supplicationibus inclinati, quod ab eodem Archiepiscopo super hoc provide factum est, ratum et firmum habentes, id auctoritate Apostolica confirmamus et praesentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo etc. Dat. *Laterani*, vij. Id. Aprilis, Pontificatus nostri anno vij.

III. Bulla

† Leg. *Dapifer*. ita in Vidimus *Alberti* Episcopi *Ratisponensis* et *Sifridi* Abb. de S. *Cruce* Cisterciensis Ord., et *Philippi* Abb. *Scotorum* in *Wigenna* seu *Vienna*: cui quidem copiae annus nullus adscriptus est, Scriptura tamen Saec. XIII. et tempus vitae *Alberti* (II. seu magni, ut *Hundio* itidem audit) post medium Saec. XIII. chartam datam fuisse, arguente sunt.

(a) Idem Imperator *Vienna* 1236, mense Februario, Officialibus suis *Mutariis* et cacteris per Ducatus *Austriacae* et *Styriae*, nec non per *Marchiam* Carniolae constitutis declaravit, Fratres Ord. *Teut. Balliviae*, *Austriacae* atque omnia eorum a qualibet exaltatione *Mutae* et *Thelonis* liberos esse. Vide etiam Collectionem *Vett. Scriptorum* etc. *Martenianam* Tom. II. p. 1184.

III.

Bulla Alexandri IV. Papae.

A. 1261.

Alexander Episcopus Servus Servorum Dei, Dilectis Filiis, Magistro et Fratribus Hospitalis S. Mariae *Theutonorum* Ierosolymitani Salutem et Apostolicam benedictionem. Justis petentium desideriis dignum est nos facilem praebere consensum, et vota, quae a rationis tramite non discordant effectu prosequente complere. Exhibita siquidem nobis vestra petitio continebat, quod quondam *Fig.* olim Romanorum Imperator, antequam in eum per Sedem Apostolicam sententia depositionis lata fuisset; Domos vestras sitas in *Austrinae* et *Stiriae* Ducatibus ac in *Marchia Carniolinae*, cum Praeceptoribus, Fratribus, Hominibus, Colonis, Servientibus, et familiaribus earumdem ac etiam cum praediis suis cultis et incultis, habitis et habendis, et pratis, pascuis, venationibus, piscationibus, et omnibus aliis bonis, quae dicti Praeceptores et Fratres tunc iuste tenebant et possidebant (vel iustis titulis possent in posterum adipisci) sub Imperiali et sua protectione suscipiens, Domos ipsas ab omni saeculari iudicio, et servitiorum ac exactionum onere secundum libertatem vestri Ordinis, qua gaudent praefatae domus, pia et provida liberalitate exemptis: ut nulli Iudicum Saecularium liceat aliquam placitationis formam in praediis alicujus Ecclesiae Domorum huiusmodi exercere, vel homines, sive Colonos, aut proprios, vel censuales ipsius Ecclesiae ad standum suo iudicio coercere, vel etiam de navigationibus, sive de evectioibus suorum bonorum venalium exigere aliquid ab eisdem. Voluit quoque, quod dictarum Domorum praedia et omnes causae ad saecularem forum spectantes, quae in ipsis emerferint, ab omni jurisdictione saeculari tam integre sunt exempta, ut de ipsis solum Magistro, praceptoribus, et Fratribus Domorum ipsarum cognoscere liceat, et de cognitis diffinire. Quod si apparentia furti seu Latrocinii, vel aliquod genus maleficii (quod malefici mortem exigat) in homine alicujus Ecclesiae Fratrum ipsorum fuerit deprehensa (quia religiosorum personarum ordo sibi executionem iudicii non vindicat criminalis) omni possessione rei tam mobilis, quam immobilis, et qualibet culpa, quae pecuniarum condemnationem exigit, adjudicata ipsi Ecclesiae, sola et nuda persona ejusdem malefici saeculari iudicio assignetur. Caeterum praedictis Domibus et Fratribus eorum concessit, ut propria viitualia (annonam videlicet, salem, carnes, caseos, pisces, oleum, vinum, pecudes) et alia bona ad usum Fratrum ipsorum competentia, tam in terris, quam in aquis sine theloneis, Mutis, vectigalibus, et exactionibus aliis deducant salubriter et quiete, prout in patentibus literis confectis exinde, ac praedicti *Fig.* sigillo signatis plenius dicitur contineri.

Nos itaque vestris supplicationibus inclinati, quod super praemissis ab eodem *Fig.* pie ac provide factum est, ratum et firmum habentes, id auctoritate Apostolica confirmamus et praesentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae Confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem Omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursum. Datum Laterani vij. Id. Aprilis, Pontificatus nostri anno VII.

N

IV.

IV.

Charta Engelberti et Hertwici FF.

A. 1286.

IN Nomine Domini amen - - - Nos igitur *Engelbertus et Hervicus* Fratres Cives de *Frisaco* notum facimus univ^{er}sis praesentibus et futuris, quod de consensu et bona voluntate Uxor^{um} nostrarum videlicet *Dominæ Christinae*, et *Dominæ Brigidae* ac heredum nostrorum, scilicet *Hervicus*, *Engelini*, *Chunradi*, *Jansini*, *Nicolai* et aliorum sexus utriusque quocunque nomine censeantur, Pomarum nostrum vendidimus et assignavimus libere domui et FF. Domus *Theusonicæ* in *Frisaco* etc. Acta sunt haec in Stupa praedictorum Fratrum Anno D. Millefimo, Ducent. LXXXVI. viij. Idus Febr. temporibus F. *Chunradi* de *Theuspach* Commendatoris Provincialis *Austrinae*, *Stirinae*, et *Karinsbiae*.

V.

Bulla Ortolphi Archiep. Saltzeb.

A. 1361.

Ortolfus D. G. Sanctae *Saltzburg.* Ecclesiae *Archiepiscopus*, a. 8. L. [agitur de „Honorabili Viro F. *Johanne* de *Rumpenheim*, Provinciali FF. Hosp. S. Mariae „*Theusonicorum* *Jerosolymis*. per *Austriam*, *Styriam*, *Karinsbiam*, et *Carniolam*.] Datum *Saltzburgae* iij. Idus. Maji, A. D. M^o. CCC^o. LXI°.

VI.

Charta Donaldi Abbatis Scotensis.

A. 1382.

Donaldus permissione Divina Abbas Monasterii B. V. Mariae *Scotorum* in *Vienna* Ordinis S. *Benedicti* *Pataviensis* Dioecesis, Univer^{er}sis - - - Salutem in Domino et praesentibus fidem credulam adhibere. Constitutus coram nobis Honorabilibus et Religiosis Viris, DD. ac FF. *Michaele* in *Vienna*, et *Conrado* in *Novacivitate* Ordinis et Domorum *Teutonicorum* dictae *Pataviensis* et *Saltzburgensis* Dioecesis Presbyteris atque Commendatoribus - - - de mandato sui Superioris, videlicet Honorabilis et Religiosi Viri Fratris et Domini *Vernberi* de *Ubelheim*, Ord. *Teutonicorum* praedicti ac Provincialis terrae *Austrinae* etc. Anno a N. D. Millefimo, Trecentesimo, Octuagesimo Secundo, die vero xi. mensis Aprilis, hora quasi Vesperorum, Indictione quinta, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris et Domini nostri, D. *Urbani* divina providentia Papae Sexti anno quarto.

VII.

VII.

Diploma Wilhelmi et Alberti Ducum Austr.

A. 1399.

Wir *Wilhelm* und *Albrecht* Vettern von Gottes gnaden, Hertzogen ze *Oesterreich* - - bekennen öffentlich mit diesen Brieff, daz für uns kömen ist der Erber, Geistlich Brueder *Michel* Comendur des *teutschen Hauses* hie ze *Wienn* und hat uns gezaigt am Hartvest vveilent Hertzog *Fridrichs* des alten Hertzog *Leupolds* sun, die er dem *teutschen orden* in *Oesterreich* und in *Steyr* über Ire recht und Freihar gegeben hat, die vveilent die durchleüchtigsten Fürsten, Kunig *Albrecht* von *Rom*, unser Urfen und sein Sun Kunig *Fridrich* von *Rom* unser Vetter mit Irn Brieven habent bestett, und die auch der Hochgebohrne Fürst unser lieber Her und *Ern* Hertzog *Albrecht* seliger, dem Got allen gnedig sey von Latein in Teütsch in seinen Brief bechert und bestett hat, darüber vvir auch gesehen haben des Hochgebohrnen Fürsten Hertzog *Albrechts*, unsers lieben Herrn *Vettern* und *Fassers* löbl. gedächtnus bestettbrieff etc. [*Confirmat Privilegia Ordinis Teut.*] Geben ze *Wienn* an Phintztag nach unser *Frauen tag der schidung*. Nach Kristi gepurde, dreützechen hundert jar, darnach in dem nevvn undt nevvntzigsten Jar.

VIII.

Charta Johannis de Pomersheim Commendatoris Provincialis Austriae.

A. 1440.

Ich *Johan* von *Pomersheim* Lannd Commendevr in *Oesterreich* teütsches Orden und das gantz Capittel dafelbs bekennen - - - das vor uns kömen sind der Erber *Nyclos Soyel* undt *Margreth* sein Hauffravv etc. Geben zu *Gretz* nach Kristi gepurde Viertzechenhundert und in dem Viertzigksten Jar an Suntag nach unser lieben Frauen tag *Conceptionis* . .

IX.

Diploma Matthiae Regis Hung. et Boh.

A. 1488.

Wir *Matthias* von Gottes gnaden zvv *Hungern* undt *Beheim* Kunig, undt *Hertzog* ze *Osterreich* etc. enpieten allen undt iglichen - - - Wir haben aus sunder genedigem undt genaigten Willen, den vvir zvv den *Teutschen Orden* haben, und sunderlich angesehen die Erberkeit, das Redlich Herchommen undt vvesen, damit der Erfam Geistlich undt andächtiger undt lieber getrevver, Brueder *Cainradt Stanchbrwitz* Lanndtcommenteur der *WValley Osterreich* vor unser berümt ist. Demselben mit allen iglichen Hevvfern seines Ordens der *WValley Osterreich*, undt nemlich (*), die Havvser zu *Wienn*, zu der *Neuvnstatt*, zvv *Gumpelskirchen* undt zu *Svvanenberg* mit allen undt iglichen Holden, Levvten, dörrfern undt guettern zu den hierzgemelden Hevvfern gehorunde in unsern sundern kuniglichen Verspruch, Schutz, undt scharm genumen, Sie auch für alle Huldigung, Robat undt andere schatzung, vvie die namen habent gantzlich gefreyt, undt in

N 2

dies

(*) i. e. nominatim.

diese sundere gnad getan, das sy all und iglichen Ir vvein, getraid, und ander notturfft zvv Iren und derselben Hevvser teglichen Notturfft an bezallung alles aufschlags, Maut, Zoll, und ander gab, als offit In das fuegt, in die gemeiten Havvser fuern upp pringen lassen sollen und mügen aller ding ungehindert etc. Gebn zu *VVienn* am Sambstag vor sand Larentzen tag Anno etc. LXXXVIII°, unfers Reichs des Hungriſchen im xxxj. und des Böhmischen im Zvvainzigsten Jaren.

X.

Diploma Maximiliani I. Imperat.

A. 1490.

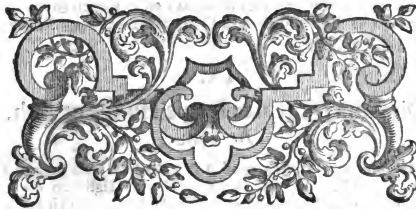
WIr *Maximilian* von Gots genaden *Röm. Khunig* - - bekennen, das für uns komen ist der *Erfam*, Gaitlich, unfer getrevver, lieber andächtiger, *Conrat* von *Stauchvviitz* Landcomentor *teutschordens* der *Oesterreichischen* Balley etc. Geben zu *Lynnitz* am aillften tag January, Nach Cristi gepuerd 1490. unfers Reichs im vierten Jare.

XI.

Bulla Alexandri P. VI.

A. 1500.

Alexander Episcopus Servus Servorum Dei Dilectis Filiis, *Conrado de Stauchvviitz* Praeceptor Provinciali et Fratibus Ordinis B. Mariae Theutonicorum Baliviae *Austriae* S. et A.B. etc. [*Confirmat omnia privilegia Ordini Eqq. Teutonicorum concessa*] Datum *Romae* apud S. *Petrum*, Anno Incarnationis Dominicae Millesimo, Quingentesimo, viij. Idus Aprilis Pontificatus nostri anno octavo.

CAPUT

CAPUT II.
MONUMENTA
DIPLOMATICA
ARCHI-COMMENDAE
VIENNENSIS.

I.

Diploma Luipoldi Ducis Austriae.

A. 1210.

Luipoldus Dei gratia Dux Austriae et Stiriae universis tam praesentibus, quam futuris in perpetuum. Res gesta labitur labente tempore et oblivioni traditur, si non auctoritate privilegii confirmetur. Hinc est, quod nos in memoria cunctorum haberi volumus, quia cum Otto de Galprunne votum faceret Domui Hospitalis Teutonicorum S. Mariae, mansum unum in Hengeshagel cum manu et consensu filiorum suorum *Wifingi* et *Dietmari* et filiae suae, eidem Domui cum omni jure suo potestative tradidit coram nobis. Ne igitur hujusmodi directa donatio ab aliquo possit violari impostero, idem factum sigilli nostri testimonio roboravimus, testibus, qui tunc praesentes fuerunt, in ejusdem causae patrocinium subnotatis. *Marquardus de Hinperch, Rudolfus de Potendorf, Henricus de Prunne, Henricus de Tumbenowve, Henricus Stubich, Ortolf de Folchenstorf, Henricus de Zakingen, Daniel* Capellanus, Magister *Ulricus* Notarius. Anno Dominicae Incarnationis. M. CC. X.

II.

Charta Ulrici de Vaernstorf,

Post initium Saec. XIII.

Ego *Ulricus de Vaernstorf* et *Gerdrudis* uxor sua etc. testes hujus rei sunt. NB. neque testes nec annus datae chartae apparent.

III.

Diploma Margaretae Reg. Rom.

A. 1249.

Margareta Dei gratia Regina Romanorum Universis Christi fidelibus Salus in perpetuum, amen. Rationi consonum et necessarium videtur, ut, ea quae geruntur sub tempore, ne simul cum tempore labantur, posteris per testimonia transmitti Scripturarum. Noverint itaque universi praesentes literas inspecturi et audituri, quod nos *Margareta* Regina Romanorum, filia Ducis *Leopoldi* et Soror

Soror Ducis *Friderici, Austriae Ducum*, - - - donavimus bona nostra pia deliberatione videlicet in *Ersperch* (a), quae ad nos iusta et hereditaria successione fuerunt devoluta et possessa, Hospitali S. Mariae Ordinis Fratrum Domus *Theutonicorum in Jerusalem*. specialiter tamen Domui FF. ejusdem Ordinis in *Winna*, cum omnibus iuribus suis et pertinentiis titulo iustae proprietatis pleno jure et posita libertate, sicut nos et nostri progenitores ante dicta bona possederamus, supradictis Fratribus in perpetuum possidenda. - - - Vt autem haec nostra iusta donatio robur obtineat firmitatis et nullum de futuro sentiat, vel praesenti scrupulum quaestionis, praesentem *cedulam* in testimonium sigilli nostri caractere communimus, cum testibus subnotatis, quorum haec sunt nomina: *Henricus de Lichtenstain*, *Rapoto de Falschenberch*, *Albertus de Chunringen*, *Otto de Haslavve*, *Otto de Bertholdsdorf*, *Albertus de S. Petronella*, *Henricus Pincerna de Haberlpach*, *Ulricus* Frater suus, *Bertholdus de Engelschalchswelde*, *Leupoldus de Horsendorf* Camerarius noster et Frater suus *Fridericus*. Item Frater *Chunradus* de *Osterna* tunc temporis *Provincialis Austriae*, Fr. *Henricus* Sacerdos de *Gebis*, Fr. *Ortolphus* de *Freudperch*, Fr. *Henricus* de *Ruejch*, Fr. *Ortolphus* de *Drehschirchen*, Fr. *Ortolphus* de *Ottrensetten* et alii quam plures fide digni. Acta sunt haec et Data in *Haimburga* Anno Domini. M. CC. XLIX. viij. Idus Septembris, feliciter, amen.

IV.

Bulla Bertholdi Pattaviensis Episcopi.

A. 1251.

Bertholdus Dei gratia *Pattaviensis* Episcopus etc. „[Confirmat Indulgentias *Capellae Hospitalis S. Mariae Domus Theutonicorum in Vienna* concessas.], Datum apud *Winnam* xij. Kal. Junii Pontificatus nostri anno primo * Anno vero Domini M. CC. L. primo.

V.

Charta Nicolai Praepositi Claustro - Neoburg.

A. 1259.

IN Nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, Nos *Nicolaus* Dei gratia *Nyunburgensis* Ecclesiae Praepositus etc. Testibus subnotatis, qui sunt, D. *Ulricus* Decanus, D. *Ulricus* de *Paumberch*, D. *Orsolus* de *Greifenstein*, D. *Otto* de *Arnspach*, D. *Otto* Hospitalarius, Canonici Ecclesiae supradictae. F. *Otto* de *Slemmz*, F. *Henricus* de *Wizlingstorf*, F. C. Sacerdos, F. *Cervus*, F. H. Subdiaconus cum caeteris Confratribus Domus *Teutonicae* praenotatae. D. D. Officiales, D. *Wisento* de *S. Loco*, D. *Arnoldus* de *Toblico*, *Dietericus* Filius *Wisentonis* - - Dat. xij. Kl. Sept. Anno gratiae. M. CC. LIX.

VI.

(a) nunc *Erdberg*.* Non ita frequens in bullis Episcoporum computandi modus, quod tamen superius in bulla *Adelberti* Archiepiscopi *Saltzeburg*. itidem observavimus. v. p. II. n. I.

VI.

Diploma Ottocari Reg. Bohem.

A. 1260.

IN N. S. et I. T. amen. Otacharus Dei gratia Dominus Regni *Boeminae*, Dux *Austriae* et Marchio *Moraviae*, Omnibus in perpetuum salus - - Notum esse volumus, quod nos - Ecclesiam in Leybendorf in pede montis *Greyzenstein* sitam in *Austria*, cuius Ecclesiae patronatus jus ad nos pertinet, pleno jure Magistro et Fratibus Domus Hospitalis S. *Mariae Theutonicorum* in *Jerusalem*, qui pro nomine *Crucifixi* personas exponere mortis periculis non formidans, unum reputantes vivere, sive mori, cum ipso jure Patronatus de consensu Uxoris nostrae Carissimae Dominae *Margaretae*, nec non nostrorum *AUSTRIAE* nobilium unversorum, perpetuo contulimus retinenda - - Testes vero hujus facti sunt hi. Otto Comes de *Hardekke*, Otto de *Meyssouwe*, *Chunradus* de *Hinsperch*, *Chunradus* de *Zekkingen*, Otto de *Haslovve*, *Heinricus* de *Lichtenstein*, Otto Camerarius de *Bercholdesdorf*, *Ludovicus* de *Nettinstorf*, *Albero* et *Ludovicus* Fratres de *Zelkingen*, *Vernhardus* *Prustelo*, *Chadoldus* et *Sifridus* Orphani, *Minhardus* de *Zinzinsdorf*, *Andreas* Frater *Reneccii* de *Moravia*, Otto in *Fore*, *Chunling* Magister monetarum *VViennensis*, et alii quam plures. Actum apud *Sitzzenperch*, A. Dom. M. CC. LX. Datum per manum Magistrorum *Arnoldi* et *Ulrici* Prothonotariorum nostrorum. Id. Februarii.

VII.

Charta Gerdrudis de Chunring.

A. 1260.

EGo *Gerdrudis* de *Chunrige* ad unversorum, quibus praesens scriptum exhibitum fuerit, cupio notitiam pervenire, quod ab impetitione illa, quam D. *Albero* meus charissimus maritus pie memoriae habuit in quibusdam agris sitis in villa *Trenchendorf*, quos FF. Domus Theutonicorum ex donatione Fr. *Alberonis* de *Walchenberch* possederunt etc. [sic mentio D. *Elblonis* de *Arberch*, Fr. *Heinrici* de *Mersvvauch* etc.] Acta sunt haec anno ab incarnatione Domini. M. CC. LX. tertio Kal. Februar. in castro quatuor tantum.

VIII.

Bulla Ottonis Episcopi Pataviensis.

A. 1263.

Otto Dei gratia Ecclesiae Pataviensis Episcopus Dilectis in Christo FF. Commendatori et FF. Domus Theutonicorum S. *Mariae* in *Vienna* S. et perpetuum in D. Caritatem - - Precibus Confratris vestri *Heinrici* de *Mersvvauch*, qui nobis et Ecclesiae nostrae fuit suis obsequiis multipliciter fructuosus, Jus patronatus Ecclesiae in *Leubendorf*, quod ex donatione *Osakari* Serenissimi Regis *Boeminae*, Ducis *Austriae*, et *Syriae*, Marchionis *Moraviae*, sicut asseritis, obtinetis, Vobis et Domui vestrae in *VVienna*, quantum in nobis est, in perpetuum confirmamus etc. Cum testibus subnotatis, qui sunt hi: *Heinricus*, S. *Ipoliti*, *Leupoldus* S. *Nicolai*, Praepositi Ord. S. *Aug.*; Mag. *Gerhardus* *VViennensis* Plebanus, *VVeichardus* dictus de *Perchtelsdorff*, Vice-Dominus; Canonici *Patavienses*, *Siboto* de *Lomstorf*, *Ulricus* de *Fibaven*,

ven, *Johannes de Meruvanch, Berchtoldus de Heidendorf*, et alii quam plures. Dat. in *S. Ipolito*, Anno Dom. Millefimo, CC. LXIII. pridie Non. Aprilis, Pontificatus nostri anno decimo.

IX.

Charta Dietmari de Paumgarten.

A. 1264.

IN N. D. ament Et ne ea, quae sub tempore fiunt, simul cum tempore elaborantur, necesse est fragilitatem humanae mentis Scriptis memoriae adjuvare: hinc est, quod ego *Dietmarus de Poemgarten* ad univerforum, quibus praesens scriptum exhibitum fuerit cupio noticiam pervenire, quod *Ebranus* et *Egno* Clientes mei de *Als* (a) etc. [*fit mentio Bertholdi Hagen.*] Acta sunt in Domo *Theusonica*, Anno Gratiae Domini. M. CC. LXIII, Quarto Nonas Magii.

X.

Charta Ottonis de Foro.

A. 1270.

Certiora sunt omnia quae geruntur etc. Ego *Otto* dictus de *Foro* parili assensu et voluntate omnium heredum meorum, videlicet Filii mei *Grefsonis* et Generum meorum *D. Hainrici Puzlonis*, *Ovudalrici* dicti de *Witzmarck* nec non Filiarum mearum scilicet *Chunegundis* et *Margaretae* etc. Hujus vero rei testes sunt: *D. Hainricus de Gotsenselde*, *D. Chuno* Monetarius antiquus, *D. Hermannus Anguilla* - - Acta sunt haec A. D. M. CC. LXX. in Die *B. Matthiae* vj. Kal. Martii.

XI.

Charta Ottonis de Haslau.

A. 1275.

NE gesta hominum mobilia per Oblivionem decidunt in errorem decernitur consensum rationi ut litterarum testiumque testimonio perennentur, quae sunt acta legitime inter partes. Nos igitur *Otto* de *Haslau* Judex Provincialis *Austriae* scire volumus quoslibet praesentium inspectores, quod causam inter Fratres de Domo *Tenonica* in Civitate *Wiennensi* constitutos et *Elblinum* de *Arberck* Dominus noster Serenissimus *Rex Boemorum* nostro commisit examini finiendam etc. Ad probabilius autem testimonium et cautelam praesentem paginam nostri Sigilli, Domini *Heinrici* de *Chunring* Capitanei et *Marfchalci Austriae*, ac aliorum nobilium ejusdem terrae, nec non sigilli Civitatis *Wiennensis* appensione fecimus communiri. Datum et Actum *Wiennae* in Monasterio *S. Mariae apud Scotos*, Anno Domini. Millefimo. CC. LXX quinto, Tertio Idus Decembris.

XII.

(a) *Ebranus* et *Egno* Domini de *Als* fuere, quod si Germanice reddimus, *Herrn von Alze* sonat: atque inde *Als* eum ipsum locum fuisse suspicor, qui nunc bis mille passibus *Viennae* adjacens *Herrn als* audit: unde illa via (quae hodie male *Alfbergassen*) in Chartis Antiquis *Alfstrazen* et rivulus praeterfluens *Alfo* dicitur.

XII.

Charta Offonis de Arberch.

A. 1275.

NE gesta hominum mobilia per oblivionem decidunt in errorem, decernitur consonum rationi, ut literarum, testiumque testimonio perennentur, quae sunt legitime inter partes acta. Noverit igitur tam praesens actas, quam in Domino successura posteritas, quod ego *Offo de Arberch* causam, super qua patruus meus *Elblinus de Arberch* pro quadam decima in *Gumpelsschirchen* situata contra FF. de Domo *Theutonica* in Civitate *VViennensi* constitutos calumniosam et minus debitam habuit actionem - renuntiavi et cessi cuilibet actioni spontanea voluntate, ratam et gratam habendo compositionem, quae super dicta decima inter memoratos FF. et patruum meum *Elblinum* est ordinata de Consilio *Dominorum et Nobilium Austriae potiorum*, etc. Testes hujus rei sunt, D. *Otto de Haslovu* Judex Provincialis *Austriae*, D. *Henricus de Chunring* Capitaneus et *Marchalcus Austriae*, D. *Otto de Perstolstorff*, D. *Henricus de Hauwvenvelt* Magister, *Conradus* Scriba *Austriae* et alii nobiles ejusdem terrae. Datum et Actum *VViennae* in Monasterio *S. Mariae* apud *Scotos*, Anno Domini Millesimo. CC. LXX. quinto, Tertio Ydus Decembris.

XIII.

Charta Rapoldi de S. Vito.

A. 1277.

EGo *Rapoldus* (a) de *S. Vito*, *VVichardus de Blanchenstein* notum esse volumus universis - - quod Curiam in *Suvechent*, quam *Dietericus* dictus *VVagenknet* ratione *annui Census*, quod vulgariter dicitur *Burkreis* tenet etc. Testes sunt isti: D. de *Leitenberg*, *Trocman* dictus *Oge*, *Ul* (b) dictus *Grise*, O. dictus *Raidek* - - *VViennae* in Domo *Theutonicorum* Anno Domini M. CC. LXXVII, Indictione vj, x. Kal. Novembr.

XIV.

Charta Hadmari de Wefen.

A. 1279.

Nos *Hadmarus de Wefen* etc. in Cujus rei testimonium et tutelam et defensionem secundum terrae et vinearum consuetudinem ipsis nos et Fratrem nostrum *Albertum*, et *VVichardum*, *Philippum*, *VVichardum* juvenem dictos de *Pollenhaim* et juvenem *Stadekarium* firmiter obligavimus nec non has literas nostras tradidimus sigilli nostri appensione communitas. Acta sunt haec Anno Domini M. CC. LXXIX. in festo *Paschae*.

P

XV.

(a) In sigillo (quod solam lunam corniculam exhibet) *Rapoldis* nomine legitur.(b) i. e. *Udelricus*, vulgo etiamnum *Uel*.

XV.

Charta Bertholdi Laup.

A. 1281.

NE temporis etc. Ego *Bertoldus de Laup* quibuslibet - notum esse desidero, quod de consensu et bona voluntate Dominae *Elyzabet* Uxoris meae - *legitima necessitate* cogente (a) agros meos, si quos habui inter rivulos *Alu*, et quosdam agros meos in campo, qui vulgo dicitur *Eselbard*, qui nunc valle circumfossi videntur etc. Testes hujus sunt *D. Lupoldus de Alta Strata* et Filii sui, *D. Paltramus* dictus *Vaz*, *Bitterolfus*, *Albertus*, *Bippino*, *Ulricus*, *Surverzelinus* et *Nicolaus*, Servi Domus *Theutonicorum* - A. D. M. CC. LXXX. primo, ij. nonas Septembris.

XVI.

Charta Fratrum de Pilichdorf.

A. 1283.

NOs *Casiradus* et *Jacobus* Fratres dicti de *Pilichdorf* filii *D. Ulrici de Pilichdorf* Felicis recordationis praesentium inspectibus notum esse volumus, quod religiosi Viri *Fr. Ortolfus* Commendator caeterique Fratres Domus *Theutonicorum in VVienna* etc. In cujus facti evidentiam praesentem litteram sigillis amborum nostrorum muniri fecimus ad cautelam. Datum et Actum in *VVienna*, Anno Domini, M. CC. LXXXIII. Sexto Kalend. Aprilis.

XVII.

Charta Alberti de Laffendorf.

A. 1284.

NOs *Albertus* de *Laffendorf* una cum *Kadoldo* filio sororis nostrae etc. Hujus rei testes sunt, *D. Chuonradus de Guottensvelde* et *Heinricus* filius ejus, *D. Chuonradus de Praitenvelde* - - Datum et Actum *VViennae* Anno Domini M. CC. LXXXIII. Undecimo Kalend. Maji.

XVIII.

Charta Henrici de Winhausen.

A. 1285.

Quum certior habetur rerum cognitio, si Scripturarum testimonio receperit firmamentum, Ego igitur *Henricus de Winhausen* insinuatione praesentium praefiteor ac protestor, quod de consensu et bona voluntate Dominae *Leukardis* Uxoris meae et *Percholdi de Ebergoezzingen*, nec non Dominae *Gutsac* Uxoris suae, quae

(a) Talis necessitas vulgo *Ehast-not* nuncupabatur duobusque passim testibus probanda erat; cujus rei specimen dabit Charta *Pollanis* Consulis Vienn. 1302. exarata, en illud: „Honesti femina, Domina *Mehthildis* relicta *Heinrici Saitchauffarii* - propter „multiformia debita - - et ad supplendam vitae suae inopiam, quod vulgariter „*Ehastnot* dicitur, sicut in praesentia nostra approbavit evidentissime testimonio „duorum credibilium Virorum etc. plura hujusce exempla nobis occurrerunt.”

quae est mea foror, Fratri *Ortolfo* Commendatori caeterisque Fratribus Domus *Theotonicae* in *VVienna* etc. cum testibus subnotatis, videlicet *D. Vulvingo* de *Chlingenwurt*, *D. Vulvingo* dicto *Stuer* - in *Nova Civitate* A. D. millesimo, ducentesimo, LXXX quinto, in die Ascensionis nostri Domini *Jhesu Christi*.

XIX.

Charta Marchardi de Mistlbach. (a)

A. 1290.

IN N. D. amen. Laudabile est Scripturae Testimonium, quod temporalium seriem confundit aeternum ac oblivionis prorsus removet detrimentum. Noverint itaque tam praesentes, quam futuri, quod ego *Marchardus* de *Mistlbach* bona deliberatione cum consensu ac spontanea voluntate omnium amicorum meorum vendidi, tradidi, et dedi - - recto titulo sine lite - - obligans me in solidum una cum carissimo Patruo meo *D. Chalocho* de *Eberstorf* et omnibus suis haeredibus, et dilecto avunculo meo *Wichardo* de *Pollenhaim* - - nec non praedilecto avunculo meo *Friderico* de *Lichtenstain* etc. Hujus rei testes sunt *D. Fridericus* de *Lengenbach* Camerarius *Austriae*, *D. Chunradus* Senior de *Pilchdorf*, *D. Hermannus* de *VVolchenstorf*, *D. Albertus* de *Puechaim*, *D. Leupoldus* de *Sachfengang*. *Ulricus* de *VVolchenstorf*, *Hainricus* de *Lichtenstain*, *Leutoldus* de *Stadek* Ministeriales. *D. Reimboro*, *D. Griso*, *D. Otto* Milites in *VVienna* - - Datum et Actum *VViennae* Anno Domini. M. CC. LXXX. vij. Idus Novembris.

XX.

Charta Leutoldi de Chunring.

A. 1290.

UNiversis Christi fidelibus - - *Leutoldus* de *Chunring* Pincerna *Austriae* salutem in perpetuum etc. [introducitur *AGNES* hujus Uxor] Testes vero hujus facti sunt hi. *Hainricus*, *Chunradus*, et *Siboto* Fratres de *Potendorf* patrum nostri, *D. Stephanus* de *Meissove* Marchalcus *Austriae*, *D. Fridericus* de *Lengenbach* Camerarius *Austriae*, *D. Chunradus* Senior de *Pilchdorf*, et *D. Chunradus* Junior de *Pilchdorf* Dapifer *Austriae*, *D. Albero* de *Puechaim*, *D. Ulricus* de *Chapella*, *Hadmarus* et *Raposo* FF. de *Walchenberch* avunculi nostri, *Albero* Filius *Heinrici* de *VVeistra* Patrum nostri *Otto* de *Zoelkinge*, *Hainricus* de *Lichtenstain*, *Leutoldus* de *Staddeke*, *Otto* de *Hakenberch*, Ministeriales. *Rudgerus* de *Steenze* et *Fridericus* de *Michelsteten*, *Hermannus* dictus *Cholmizer*, *Richerus* dictus *Smierl*, Milites nostri - - Datum et Actum *VViennae* A. D. Millesimo, Ducentesimo, Nonagesimo, xij. Kal. Maji.

XXI.

Bulla Bernhardi Episcopi Patav.

A. 1290.

NOs *VVerhardus* Dei gratia Ecclesiae *Pataviensis* Episcopus attendentes, quod Fratres Ordinis *S. Mariae Theutonicorum* tamquam novi quodammodo *Machabaei* animas ponunt pro Fratribus, sanguinem suum pro recuperatione terrae *S. ac* tutela

P 2

(a) Et si hac in charta Marquardus noster asserat, se suo atque Eberstorferi, Pollenhaimi et Lichtenstaini sigillo ipsam communisse; non tamen plura, quam tria sigilla adparent, nec alterius quidem ullum extat vestigium.

tutela populi Christiani, dum opus fuerit, exponendo, dignum et iustum iudicamus, ut propter hoc in Dei Ecclesia favore gaudeant ampliori. Cum igitur Vir nobilis *Leutoldus de Chunring* etc. Datum *Tasavine* A. D. Millefimo, Ducentesimo, Nonagesimo, Kalend. Maji.

XXII.

Charta Udalrici Gans.

A. 1291.

Ich *Ulrich* der *Ganz* von *Medlich* vergich - daz ich - - mit vwillen meiner Hausfravven *Vravven Chungunten*, und meiner chinde *Vrovven Agnes* und *Vrovven Kathrein* etc. daz ist *Her Leupolt* von *Sachsengang*, *Bruder Hainrich* der *Manstocken* *Lantcomedeur* der *Bruder* von dem *Deutschen Haus*, *Bruder Ulrich* der *Cholner*, *Bruder Gotfrid* von *Stauf*, *Bruder Ott* von *Cisteindorf*, *Her Rainbot* der *Zeleun*; *Her Greiffe*, *Her Ot* *Hern Haum* *Sun*, *Her Rieger* an dem *VVismarchs* und sein *Bruder* der *Balsram*, und sein *sun* der *Ulrich*, *Her Gerung* von *Gumpolschirchen* und sein *sun* *Fridrich* und *Chunrat*, und ander *pider* *Leuvte* *genuch*, den *diser* *red* *vwohl* *chuns* *ist*. Dieser prief ist gegeben von *Christes* *geburt* *tausend* *zvvaihundert* *in* *den* *ainz* *und* *neuntzigtem* *jar* *an* *dem* *naften* *Vreitag* *vor* *dem* *Suntag* *zmiter* *Vaften* *in* *dem* *Abrullen*.

XXIII.

Charta Wernheri Paier de Panse.

A. 1292.

Ich *VVernher* der *Paier* von *Pannese* vergich öffentlich - - daz ich - - den *Bruedern* von den *teutschen* *Hauße* *ze* *VViene* *mines* *rechten* *agens*, daz *mich* *und* *min* *Tochter* *Margreten* *ze* *recht* *angehoeret*, daz *ze* *Dietrichesdorf* *gelegen* *ist* *ze* *chauffen* *han* *geben* - - So *setze* *ich* *auch* *den* *vorgenannten* *Bruedern* *ze* *Ebentevver* (a) *fuer* *min* *tochter* *di* *vorgenannten*, *den* *noch* *nicht* *voytber* *ist*, *ein* *lehn* *daz* *Engelmariprunne* etc. *Des* *Sint* *gezeuße* *Her* *VVulfinch* *von* *den* *Gerlos*, *Her* *Ortliep* *von* *den* *VVinchelperch*, *Her* *Hadmar* *von* *VVinchel*, *Her* *Chunrat* *von* *Stelzerdorf*, *Her* *Herbort* *der* *Hoygir*, *Her* *VVolfger* *der* *Trugvuerfel*, *Hadmar* *von* *VVildenhag*, *Hainrich* *der* *Amman* (b) *von* *Stochstal* *und* *andere* *biderbe* *leut* *genuege*. *Dieser* *Brief* *ist* *gegeben* *daze* *VViene* *des* *jares*, *do* *von* *Criftes* *gebuert* *sint* *gevvesen*, *tausent* *jar*, *und* *in* *den* *zvvai* *hundert* *jar*, *und* *in* *den* *zvvai* *und* *nevnztzigten* *Jare*, *des* *Eritages* *ze* *Chreutzen* (c).

XXIV.

Charta Heinrichi de Pernhartstorff.

A. 1298.

Ich *Hainrich* *von* *Pernhartstorff* *und* - *Ich* *Sopheye* *sein* *Hausvrovve*, *und* *Ich* *Hainrich*, *und* *Ich* *Johan* *sein* *Sunc*, *und* *Ich* *Perholt* *und* *Ich* *Ortolf* *die* *Saupan* *Vrovven* *Sophyen* *prudere*, *und* *Ich* *Orte* *Zendel* *von* *Raechleinstorff*, *und* *Ich* *Ortolf* *von* *Primesdorf*

- (a) Zum Ebentevver setzen i. e. cautionem interponere.
 (b) Ita passim, qui bonis e. g. castris, arcibus etc. Dominorum loco vel in eorumdem absentia praesunt, appellantur, quasi an mann, primi a Domino quidquid asserat Schotelius caetera talium probe gnarus.
 (c) i. e. feria iij. rogationum.

dorf und Ich *Vvarmunt* von *Muesnit*, und Ich *Albrechts* von *Ladendorf* etc. Und sind des geziug Her *Ulrich* und Her *Otte* von *Purehdorf*, Her *Chunras* von *Stainprunnen*, Her *Ulrich* von *Grunn*, Her *Hainrich* von *Grazzawve*, Her *Dietber* von *Immendorf*, die Rittersere. *Otte* von *Neuncke*, *Chunras* sein pruder, *Ulrich* der *Fuchs*, *Albrechts* von *Pusleinstorf*, *Dietrich* von *Stainprunnen*, *Otte* von *Ringendorf* - - - ze *VVienn* an unser *Provue tage der Schiedunge*. do von *Christes* geburt vwaren ergangen Taufent jar, Zvaihundert Jar, in dem Achten und Njunzigsten jare bey Pruder *Hainriches* Zeiten von *Gleina*.

XXV.

Charta Agnetis de Hausfek.

A. 1298.

Ich Schwvester *Agnes* von *Hausfek* vergich - - - daz ich han gechoufft ein phunt geldes zu *VVienn* - und nach meinen todt so han ich geschafft, daz di Bruder von den *scheutzechen* Haus zu *VVienn* mit dem vez genanten phunt geldes sulen steuren und fuedern daz heilig Land enehalb mers, ob ein offen Vart vvird etc. Difer Brief ist gegeben, du von *Criftes* geburt vwaren ergangen Thaufent jar, und zvvai hundert jar, in den achten und neuntzkiften jar an sand *Phyllis* und *Jacobi* tac bey pruder *Hainrich* Zeiten von *Gleina*.

XXVI.

Charta Ottonis de Neunekke.

A. 1298.

Ich *Otte* von *Neunekke* und ich *Elzeth* des vrogenanten Hern *Otten* Hausvrawve, vvir verjehen - daz vvir mit gutem vvillen und gunst unfer Chinde *Otten* und *VVulfinges* etc. Her *Chalhoch* von *Eberstorf* Chamraerin *Oesterreich*, Her *Marthart* von *Mistelbach*, Her *Friedrich* von *Walterindorf*, Her *Ulrich* sein Pruder, Her *Ulrich* von *Stessen*, Her *Hainrich* von *Grazze*, der *Fuchs* von *Schraectenthal*, *Herbert* von *Hoven*, *Stephan* Her *Leuen* Sun, *Rudiger* der *Esel* von *Reichenberg*, *Chunras* von *Radendorf*, *Leutwein* von *Tetaz*, *Chunras* von *Neunekke*, *Mainhart* der Hofrichter - - - ze *Pulka* an sand *Jorgen* tage, do von *Criftes* gebort vwaren ergangen taufent Jar, zvvaihundert Jar, in dem achten und Njunzigsten jare, bi Bruder *Hainriches* Zeiten von *Gleina*.

XXVII.

Charta Bertholdi Prioris Augustinianorum etc.

A. 1299.

Wir Bruder *Berthold* ze den Zeiten Prior und die Sammunge gemaine sand *Augustens* Orden des Gotshavves unfer Vrovven da ze *Faden* verjehen - daz vvir mit guten vvillen und gunst unfers Stifter und unfers pfleger Hern *Linsoldes* von *Chyerebach* etc. [occurrunt hic: „Her Chaloch von Eberstorf Chamye in „Oesterreich Her Marthart von Mistelbach, Her Alber von Polnheim.“] taufent, zvvaihundert jar, in dem neun und neuntzigstem jare.

Q

XXVIII.

XXVIII.

Charta Fratrum de Kreuspach.

A. 1299.

Ich *Hainrich*, und Ich *Fridrich*, und Ich *Engeldiech*, und Ich *Lintolt* Hern *Lintolds* Sune von *Chrebspach* etc. ze *Wienne* an Sand *Masbias* tag [1299].

XXIX.

Charta Udalrici de Terenberch.

A. 1301.

Ich *Ulrich* von *Terenberch* etc. „[formula de annullando contractu conditionibus ejusdem non servatis, hunc in modum exprimitur: und ob ich dez nicht en sarb, oder min erben, so schol allez daz Bandel druf gen.] Und ist dez gezeuch Her *Herman* der *Chramer* und der *Haimen* von *Eberstorff* - - - der Brief ist gegeben ze *Wienne* des Jares, do von *Crist* gebuorth vvoren, tausent Jar und driu hundert jar, und ain jar, und an den naechten Suintage nach Sant *Jacobes* tach.

XXX.

Charta Ulrici Plebani in Gumpendorf.

A. 1305.

Ich *Ulrich* zu den Zeiten pharrer der Chirchen Sand *Gilgen* da ze *Gumpendorf* ver-
gihe - - - swelches tages des nicht geschicht, so soll sie des andern tages *Zwois-
pilde* dienen (a) etc. Mit meines Vogts Insigel Hern *Johannes* von *Chapellen*, der
difer sache gezeuig ist mit seinem Insigel, und sint auch des gezeuig, Her *Eberhart* und
Her *Hainrich* die pruder von *Wallse*, Her *Hainrich* von *Schvvebens*, Her *Seifrid* von
Mcannersverde, *Friedrich* der *Fridhnimer*, *Paltram* Hern *Pilgreimes* Sun, *Weynhart* und
Heinrich die *Chranneffe*, *Wernher* der *Schreiber* - - - Diefer prief ist geben ze *Wien-
ne*, do von *Cristes* geburt vvaren ergangen, dreuzehen hundert Jar, in dem funfteen
Jare darnach, an dem Auffart tage unsers Herren.

XXXI.

Charta Elifabethae etc.

A. 1311.

Wir *Elsbet* die Priorinne des Gotzhauses Send *Marien Magdalenen* vor Schotten-
tor ze *Wienne* etc. Und sint des auch gezeuge Her *Heinrich* von der *Neuzze*,
Her *Heinrich* der *Chranneffe*, Her *Andre* an den *Chienmarckt* - - - dieser Brief
ist gegeben ze *Wienne*, da von *Cristes* geburde vvaren ergangen dreyzehen hundert
jar, darnach an dem eindlefften Jar an sand *Elsbeten* tage.

XXXII.

(a) *Zwoispilde* i. e. *Duplum*. ita Jura Ecclesiae Babenbergensis apud Hund. T. III. p. 34. „*qui*
„*statuta lege et descripto tempore servitium suum non perfolveris, duplum, id est, Zwoispilde*
„*vadiabit*„.

XXXII.

Charta Dietrici de Wolfkerstorf etc.

A. 1316.

Ich *Dietrich* von *Wolfkerstorf* und Ich *Herman* von *Wolfkerstorf* sin sun etc. verfigilt mit unfer Paider Infigeln, und sint auch des gezeuge Her *Marchart* von *Mißelbach*, Her *Herman* von *Cranperch*, *Otte* von *Wolfkerstorf*, *Chunrat* von *Khriavue* und ander frume levvtte genuech - - ze *Wienne* do von *Christes* geburtte vvaren ergangen dreutzechen hundert jar, dar nach in dem Sechtzehenden Jar, an des *H. Gregor* izes tage, als ez *funden* vuart.

XXXIII.

Charta Fratrum de Karnerprunn.

A. 1318.

Ich *Vvernhart*, und Ich *Praunne*, und Ich *Otte*, und Ich *Haertneit* Hern *Vvernhart* Sune von *Chaernerbrunne* (dem Got genade) vvir verihen - - daz vvir mit vvillen und gunst unfer Muter *Vron Perken* und unfer Svvestern *Elzpeten* und *Geiseln* etc. Mit unfern Infigeln und sint auch des gezeug, Her *Vweichart* von *Toppel*, Her *Marchart* von *Mißelbach*, Her *Rudolf* von *Eberstorf* Chamraer in *Osterreich*, Her *Reinprecht* sein prueder, Her *Hadmar* der *Stuße* von *Trautmanstorf*, Her *Merte* sein pruder, Her *Ulrich* von *Meißavue* Marschalch in *Osterreich* - - Ze *Wienne* do von *Christes* geburt ergangen vvaren, dreutzechen hundert Jar in dem achzehenten Jar darnach an sant *Gregorien* tage in der Vasten.

XXXIV.

Charta Stephani de Holabrunn.

A. 1318.

Ich *Stephan* von *Holabrunne* und ich *Chunigund* sein Hausvroyve etc. und svvelches jars das geschach, datz von *Schaur*, von *Fisacz*, oder von *Lauserleug* nicht vveins vvurde, so soll man deme dafür geben ein phunt *Wienerpfenning* - - [*producantur D. Andreas de Sonnenberch, Hainricus de Sutttenprunne, Hermannus de Linttau, et Fridericus Frater ejus, Albrecht de Praunnsorf, Bernhardus de Echendorf, Georgius Obße*] Dieser prieff ist geben ze *Wienne*, do von *Christes* geburt vvaren ergangen dreutzechenhundert Jar, in dem achzehenten jar darnach, an sant *Ulrichs* Abent.

XXXV.

Charta Hermanni de Ladendorf.

A. 1319.

Ich *Herman* von *Ladendorf* vergh - - daz ich mit guotem vvillen und gunst meiner Hausvroyven, , Froyven *Elzpeten* und meines Suns *Vvernhartz*, und meines *Aidens Ulreichts* von *Sunneberch* und meiner Tochter Froyvn *Geyseln* meines *Aidens Ulreichts* Hausvroyvn von *Sunneberch* etc. Mit der Ervvergen Herrn Infigel, Herr *Ulreichts*

Ulreichs von *Meychaww* Oberisten Marſchalchs in *Oeſterreich*, und mit meines prueder Inſigel Herrn *Dietreichs* von *Ladendorf*, und mit Herrn *Fridreichs* Inſigel von *Leydem* und mit Herrn *Leutvveins* (a) Inſigel von *Sunneberch* - - - ze *Ladendorf*, do von Criftes gepuert vwaren ergangen dreuzehen hundert Jar in dem Naeunzehentem Jare, darnach an unſer *Frauen* Tag vor *VVeichnachten*.

XXXVI.

Charta Ottonis de Pergarn.

A. 1319.

Ich *Otte* von *Pergarn* und Ich *Kathrey* ſein Hausvrowve etc. Ze *Wienne* do von Criftes gepuert vwaren ergangen dreuzehen hundert jar, in dem neunzehentem Jar dar nach des Suntages ze Mitter Vaſten.

XXXVII.

Charta Gebhardi de Hadmarſoh.

A. 1321.

Ich *Gebhart* von *Hadmarſoh* und ich *Peters* (b) ſein Hausvrowve vvir verjehen - daz vvir mit vwillen und Gunſt meiner Mutter Vron *Elzbeſen* und meines Gefvvein *Pertholder* des Reihhoſteter (c) und ſeiner Hausvrowven Vron *Jenten* etc. Und ſint auch des gezeug Her *Ulrich* von *Wienne*, Her *Peter* der *Scherant*, Her *Seiſſis* der *Fuetraer*, Her *Jacob* der *Phaſſfeter*, Her *Nichlas* der *Vierdunch* - - - ze *Wienne*, do von Criftes geburt ergangen vwaren dreuzehen hundert Jar in dem ain und zvvainzigstem Jare darnach.

XXXVIII.

Charta Ulrici de Enzeſtorf.

A. 1322.

Ich *Ulreich* von *Enzeſtorf* vergih (d) etc. verſigilt mit meinem Inſigil und ſint auch des gezeug mein Prueder Her *Hainrich* von *Enzeſtorf*, Her *Weichart* bey den *minnern Prudern* zu den Zeiten Richter ze *Wienne* - - - ze *Wienne* nach Criftes geburt dreuzehen hundert jar, in dem zvvai und zvvainzigſtem jar dar nach des Eritages in der Erſten ganzen Vaſtenvvochen.

XXXIX.

(a) *Leutvvein* idem eſſe ac *Leutolt* (hodie *Leopold*) ex ſigillo *Leopoldi* de *Werde* conjectura adaequatus ſum, quum is in Charta *Leutvveini* in ſigillo ab eadem dependente *Leutoldi* nomen prae ſe ferret.

(b) i. e. *Petroneilla*.

(c) in Sigillo eſt *Ricolſteter*.

(d) Uxorem habuit *Albaidem* ſeu *Adelbaidem*. ex Chartis.

XXXIX.

Charta Fratrum de Wildek.

A. 1324.

Ich *Haermeid*, und Ich *Otte*, und Ich *Cadols*, und Ich *Alber* Hern *Ossen* Sunne von *Wildekke*, dem Got genade, vvir verjehen - daz vvir mit vwillen und gunst unser Muter Vron *Alhaiden* etc. mit unsern Insigil und mit unser Vettern Insigil Herrn *Rapotes* von *Wildekke*, und mit unser Ohaimen Insigil Herrn *Hainriches* von *Hakenberg* und Hern *Jansen* von dem *Chlemens* - - ze *Wienne*, do von Cristes geburt vwaren ergangen dreutzechen hundert jar, in dem vier und zvvainzigtstem jare darnach, des nachsten Suintages nach unser *Vrouwen* tage, als si geparen vwart.

XL.

Charta Ottonis de Eslarn.

A. 1325.

Ich *Otte* von *Eslarn* ze den Zeiten Richter ze *Wienn* vergih - - daz für mich cham in die Schranne eine *Jungvrouwe*, *Vro Margret* maister *Wulfinges* Tochter des *Sneider* etc. verfigelt mit meinem Insigel und mit meins prueder Insigel Herrn *Nichlas* von *Eslarn* - - ze *Wienne* nach Cristes gepurd dreutzechen hundert jar und darnach in dem funf und zvvainzigtstem Jar an *Sand Veiges* tag.

XLI.

Charta Ekhardi de Pöfenpeug.

A. 1327.

Ich *Ekhart* von *Pesenpeug* und Ich *Vrouwe Margares* sein Hausvrouwe vvir verjehen - daz vvir - - mit *Perchmaister* Hant Herrn *Andres* zu der zeit *Purchgrave* ze *Rechperg*, den man do von geit drei helbeling ze *Purchrecht* an der *Chunigin* statt von *Ungern* etc. Der prief ütgegeben (1327.) dez *Vritags* vor sand *Michels* tag.

XLII.

Charta Godescalci de Neitperch. (a)

A. 1328.

Ich *Godschalch* von *Neitperch* und Ich *Hainrich* sein prueder vvir verihen - - daz uns mit rechter furzucht und mit rechten Thail lediglich und vrcleich gegen unser *Muemen* *Wrauwen* *Chunegunden*, deu etesvvenne (b) Herrn *Hadmars* des *Stüchjen* *Wirtinne* vvas, der Got genade, angevallen sind etc. Verfigelt mit unsern anhangunden Insigeln, und mit Herrn *Rudolfes* Insigel von *Potendorf*, und Herrn *Chunrades* Insigel von *Potendorf*, und mit Herrn *Pilgreimes* Insigel von *Puechbaim*, und mit seines sunes Herrn *Hainrichs* Insigel von *Puechbaim* - - Dieser Prief ist geben da

R

nach

(a) hujus Uxori *Elisabethe* nomen fuit, ita Charta.

(b) i. e. ovondam.

nach Cristes geburt ergangen vwaren taufent Jar, dreu hundert jar, und darnach in dem acht und zvvainzestem Jar, an Sand *Georgen* tag in der Stat daz der *Neuvenstat*.

XLIII.

Charta Hugonis de Spilberch.

A. 1331.

ICh *Hagen von Spilberch* zu den Zeiten *Judenrichter* ze *Wienne* und ich *Margret* sein Hausvrowe [commemorantur: „*Herbort von Wintchel* zu den Zeiten *Cometur* zu dem teütschen Haus ze *Wienne*. *Niclas und Ort*, von *Etzlarn* geprüder, und *Chunrat von Etzlarn* des vorgenanten *Hern Orten Sun* „] Geben ze *Wienne*, do man zalt von *Christes* gepurt dreutzehen hundert jar, in dem ain und dreizigsten jar, darnach an aller *HH*. tage.

XLIV.

Charta Marquardi Pan.

A. 1334.

ICh *Marchart der Pane* etc. mit des Erbern Mannes Insignil *Hern Hainreichs* dez *Langen* meines Schwvehers - - - ze *Wienne* nach *Cristes* gepurt dreutzehen hundert Jar, darnach in dem vier und dreizigsten Jar an Sand *Peters* und sand *Pauls* tage zvvayer Zvvelf-Poten.

XLV.

Charta Conradi Sachs. (a)

A. 1335.

ICh *Chunrat der Sachs*, und ich *Anna* sein Hausvrowe, und ich *Andre* der *Freytel* von *Zuvetl* sein Gefvveyer und ich *Agnes* sein Hausvrowe, und ich *Alhais Penzen* Wittibe von *Schwvechens* (dem Got gnade) und ich *Elsepeth*, und ich *Kathrey*, und ich *Anna*, und ich *Agnes* Ir töchter etc. [commem. „*Verner H. Verner* son von *S. Florian*, *Herbert der Junge* von *Choleinstorf*, *Tyeme* sein pruder, pruder *Herborts Sunne* von dem *Teütschenhaus*. *Her Jans* von *Chapelle* des *Goteshaus* ze *Gumpendorf* „*Vogt*. *Her Hagens von Spilberch*. *Her Jans der Choslauch*.] Nach *Cristes* gepurde, dreutzehen hundert Jar, darnach in dem fünf und dreizigstem Jare, an Sand *Osualts* tage.

XLVI.

A. 1335.

ICh *Eberhart* von *Walf* Lantrichter ob der *Ense* etc. [commemoratur „*Die Ervver* „*Provu*, *vrou Alhais Penzen Wittib* von *Schwvechens* „] Nach *Cristez* gepurt dreuzehn hundert Jar, dar nach in dem fünf und dreizigsten jar an dem naften *Miti*-chen nach sant *Martinez* tag.

XLVII.

(a) In Insignibus familiae Vir dextram gladio armatus videtur: crediderim alludi ad nomen, gladius quippe *Chaucis* etc. *Sachs*: unde quidam *Saxonum* deducunt nomen, quod olim hoc gladiatorum genere usi sunt.

XLVII.

Charta Fr. Dieterici Magistri Gener. Ord. Teut.

A. 1337.

Wir Bruder *Disibereich* Burggrave von *Aldenburgh* Homsaiter der Pruder detz *Spital* les unfer Vrovven detz *deutschen* Hauz von *Iherusalem* virgihen . . . daz vvir mit gemainen rat unfers Capitels da zu *Marienburgh* erlaubt haben etc. zu ainer evvigen Bestettigung des Briefez und ander hantvest, die Im gegeben sint von den Lantcumentevvr Pruder *Ost* von *Wolchenmarck* und Pruder *Jesibken* von *Peckemen*, und Bruder *Herman Kuderffer* zu den Ziten Lantcumentevvr zu *Osfreich* und in *Syern* bestege vvir und bevesten diesen Brieff, und daz datz Stet pleib und unzeprochen evvdtlich, dar über so geb vvir Im disen prief zu ainer offen urchunde versigilt mit unsern grossen Ingesigil detz sint gezeuk die erbern und gaitliche Prudern, Her *Henrich Rufe* genant Gros Commenteur, *Heinrich Dusmer* Marschalk, *Syfris* Spitaler und Commenteur zum Elbinge, *Hartung* trappier (a) und Commenteur zu *Kirsburg*, *Ludolf Kunig* Trifeler (b), Her *Cristan* unse Capellan, *Heinrich Cromshvuel* und *Albrecht* von *Leffen* unse Kumpan; (c) *Hermannus* und *Enoch* unse Schriber und andere getruvven vil. Gegeben daz zu *Marienburgh*, noch unfers Herren geporte, taifent Jar, dreuhundirt jar, in dem seben und treifigesten Jar, an sand *Bartholomeus* tage in unserm grossen Capitel.

XLVIII.

Charta Udalrici de Lassperg.

A. 1337.

Ich *Ulreich* der *Lazperger* Schützenmaister in *Osterrich* und Ich *Chunigunt* sein Hausvovve etc. ze *Wienn* nach *Cristes* gepurt dreutzehen hundert jar, darnach in dem Syben und dreyzzigstem Jar an sand *Johannes* tage ze *Sunivvenden*.

XLIX.

Charta Bertholdi Pollonis.

A. 1339.

Wir *Bertholt Polle* zu den Zeiten Purgernaister und der Rat gemain von der Stat ze *Wienn* verihen - daz vvir mit der Hilfe der Erbern Herren Hern *Ulriches* von *Fergovve* und Hern *Eberharsen* von *Waltzer* verebenet und verschlicht haben vrentlichen den Chrieg (d) etc. ze *Wienn* nach *Cristes* gepurde dreutzehen hundert jar und darnach in dem Neun und dreizygfsten Jare, an sant *Philippes* und *Jacobes* abent.

R 2

L. Charta

- (a) *Draperarius*, cui vestium armorumque in Fratres distribuendorum cura incumbabat, a gallico *Drap*, *pannus* nomen adeptus.
- (b) *Trifeler*, *Thesaurarius* a voce veteri *Theotisca Trifenuor*, *Thesaurus*.
- (c) *Compan*, idem quod *Socius* sive *comes*, gallicis *Compagnon*, Germanis olim *Comman*, id est (ut dicitur licet) *Con-Vir*; Vir nimirum, qui cum aliquo est sive *focius* etc. Lege liquidem cautum erat, ut *Magister Generalis* duos *Fratres* milites *comes* haberet. Vide *Miscell. nostr.* p. II. p. 54.
- (d) Einen Chrieg vrentlichen verebenen und verschlichten i. e. litem pacifica trans-actione componere.

LIX

Charta Theodorici de Enzestorf.

A. 1346.

Ich Dietreich von Enzestorf und Ich Kasbrey sein Hausvrowve etc. verfigilt mit unserm Infigil und mit Hern *Leupolts* Infigil von Enzesdorf mein vorgeannten *Dietreichs* Veter, und mit Hern *Vvolckers* Infigil von *Himperch* mein vorgeannten *Kasbrey* Pruder - - - ze *VVienna* nach Cristes gepurt dreutzehen hundert jar, darnach in dem vierzigsten jar an Sant *Goerigen* Tage.

LI.

Charta Ulrici de Sonnenberch.

A. 1340.

Ich *Ulreich* von *Sonnenberch* und Ich *Geyfel* sein Hausvrowve etc. Mit unserm Infigel und mit der Erbern Herrn Infigeln, Hern *Leutoldes* von *Chunringen*, Herrn *Chunrats* von *Ladendorff*, Hern *Ulreichs* des *Freyen* von *Freyenstein* unsers Oheims, und Hern *Janfon* des *Grünchhauser* unsers Aydens - - - diser prief ist geben nach Cristes gepurt, dreutzehen hundert jar, darnach in dem vierzigstem jar, an sand *Masbyas* tage vor vafchang.

LII.

Charta Friderici Pohnalm.

A. 1341.

Ich *Fridreich* der *Pohnalm* und Ich *Margret* sein Hausvrowve vvir veryehen - daz vvir - - mit unsers Grundherrn Hant des Erbern Herrn Graf *Heinreichs* von *Schovvnberech* Obrister Commentevvr Sant *Johannes* Ordens in *Osterreich* etc. [intranit in hanc chartam: „*Her Ulreich von Pergevvve, den Hochgebohrnen fürsten Hertzog Albrechts Hofmaister, Her Dietreich der Urbneigch ze den Zeiten Richter ze VVienna, Her Jacob der Maeserlein*“.] ze *VVienna* nach Cristes geburde dreutzehen hundert jar, in dem ayn und virtzigsten Jahre, des Phintztags in der Oster vwochen.

LIII.

Diploma Joannae Ducis Auftriac.

A. 1342.

Wir *Johanna* von Gotes gnaden Hertzoginn ze *Oesterreich*, ze *Styer*, und ze *Chernden* thun chunt offentlich mit diesem prief, daz vvir unsern getrevven den Erbern Geistlichen manne, Pruder *Ulreichen* Commentevvr zu dem teüßschen Haus ze *Wienn* - - und daz Goteshaus zu den teüßchen HH. ze *VWienn* mit dhainer frowven-pfründe fürbaz nicht besvveren, noch sie darumbe pitten fullen, noch envvellen. Des geben vvir zu urchunde diesen Brief besigelten mit unserm Infigel, der geben ist ze *Wienn* an Mitichen vor dem Palmtag, do man zalt von Christes gepurde, tausent drevv hundert jar, und darnach in dem zvvyv und virtzigsten jar.

LIV.

LIV.

Charta Theodorici Urbaetsch.

A. 1342.

Ich Dyetreich der Urbaetsch etc. versigelt mit unserm Insigel und mit dez Erbern Hern Graff *Heinrichs* Insigel von *Schevunberch* ze den Zeiten Obrüster Commentevvr Sant *Johanns* Orden in *Oesterreich* - - - ze *Wienne* Nach *Cristez* geburt dreuzehen hundert Jar, in dem zvvay und viertzigstem Jare an Sant *Aderseins* abent.

LV.

Charta Leopoldi Prueler.

A. 1344.

Ich *Leupolt Prueler* von *Aichovve* und ich *Margret* sein Hausvrovve vvir verjehen daz vvir - - - mit unserm Puchherrn hant Hern *Hainreichs* des *Stenntzer* ze den Zeiten Puchgraf ze *Aichovve* recht und redlich haben verchauft und aufgeben dreü tagvverch vvismat, die unser Here, Her *Ruedolf* von *Potendorf* Hern *Cholman* von *Aichovve* hat erlaubt auf seinem Hof zu verchauen - - - ze naech Hern *Mischeln* den *Wüfel* etc. Nach *Cristez* geburde dreuzehen hundert Jar in dem vier und viertzigsten Jar an Sant *Cholmans* tage.

LVI.

Charta Herbordi de Columna. (a)

A. 1345.

Ich *Herbort* auf der *Seul*, ich *Chuniguns* sein Hausvrovve etc. [Commemorat nofter „Herrn *Otten* den *Chuleuber*, *Haugen* vveilt *Cammern* *Chunige* *Fridrichs* von „*Rom* *Seelig*, Her *Michel* den *Wüfel*, *Herborten*“, filium suum] ze *Wienne* nach *Cristes* gepurt dreuzehen hundert Jar, dar nach in dem fünff und viertzigsten Jar an Sant *Martens* tage.

LVII.

Charta Chunegundis de Puechaim etc.

A. 1346.

Ich *Chunigund* des Edeln Hern, Hern *Piligrims* von *Puechhaim*, dem Got genad Wittib, und Ich *Ulreich* der *Stüchs* von *Stenntz*, und Ich *Hadmar* der *Stüchs* von *Gezendorf* Ier paid Brueder und Ich *Johans* von *Puechhaim* Ier Sun, des Edlen Weissen Herren, Hern *Hadmars* des *Stüchsen* von *Trautmanstorf* und Vrau *Chunigunsen* Seiner Hausvrvvn, der Gott genad, chinder und Enichel etc. ze *Wienne* [1346] an Sant *Jeronimi* tag.

(a) seu, ut in Sigillo de *Strana*.

LVIII.

Charta Catharinae de Veltsperg.

A. 1346.

ICh *Kathrey* Hern *Rügers* Wittibe dez *Veltsperger* dem Gott genad etc. [videas hic „den Erbern Ritter Herrn *Osten* von *Wulzendorff* zu den Zeiten *Amtsman* dez *Closters* ze „*Neuwenburch*, Hern *Jansen* den *Mautter* von *Neudorff*, Hern *Reinprecht* den *Zaun-* „*tüden* zu den Zeiten *Purgermaister* ze *Wienne*,] ze *Wienne* nach *Cristez* geburde dreuzehen hundert Jar, darnach in dem Sechs und viertzigsten Jar an unsers *Hern Gossteichnams* abent.

LIX.

Charta Dieterici Ysner.

A. 1347.

ICh *Dyetsreich* der *Ysner* zu den Zeiten *Purgermaister* zu der *Neunffast* vergich, - - daz deu *Erber Vravv*, *Vravv Elspet* deu *Prodesdorferin* etc. Nach *Cristes* gepurd dreuzehen hundert Jar und in dem Siben und viertzigsten Jar an *Sand Ul-* *reichs* Tag.

LX.

Charta Bertholdi Pollonis.

A. 1347.

ICh *Bertholt* der *Polle* vergich etc. Mit des vorgenanten unsers *Purchhern Insigil* *Hern Ulreichs* des *Chirichenmophes* (a) und mit meins *Vettern Insigil Jansen* des *Pollen* - - *Geben* ze *Wienne* nach *Cristes* geburde dreuzehen hundert Jar, darnach in dem Syben und viertzigsten Jar, des nächsten *Erichtages* vor *Mitter fasten*.

LXI.

Charta Wolfhardi Zyph.

A. 1348.

ICh *Wolfhart* der *Zyph* ze den Zeiten von *Sant Stephans* *Pharrchirchen* vvegen *Amp-* *man* auf der *Widen* ze *Wienn* (b) etc. Mit *urchund* dez *Briefez* versigelt mit dez *Edeln Heren Graf Albrechts* *Insigil* von *Hohenberch* ze den *Zeyten* *Pharrer* ze *Wien-* *ne* - - *Geben* nach *Cristez* geburde dreüzehen hundert Jar, in dem acht und viert- *zigstem* *Jare* daz *Suntagez* vor *St. Marye Magdalen* tag.

LXII

(a) Eundem Parochum in monte S. Viti et Capellanum Capellae S. Mariae V. et S. Joannis in der *Purch* ze *Wienne* fuisse, antiquae chartae produnt.

(b) *Widem* quoddam Suburbanorum Viennensium inde dictum fuisse autumo, quod locus ille, teste hacce charta, Ecclesiae S. Stephani dicatus fuerit. *Widen* enim praefcis idem quod nostris, *vvidmen*, *zuignen*, *dicare*, *dedicare*, etc. accedit ad sententiam nostram Doctissimus *Glaßey* in *Historia Polemica* Germ. p. 535, cujus ex mente „*Widenbüffe*, „*vel Wiedenbüffe* sunt *Curiae Sacrae* et *Ecclesiarum dotales*, oder *Kirchbüffe*,“ (nimirum quasi, *gewidmete Höffe*) ut passim etiamnum vulgo dicuntur.

LXII.

Charta Hainrici de Eslarn.

A. 1350.

Ich Hainreich von Eslarn zu den Zeiten Richter ze *Wienne* vergich offenleichen an diesen prief, daz für mich cham in die Purgerschranne ze *Wienne* vor rechten gericht der erber Mann *Mert* - - und chlagt mit vorseprechen auf daz Haus etc. [*Exponitur basus controversiae*] und vvard gefragt, vvaz recht vver, do gevil dem vorgenanten Merten do mit vrag und Urteil, er scholt mir mein recht (a) geben, daz hat er getan und scholt ich In des Haus gevvaltig machen und an die gevver setzen: Daz han ich auch getan - - Und des zu urchunde, gib ich In diesen Brief versigilt mit meinem Insigil. Der Brief ist geben ze *Wienne* nach Cristes geburde dreützeihen hundert jar, dar nach in dem funffzigisten jar, des Naften Montags nach dem Vafchang tag. (b).

LXIII.

Charta Joannis de Dietreichstorf.

A. 1352.

Ich *Jans* von Dietreichstorf und Ich *Anna* sein Hausvrovve etc. [*commemoratur isthic Agnes Uxor Domini Engelberti de Doehpach et Soror Annae, Ortolfus de Entzesdorf Avunculus quoque Annae nostrae.*] versigilt mit unserm Insigil und mit Hern *Jansen* insigil des *Tustendorfer* mein vorgenanten *Annen* Vater und mit unfers Svvaegers Insigil Hern *Herliebs* des *Vizlinger* - - - ze *Wienne* nach Cristes gepurt dreützeihen hundert Jar, dar nach in dem zvvay und funiftzigsten Jar des Nachsten Mittichens vor Sant *Parolomes* Tage.

LXIV.

Charta Joann. Gerlofer.

A. 1352.

Ich *Jans* der Gerlofer und ich *Agnes* sein Hausvrovve etc. Mit Hern *Ulreichs* Insigil des *Stüchsen*, und mit *Gundachers* insigil des *Vverder* mein vorgenanten *Agnesen* Bruder, und mit *Petreibs* Insigil des Gerlofer mein obgenanten *Jansen* pruder - - - ze *Wienne* nach Cristes geburt dreützeihen hundert jar, dar nach in dem zvvay und funftzigstem jare, an Sant *Veyts* tage.

LXV.

Charta Heinrici Dürre.

A. 1352.

Ich *Hrinreich* der Dürre zu den Zeiten meinez Hern dez Erbern Ritter Hern *Jansen* Amptman dez *Greifen* bey unfer Vrovven auf der *Stecken* ze *Wienne* etc. dez sint ge-
S 2 zeüig

(a) i. e. taxa, ut vulgo dicitur.

(b) En Tibi L. B. formulam communem, quam hoc saeculo atque ad umbilicum infrequentis, in ferendis sententiis, isthic locorum plerumque iudices adhibuerunt.

zeitig Her *Gundolt* der *Tuz* und Her *Pilgrim* der *Flötzer* mit irn Insign. Geben ze *Neunburch* nach Cristes geburde dreutzehen hundert Jar in dem zvvay und funftzigstem Jare dez naechten Samstages an Sant *Petrlimes* tag.

LXVI.

Charta Georgii de Hauvvenfelde.

A. 1355.

Ich *Jörg* von *Hauvvenfelde* und Ich *Jaruss* sein Hausvrowve vvir vergehen etc. (laudantur pro testimonio *Stephanus de Hauvvenfeld* et *Udalricus de Pergau*; hic *Avnnelus*, ille *Fraser nostri*) ze *Vienne* nach Cristes geburt dreuzehen hundert jar, dar nach in dem funiff und funiftzigsten jar an sant *Jörgen* Tage.

LXVII.

Charta Ulrichi Herzog.

A. 1360.

Ich *Ulreich* der *Hertzog* von *Lachsendorf* und Ich *Gerdrand* sein Hausvrawv etc. (laudantur pro testimonio „*Her Jans des Heymendlein Sun*, der *Erber Geistlich Her Prueder Greiff zu den Zeiten Meister des Haus dartz dem Heiligen Geiß auf der VVidem ze VVienn*, der *Erber Ritter Her Jans von VVultzendorf*„) Nach Cristes gepurd dreuzehen hundert Jar, dar nach in dem seckztzigstem jar, des Montag var unser *Vraun* tag zu der *Lichtmessze*.

LXVIII.

Charta Georgii de Heinvelde etc.

A. 1360.

Ich *Jorig* von *Hauvvelde* und ich *Jaruss* sein Hausvrawv und ich *Stephan* von *Hauvvelde* sein prüder und ich *Crissein* sein Hausvrowv vvir vergehen etc. (firmavit hanc chartam sigillo suo „*Her Perchtels von Pergau zu den Zeiten Hoffrichter in Oesterreich*„) der Brief ist geben ze *Wienne* nach Cristes geburt drevvtzehen hundert jar darnach in dem sechtzigsten jar, an Sant *Ulreichs* abent.

LXIX.

Charta Nicolai de Perkhof.

A. 1360.

Ich *Niclas* an dem *Perchhove* dartz der *Heiligen Stass*, und Ich *Agnes* sein Hausvrowv etc. Mit unserm Insignil und mit unsers Svragers Insignil *Jacobs* des *Hansgraffen* und mit Hern *Albrechts* Insignil dez *Ramperstorfer* - ze *Vienne* nach Cristes gepurd drevvtzehen hundert Jar, dar nach in dem Sechzigsten Jar, des nachsten Mittichens vor Sand *Marteins* Tage.

LXX.

LXX.

Charta Ulrici de Pergau.

A. 1376.

Ich Ulrich von Pergau Hoffrichter (a) in Oesterreich etc. [*commemoratur hac in charta: „D. Bernhardus de Drauchvelt et D. Wisent Frülinger*] Geben ze Wienn an Montag nach Cristi gepürt drevvtzehen hundert jar, darnach in dem sechs und Sibentzigsten jar vor *Gotzleichnamstag*.

LXXI.

Charta Joannis Fawlhaver.

A. 1379.

Ich Janns der Fawlhaver di Zeit Purggraf ze Dornbach meines genedigen Herrn; Hern Jannsens von Liechtenstain ze den Zeiten des Edeln und Hochgeborn fürsten Hertzogs Albrechts ze Oesterreich Hofmaister vergih etc. ze Wienn nach Christi gepürd drevvtzehen hundert jar, darnach in dem Nevn und Sibentzigstem Jare, des naften Sunntags vor Sand *Ulrechtstag*.

LXXII.

Charta Friderici de Winckental.

A. 1394.

Ich Fritz von Winkental etc. (*Complectitur haec charta „Hainrichen, Agnesen, Kathrein, und Alhaiden Gefürstfreyd, Friderici nostri, aliam ejusdem sororem „fravun „Margreten wucius Leupolds Wittib des Metzakhs, „den Ersamen Man Maister Hannsen den Galici von Brezslawu zu den Zeiten des Hochgebornen Fürsten Hertzog Albrechts ze Oesterreich und Puchars (b), ze Wienn nach Kristi gepürt drevvtzehen hundert Jar darnach in dem vier und neunzigstem Jare, an der H. *Syndelstavrufens Mayd tag*.*

LXXIII.

Charta Leopoldi de Chreuspach.

A. 1399.

Ich Lintolt von Chreuspach (c) etc. Sint auch des geziug Her Chalhoch von Eberstorff Chamrer in Oesterreich, Her *Marshars von Mifselbach*, Her *Alber von Polnhaim, Dietreich*

(a) Hanc ante nostrum provinciam *Bertholdus de Pergau* sustinuit, quod ex charta A. 1361. hujus Archivii manifestum fit: Isthic tamen in membrana Tabularii Sand Hippolytani A. 1368. *Pergau* adpellatur Vid. Excerpta nostra Genealogico-Historica p. 209.

(b) l. c. a Bibliotheca.

(c) Hodie hic locus *Chreuspach* nominatur et dominio Celeberr. Monasterii Campitillorum subest. Si originem vocis respicere liceat, rectius V consonantem U vocali substituemus existimarem: illa etenim anni praeterfluenti debetur, quem ob cancerorum copiam *Creber-* seu *Kreus-pach* l. e. *Rivum cancerorum* quondam adpellaverint. Firmat hanc conjecturam forcipatum cancri brachium, quod in insignibus *Lintoldi* nostri conspicitur.

Dietsreich der Pergmaister - - - ze *VVienne* an Sand *Matthias* tage - - - do von *Christes* geburt vwaren ergangen taufent, zvvai hundert Jar, in den Neun und Niuntzigstem jare.

LXXIV.

Charta Joannis de Clemen. ita Sigill.

A. 1402.

Ich *Hans* der *Clemens* etc. versigilt mit meinem angehangen Insigil und mit meiner lieben freünd Insigeln der Erbern Herrn, Hern *Albers* von *Ottenstain* die Zeit Hofrichter in *Osterreich* und *Albers* von *Hanwfeld* - - - der prief ist geben (1402) an sand *Petroneln* tag.

LXXV.

Charta Ottonis de Meyffawe.

A. 1405.

Ich *Ott* von *Meyffawe* Obrister Schenck in *Osterreich*, Meins Gnädigen Herrn Hertzog *VVilhelms* Hertzogen ze *Osterreich* etc. Hofmaister vergih und bekenne offenleichen mit den Brieff, das mir die Erbern Geitlichen Herren der Lant Commtever und die Bruederschaift gemaine zu dem *Deitschen Haus* ze *VVienne* Empholhen habent alle Ir Levvt und Güter, die si habent ze *Seyzestorff* gelegen bey *St. Aytten* (a) auff dem *VVagram* und habent auch mich des vleisfeklich gebeten, das ich mich der undervvunden habe, also, das Ich dieselben Levvt und Güter Vogten und Schirmen sol vor allen gevvalt und unrechten getrevvlich, nach meinem Vermügen. Wanne aber das vver, das ich denselben Im Levvtten ze *Svver* vvere, so haben sie danne und Ir nachkommen volln gevvalt und recht mich zu verkern, und ob ich In nicht fuegleich vver, zu derselben Vogtey einen andern Vogt darüber ze nemen, vven si vvellent. Das ist mein gut vville und sol auch das nicht vviderreden, noch verübel haben, vvwissentlichen mit kraft des Brieffs versigilt mit meinem angehangen Insigil, der geben ist nach *Kristi* geburt virtzechen hundert Jar und darnach in dem funfften Jare am Montag nach Sand *Petronellen* tag.

LXXVI.

Bulla Landulphi S. R. E. Cardinalis.

A. 1409.

Landulphus miseratione divina *S. Nicolai* in *Carcere Tulliano* Diaconus S. Rom. Eccl. Cardinalis, *Bavensis* vulgariter nuncupatus, in partibus *Alamanniae* in praefentiarum ad procurandum unionem *Romanae Ecclesiae* existens, univervis *Christi Fidelibus* praefentes litteras inspecturis bonam in *D. voluntatem* et promptum desiderium circa ipsius *Ecclesiae unionem* (b) etc. (quasdam confert indulgentias, „ut ad decantationem illius piissimae Orationis *Salve Regina*, quae in *Ecclesia Ord. Theotonicorum Vienne[n]si Patavien[s]i* Dioecesi quotidie ante cantationem primae missae cantari solet, eo liben-

(a) i. e. S. Agatha.

(b) Pium aeque ac necessarium votum, hoc cum primis tempore, quo duo Pseudo-Pontifices *Petrus de Luna* et *Angelus Corarius* pertinax inter se dissidium fovcrunt.

„*benignus Fideles Christi devotionis causa confluant*“ Datum *Viennae* sub Majoris Sigilli nostri appensione die tertia Mensis Martii, A. Dom. Millefimo, quadringentesimo, nono. (a).

LXXVII.

Charta Alberti de Ottenstain. (b)

A. 1412.

ICh *Alber* von *Ottenstain* Hoffrichter in *Oesterreich* vergich etc. Geben ze *Vienn* arf Mitichen nach reminiscere, vierzehen hundert Jar und darnach in dem zvvelften Jar.

LXXVIII.

Charta Leopoldi de Ekhartzaw.

A. 1419.

ICh *Leopold* von *Ekhartzaw* (*occurrit hic „der Erber Knecht Hanns der Gotesprunner dia „Zeit des Hochgeporn Fürsten, Herzog Albrechts; Herzog ze Oesterreich Schenk“*) Geben ze *Vienn* am freitag nach dem Heiligen Phingstag, nach Kristi gepurd vierzehen hundert Jar, darnach in dem neunzehenden Jare.

LXXIX.

Charta Henrici Stantthaymer etc.

A. 1421.

IN Nomine Domini amen: Anno Nat. Eiusdem Millefimo, Quadringentesimo vicefimo primo Indictione quarta decima, die vero Veneris, septima Mensis Novembris, hora Vesperarum vel quasi, Pontificatus SS. in Christo P. et D. nostri, D. *Martini* divina providentia Papae Quinti anno suo quarto in mei Notarii Publici et Testium subscriptorum praesentia personaliter constituti, Venerabiles Viri FF. *Caspar Märtzer* et *Petrus* Commendatores Domorum *Theutonicorum Laibaci* et *Avve*, alias *Tschernnoml Aquilegensis* Dioecesis etc. [commemoratur hic „*Reverendissimus in Christo „P. et Dominus, D. Lodovicus Patriarcha Aquilegensis*“] In Domo honestae Patronae dictae *Nese* relictae quondam *Jacobi Vorstenar* - - - praesentibus ibidem honorabilibus et discretis Viris, D. *Georio Harvigenwitzer* Plebano *Laybaci*, D. *Matthia Czingile* Socio Divinorum ibidem, *Levvoldo Jubbekch* Vice-Capitano *Laybaci*, *Paulo Glogovvitzer* Armigero, Presbyteris et Laicis *Aquilegensis* et *Salzburgensis* Dioecesis etc.

Et ego *Hainricus Stantthaymer* de *Oetinga* Clericus *Salzburgensis* Dioecesis publicus auctoritate Imperiali Notarius etc.

T 2

LXXX.

(a) Haec Bulla a foris scriptura antiqua inscribitur: *Antlas-Brief*, i. e. Litterae Indulgentiarum, unde *Antlas-Pfingstag* i. e. Feria V. Hebdomadae Sacrae, quod illo die publice poenitentes peccatorum indulgentiam poenitere.

(b) Exstat alia hujusce charta data 1398, in qua is Domini *Nicolai de Esarn* mentionem facit.

LXXX.

Charta Joannis Seld.

A. 1434.

Johannes Seld Decretorum Doctor, Ecclesiae *Pataviensis* Vicarius in Spiritualibus Generalis. Ad univerſorum et ſingulorum noticiam per praesentes deducimus evidenter, quod conſtitutus perſonaliter coram nobis in Notarii publici et teſtium infra ſcriptorum praesentia honorabilis Vir D. *Johannes Cepek de Laybaco* Baccalarium Decretorum; nomine procuratorio, ut aſſerebat, Venerabilis Viri, D. *Caſpar Märtzer* Commendatoris Domus Ordinis DD. *Theutonicorum in Vienna* etc. Datum et Actum *Viennae Pataviensis* Dioceſis in domo noſtrae ſolitae habitationis, A. D. Milleſimo, quadringenteſimo, triceſimo quarto, Indiſtione duodecima, die vero Saturni, viceſima ſecunda Menſis Maji, hora tertia vel quaſi, Pontificatus Sanctiſſimi in Chriſto Patris et D. noſtri, D. *Eugenii* divina providentia Papae IV anno IV, praesentibus ibidem honorabilibus Viris, DD., *Johanne Fevucher* in *Ravelſpach*, *Henrico in Tallheim*, et *Andrea* in *Palterndorf*, Eccleſiarum parochialium Reſtoribus teſtibus ſide dignis, ad praemiſſa ſpecialiter rogatis.

LXXXI.

Charta Erhardi de Stain.

A. 1457.

Ich Erhart am Stain geſeſſen zu *Sannd Steffan* und Ich *Anna* ſein Eliche Hausfrau etc. Mit des obgenannten *Erharts* des *Lembacher* aigen anhangendem Inſigil den vvir obgenant ainhelklich und mit ſeis darumb gepeten haben, doch Im und ſein Erben an ſchaden, auch der obgenannten Herrſchaften den vvol gebornen Herrn den Graffen von *Manſurs* etc. an Im rechten und dienſten unvergriffen - - - Geben nach Chriſti gepurd viertzechen hundert Jar, und darnach in dem Siben und funffzigüthen Jare, am Mitichen vor *Sannd Cholumans* tage.

LXXXII.

Charta Andreae Moshamer.

A. 1501.

Ich *Andre Moshamer* Stathalter, und vvir Comentor Pfarrer und die andern Brüder deutsch Ordens der *Oeſterreichiſchen* Baley, ſo yzt in ainem Jar Capitul zu *Frieſach* bey cinander verſamlet ſein, bekennen etc. Geben an Montag vor ſand *Merttenstag*, nach Chriſti gepurde im funfzehenhundertüthen und erſten Jar.

LXXXIII.

LXXXIII.

Charta Laurentii Kaltenprunner.

A. 1502.

Ich *Lorentz Kaltenprunner* Röm. Kuniglicher Majestat Obrister *Vischmaister* etc. besigt mit der Edl. Veste *Cristoff Oberhaimer* und *Zacharias Steinberger* anhangunden Insign, die ich zu zeugnus der sachen mit vleis darumb gepeten manghalben aigen Infigels, so ich die Zeit nicht gegraben gehabt hab - - - Geben zu *Vienn* am Eritag *Sand Niclas* tag des H. Bischove, Nach *Cristi* unsers lieben Herrn gepurde funfzehnhundert Jar und im andern Jar.

LXXXIV.

Charta Wolfgangi de Lichtenstain.

A. 1513.

Ich *Wolfgang* von *Lichtenstain* und *Nicolzburg* bekenn etc. des sein gezeugen durch meiner vleisigen pett vvegen die Wolgebom Herrn, Her *Hanns* von *Fuechhaus* Erbdruggesitz in *Osterreich* Röm. Kay. May. Hofmarschalch des Regiments der *Nider Oefferreichischen* Lande Mein Lieber Vetter und Her *Georg* von *Kotzal* Freyherr zu *Talberg*, auch under frey anhangunden Insign verfertigt, - - - Geben zu *Nicolzburg* Sonntags quasi modo geniti, Nach *Cristi* geburde in funfzehnhundert und dreizehenden Jaren.

LXXXV.

Bulla Georgii Episc. Vienn.

A. 1517.

Univerſis et ſingulis præſentes literas inſpecturis *Georgius* Dei et Apoſtolicæ Sedis gratia Epicoſopus *Viennensis*, Sanctiſſimi in *Chriſto* P. et Domini noſtri, *D. Leonis* divina providentia Papæ X. ad infra ſcripta per Civitates et Dioec. *Viennensem* et *Patavienſem* Nunçius et Commiſſarius principaliter deputatus (a) etc. Dat. *Viennæ Austriacæ* ſub anno à Nativitate Domini Milleſimo, quingentefimo XVII. die xxi. Menſis Aprilis, Pontificatus præfati SS. D. noſtri Papæ anno quinto.

II

CAPUT

(a) *Georgius a Slavonia electus A. M. D. XIII. aſſenſente ipſo Leone X. Pontifice Maximo, factis conceſſis M. D. XXIII. Epitaphium ejus penes Altare S. Briceii tale eſt.*

„*Georgius Slatkonîa natione Carniolus Civitatis Lubacenſis hujus templi Pontifex et Patenſis (Patavienſis) Administrator. Divi Maximiliani Caefaris Auguſtiſſimi a Conſilio Archimiuſcuſque Vir Peritiſſimus, modeſtiſſimus, integerrimus, qui in ornando Epicoſopatu Vienneni omnes Antecceſſores ſuos facile ſuperavit. Vivus hoc monumentum fieri curavit Anno Sal. M. D. XXII. 6. Kalend. Maji. Vixit annis 66, Menſe 1. diebus 3. - Vide Memorabilia de Templo ac Turri ad S. Stephanum Viennæ p. 95. et 139.*

CAPUT III.
MONUMENTA
DIPLOMATICA
COMMENDAE NEO-
STADIENSIS.

I.

Charta FF. Domus S. Mariae Theutonicorum
in Jerusalem.

A. 1245.

IN Nomine P. et F. et Sp. S. amen. Quia ea, quae geruntur in tempore, simul labuntur cum tempore, sollerti providentia provivum est, ea litterarum testimonio confirmari. Notum sit ergo omnibus tam praesentibus quam futuris, quod Nos FF. Hospitalis Domus S. Mariae Theutonicorum in Jerusalem omnes redditus *Aezelini* Civis *Novae Civitatis* sitos in *Alrams*, quos a nostro Domino Comite *Petro* possederat nullo contradicente, imo dicto D. nostro P. Comite annuente emisimus, eo videlicet jure, quod singulis annis in festo S. *Michaelis* dimidium talentum *Wiennensis* monetae dicto Comiti persolvamus, omni alio servitio penitus excluso, in quo quidpiam non tenemus. Contulit autem dictus Comes dictas nobis possessiones sic, ut singulis annis in festo S. *Michaelis* dictum censum, sicut diximus, persolvamus: et si neglexerimus, secundum poenam *Civilis Juris* (a) satisfacere debemus - - testes, qui huic tractatui aderant, sunt hi: Fr. *Rufbe* tunc *Castellanus* in *Starckenberg*, Fr. *Ortolfus* de *Fraudenberch*, Fr. *Hainricus*, Frater *Arnoldus*, Laici (b) *Hainricus* *Pisciculus* (c), *Atennilo* tunc *Judex Novae Civitatis*, *Hainzlo* filius *Pisciculi*, *Chunzo* *Gener Pisciculi*, *Wernhardus* *Officialis Pisciculi*, *Merboto* *Scriba*, *Atzelo* *venditor ejusdem praedii*, *Orsilo* de *Rosenvelde*, *Cives Novae Civitatis* *Hainricus* *Judex in Alrams*, *Hervovicus* in *Alrams*, *Liupoldus* de *Faikenverde*, *Rudlo* *Villicus Ducis in Gadym*. Acta sunt haec Anno ab Incarnatione Domini M. CC. XLV. vj. Idus Aprilis.

II.

Charta F. Ortolfi de Dreskirchen.

A. 1250.

Res gestae etc. Ego Fr. *Ortolfus* de *Dreskirch* *Commendator Domus Theutonicae in Pvisaco* de Consilio FF. nostrorum et de mandato et beneplacito F. *Chunradi* de *Immerlehe* *vices Commendatoris Austriae* *gentis Hetulio Miltztraph* *Civi Novae*

(a) *Jus Civile* idem hic, quod Germanis *Parirecht*: Vid. Excerpta nostra *Genealogico-Hist.* p. 17. n. 36.

(b) i. e. ut ego accipio, Equites O. T. *Milites*, non *Presbyteri*.

(c) alias *Pischlinus*.

Novae Civitatis et ipsius Uxori *Elizabeth* etc. Testibus, qui huic facto aderant, subnotatis. F. *Hirzo* Commendator Domus nostrae in *Vienna*, F. *Heinricus* de *Wizelindorf* Commend. Domus in *Nova Civitate*, Fr. *Wernherus* de *Faunkart* Commend. in *Dominico*, F. *Otto* de *Luibsdorf*, F. *Orstolfus* de *Utersteten*. D. *Albero* de *Saubeldorf*, D. *Liutoldus* de *Tobel*, D. *Herbordus* de *Dreschirchen* Gener *Vischilini*, *Siboto*; *Vverbenrus* filius dicti *Vischilini*, *Hugo* in *Strata VViennessi*, *Ulricus* de *Potendorf*, *Toshilo* *Milstopf*, *Chunradus* juvenis *Ladochus*, *Leublo*, *Heono*, *Jacobus* Gener *Persbilini*, *Gotfridus* Scolaesticus et alii quam plures. Acta sunt haec in domo nostra in *Nova Civitate*, A. D. M. CC. L. XIII. Kal.

III.

Charta Gisilae de Nova Civitate.

Pateat universis hanc litteram inspecturis, quod Domina *Gisla* in *Nova Civitate* quamdam aream in bonis FF. *Theutonicorum* vicinam eorum Domui possidet, quam eisdem Fratribus annis octo sine omni contradictione jure debito deserivit: Mater enim praedictae Dominae nomine *Pech* ei praefatam coram supradictis FF. et aliis idoneis testibus contulit libere et quiete, tali tamen interposita conditione, quod si Frater ejusdem nomine *Mar* de *Ungaria* rediret ipsi eandem aream dimidiam tribuere non tardaret - - - Hujus rei testes sunt, *Hartlieb*, *Harsunch*, *Leupolt*, *VValchun*, *Mert*, *Mathias*, et alii quam plures, qui omnes coram FF. *Theutonicis* de singulis supradictis testimonium perhibebant. Et haec facta sunt coram FF. subnotatis, qui sunt, Fr. *Hainricus* de *Mersvvanck*, (a) Fr. *Albero*, Fr. *Otto* de *Ulm*, Fr. *Hadmarus*. Ut autem haec robur obtineant veritatis et a nullo valeant calumniari, sigillo Domus FF. *Theutonicorum* *Novae Civitatis* praefens cedula roboratur.

IV.

Charta Alberonis de Chunringe.

A. 1256.

IN Nomine Domini amen (b). Et ne ea, quae sub tempore fiunt, simul cum tempore elabantur, necesse est fragilitatem mentis scriptis memoriae adjuvare. Quapropter noverint universi praesentium Inspectores, praesentes pariter atque futuri, quod Ego *Albero* de *Chunringe* dedi FF. Hospitalis S. Mariae Domus *Theutonicorum* in *Neuvvenstas* jus et proprietatem ad me meosque heredes pertinentem in bonis sitis in villa, quae *Trebchendorf* nuncupatur, videlicet sex feodis et sex aris, quae F. *Albero* de *Falchenberch* quondam contulit Fratribus eisdem accedente ad hoc consensu Uxoris meae ac caeterorum omnium heredum meorum optima voluntate - - - praesentem paginam ipsis dare curavimus nostri Sigilli caractere communitam, Testium veroque his intererant nominibus subnotatis, qui sunt hi: D. *Heinricus* de *Chunringe*, D. *Syfridus* et D. *Chadoldus* Fratres dicti *Orphani*, D. *Hademarus* et D. *Rapoto* Fratres de *Falchenberch*, D. *Hadmarus* de *Sunnenberch*, D. *Hademarus* et D. *Chadoldus* Fratres

U 2

- (a) Absit Annus datae Chartae: interea temporis hoc loco eam ponere placuit, quod laudatus pro testimonio *Hainricus* de *Mersvvanck* hac tempestate inter vivos egerit. Vide *Austriam* ex *Archivio Mellicensi* illustratam p. 23. n. 5, A. 1254. fortean idem est, qui in *Excerpt. Genealogico-Historicis* p. 34. n. 78. et 79. pro testimonio dicit: etsi ibidem *Mersvvarich* nominetur; neque enim ab illo aevo, nomina atque cognomina mille modis intorquere alienum fuit. vide mox Chart. LX.
- (b) Litteris uncialibus haec scripta sunt.

tres de Verde, D. Fridericus de Rasseolo, D. Heinricus de Swarcense, D. Syfridus Cyger-
Utricus Notarius et alii quam plures. Acta sunt haec in Neunstet in Domo Domini
Walchuni, et sub anno gratiae. M. CC. L. VI. Indictione xiii.

V.

Charta Henrici Praepositi Sand-Hippolytensis.

A. 1259.

Noverint omnes hanc litteram inspecturi, quod nos *Henricus* Dei gratia S. *Hippo-
lyti* Praepositus et Conventus ejusdem Ecclesiae, praedium in *nova Civitate*,
arcas videlicet quasdam - - -, quae ex donatione FF. de *Alsenburch*, *Ditri-
ci* scilicet de *Wasserberch* (a), *Rapotonis*, *Chunradi* et *Chunradi*, iuste ac legitime ha-
tenuis possedimus etc. Acta sunt haec Anno Domini. M. CC. LVIII. in die S. *Ma-
thaei*, Datum apud S. *Hippolytum*.

VI.

Charta Ditmari de Engelschalchsvelde.

A. 1259.

Ego *Ditmarus* Filius D. *Tertholdi* de *Engelschalchsvelde* ad univerforum - - - cu-
pio notitiam pervenire, quod ad petitionem Patris mei promissi voluntariae et
libere, quod FF. Domus *Theutunicorum* ab omni impetitione, si quae ipsis
orta fuit et per quemcunque, pro bonis, quae Pater meus ipsis pro satisfactione et
emendatione offensae et injuriae *Rusiboni* per ipsum illatae dedit - - - in cuius rei
testimonium praefertem litteram saepedictis FF. dedi, sigilli Patris mei, cum pro-
prium sigillum non habemus, munimine roboratam eorum, qui huic promissioni in-
tererant nominibus subnotatis, qui sunt: Fr. *Ortolfus* de *Dreschirchen*, ad cuius manus
dictam promissionem feci, *Chunradus Kiles*, *Rudolfus* Notarius, *Martinus* Suevus,
Ditricus de *Valchunschirichen*, *Nicolaus*, *Leupoldus Staubintarius* et alii quam plures.
Actum *Engelschalchsvelde* (b) Anno Dom. M. CC. LVIII. viii. Kal. Julii.

VII.

Charta Bertholdi de Engelschalchsvelde.

A. 1259.

Ego *Bertholdus* de *Engelschalchsvelde* ad singulorum, quibus praefens littera exhibita
fuerit, cupio notitiam provenire, quod ego - - - Fratribus Domus *Theu-
tunicorum* in *Novae Civitate* commorantibus - - - decimam in *Gumpoldeschir-
chen*, quam mihi *Albero* de *Arberch* assignavit, dedi pro satisfactione et emendatione
offensae et injuriae, quam ipsis intulit per captivitatem Fratris *Rusibonis* et Fr. *Henrici* de
Wizlinsdorf - - - In quorum testimonium saepedictis Fratribus praefentes litteras
dedi,

(a) Dietricus ab *Familia Alsenburchii*, a Domicilio *Wasserberchii* nomen sortitus, missis mil-
le aliis, exemplum nobis suppeditat, quas turbas in *Centalogis* dederit haecce no-
minum consilio veteribus admodum amica; Necet quandoque utrumque nomen ad-
scripserint, ut in *Austria* ex *Archiv. Mell. Illust.* „Ich Dietreich von Puchperg von
„*Wasserburg* genant,“

(b) Hic locus (Telte Viro mihi amicissimo *Philiberto Hueber*, cujus mortem omnes bo-
ni luceant in *Austr. ex Archiv. Mell. illustrata* p. 242.) nunc *Enersfeld* appellatur, *Neofaldia*
Vindobonensi duabus horis distans.

dedi, mei sigilli munimine roboratas; eorum, qui huic tractatui intererant, et quibus de veritate constitit, nominibus subnotatis, qui sunt: *Osfo de Pusen, VVichardus de Sleht, Ulricus de Vihoven*, Fratres mei, *Albero de Arberch, Ulricus de Ror, Chunradus Kyles, Lempoldus Leublo filius Hoemonis Civis Novae Civitatis*, et alii quam plures. Datum in Castro *Engelschalshervelde*, Anno Domini. M. CC. LIX. viiij. Kalendas Julii.

VIII.

Charta Commendatoris O. T. Neostadiensis.

Aebet annus et nota Chronologica, nisi quod Scriptura ad hoc temporis inclinet.

Ich Bruder *Has* genant der Junge, Haus Commdeverver ze der *Neuwen stat* etc. des Sint gezeuge: *Steffan* von dem *Atrams*, Sein Bruder *Dietel, VValsber* der *Slehter*, *Felkel* der *Vorßrech*, *Chunrat* der *Althere*, *VVolfinch* in der Teuschen Herrm *Straz*, *Pilgrim* des *Ammans* Sun von *Zemingedorf*, *Michel Phoenleins* sun der vorgebanten Herrn *Holde* (a) von *Zemingedorf*. Daz das Stet seye, und Stet bleibe evvgleichen, so habe vvir in gegeben unsern Brieff mit unsern anhangunden Insigel.

IX.

Charta FF. Ordinis Teut. Neostadii.

A. 1260.

IN Nomine S. et Individuae Trinitatis amen. Quia gesta etc. Ad quod D. *Bercholdus* de *Engelschalshervelde* se defensorum favorabiliter obligavit, volens cavere, ne praesenti arbitrio valeat calumnia suboriri cum munimine sui sigilli et Sigillo Provincialis D. *Orsonis* de *Haslavve* (b), et Sigillo *Novae Civitatis*, et subscriptis testibus, quorum nomina hic subnotantur, roboravit. *Chunradus* Plebanus de *Novae Civitate*, Magister *Gotphridus*, D. *Ulricus* de *Hitendorf*, D. *Chunradus* de *Zekkinge*, D. *Reimbertus* de *Chranigperge*, D. *Otto* de *Arenstain*, D. *Albero* de *Seubelsorf*, D. *Lempoldus* de *Tobel*, D. (c). de *Chlasenbrunne*, - - - Fr. *Heimicus* de *Merschvanch*, Fr. *Meinhardus* de *Talem*, *Fridricus* Scholaris Domus et alii quam plures. Acta sunt haec Anno gratiae Domini. M. CC. LX. Sexto Kalendas Novembris, in *Novae Civitate*, in domo videlicet Civis ejusdem Civitatis.

X

X. Charta

- (a) *Holde*, mea quidem ex sententia, idem ac familiaris a *Hald* fides, ex *Haldigen* i. e. die treu angeloben fidem praestare.
- (b) *Otto* de *Haslavv* Judex Provincialis, erat, non Commendator Provincialis, ut non nemini visum fuit. Vid. Caput II. n. XL.
- (c) Aebet praenomen, intervallo ad hoc relicto.

X.

Charta Ottonis de Haslau etc.

A. 1287.

Nos Otto de Haslau et Reinbrecht de Eberstorf (a) sub juramento nostrae fidei ac nostrae conscientiae omnibus - - - profitemur et publice protestamur etc. Datum Anno Domini. M. CC. LXXXVII. Pridie Nonas Februarias,

XI.

Charta FF. de Engelschalchvelde.

A. 1280.

Ego Ulricus et Ego *Perboldus* FF. dicti de *Engelschalchvelde* Omnibus Christi Fidelibus salutem in perpetuum, amen. Noverint etc. Testes sunt D. *Erchengerus* de *Landesere*, D. *Vfichardus* de *Slaet*, *VVerenberus* *Viflinus*, *Chunradus* de *Prodendorf*, *Hainricus* *Vifchel* filius Militis, *Orto* de *Alrams*dorf et filius suus *Stephanus*, *Rudling* Molendinator, et Fratres praedictae *Domus Teutonice*. Fr. *Hainricus* Sacerdos, F. *Vvaltherus* Ungarus, Fr. *Vto*, Fr. *Hadamus*, et alii quam plures. Actum Anno Domini. M. CC. LXXX. Sexto Kal. Junii.

XII.

Charta Henrici de Havvenfelde.

A. 1287.

Nos *Henricus* de *Havvenfelde* sub juramento nostrae fidei ac nostrae conscientiae omnibus - tam praesentibus, quam futuris significando profitemur et publice protestamur litteras per praesentes, quod Nobilis Vir, D. *Henricus* Pincerna de *Haspach* - - FF. *Domus Teutonice Novae Crisitas* quinque praedia sita in villa *Kaezleinstorf* - - - cum consensu et voluntate Illustris Principis D. *Friderici* Ducis *Austriae* recolendae memoriae in concambium seu commutationem bonorum sitorum in *Schirnike* hinc inde factam proprietatis titulo dedit - - Datum Anno Domini. M. CC. LXXXVII. decimo quinto Kal. Maji.

XIII.

Charta Gregorii Comitis de Alrams.

A. 1291.

IN Nomine P. et F. et Sp. S. amen. Quia ea, quae geruntur in tempore etc. Nos igitur *Gregorius* Comes de *Alrams* Filius *Petri* Comitis de progenie *Ojeblic* (b) Notum facimus omnibus tam praesentibus quam futuris, quod FF. S. *Mariae* *Domus* Tcu-

(a) Mirum est, quae in insignibus suis mutationes haecce familia fecerit. Chalochus de Eberstorf 1275. caput humanum, Noster hic Cervam, Rudolfus de Eberstorf 1305. tres alaudas in linea transversa conspicuas, Joannes demum de Eberstorf 1436. Unicornu in insignibus suis comparere voluit: advortant huc animura, qui antiqua Familiarum insignia ad Heraldicae leges, nuper demum e Gallia ad nos emigrantis accomodare toto animo contendunt!

(b) Vid. Ch. I.

Teutunicorum in *Nova Civitate* - - dicto Comite *Petro* Patre nostro p. m. annuente etc. Actum et Datum apud *Novam Civitatem* Anno ab Incarnatione Dom. Millefimo, Ducentesimo, Nonagesimo, primo, pridie Kalendas Augusti.

XIV.

Charta Ejusdem.

A. 1292.

Nos *Gregorius Comes* de *Alyrams* filius *Petri Comitis* de Progenie *Oschli* praesentis scripti testimonio publice profiteamur, quod de nostro consensu voluntario Viri Religiosi et discreti FF. S. Mariae Domus *Theotonicae* in *Nova Civitate* comparaverunt nullo contradicente pratum quoddam in nostra proprietate situm prope *Alyrams* apud *Stephanum* ejusdem villae tunc temporis Judicem filium *Ostonis*, favente Uxore sua dicta *Perbta* ac ejus heredibus univcrfis: de quo prato Dominae *Hedwigi* relictae quondam Domini *Sifridi* de *Haslovve* etc. Ut autem praemissa emptio rata et irrevocabilis successu temporum perseveret, praenotatis DD. et FF. praesentem litteram desuper contulimus nostri Sigilli appendicio roboratam, Testibus subnotatis, qui sunt hi: *D. Chunradus* Plebanus in *Grillenperge*, *D. Helvicius* Plebanus in *Vvaimaetsvelde*, *D. Rudvvinus* Miles de *Eckendorf*, *D. Fridericus* Miles de *Sprinzensteyn*, *Heinricus* de *Vvesterburg* Magister monetarum in *Nova Civitate*, *Engelbertus Radix*
- - - Datum Anno Dom. M. CC. LXXX secundo.

XV.

Charta Theodorici de Puechperch.

A. 1315.

Ich *Dietreich* von *Puechperg* geseffen daz *Vvasserberch* und mein Hausvrovve *ver Gedroun* und unfer paider erben, vvir verjehen etc. und sind der rede gezungo
Her Chunrat von *Arnstain*, *Her Chunrat* von *Tiernstain*, *Her Otte* von *Ror*, *Her Herbot* von *Vviciantsal*, *Symon* von *Potenprunne*, *Leutols* der *Newvalder*, *Fridreich* von *Harlant* - - Sant *Polten*, da von *Cristes* gepurde vwaren ergangen taufernt jar, dreuhundert jar, und darnach in dem funfzehenten jar ze *Ostern*.

XVI.

Charta Pauli Comitis de Martinsdorf.

A. 1323.

Ich *Graff Paul* von *Merteinsdorf* vergich - daz ich den Chrieg, der sich gevvandelt hat zvvischen *Graf Petrein*, *Graf Andren*, *Graf Stephan*, *Graf Desen* und *Graf Niclasen* *Graven* von *Rosenveld* etc. Der *Prieff* ist geben nach *Gotes* gepurd, taufernt jar, dreuhundert jar, und in dem drey und trvvaynkuffen jar an sant *Ulrichens* tag.

X 2

XVII.

XVII.

Charta Hugonis Parochi in Träskirchen.

A. 1327.

Ich *Haug* ze den Zeiten Pfarer datz *Dreskirchen* etc. [adducuntur „*Her Heinrich* „*Ritter von Weitra*“, et „*Her Rudolf der Grevul von Engelschaltichsveld*“,] Dieser Brief ist gegeben [1327] an unser Frau tag der *Scheidung*.

XVIII.

Charta Wulfini Chlingenfurter.

A. 1332.

Ich *Wulphinch* der Alt *Chlingenfurter* und Ich *Pendis* sein Hausvrowe und Ich *Hainreich* sein sun etc. des Sint gezeug, der Erber Herr *Her Cristan* von *Vibosen*, *Her Ulrich* der *Totzenpach*, *Her Haydenreich* der *Postzman*, *Her Hainreich* von *Pfeystra*, *Her Herman* der *Chlingenfurter*, *Otto* der *Chlingenfurter* - - - gegeben nach *Cristes* gepurd [1332] des Montags an dem *Pericht* tag.

XIX.

Charta Alberti Parochi Neostadiensis.

A. 1332.

Ich *Albrecht* zu den Zeiten Pfarer zu allen HH. datz der *Neuwenflast* [introduciuntur „*Her Pilgreim* der *Chizel*, *Her Leupolt* der *Maurer*, *Her Leupolt* der *Lebel*, *Her Leupolt* der *Zengvvein*, *Her Janis* der *Zengvvein*, *Her Chunnrat* der *Tutzeller*, *Her Ulrich* der *Patz*“,] Geben datz der *Neuwenflast* Nach *Cristes* geburd [1332] an Sand *agnesen* tag.

XX.

Diploma Alberti et Ottonis Ducum Austriae etc.

A. 1336.

Nos *Albertus* et *Otto* Dei gratia *Duces Austriae, Styriae et Carnythiae*, *Domini Carniolae, Marchiae*, ac *Pertusmaonis* praesentibus publice profiteamur, quod, cum honesta *Relicta* (a) *Christina* de *Reychenowu* purae devotionis zelo tacta, maternalis quoque dilectionis fervore erga discretum Virum *Jacobum* de *Reychenowu* filium suum *Capellanum* nostrum dilectum, qui sacro ductus pnevmate mundi hujus inquinamenta vitare disponens in *Ordine FF. Domus Theutunicorum* in *Nova Civitate* militari desiderat Deo Coeli, plerumque succensa comprobetur, Curiamque suam in *Saurawu* juxta *Reychenowu* prope positam, quam a nobis in feodum tenuit, propter Deum praecipuo, ista, suorumque progenitorum salute FF. dictae *Domus Theutunicorum Novae Civitatis* cum omnibus suis attinentiis deputasset liberaliter, et donasset. Nos itaque ejusdem *Jacobi* piis ac devotis desideriis ope et opera annuere summo opere cupientes, praelibatis FF. *Domus Th. Novae Civis*. jus proprietarium nobis in dicta *Curia Saurawu* ex debito competens et pertinens ob nostri et animorum nostro-

(a) i. e. *Vidua*.

nostrorum divae recordationis praedecessorum remedium et salutem contulimus, dedimus, et hujus scripti nihilominus patrocinio liberaliter elargimur ab ipsis suis successoribus in antea jure proprietario possidendam pacifice perpetuis temporibus et habendam, in cujus nostrae donationis evidentiam praesentes sigillorum nostrorum fecimus appensionibus consignari. Datum *Viennae* in *Craftino Circumcisionis Domini*, Anno ejusdem *Millesimo, Trecentesimo, Tricesimo sexto.*

XXI.

Charta Hermanni de Chlamm.

A. 1338.

Ich *Herman von Chlamm* und Ich *Katrey* sein Hausvrave etc. [*fit mentio „Fron Cristein „Hern Eckhartz VVirtib vom VVolf“, et „Hern Steffan von Sler“, quem avunculū (Oheim) noſter nominat*] der Brief ist geben [1338] an Sant *Jorgen* tag.

XXII.

Charta DD. de Haslau.

A. 1347.

Ich *Cadolt* und Ich *Jans* Herren *Jausen* Stien von *Haslau* dem Gott genad etc. Mit unsers Oebriſten *Perchherrn* Inſigil des Erbern *Gacſleichen* Herrn, *Pruder Jausen* zu den Zeiten *Prior* ze *Mauerbach* des Ordens von *Carus* und mit des obgenannten, unsers *Vettern* Inſigil, Herrn *Ossen* von *Haslau* - - geben nach *Cristes* geburd [1347] an Sand *Symon* und *St. Judas* tage.

XXIII.

Charta Nicolai de Ramsau.

A. 1349.

Ich *Nycias* der *Ramsauer* und Ich *Tugentlieb* sein Hausvrave etc. Des *Sint* gezeug der Erber *Herre*, *Her Purchart* von *Erlebach* zu den Zeiten *Herre* auf *Starckenberch* und auch *Foyt* des Egenanten gutz mit seinem Inſigil - - - geben nach *Cristes* geburd [1349] an Sant *Petronellen* tag. (a)

XXIV.

Charta Berthae etc.

A. 1351.

Ich *Jense Stephans* Witib des Schreiber von *Pficha* etc. darüber ge vvir diesen prief behangen mit *Hern Pilgreims* Inſigil detz *Chizel* zu den Zeiten *Slaſſler* meinez *Hern* dez *Hertzogen* - - - der Brief ist geben [1351] an dem *Auffars* tage.

Y

XXV.

(a) Extat in A. V. alia ejusde charta, in qua itidem „*Her Purchart* von *Elrvvach* zu den Zeiten *Her* auf *Starchenverch* und *Pernolt* von *Droſteten* zu den Zeiten *Purgraf* „*alda*“, *testimonium* dicunt. 1351.

XXV.

Charta Gotfridi Abbatis Novae Foundationis in
Nova Civitate.

A. 1458.

IN Nomine Domini amen. *Gosfridus* permissione divina Abbas Monasterii *S. Trinitatis* Ord. *Cisterciensis* Novae Foundationis *Novae-Civitatis Salzbουργensis* Diocesis Univerfis et singulis - - Salutem in Domino sempiternam. Noveritis, nobis per Venerabilem et Generosum Virum, D. *Johannem* Domorum Ord. Theutonicorum per *Austriam, Stiriam, ac Marchiam Sclavonicam* Provincias Commendatorem etc. Datum et Actum die Veneris tertia Mensis Martii, Indictione vj, Pontificatus Sanctissimi D. nostri, D. *Callisti* Papae tertii anno tertio, Regnantē Serenissimo ac Illustrissimo D. nostro, D. *Friderico* Rom. Imp. semper Augusto in domo habitacionis nostrae, A. D. Millefimo, Quadringentesimo, quinquagesimo octavo.

XXVI.

Bulla Petri Episcopi Neostadiensis.

A. 1488.

Wer *Peter* von Gots gnaden Bischou zu der *Neuvvest* vvechenen etc. Gegeben zu der *Neuvvest* am Montag vor *S. Bartelmes* tag nach Christi gepurdt vierzehen hundert Jar und darnach im acht und achtzigsten Jar etc.

XXVII.

Charta Joannis de Mitterbach etc.

A. 1516.

ZU vvisfen als sich zvvifchen den Wirdigen Herrn *Hansen* von *Mitterbach* Deutch Ordens der Zeit Commentevvr zu der *Neuvvest* etc. Anno Domini etc. im funfzehnhundert und im Sechzehenden Jare.

XXVIII.

Charta Johannis Geuman.

A. 1519.

Wir *Johann Geumann* von Gotes genaden Hochmeister *Sand Jorgen* Ordens etc. zu der *Neuvvest* am Montag nach *Sannd Erhartstag* nach Crifti gepurd funfzehnhundert und im neunzehenden Jaren.

XXIX.

XXIX.
Bulla Theodorici Episc. Neostadii.

A. 1524

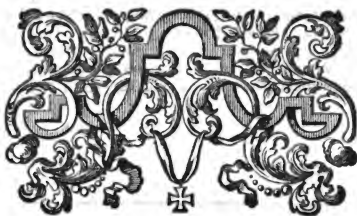
Wir *Dietrich* von Gots gnaden Bischove zu *Neuvenstatt* bekennen, das unns der Ervirdig, Edl und gaitlich Her *Jobst* Truchfass von *Westhausen Teusch Ordens* Lanndcomenter über der *Oesterreichischen Baley* etc. Nach Cristli gepurde funffzehnhundert und im vier undt zwanzigsten Jar, am 23. Tag des Monats February.

XXX.

Charta Jodoci Truchfafs, Provincialis Austriae.

A. 1524

Ich *Jobst* Druchfaffe von *Westhausen Teusch Ordens* Lanntcomentor der *Oesterreichischen Baley* und vvir die Bruder gemeinklich bekennen für uns und alle unnsfer nachkomen, das vvir auf Bevelh des Hochvirdigsten Durchleüchtigen Hochgebornen Fürsten und Herrn, Hern *Albrechten Teuschordens Hochmaister*, Marggraven zu *Brandenburg* etc. unnsers gnedigten Herren Unns durch mich obgenannten Lantcomentor mit dem Ervirdigen, Erbern, und Gaitlichn Herrn *Cristoff Avver* alt Lantcomentor der bemelten Baley um den *abstannst gedachtes Landcomentor* ambt vereinigt haben etc. Geben zu *Grätz* am Samstag nach unnsers Herrn *Fronleichnamts* tag von desselben geburd [1424] Jare.

CAPUT IV.
MONUMENTA
DIPLOMATICA
COMMENDAE GRAECIENSIS
VULGO GRÆTZ AM LECH.

I.
Diploma Friderici II. Ducis Austriae.

A. 1233.

IN Nomine S. et individuae Trinitatis, amen. *Fridericus* Dei gratia Dux *Austriae* et *Styriae* - - - Vestigijs Viri Christianissimi et devotissimi Principis Patris nostri felicitis memoriae *Leopoldi* Ducis *Austriae* inhaerentes Fratribus Hospital. S. Mariae Dömüs *Theotonicorum* in *Jerusalem*, qui Patri nostro magis familiares prae caeteris et fideiiores extiterunt - conferimus Ecclesiam sitam in colle juxta Civitatem *Payrisch Graetz*. (a) in honorem S. *Changundis* aedificatam cum omni jure et libertate et jurisdictione, sicuti antecessores nostri construxerunt - - - Item damus eius nummum pro emenda sanguinis, quod vulgo vocatur *pluotiger phennich* in omnibus bonis suis per nostras terras ordinatis (b) etc. His testibus subnotatis, quorum nomina sunt, *Fridericus de Retovin*, *Irenfridus* de *Himpefch* et *Ulricus* Frater suus, *Wichardus* de *Arnstain*, *Stuchso*, *Chadoldus*, *Waiso* et alii quam plures. Acta sunt haec in *Erspurch*, Anno Virginei partus Milleesimo, ducentesimo, tricesimo tertio, Indiis vj, v. Kal. Novembris, Anno Pontificatus D. *Gregorii* Papae noni vij, Imperante Gloriosissimo Romanorum Imperatore *Friderico*, felicitet, amen. (c)

II. Charta

- (a) *Payrisch Graetz* seu *Bavaria* exinde adpellatur *Styriae* Metropolis, quod a *Bojis* aut condita primitus fuerat aut instaurata; deinde, ut a *Vindo-Gracico Sclavorum* oppido differret. Praeclariff. P. Pufch in *Chronologia Styriae*, p. m. 18.
- (b) Numus pro emenda Sanguinis 72 numi *diverpenanische* dicti fuerint, de quibus *Fridericus III. Imp.* in Privilegio Canoniae Sand- Hippolytanae dato haec statuit: „so „ainer des bemelten Gotshaus man auf des Gotshaus gründen oder andersvvo „erslagen vvird, das das den Lantrichtern anbracht soll vverden damit sy In be- „schavven, darumb man Inn den geben soll ein Leib- Zeichen, und zvvven und „sibetzig phennig etc.“, Vid. Excerpta nostra Genealogico-Hist. p. 120.
- (c) Extat hujus diplomatis Confirmatio a *Carolo* Archiduce *Austriae* etc. *Gracii* 1577, 15. Maji *Johanni* *Cobenzl* de *Preßegg*. (qui isthac in charta „der *Ersam*, unser gebaimer „Rath, N. O. Cammer President & Administrator des Stiffts *Mühlstatt*, teüßsch ordens Commendator am *Lee albte bey Grätz*, zu *Brizzeny*, undt *Padua*“ dicitur) consignata.

II.

Charta Hainrici de Gravenstein etc.

A. 1239.

Ego *Hainricus de Gravensteine* et *Ulricus de Trinchsen* significamus universis - - quod Frater noster *Cholo* de consensu et beneplacito nostro contulit - - redditus decem Talentorum in *Syrnich* - quos etiam Frater noster, Frater *Gottfridus* Domui Hospitalis S. Mariae de Domo Theutonicorum Jerusalem contulerat etc. *Ottacherus de Lichtenberch*, *Wulvingus et Hartenidus de Libenz*, *Hainricus* et *Ekehardus de Doberene*, *Mainhardus de Zemoetinsdorf*, *Hainricus de Parneke* Plebanus de *Graetz*. Datum Anno Domini. M. CC. XXXVIII. iij. Idus Julii, in domo praedictorum Fratrum in *Graetz*, in die S. *Margaritae*.

III.

Bulla Ulrici Archiep. Saltzburg.

A. 1260. *

Ulricus Dei gratia S. *Salzpurgenfis* Ecclesiae Archiepiscopus Apostolicae Sedis Legatus - - Ne longa dierum antiquitas per declivem cursum labentis temporis memoriam eorum absorbeat et in oblivionis caliginosae immittat tenebras, quae lucidioris memoriae nonnunquam serenitas expetit, volumus acta nostra nostri styli programmate sic in notitiam transfundere, ut super eis posteritas futuri temporis nullius ambiguitate dubii respargatur - - Noverint igitur tam nostri temporis homines, quam futuri, quod nos considerantes caritatis esse officium, religiosis locis salubriter providere, Ecclesiam S. *Joannis* prope *Stubenberch* - - FF. Hospitalis S. Mariae Domus *Theutonicorum* apud *Graetz*, quantum ad nos pertinet, contulimus pleno jure etc. Actum apud *Piber* Anno Dom, millesimo, CC, sexagesimo, xiii. intrante Aprili.

IV.

Bulla Friderici Archiepiscopi Saltzburg.

A. 1278.

Fridericus Dei gratia S. *Salzpurgenfis* Ecclesiae Archiepiscopus, A. Sedis Legatus - - Noverint igitur tam praesentes, quam futuri, quod nos pro laudabili et honesta conversatione et rogatu honorabilium FF. Ordinis Domus *Theutonicae* in *Graetz* et ut cultus divinus praeclarus celebretur, liberam scholasteriam, quam Gloriosissimus Rex Romanorum *Rudolfus* praenominatis Fratribus in loco praedicto, videlicet in *Graetz* in *Colle* contulit et concessit, propter hoc, quod etiam praelabati Fratres se nobis in nostris servitiis multipliciter exhibuerunt, et exhibens, cum nostro favore et benivolentia praemissam Scolasteriam confirmamus etc. Datum *Wiennae*, pridie Idus Martii, Indictione vj, anno ab Incarnatione Domini M. CC. LXX octavo, regnante Gloriosissimo Rege Romanorum *Rudolfo* anno V.

Z

V. Bulla

(*) Bina hujus bullae habemus Exempla originaria, quae per omnia conveniunt, praeterquam quod in altero sequentes testes laudentur. „D. *Hermannus* Magister Hospitalis de *Corvvalde* F. *Chonradus* Hospitalarius in *Graetz*, Magister *Ulricus* Scriba *Stirias*, „Mag. *Bertholdus* de *Babenberch* cum D. *Wolffingo* Milite de *Leibenz*„.

V.

Bulla Johannis Archiep. Sipontini.

A. 1283.

Johannes Dei gratia *Sipontinus* Archiepiscopus etc. Datum *Manfredoniae* xi. mensis Martii, xi. Indict., Anno Dom. M. CC. LXXXIII. Pontificatus Domini *Martini* Papae III. anno III.

VI.

Bulla Romoaldi Archiep. Bariensis.

A. 1283.

Romoaldus miseratione divina *Barinae* et *Canusinae* Sedis Archiepiscopus - - - Cum igitur Dilecti Filii FF. *Domus Theotonicorum* ad honorem Dei, B. *Kunegundis*, S. *Catharinae* et B. *Margaretac* in *Grege Saltzburgernsis* Dioecesis quamdam Capellam laudabiliter inceperint inchoare etc. (Conferre *Indulgentias elemosynas ad structuram hujus aedificii largientibus*) Datum *Bari* vij. die Mensis Maij, xi. Indict. Anno Dom. Millefimo, ducentesimo, octuagesimo tertio, Pontificatus Domini *Martini* Papae quarti anno tertio.

VII.

Bulla plurium Episcoporum.

A. 1300.

Universis Christi fidelibus praesentes literas inspecturis. Nos Frater *Basilus* miseratione divina Archiepiscopus *Jerusalemitanus*, *Nicolaus Rostontinus*, *Nicolaus Neocostrensis*, *Ventura Eugubinus*, Frater *Angelus Fesulanus*, S. *Jacobus Calcedonensis*, Frater *Angelus Neposinus*, Fr. *Nicolaus Turribulensis*, Fr. *Simon Brugnatensis*, et *Landulfus Brixinensis*, ejusdem gratia Episcopi Salutem in D. sempiternam. Splendor Paternae gloriae, qui sua mundum illuminat ineffabili claritate, pia vota fidelium, de clementissima ipsius majestate sperantium, tunc praecipue benigno favore prosequitur, cum devota ipsorum humilitas SS. precibus et meritis adjuvatur. Cupientes igitur, ut Capella *J. Johannis B.* juxta Castrum *Stubenberch Saltzburgernsis* Dioecesis congruis honoribus frequentetur etc. (Conferunt *Indulgentias Scellum hoc statis diebus, praesertim ipsius S. Joannis, in cuius honorem ipsa Ecclesia est fundata, visitantibus, vel elemosynam ad ejusdem utilitatem conferentibus*) Datum *Romae* Anno Dom. M. CCC. Pontificatus D. Bonifacii P. VIII. Anno VI.

VIII.

Charta Bertholdi Truchsetz.

A. 1301.

Ich *Berthold* der alte *Druchsaetz* von *Emberberg*, und min Sun *Berthold* vvir verjehen - - - daz unser Ene gegeben hat, und auch vvir ein halbetz dorf ze *Oberdorf* durch unser vorderer sele den Brudern von dem *Deusiken Hause* an dem *Le* ze *Grete* mit allen recht und mit aller Vriunge also, daz dehein Richter mit deheinen gericht

richte auf dem vorgeantent gute nicht ze schaffen haben schüffl, *an die sache, die ge-
ziuchet zu dem tode, die uns besunderlich angehoeret* (a). -- Und ist der Brief geben ze
Graetz von Christes geburt, tausent jar, driu hundert jar, und in dem ersten jar da
nach, an des Heiligen Christes tage in dem Hervvest (b).

IX.

Charta Wilhelmi Commendatoris in Fürstenfeld.

A. 1306.

Ich Bruoder *Wilhelm* der Comendevvr ze *Fürstenvelde* und die Pruoder des selben
Hauſes verjehen, daz der Ereber Man Bruoder *Or* der Comendevvr dez teufſchen
Hauſes daze *Gretz* etc. Dieser Brief ist geben ze *Fürstenvelde*, do nach Christes ge-
burt ergangen vwaren tausent jar, dreuhundert jar, und dar nach in dem sechsten jar
re, an sante *Blasii* tage.

X.

Charta Hertnidi Praepositi Uravienſis.

A. 1306.

Wir *Hertnid* von Gottes genaden Probst, *Marchvuar* zu den Zeiten Techent
und die samunge daz *Vorauve* verjehen - daz vvir unsern Hoff ze *Gundaren*
bi dem teüſchen Hauſe ze *Gretz* mit elliu diu und dar zu gehoeret etc. der Brief
ist geberit, do ze *Vorauve*, do von Christes geburt vwaren tausent jar, und dreu hun-
dert Jahr, in dem sechsten Jar nach Sante *Stephani* tage in den vveinachten an dem ach-
ten tage.

XI.

Charta Ulrici de Walfſe.

A. 1306.

Ich *Ulreich* von *Walfſe* Hauptman und druchsatz in *Steyer* vergich an diesen Briepſſe
- - daz ich des redner bin geveffen gegen meinem Herren, dem Hochgebohren
nen Fürsten Hertzog *Rudolfen* von *Oesterreich* und von *Steyer* etc. Dieser prief ist
geben, do von Christes geburt vwaren dreuzehen hundert jar und darnach in dem
sexten Jar, des freytages vor sante *Dionisen* tag.

XII.

Diploma Friderici Pulchri seu III. Imp.

A. 1329.

Fridericus Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus, Univerſis, ad quos tenor
praesentium pervenerit, fidelibus suis dilectis, gratiam suam et omne bonum.
Constituti in nostrae Majestatis praesentia, Vir Religiosus Fr. *Otakarus* Com-
mendator Domus Theotonicae in colle prope *Grätz*, sui que Confratres Ord. FF. *Theo-
tonicorum* Hospitalis S. Mariae *Jerolimiani* etc. (Confirmat Donationes Ordini factas
Z 2 ab

(a) Criminalia (ut vocant) sibi reservasse videtur.

(b) i. e. in festo exaltationis S. Crucis.

ab antecessoribus) Datum in *Gretz*, Anno Dom. Millesimo, Trecentesimo, Vicefimo nono, in Vigilia BB. *Simonis et Judae* Apostolorum, Regni vero nostri Anno quinto decimo.

XIII.

Charta Hermanni de Windischgrätz.

A. 1329.

Ich Herman der *Windischgrätzer* auf der *staden* gesezzen - - - und mein Hausvrovve, *Vrovve Margret*, und unser Sun *Walchun*, *Herman*, *Chunzel*, und *Jensel* (a) etc. (*introducitur Ottocarus p. s. Commendator Domus Teutonicæ Græcii*) darüvver gevve vier in diesen prief versigelten mit unserm anhangunten Insigel zu ain urchunt der vvarhait. Der prief ist gevven nach Cristes gepurd dreuzehen hundert jar, und dar nach in dem neuntem und zvvaintzigstem jar an sand *Gregoren* tag in der *Vasten*.

XIV.

Charta Margaretæ Wildungin.

A. 1331.

Ich *Margret Wildungis Wittvve* etc. (*meminit haec Fr. Ulrici Cierberch Commendatoris Domus Teutonicæ Græcii*) Der prief ist geben ze *Gretz* in der *Stat*, do von Cristes geburt ergangen sint dreuzehen hundert jar, dar nach in dem ainen und dreizigstem jare, des *Sunntages* vor sand *Jacobi* tag der zvvelfbotten.

XV.

Charta Adelhaidis Pirnschroetin.

A. 1341.

Ich svester *Alhait* die *Pirnschroetin* von *Graetz* und alle meine Erben etc. Der prief ist geben ze *Graetz*, do man Cristes gepuert zalt, tausent jar, dreuhundert jar, und darnach in dem ainen und viertzigstem Jare.

XVI.

Charta Conradi de Berdenburg.

A. 1342.

Ich Pruder *Chunrad* von *Berdenburch* Cumendevvr datz dem *Suntag* vergich offenbar - - - daz ich mit urlaub des erbern gaistlichen Mannes Pruder *Johans* von *Rinckenburch* des Land-Cumendevvr in *Oesterreich* und in *Steyer* und mit rat der Prüder dy zu den zeiten zem *Suntag* pei mir vwaren, verchaufft han ain vveingarten daz *Hermannsdorf* gelegen, der etvvam vvas *Suppen* (b) *Meiken* von *Hermannsdorf* - - - dem Erbern Geistlichen manne Pruder *Gregorio* dem Cumendevvr datz *Graetz* - - - Auch han ich vrogenanter Pruder *Chunrad* - - - in geantvurt ein hüben mit allen *devv* und

(a) i. e. Chunradus et Johannes.

(b) *Supani* alias Proceres Bohemiae dicebantur, teste Hundio in Glossar. MS. Vide Cl. Leibnitii Collect. Etymolog. p. II. 230.

und da zu gehört † - - sie schullen dy selben hüben vveder verzetzen, noch verchauen, und so si ir nicht länger inne haben vvolten - - so soll si in alle pfennig vvider angefallen ze dienst der Prüder und dem Haus datz dem *Sunnitag* mit alle devv, und da tzu gehört datz der *geuwerf* (a) zwvischen uns also stat und unzerbrochen beleib, darüber gib ich in disen prief versigelter mit des Haus anhangendem Insigel datz dem *Sunnitag* ze ain urchand der vvarhait. Diser sache seint getzeugen: Pruder *Wysent* der Pfarrer von dem *Sunnitag*, Pruder *Ernst* der *Oehs*, Pruder *Nyela* der *Freienperger*, pruder *Gabriel* der *Cheleuer*. Der Prief ist geben datz dem *Sunnitag*, do man nach Cristes gepurd tzalt drevvizehen hundert jar, und darnach in dem tzvvai und vertzigttem jar an sand *Pangratzen* tag nach Ostern.

XVII.

Charta Ulrici Hager.

A. 1348.

Ich *Ulreich* der *Hager* † und mein Hausfravv - verjehen, datz vvier verchauft haben Prueder *Paulin* Cumentevvr ze *Gretz* etc. Datz loben vvir in pey unsern irvruen an aydes statt (b) - - der Prief ist geben nach Cristes gepurd dreuzehen hundert jar, darnach in dem acht und vertzigttem jar an sand *Thomas* tag vor vveynachten.

XVIII.

Charta Friderici de Emerberch etc.

A. 1349.

Ich *Friderich Truchsetz* von *Emervversch* und ich *Amelreich* sein pruder unfer paider erben vvir verjehen etc. [occurrit hic vox *Pürgel prief*, i. e. *Verständungs-Brieff* seu *charta cautionis*] ze *Gretz*, da nach Cristes gepurd ergangen vvaren drevv-hundert jar, darnach in dem nevvn und viertzichsten Jar, an Sant *Maria Magdalen* abunt.

XIX.

Charta Nicolai Prukler etc.

A. 1351.

Ich *Nyela* und ich *Jensel* und ich *Katrey Hermann* des *Pruckler* Chinder, dem Gott genad und alle unser Erben, und ich *Gergel* ir gefvvey und mein Hausvrvav *Elspes* etc. (sit mentio Fr. *Pauli* Commendatoris *Domus Teutonice Gracii*) darüber geb vvir in disen prief versigelt mit *Jacobi* dez *Schaffer* Richter zu derselben Zeit zu *Gretz* anhangunten Insigel (*), mit dez Hant der *Chauff* ist geschehen, und mit unsers lieben Ohaim *Hansen* in der *Spererstraz* anhangunten Insigel, di vvir dazu erpeten haben in an schaden - - und verpinden vvir uns under den egnanzen insigin alle ge-

A a

lubd

† *et* und pro *vvas* vel *vvelches* ita in alia charta: *auf uns und auf allen den*, Und *vvir* haben. etc. vid. C. VI. n. VI.

(a) i. e. *Contractus*.

† In Sigillo *Ulricus* de *Gutenbag* adpellatur. Vide Sig.

(b) i. e. *Sub nobilis fide*: plerumque etenim in chartis nobilium hanc clausulam deprehendi. Videhis interea C. III. n. XII.

(*) In Sigillo hujus legimus: *S. Jacobi Procuratoris*, quod isthic cognomen potius, quam officii nomen esse conjicimus.

Lühd zu laiffen, als vpr. gefchrieben fter. Zu urchund der Warheit. Der prief ift
gebn nach Criftez gepurd dreytzeñ hundert jar; darnach in dem ain und funftzi-
giffen jar, dez Sampttags in dem vier tagen in der Vafsen. (a).

XX.

Charta Joannis Nagengast.

A. 1395.

ICh *Hanns der Nagengast* etc. Mit des Erbern Manns *Hainrich Gottfchalichs* devv Zeit
Stattrichter ze *Gressz* anhangendem Infigl - - - Gebn nach Crifti gepurd drevvt-
zeñ hundert jar und in dem fünff und neüntzigtem Jar, des Montags vor fand
Lamprechts Tag.

XXI.

Charta Balthafaris Ekkenperger.

A. 1479.

ICh *VValthesar Ekkenperger* etc. „(adductur in medium *VValthesar Perkhauer*, Fr.
„Ord. *Teutonici* et *Domus Teutonice Græcis* Commendator, quicum conventa
„quaedam noster inii; quorum clausula a nobis subjuncta digna est, ut ad eam
„juris antiqui cultores animadvertant),“ Tetten.vvir.des nicht, oder ob vvir In mit
dem bemelten Jährlichen Zynns vörzügen, und den zu den tag, als sich gepürt,
nicht raichten; vvelches künftigen Jars das beschechtet, vvaz schaden sy des dann
nemen, mit klag, mit tayding, oder vvie der schad genant vvürd, den geloben
vvir In mit sampt den verffessen Zinns gantz abtzelegen und vvieder zechern, und
füllen sy datz haben auff all unserm Gutt, Erb, und Vorunden gut. Davon feudann
richten und vvern soll der Stattrichter zu *Gressz*; vver der saumig daran, so soll es
tun der Lanndfürst in *Steir*, oder sein Anvyvallt, vvo sy darauf vveissent, oder zeigent.
Daz ist unser gueter vvill (b). Geben zu *Gressz* am freytag nach fand *Bartlmees* tag des
H. Zvvelfspotten, Nach *Kristi* gepurd virtzeñ hundert jar, und darnach in dem
Nevn und Sibenzigiffen Jar.

XXII.

Charta Bernardi Stadler.

A. 1487.

ICh *Berthlme Stadler* etc. (laudatur „der Edele und Veste *Caspar vom Hard*) der geben
ist zu *Gressz* am freytag nächst vor dem H. Pfingstag, Nach *Crifti* gepurd tauffent,
vierhundert, und in dem Syben und achtzigiffem jare.

XXIII.

(a) I. e. Sabbato Quatuor temporum in quadragesima.

(b) Hoc modo contractus ibi locorum firmare consueverant.

XXIII.

Charta Gregorii Ränner.

A. 1497.

Gregorius Ränner Decretorum Doctor etc. (commemoratur Rel. ac strenuus Vir, D. Andreas Moshamer Commendator Domus B. Mariae V. Theutonic. Jerusalem. extra muros Oppidi Grez am Lee) Datum Gredvucin, 9. die Mensis Novembris A. 1497.

XXIV.

Charta Joannis Burckardi.

A. 1500.

Johannes Burckardus Decretorum Doctor, Sedis Apostolicae Prothonotarius, Praepositus Ecclesiae S. Florentii Haselacensis, Argentinenfis Dioecesis etc. (offertur se haec in charta nomina „Virorum Nobilium Udalrici de VVeispriach, Bartholomaei, Stephani et Mathiae de Pernegk, Christophori de Puchaim, Joannis de Augspurg, Barro-ronum; ac Venn., Conradi de Stavuchvuisz Commendatoris Balinae Australis Ord. B. M. V. Theotonicorum, Albani Praepositi in Polan et Christophori de Schrovensstain Augustensis, Tridentini et Brixinenfis Canonici; ac Johannis de Kunigsperg, Andreae Spangsteiner Militum; Ernesti et Sigismundi de Trautmanstorf, Ruperti VVeitzler, nec non Rudolphi de VVeisterfessen, Achacii et Sigfridi Megknitzer ac Andreae Prandner; Armigerorum; et Catharinae Vmslerin atque Caeciliae Mocknizerin.) Acta sunt haec Romae - sub anno a N. D. Millefimo, quingentesimo, Indict. iij, die vero v. Mensis Maji.

XXV.

Charta Melchioris Rulko etc.

A. 1521.

Ich Melchior Rulko die Zeit Commendator nnsfer lieben Franen Kirchen am Lee bey Grätz etc. Befchehen am Montag vor sanct Jörgen tag nach Cristi gepurd tausent fünfhundert und im eins und zvvainzigsten Jar.

Aa 2

CAPUT

CAPUT V.
MONUMENTA
DIPLOMATICA
COMMENDAE GROS-
SONNTAGIENSIS.

I.

Charta Friderici de Petovia.

A. 1222.

IN Nomine Dei aeterni, *Fridericus de Betovia* omnibus in perpetuum. Cum ea, quae geruntur in tempore, saepius per elapsum temporis a memoria hominum evanescant; ne a posteris patiantur calumniam, seu a quoquam, quae facta sunt rationabiliter, valeant immutari, humana providentia utile censuit et honestum, ut malignorum penitus caveantur insultus, eadem scripturarum testimonio perennari. Ea propter Notum facimus tam praesentibus, quam futurae posteritatis fidelibus, quod *Fridericus* Pater noster recolendae memoriae pro remedio animae suae ac progenitorum nostrorum contulit Venerabili Domui Hospitali S. Mariae *Theutonorum Jerosolymitani* proprietatem suam in *Dominico* cum medietate decimae ejusdem terrae eo tempore cum praedictam terram memorandus Pater noster de manibus *Ungarorum* eripiens, licet vacuum adhuc et inhabitatam primo suae subjugavit potestati. Unde saepedicti Patris nostri volentes imitari vestigia, donationem ipsius rationabiliter factam bona voluntate recognoscens, quemadmodum eandem proprietatem cum omni jure ac pertinentiis suis est liberaliter, praesentium auctoritate confirmamus. Ut igitur haec eadem donatio Patris nostri venerandae memoriae, quam nos renovamus et approbamus, libera permaneat et stabilis habeatur, sigilli nostri appensione duximus eandem provide roborandam. Acta sunt haec Anno Christi incarnationis. M. CC. XX. II. Indiēt. x. existente.

II.

Charta Friderici de Petovia.

A. 1235.

IN Nomine S. et individuae Trinitatis. Ego *Fridericus de Betovia* notum facio Universis Christi fidelibus, quod jus patronatus, quod mihi competeat in Ecclesia, quae vocatur ad S. *Dominicam*, contulimus ego et Uxor mea Hospitali S. Mariae de Domo *Theutonorum Jerosolymitano* etc. In hujus etiam donationis testimonium hanc cartam nostri sigilli signo fecimus communiri. Hujus rei testes sunt: Fr. *Otto* Prior et Fr. *Conradus* de Ordine Praedicatorum de Domo *Betovien.*, Fr. *Otto* et Fr. *Karolus* de Domo *Theutonorum*, D. *Hermannus* miles de *Betovo*, *Tabo* de *Trean*, *Albertus*

bertus de *Reichenstein*, Otto de *Pirch*, *Ortolfus* de *Gorissendorf*, *Heinricus Lupus* et alii quam plures. Acta sunt haec Anno Domini M. CC. XXXV. in *Castro Domini Hermannij*, viij. Id. Julii.

III.

Bulla Eberhardi Archiep. Saltzburg.

A. 1236.

Eberhardus Dei gratia *Salzburgerensis* Archiepiscopus Apostolicae Sedis Legatus Notum esse volumus, quod Nobiles Viri *Fridericus* et *Hertnidus* Fratres de *Pesovia* recognoscentes pie, quod Pater ipsorum contra justitiam abstulit Ecclesiam, quae vocatur apud S. *Dominicam* Hospitali S. *Mariae* Domus *Theutonicorum Hierosolymitani*, quam avus eorum legitime donaverat eidem, ipsi renovantes eandem donationem rationabiliter factam petiverunt humiliter et devote, ut ipsam nostro consensu dignaremur ratam habere et rationabiliter roboratione nostri privilegii confirmationeque consigniri: Nos itaque votis ipsorum salutaribus annuentes, considerata etiam plebis illius *Selovicanae* correctione, quae ex provida ordinatione FF. Domus *Theutonicae* posset provenire, concedimus eandem Ecclesiam cum omni jure suo eidem Domui etc. Hujus rei testes sunt *Heinricus* Episcopus *Sekovvensis*, Otto de *Kanigisperch*, *Eberhardus* de *Schoninstein*, *Hermannus* de *Schoninstein*, *Hermannus* de *Pesovia*, *Ortolfus* de *Gorissendorf*, *Heinricus Lupus*, et alii quam plures. Datum apud *Pesoviam*, A. Domini M. CC. XXXVI. vij. Kal. Februarii.

IV.

Charta Friderici de Petovia.

A. 1247.

Fridericus de *Bettovia* omnibus Christi Fidelibus hanc paginam inspecturis salutem in D. Jesu Christo. Notitiae singulorum tenore praesentium volumus declarari, quod *Hermannus* de *Bettovia* de Castro minori fidelis noster villam, quae *Hermansdorf* nuncupatur cum omni suo jure et pertinentiis - - - quam a nobis titulo feudi possedit, ad manus nostras resignavit; omni suo jure renuntians libere et absolute, devote et humiliter supplicando, quatenus ipsam villam Domui *Theutonicae* conferremus. Nos itaque piis ipsius votis et postulationibus inclinati praefatam villam cum omnibus pertinentiis et juribus, sicut praemissum est, in subsidium terrae Sanctae ac in perpetuum nostrae elemosinae munimentum *Ordini Domus Theutonicorum Hierosolymitanae* in proprium donavimus libere et absolute perpetuo possidendam; assignationem eorundem bonorum ad manus Fratris, *Chonradi* de *Ofserna* dicti Ordinis per *Austriam* et *Styriam* Praeceptoris ac suorum Confratrum *Gertolci* et *Heinrici* Sacerdotum et *Verenheri* Commendatoris de *Dominico*, velut a nobis petium est, libere et liberaliter facientes etc. Nomina testium subscribentes, quae sunt haec *Chonradus* Magister Cellarii, *Heinricus Lupus*, *Hertevnicus*, *Eberhardus*, *Persboldus*, *Heinricus* Filii *Ostonis* Militis de *Pirche* et alii plures. Acta sunt haec in *Bettovia*, Anno Domini. M. CC. XLVII. v. Kalendas Novembris.

V.

Bulla Philippi Archiepiscopi Saltzburg.

A. 1249.

Philippus Dei gratia Saltzburgenſis electus omnibus praesentis Scripti inspectoribus notitiam gestae rei - - - commoniti, dum *Fridericus de Pesovia* nostrae Ministerialis Ecclesiae villam in *Hermansdorf*, quam antea tenebat Ecclesia titulo feodali FF. Hospitalis S. Mariae Domus *Theutonicorum* una cum vineis, agris cultis et incultis ac sylvis et pascuis (a) conferret perpetuo possidendam etc. Actum *Reginae* A. D. Milleſimo, Ducentesimo, quadragesimo nono, viij. Id. Jan. in praesentia, *Ulrici* Archidiaconi juxta *Traham*, *Chunradi* Decani de *Traheberch*, Magistri *Heinrici* Phisici, *Reinheri* de *Eichilberg*, *Ostonis* de *Heileke*, *Hermanni* de *Ramſtein* et testium plurium aliorum, in Domino feliciter amen.

VI.

Charta Wulſingi de Paumgarten.

A. 1273.

Legum Ecclesiasticarum ac Civilium auctoritas talis est, ut in omnibus causis gestorum semper scripturam requirant, quae post processum temporis testimonium perhibeat veritati. Eapropter noverint universi tam praesentes quam posteri, quod nos *Wlvingus* Miles dictus de *Paumgarten* pia intentione de consensu et voluntate omnium heredum nostrorum *VV. FF. Hospitalis S. Mariae Domus Theutonicorum* in *S. Dominico* et ad manus *F. Bertholdi* tunc commendatoris ibidem etc. *D. Fridericus de Betouve*, *D. Chunradus* Ven. Plebanus ibidem, *Fr. Bertholdus* tunc Commendator *FF. in S. Dominico*, *Fr. Ulricus* Pleb., *Fr. Henricus de Zuffenpergen*, *Fr. Ulricus Clavier*, *Fr. Verianus* et *Bertholdus* *FF. ejusdem Domus*, *D. Guntherus de Cherspach* et *Frijo de Holermous*, et alii quam plures. Actum et Datum in *Betouve* A. D. M. CC. LXX. III. xvj. Kal. Julii.

VII.

Charta Stinkonls.

A. 1277.

Ne gesta hominum mobilia per oblivionem decidunt in errorem, decernitur necessarium, ut quaedam facta, nec oblivioni deperiant, literarum testimonianaque testium perennentur. Noverint ergo tam praesentes, quam futuri, quod ego *Stinko Supanus* (b) in *Hermansdorf* fide data et voluntariae exposui DD. meis, *FF. Domus Teutonicae in Dominico* omnia bona mea tam in vineis, quam in agris, seu in aliis quibuscunque possideo, si sine licentia et eorum bona voluntate me ab ipsorum

- (a) Haec clausula in alia bulla, ita reperitur expressa: cum omnibus suis pertinentiis in traditione et donatione Ecclesiarum: pleno jure etc.
- (b) De vocabulo *Supanus* alibi ex Hundio discevi: hic loci idem ac *Vice-Dominus* (qui vices Domini gerit) significaverit. *Pan* enim *Dominus* Slavis est, cui si addas: *Sub*, nascetur vocabulum latino-slavum *Subpanus*, *Supanus*, i. e. *Vice*- seu potius *Sub-Dominus*. Olim apud Alanos Nobiles ita dictos fuisse, videri potest ex *Dissertat. Sigefridi Beyer* de numo *Rhodio*, *Floruere* quoque hac in *Vicina Supani*, a familia nomen adepti.

rum servitio alienare praesumam temporibus vitae meae, vel alteri Domino subijcere me attentavero. Praeterea bona, quae habeo non adjacentia in ipsorum praedio, vendere teneor et in eorum praediis collocare, alioquin omnia bona mea praedicta ipsi Fratres de caetero possidere debeant libere et quiete. In hujus igitur testimonium evidens et cautelam hanc litteram rogavi, sigilli Civium de *Petsav* munimine roborari, testibus subnotatis: Fr. Ch. Plebanus in *Dominico*, Fr. *VVol.* Sacerdos, Fr. *Al.* Diaconus, Fr. *Diet.* Comendator, Fr. *H.* de *Sveffinperg*, Fr. *C.* de *VVenber*, Fr. *VVolfkerus*, Fr. *F.* de *Norlingen*, Fr. *Georius* Miles, Fr. *Perch.*, Fr. *Os.*, Fr. *F.* *Crosler*. Cives, *VVeckerling* Judex, *Enicho*, *Francho*, *Ortlo*, *Senszil*, *Nicolaus* et *Stephanus* dicti *Houffindarini*, et alii quam plures testes idonei, quorum nomina haec littera non poterat continere. Acta sunt haec A. Domini. M. CC. LXX. septimo, in festo S. Virginis et Martiris *Margaretae*.

VIII.

Charta Mezzlonis de Petovia.

A. 1283.

EGO *Maezl* de *Petovia* profiteor et scire desidero praesentium quoslibet inspectores, quod vineam illam sitam in monte *Schiermü* scilicet in *Hermansdorf*, quam Soror mea *Chunegundis Frenchinna* in extremis testamentum faciendo mihi delegavit subsidium mihi exhibendo proprio motu et bona voluntate ad Ecclesiam S. *Mariae V.* in S. *Dominico* in remedium animae meae et etiam omnium praerentum meorum et fidelium universorum defunctorum, sic disposui et donavi etc. [Commemorantur hic *Maezlonis*, *Avus* dictus *Handvolch* et Uxor ejus *Chunegundis*, *Pater* *Chunradus* et *Mater* *Chunegundis*, *Confobrinus* *Otto* de *Pirch* et *Franko* etiam *Confobrinus* ex Sorore prius dictae *Chunegundis Frenchinn*, et *D. Fr.* *Frater* *Domini* *Petoviensis*.] Actum et Datum *Pesoviae*, Anno Domini M. CC. LXXXIII. in Vigilia Annuntiationis S. V. *Mariae*.

IX.

Charta Arnoldi Comitis de Strygau.

A. 1288.

NOS Comes *Arnoldus* filius Comitis *Arnoldi* de *Strygau* OO. Christi Fidelibus tam praesentibus quam futuris, ad quos praesens scriptum pervenerit, salutem in omnium Salvatore - - Noverint singuli tam praesentes, quam posteri, quod nos pia intentione de consensu et bona voluntate Matris et Uxoris nostrae et Haeredum nostrorum Venerabilibus Fratribus S. *Mariae Domus Theonicorum Jerosolymitani* in S. *Dominico* ad manus Fratris *Waltheri* dicti *Ungari* tunc Comendatoris ibidem in remedium animae nostrae ac progenitorum nostrorum contulimus praedium nostrum, ubi *Dobron* residet, in metis *Thetoniae* situm etc. [Fit mentio *Fr. Ottonis* dicti *de Peugen*, *Fr. Nicolai* de *Scharphenberch*, *Fr. Nicolai* *Clavizeri*, *Comitis* *Ozekonis*, *Bratychinae* *Judicis* de *Strygau* etc.] Actum et Datum in *Strygau* Anno Dom. M. CC. LXXX. VIII. ij. Kalendas Julii.

X.

Charta Sifridi de Herberch. (a)

A. 1315.

Ich *Seyfrid* von *Herberch* vergich - - daz ich mit meiner Prueder rat und mit ir gueten Willen *Friderichz* und *Ulreichz* mein gunst dazu geben han, daz der zehend halber in der *Scharding* und ze *VVeitzborff* geschaffet ist dem Haus und dem Pruedern daz dem *Sunntag* von *Oerleins* Kindern von *Griffendorf* und von *Orachern* von *Dornauv* - - - und fullen die Prueder von dem *Sunntag* mir davon mit einem *Habich* dienen all Jarchleich. Daz In daz geschafft und Mein und Meiner Prueder gunst staet und unverprochen beleib, dez gib ich In diesen prieff verfigilten mit meinem anhangendem Infigil - - - des Sint gezevvg Prueder *Ulrich* der Pharrer von dem *Sunntag*, und Prueder *Ludrveich* der Commentevvr, Prueder *VVernhart* der *Muerringer*, Prueder *Heinrich* der *Chelner*, Her *VVulffing* von dem *Holrmuetz* - - der prieff ist geben zdem *Sonntag* [1315] an unser *Vrouven* tag, als sie *verschiet*.

XI.

Charta Arnoldi Pukel.

A. 1319.

Ich *Arnolt* der *Pukel* und meins Pruder son *Nychel* der *Pukel* verjehen etc. Auch Sint des gezeugen, *Arnolt* der *Puckel* und *Chunras* der *Poppendorffer*, *Oetel* der *Diermsteiner*, *Juri Eyvveins* Sun, - - - der prieff ist gegeben [1319] Jar an der H. Matretn tag *Gordjani* und *Spyrnachi*.

XII.

Charta FF. de Herberch.

A. 1320.

Ich *Seyfrid*, und Ich *Friderich*, und Ich *Ulreich* vvir Pruder alle drey von *Herberch* verjehen - - daz der Erber und getreyv Man *Ulreich* von *Chintzeneck*, und sein Haus *Vrovv Saeligen Vrovv Percht* etc. Dieser sach Sint gezeug *Wischalch* von *Oechrovitz*, *Rudolf* und *Hainrich*, *VVulffinch*, *Orloff* die vier *Vaizzen*, *Chunras* von *Obraten*, *Weyenber* sein Bruder, und ander Erber Leut. Der Brief ist geben ze *Pestovv* in der Stat [1320] an des guten Sand *Georgen* tage.

XIII.

Charta Friderici de Königspersch.

A. 1321.

Ich *Friderich* von *Chunpersch* und mein Hausvrovv *Vrovv Agnes* verjehen etc. Der Prieff ist geben [1321] an Sand *Mertens* abent in dem vorgenanten Haus do ze *Sunzog*.

XIV.

(a) Haec Familia insignia DD. de *Pezan* assumserit: hoc certum est, ea ita assimilari, ut ovum ovo. Confer, *Sigill*.

XIV.

Charta Wilhelmi de Gorissendorf.

A. 1323.

Ich *Wilhalem* von *Gorissendorf* und Ich *Anna* seine Hausfrovv verjehen etc. Auch sint des gezeugen Her *Welfinck* von *Holermaus*, Her *Ott* der *Pezniczer*, *Fritz* von *Ancherstein*, *Ortolf* der *Kytzer*, und Sein prueder *Weytel* - - - der Brief ist gegeben (1323) an des Hailigen Hern Sande *Urbanus* tagh.

XV.

Charta Friderici de Windischgrätz.

A. 1325.

Ich *Fridreich* der *Windischgruetzer* vergih - daz ich - - den Erfam Hern des Deutschen Haußz und irm Gotshaus ze den *Suntag* Evvigleich ledig lazen han di drey hueb im *Ror* und an der *Tzellnisz* etc. ze *Petovv* (1325) ze de *Lichtmessz*.

XVI.

Charta Maerchlini Pezznizer.

A. 1351.

Ich *Maerchl Pezznitzer*, Ich *Agnes* sein *Wurtin* und all unser Erbnvvir verjehen offnbar - daz vvür mit vvohlbedachten mut redlich und recht verchauft habn dem Erfamen Geiftlichen Man Bruder *Pernharden* Chundeur zum *Suntag* - unser Erreich genant, und gelegn im *Loßheitz* - mit des Edeln unsers lieben Herrn hant Hern *Herdegens* von *Pettau* Marßchall in *Stejer*, von dem vvür ez ze lehen gehabt haben etc. darüber geb vvür In disn Brief versigeltn mit meins genanten *Maerchleins* anhangunden Inßigl, under dem ich genante *Agnes* auch vergich, vvand ich aygen Inßigl nicht enhan. Der Brief ist geben (1351) an Sand *Cecilie* tag.

XVII.

Charta Ekhardi Gayfruker.

A. 1360.

Ich *Ekhart Chunrats* Sun des *Gayfruker* vergich - daz die Erbern Geiftlechn Heren, Her *Hervuors* zu den *Zeiten* Comentevver und di Pruder gemain in dem Deutschen Haus zu dem *Suntag* etc. Gebn nach Cristes gepurd (1360) in den *Chatember* in der *Vaßten*.

XVIII.

Diploma Friderici Imp.

A. 1458.

Wilt *Fridreich* von Gots gnaden Roemischer Kayser zu allen *Zeiten* Merer des Reichs, Herzog ze *Oesterreich*, ze *Steir*, ze *Kernden*, und ze *Krain*, Grave zu *Tyrol* etc. bekennen, als der Ervirdig *Ludvvig* von *Eltrchsbaufen*

C c

Hoch-

Hochmaister in *Preussen* unser lieber Andechtiger unserm getrevvn lieben *Achatzen Bohunko* Sechzehnhundert und Syben und funfzig *Ungerisch* und *Ducaten Guldein* gelihens gelt schuldig vvorden ist, und dafür das Haus zum *Suntag* verschriben und verphendet, und darumb sich der Erfam unser lieber andächtiger und getrevvr *Hanns von Pomerzhaim* Lannd Commendeuvr in *Oesterreich* angenommen etc. Geben zu der *Neuvvnfast* an Sambstag nach des Heiligen *Kreuzz* tag Exaltationis, Nach *Crifti* gepurde im vierzehen hundert und Acht und funffzigsten, *Unfers Reichs* im *Neuvntzehenden* und unsern *Kayfertum* im *Sybdenden* Jaren.

XIX.

Charta Erasmi L. B. de Thurn.

A. 1540.

ICh *Erasim* Freyherr von *Thurn* und zum *Creuz*, Landcommenher der N. O. Balley *Deutsch* Ordens *Röm. Kay. May. Rath*, Obrister der *Crabatschen* Ortstecken und Hauptman in der *Mödling* etc. Geben und beschehen zu *Laybach* in *Meins* Ordens Haus am neun unt zvvaintzigsten tag *January* Nach *Crifti* unsers *Hern* gepurt im *funffzehnhundert* und *Im* *viertzigsten* Jaren.

XX.

Charta Georgii L. B. de Herberstein etc.

A. 1549.

WIr *Hernach* genant *Georg* Freyherr zu *Herberstein* *Neidberg* und *Guettenbag*, Landvervvefer in *Steier*, *Criftoff* *Resch*, *Vizdomb* dafelbs in *Steier*, *Frantz* von *Saurau* *Marfchalch* in *Steier*, *Adam* von *Trautmanstorff* *Ritter*, *Sigmund* *Galler*, *Moritz* von *Räknitz*, alle *Röm. Khu. May. etc. Rätthe* bekennen - - als sich zvvifchen dem Wohlgebohrnen *Herrn Lucas Zäckl* Freyherrn zu *Fridau*, *Röm. Khün. May. etc. Rat* etc. und *Leittenannt* in *Windischblanndt*, an'ainen: *Unnd* des *Ervvirdigen* und *Gestrengen* *Herren Thanan* von *Sigistorff* zu *Grosvvinklern* *Commendeuvr* zum *Sunntag* anders *taills* etc. (*Refertur hic charta Dominae Annae Comitiss de Schanberg, natae de Petavu, quam A. 1441. Sorori suae D. Agnesi de Stubenberg dedit.*) *Beschehen* am *achten* tag des *monats* *Apprilis* im *tausent*, *funff* *hundert* und *neün* und *vierzigsten* *Jar*.

CAPUT

CAPUT VI.
MONUMENTA
DIPLOMATICA
COMMENDAE LAY-
BACENSIS.

I.

Charta Ulrici Ducis Carinthiae.

A. 1263.

NE gesta hominum temporalia etc. hinc est, quod nos *Ulricus* Dei gratia Dux *Karinthiae*, Dominus *Carnioliae* singulorum notitiis inculcamus perspicentium praesentium scriptum, quod licet FF. Domus *Theutonicae* in *Laybaco* iusto iudicio bona sua in *Tal*, quae *Heinricus* dictus *Stalocke* in eorum praedictum occuparat, obtinuerint etiam coram nobis, tamen propter quietam possessionem dictorum bonorum et ut vexationem tollerent, quam a dicto *Hainrico* et suis heredibus possent incidere in futurum, omnem impetitionem dicti *Hainrici* data ad nostrum arbitrium competentem pecuniae quantitate taliter redemerunt, quod dictus *Hainricus* voluntarie renunciavit omni iuri, quod in praedictis bonis sibi competere videbatur. Et ne pro eisdem bonis Fratres Domus *Theutonicorum* vel per *Hainricum*, vel per suos heredes aliquos in posterum fatigentur, praesentem cartam eisdem damus sigilli nostri Karactere consignatam pro evidenti testimonio et perenni. Testes vero huius rei sunt, *Otto*, *Offo*, *Orsolffus* Fratres de *Landestrost*, *Wilhelmus* de *Minchendorf*, *Hainricus* de *Helphenberch*, *Fridericus* dictus *Cheleber*, *Ulricus* *Pincerna* de *VVerde*, *Fridericus* de *Zernoemel*, *Goetfridus* de *Priske*, *Bertholdus* de *Rabensperch*, *Lazarus* de *Novo Castro*, et alii quam plures Fide digni. Actum in Claustro *Landestrost* A. D. M. CC. LX. III. v. Non. Maji.

II.

Charta Ulrici de Durrenholz.

A. 1273.

Nos *Ulricus* de *Durrenholz* Capitaneus *Karinthiae*, *Carnioliae*, *Marchiae*, et *Forum Julii* universis praesentem litteram declaramus, quod *Wilhelmus* de *Scherfenberch* in nostra constitutus praesentia omni actioni et impetitioni, seu proprietati, quae sibi pro parte sua in *iiij* mansis sitis in *Dobrielen*, et sex in *Direzim*, et uno in *Phasendorf* obligatis a Domino *Wilhelmo* de *Scherfenberch* patre suo, FF. de Domo *Theutonica* in *Laybaco* competebar, vel competere videbatur, vel adhuc sibi posset competere in futurum renunciavit - - in Huius renuntiationis testimonium et cautelam praesentes dedimus literas nostri sigilli roboratas munimine, testibus, qui aderant

Cc 2

sub-

subnotatis, qui sunt Domini, *Ulricus Pincerna de Hauspach, Herbordus de Aversperch, Ortolphus de Meingotspurch, Waltherus Ungarus de Stayn, Chunradus Gallo, Gosfridus de Truhfseu, Fr. Dapifer de Craych* et alii quam plures, Act. et Dat. in *Laybaco*, A. Dom. M, CC, LXXIII, Idus Maji.

III.

Charta Friderici de Valchenberg.

A. 1277.

EGO *Fridericus de Valchenberch* annotatione et testimonio praesentium notum reddo cuilibet fideli harum scilicet auditori, quod bona et sana deliberatione cum Uxore mea Domina *Chunegunde* et puerorum meorum prius habita - - - Domui *Theutonico*rum in *Laybaco* et ff. suis dedi etc. cum testibus subnotatis: Fratribus Domus *Theutonicae* tunc ibidem manentibus, *F. Chunrado* Sacerdote, *F. Bertholdo* Commendatore, *F. Ortvino* Clavigero et *F. Rudgero*. Chnapponibus (a), *Raynhardo de Waldenberch Hainrico* dicto *Marzgerol* - - - Actum *Laybaci* in Capella Domus *Theutonico*rum, Anno Domini. M. CC. LXXVII. xv. Kal. Octobris in die *S. Lamberti*. Ego *Gerlohus de Hertenberch* praescriptam donationem avunculi mei *Friderici de Valchenberch* ob dilectionem, quam ad Domum *Theutonico*rum, Ordinem et Fratres suos teneo, puro corde cum omnibus meis pueris (b) confirmo in perpetuum assensu pariter et consensu; et juri, quod habere videor agris scilicet in praescriptis cedo et renuntio propter Deum cum appensione mei sigilli, munimine, robore, et cautela.

IV.

Charta Friderici de Chreych.

A. 1282.

IN Nomine Jesu Christi, amen. Est providentia Deo placens, quando homo providet sibi ipsi sic, ne iudicio in extremo ipsum propria conscientia sit accusans. Quare ego *Fridericus Dapifer de Chreych* cunctis fidelibus notum reddo praesentium per tenorem, quod in remedium animae dilecti filii mei *Vilhelmi*, quem sepeliri volui in Ecclesia Hospitalis *S. Mariae* Ordinis Domus *Theutonicae* in *Laybaco* duos mansos sitos in villa *Seulach* - - - eidem Domui seu Fratribus tradidi pura fide, annuente dilectae Uxoris meae *D. Alheydis* optima voluntate - volens per hoc et alia beneficia in futurum saluti propriae providere, ad quod me purius alligavit ipsorum Ordinis confraternitas, seu familiaritas, quam servare juramento ulterius compromisi etc. Cum testibus subnotatis, qui sunt Viri religiosi, *F. Vilhelmus*, *F. Dietricus*, *F. Fridericus* Ordinis memorati. *D. Bertholdus* Plebanus de *Scherfenberch*. *D. Fridericus de Gerlochstein*, *D. Sivridus de Minchenhof*, *Dietricus de Panngarten*. *Chuno* et *Drehsel* de *Osterberch* - - - Actum anno Incarnationis Domini. M. CC. LXXX. II. xij. Kal. Junii. x. Indictione.

V. Charta

- (a) i. e. Ministerialibus, Chnapp enim olim Famulus.
 (b) Puerorum nomine prolem generatim, aut vero hic puerilem et impuberem liberorum actum significari existimarem, (idque posterius argum. l. 204. de Verborum signif.) nam Puer impuberem filium significat in l. 36. ff. de statu Lib. *Brisson. de Verbor. Significat. L. XIV.*

V.

Charta FF. de Arch.

A. 1285.

CUm breves dies hominis sunt et memoria ejus transeat velut umbra, nec de hoc saeculo transiens aliud secum ducat, quam si quid boni vel mali fuerit operatus: hinc est quod Nos *Stetvvaldus*, *VVigandus*, et *Ulricus* Fratres de Arch - - - ob remedium animae Fratris nostri *Gerhardi* defuncti et aliorum Progenitorum nostrorum mansum unum de proprietate nostra divinitus nobis praefictum situatum in villa *Cherfess* una cum Colono *Lubey* in eodem manso residente et vineam ibidem sitam ad eundem mansum pertinentem cum omnibus juribus ipsius mansi *cultis et incultis, quae sitis et inquirendis* Ecclesiae S. *Mariae* de Domo FF. *Theutonico-rum* in *Leibaco* donavimus etc. Et ut haec nostra donatio semper Ecclesiae praedictae maneat inconvulsa praesentem cartam memoratae Ecclesiae sigillo Fratris nostri Senioris *Stetvvaldi*, et sigillo D. *VVifingi* Plebani Capellae et *Vicedomini* per *Carnioliam* donavimus consignatam pro cautela et testimonio evidenti. Datum et Actum apud Oppidum *Leibacense*, Anno Domini Millesimo CC. LXXX. V. vj. Intraente Martio. Hujus rei testes sunt *Fridericus* Notarius de *Leibaco*, *Wintherus* de *Libek*, *Lubzo Weitzman* et *Geyfelbertus*, Cives *Leibacenses*.

VI.

Charta Adelheidis de Chreych.

A. 1301.

Ich *Alhait* Hern *Fridreichts* Witevve des Truchsaetzen von *Koreich* vergich - daz ich mit guten vwillen und vwohl verdachten mute und auch mit meines Aidem Hant *Otten* von *Hertenberch* und siner Ervven meines recht frey ervve aigens eine Huebe - - den Brudern von dem Devvtischen Haus unfer Vrovven zu *Laybach* mit allen dem recht, und (a) ich die vrogenante Huebe und meine vodem gehabt haben, evvichlich zu haben und zu baesitzen, und auch mit alle deu, und (b) zu derselben Hueben gehoerent, deu seind *gepavven* oder *angepavven*, *gesucht* oder *ungefucht*, mit *Holtz*, mit *vvaide*, mit *vvoismad*, mit *stoch*, mit *stain*, mit *VVazzer*, oder *Svvie* so den *genant sein* - - des saelben gib auch ich *Oste* von *Hertenberch* und verpinte meine Erben und Ir nachchomende Erben, vver daz die vrogenanten Bruder jeman *anvveigte* (c) mit dehain slachte, an sprach, oder an *ichtevv engte* (d), daz vvider seu vver, daz vvir datz *vertraecten* und *understen* (e) schullen mit rechten tibe di saelben Huebe etc. Der prief ist geben, du nach Christes geburt ergangen vvaren, taufent jar, drevv hundert jar, und ain jar, an dem achtendem tage nach Sande *Jacobs*.

D d

VII Bulla

- (a) i. e. *als*: alias haec particula saepe numero Pronominis relativi, *Qui Quae Quod*, vice fungitur in Diplomatum et Chartis, cujus exemplum mox L. (b) videas.
- (c) *Weigan vezare*: Archaeologus Teuto in Collectan. Etymolog. Leibnizii, hinc *Anvveigen aggredi*: mit dehain slachte jeman *anvveigen*, *Litem* alicui *intetare*.
- (d) *An ichtevv engen* quomodo demum cunque coangustare. *Engen* ab Germanico *Eng* (unde etiam *angst*, *angstigen*) derivato: ita fere dicimus proverbio: *machen, das einem die Welt zu eng vvird, in ultimas aliquem adducere angustias*. Hoc in loco *Engen* proprio sensu est, *juris alicujus impetere*, seu *ius alicujus convulsam ire*.
- (e) *Vetretten* und *understen* idem atque *Schirmen*, integrum servare aliquem, vim atque injuriam ab aliquo propulzare.

VII.

Bulla Ottoboni Patriarchae Aquilej.

A. 1310.

Ottobonus Dei gratia S. Sedis Aquilegensis Patriarcha - - Venit ad praesentiam nostram Fr. Otto Sacerdos, Commendator Fratrum Theotonicorum Domus Laybacensis proponens etc. Datum Vrini IV. Idus Februarii Indictione viij.

VIII.

Charta Elisabethae de Zernömel.

A. 1312.

Ich Elsbet von Zernömel Rugers des Phephlyns Wiertinne vergich etc. So gib ich In diesen prief versigelten mit *Albers* Insigel von *Schernoemel* und mit *Fritzzen* Insigel da selb, vvang Ich aygens Insigels nicht han. Dits dinges sint ouch gezeug *Chunrat* von *Schernoeml*, *Hainrich* sin pruder, *Vvintker Chunrats* Sun, *Raff*, *Alber*, *Layentz*, *Frisz*, *Nyclau* von *Seuvenstein*, *Seisfrid* von *Lilienberch* und ander Erber *Levvt* genuckh. Der prief ist geben, do nach Cristes geburt ergangen vwaren tausent Jar, dreuhundert Jar, darnach in dem zvoelfftem Jar, an Sand *Georien* tagkch.

IX.

Charta Evae de Laybaco.

A. 1313.

Ich *Eva* *Thomas* Svvester von *Laibach* und etvvenne Wirtinne Pruder *Ruprechtes* des Jegermaisters vergihe etc. Unde daz diseu *Gift* (a) und diseu gelubde den ofte genanten Prudern von mir und von meinen Vreunden stete pleibe und unverprochen, dar umbe so gib ich In disen prieve der versigelt ist mit der Statt ze *Laybach* anhangenten Insigel und des Edelen Mannes Hern *Fridreichs* des *Schramprunner*, und mit Hern *Nyclaus* von *Stain*, der zu denselben Zeiten Purchgraf vvas ze *Laibach* anhangenten Insigel - - der Brieff ist geben ze *Laybach* in der Statt [1313] an der *Chindelein* tag. (b)

X.

Bulla Pagani Patriarchae Aquilejensis.

A. 1320.

Paganus Dei et Apostolicae Sedis gratia S. Sedis Aquilejensis Patriarcha Dilecto Filio Archidiacono Carniolae et Marchiae nostrae Aquilejensis Dioecesis, vel ejus vices gerenti S. in Domino Sempiternam. Gravem Religiosi Viri Fratris *Ottonis* Praeceptoris

(a) Gift idem ac gaabe donatio unde Morgengift Dos.

(b) In alia Nostrae charta haec verba occurrunt: „Wand ich von meinem vordern vvirt „Hainzen von Dragoemel den Gott genade, der auch mich dreizech March alter Angleiger Pfen „nige vor meine morgengabe gezeiget hat auf denselben Hove und auf diselbe Huebe daz „Dragoemel etc.“ Puto memoratos hic numos, Aquilejenses esse, siquidem Aquileja, Aglar, Aglon, Aglay proletario sermone dicebatur.

ceptoris Domus *Theusonicorum de Laybach* querelam recepimus, quod Tu pro Collecta Nobis a Clero nostro hoc anno in plena Synodo pro nostro primo adventu concessa, imposuisti sibi et Ecclesiae in *Schernomel* et *Alba*, Domui suae subiectis, certam pecuniae summam etc. Datum *Civitatis Austriae* (a) die xx. Julii. Anno Domini Nativitatis Millefimo, trecentesimo, vicefimo, indictione tertia.

XI.

Bulla Bertrandi Patriarchae Aquilejensis.

A. 1336.

S Anst. Sedis *Aquilejensis* Dei gratia Patriarcha *Bertrandus*, Dilecto nobis in Christo *F. Henrico de Oppavia* Presbytero professo Domus *Teosboniae* in *Laybach* nostrae *Aquilejensis* Dioecesis S. in D. etc. Datum *Civitate Austriae* in nostro patriarchali palatio die sexto decimo Mensis Aprilis. Anno D. N. millesimo, trecentesimo, tricesimo sexto, Indiæ. IV.

XII.

Charta Offinae de Hertenberg.

A. 1337.

I Ch *Offney* (b) et venne Wirtinne *Hern Otten* von *Hertenberg*, dem Got genad ver-gich - daz ich - mit rat und mit gñst meins lieben suens *Nicla* von *Hertenberg* - zvvue hieben - di da peide gelegen sint zu *Medovv*, di ayne besitzet zu dieser *Iziet Herman Proffen*, di ander *Herman Kudene*, di *payde* min aygen gepuren sint (c) gegeben han den Erbern Geistlichen Lueten den Pruedern detz *Duetzsch*en Hueses zu *Laybach* und geantvvort in Brueder *Fridreichts* Hant dez *Straynbacher*, der zu den *Tziten* daselbes *Cumetuvver* vvatz etc. Gib ich den selben oft genanten pruedern disen Offen Brieff versigelt mit meins lieben Suns anhangunden Ingefigel, detz Sint gezevvge *Herihel* von *Pichgretz*, *Conrat* der *Tger* und ander erber Lueth genueck - - - Der Brieff ist geben zu *Laybach* [1337] an unser Vrovven tag Liechtmesse.

XIII.

Bulla Bertrandi Patriarchae Aquilejensis.

A. 1339.

S Anstae Sedis *Aquilejensis* Dei gratia Patriarcha *Bertrandus* Universis et singulis Christi Fidelibus, ad quos praesentes pervenerint, Salutem in Domino. Quoniam juxta Apostolum omnia timentibus Deum operantur in bonum, dignum

D d 2

cen-

- (a) Lazius in Typis Chorographicis Austriae L. I. „*Paulus Diaconus L. V. Longob. Hist. c. 39* „*Austriam in agro Venetianum depingit, unde Civitatem Austriae adhuc nominari eisdem „in finibus crediderim etc.*“, Nunc Aemoniam novam, Ital. Città nuova appellari crediderim.
- (b) Prima hujus Uxor *Sophia* de *Chreych* fuit: ipsius *Otonis* de *Hertenberg* verba ex charta ejus 1312. data audiamus. *Von Miner Soviger het Frovven Albayten der Traxazzin von Chreych, durch meines Sovigers Herrn Fridreichts des Truchsetzen sel Hayl und meiner Wirtinne Frovven Sopbeyn sel Hayl den bayden Got genad* etc. Vide chartam IV.
- (c) Conditio mancipatus hoc importabat: Actum autem illum, quo manu mittebatur *Vreytum* in chartis hujus aevi nominatum comperimus.

cenfemus eis, qui charitatis opera inchoarunt, ut in eis laudabiliter et jugiter perfeverent, quoque fpiritalis gratiae munera impendamus. Cum itaque, ficut accepimus, Dilecti in Chrifto Filii *Ottakarus* Archidiaconus nofter *Carniolae* et *Marchiae** una cum quibusdam Confratribus fuis ad laudem omnipotentis Dei et fuae Matris Virginis gloriofae - - - confraternitatem unam noviter inchoarunt etc. Datum in Patriarchali noftra Civitate *Auftria*, Anno Dominicae Nativitatis, Millefimo, trecentefimo, trigefimo nono, Indictione vij, die xx. Menfis Octobris.

XIV.

Charta FF. de Stubenberg.

A. 1340.

ICh *Fridreich*, und Ich *Ulreich*, und Ich *Ott* Prueder von *Stubenberch* Schenchen in *Steyer* vergichen - daz vvir unfer gunft und gueten vwillen haben geben und geben, daz Her *Artolf* von *Afenz* etc. Und vvand vvir Ich *Ulreich* und Ich *Ott* nicht aigen Infigel haben, pint vvir uns der obgefchrieben gelübd stat ze behalten under der Edeln Heren Hern *Rudolfs* von *Lichtenftain* Chamrer in *Steyer*, und Herrn *Ulreichs* von *Vvalffe* Hauptman in *Steyer*, die zu den Zeiten unfer *pfleger* (a) vvaren, anhangunden Infigeln, die deu durch unfer pet vwillen daran gehalten haben - - - der prief ift geben an naften Sontag vor *Sand Veitz* tag nach Chriftes gepurd [1340].

XV.

Charta FF. de Pillichgrätz.

A. 1341.

ICh *Herman* von *Pillichgratz* und ich *Ulreth* fein Prueder vergehen etc. Der prief ift geben do man zahlt nach Criftes gepurde (1341) Jar, des naften Suntags nach aller *Heiligen* tag.

XVI.

Charta Hermanni Reutenberger.

A. 1355.

ICh *Herman Reutenberger* von *Reutenberch* und mein Wirtin *Vrovv Ann* verjehen - daz vvir - dem Erbern gaiftleichen Hern Pruder *Vvetzman* tze den Tzeiten *Commedevver* dez *Devvtzichen* Haus ze *Laybach* etc. Gebn nach Criftes gebuerd (1355) an *Sand Peterz* tag ze *Laybach* in der Stat.

XVII.

* *Vindiciae* feu ut in bullis antiquioribus *Slavonicae*.

(a) i. e. *Tutores* vel *Curatores*; hinc a verbo *pflegen*, *pflegkind* Pupillus, alias *pfleger* et nunc et olim eum designabat, cujus accurationi Dominus res fuas commiffet: neque hoc munus obire Viri nobiles detrectavere, quod etiamnum in *Boicis*, *Saltzeburgenfibus*, *Paffavienfibus* *Frifingenfibus* etc. hujus nominis *Minifterialibus* paffim obfervamus.

XVII.

Bulla Ludovici Patriarchae Aquilej.

A. 1362.

Ludovicus Dei gratia S. Sedis Aquilegensis Patriarcha, Bartholomaeus Capitanensis et Nicolaus Limicensis eadem gratia Ecclesiarum Episcopi Univerfis Christi fidelibus, ad quos praesentes pervenerint, Salutem in D. sempiternam. Virgo Serenissima gratiarum fons et virtutum omnium Operatrix tanto devotius, tantoque ferventius est creaturis omnibus praeconiis et laudibus extollenda, quanto suae humilitatis meritis Virgo verbo concipiens, et post partum virgo permanens, apud benedictum ventris sui fructum Jesum Christum super Choros Angelorum meruit exaltari. Cum itaque ipsa pro nobis Advocata nostra apud eundem filium suum jugiter et sedule interpoller, dignum credimus, ut ad ejusdem honorem et laudes devotorum et fidelium animos incitemus, firmam spem fiduciamque tenentes, quod ejus precibus placatum nobis Judicem piissima exhibebit. Cupientes igitur, ut Capella gloriosissimae Virginis Mariae FF. - Theotomicorum Jerosolymitani in Laybach etc. [Quasdam huic Ecclesiae Indulgentias conferunt, quas A. 1363. Fr. Orsolus Dei et Apostolicae Sedis gratia Archiepiscopus Apponinensis et Fr. Dytricus Episcopus Salonenfis adauxerunt] Dat. Vini in nostro Patriarchali Palacio die xj. mensis Junii Anno D. Millefimo, Trecentesimo, Sexagesimo secundo, Indiæ. xv.

XVIII.

Charta Margarethae de Sicherstein.

A. 1408.

Ich Margreth die Sichersteinein Herren Wilhelms von Stegverg, dem Gott genad, saligen Wittib und Ich Hans von Stegverg (a) vergehen - das vvir - den Erbern Herren Pruder Hansen von Narrenberg die Zeit Komontevvr des Gottshans zu Laybach etc. Mit Urkund des Brieffs versigelt mit der Erbern Dipolz des Aurfberger (b) und Erhartz des Gallen von Gallenstein anhangunden Insigeln - - - geben nach Critti geburd [1408] an Sand Perenharts tage.

Ee

XIX.

- (a) *Wilhelmi* Frater. ita Ch. Nicolai de Stegverg mentio in charta A. 1429. injicitur.
 (b) In hujus Insignibus Caput bovis cujusdam conspicio, quod Vri esse crediderim: huc forte aptari possunt Caesaris (de bell. Gall. L. VI. c. 28.) verba: „*libi appellatur: ii sunt magnitudine panno infra elephantos, specie et colore et figura tauri - - - qui (Germani) plurimos ex his interfecerunt relatis in publicum cornibus, quae sunt testis, mono, magnam ferunt laudem*“, Nisi forte a Tauriscis populis hanc quondam viciniam occupantibus ejus rei originem deducere malis. Caeterum nolim ego cum Vertranio (in Notis ad L. IV. Annal. Cornel. Taciti) *Vros ante f opus* denominare: quia potius a veteri *Vrochs* (*Avverochs*) i. e. bos valde magnus: *Vr* enim, praeter alias significationes, augendi extollendique vim habuerat, ut modo *uber*. Hinc *Vreli* Grave Senium, quasi *uberale*: valde fenex. *Urkundin uber kund*, valde notum etc. Macrobio *Vri* vox Gallica lib. VI. Saturnal. c. IV.

XIX.

Charta Clarae de Stain.

A. 1416.

Dem Erfamen und Wirdigen Gaistlichem Herrn *Sigmunden* dem *Ränung* Curntevvver dez Teutzenhaus zu *Laibach* enpeut ich *Klar Ostermans*, von *Stain*, Saligen (a) Wittib mein trevvleichen dienst etc. Geben nach Cristi gepurd an dem [1416] Jar, am Eritag nach *Lesare* in der Vasten.

XX.

Charta Agnetis de Lantrapp.

A. 1421.

Ich *Agnes Eberharts* von Lantrapp Purger zu *Laibach* seligen Wittib etc. Gib ich diesen gegenvvürtigen Brieff versigelten mit der Edeln, *Leusolt* des *Jubbekem* die Zeit verbeser in *Krain*, *Pauls* des *Glogovvitzer* und *Pauls* von *Lach* die Zeit Statrichter zu *Laibach*, Ir aller drey anhangunden Insygn - - nach Cristi gepurd in [1421] Jare, an sand *Ulreichs* tag des H. Büchoffs.

XXI.

Charta Gerdrudis Mützynin.

A. 1429.

Ich *Gerdrant Hansen* des *Mützyn* saligen Witbe vergich - das ich - gemacht han mein gevvnun gut - dem Hochvvierdigem Herren *Hansen* von *Annovvillen* Landcommentvvver in *Osterrich*, in *Steyrn*, in *Chrayn* und die Zeit Innhaber des Haus ze *Laibach* und dem Commentevvver daselbs des *Devvuzen* Ordens, da meßn vor vordern ligent, und mit demselbigen ich mich vvillikleichen und gern veriche und veraynt hab, vvas sy mein vorvordern und mir hinfür da von thun schollent. Vom Ersten cyn Evvvige Meßz an abgang yn dem *Devvuzen* Havvs yn Sand *Margarethben* Capellen auff eynem Altar, den ich mitt aller zugehorung gestift han in den Eren *Gotes Lechnam* und der Heiligen Sand *Gedravut* und ander Heiligen, day teglich evvvgleich an abgangkch auff demselben Alter sprechen scholn - ausgenommen solich tag, so man von Kristenlicher Ordnung ze recht nicht ist gepunden Meßz zu halden, und auch zu allen *Quatembern* in dem Jar evvvgleich und jerlich mit des Convents und Gotshavvs Priestern an dem *Quatember* Suntag zu abent mit einer gantzen *Vigily* mit samb *Laudes* syngen, und an dem montag morgen mit denselben Priestern begern schellen angever, und in der *Quatember* vvochen *Sunders* ain gefungs *Seel* ampt, und der *Priester*, der das *Seel* ampt synget, schol sich umkeren nach dem *Evvangeli*, und schol pitten um *Hansen* des *Mützyn* *Seel*, und um aller der *seel*, dy aus dem geschlecht *Mützyn* verschaiden sint, und für *Fravv Gerdrudn* etc. Gib ich Yn dyfen offen *Geschaft* *Brief*, der versigelt

(a) *Vicedomini* in *Carniolia*, ut charta 140f. signata prodit.

gelt ist mit der Edlen und Vesten Ynnsygl, *Hansen Hohenvarter* (a) Hauptman yn der *Metlik* meines lieben Freünds, und *Hansen Sichelberger* meines lieben Oheym und *Pavols Glovviszer* (b) auch meines lieben Freünts - - - Nach Cristli gepurd [1429] an Sand *Urbans* tag des Heiligen Pabsts.

XXII.

Charta Matthaei Gnapperi.

A. 1462.

ICh Mathevvs Gnapper Burger zu Laibach bekenn - das vvir recht und redleich einen aufrichtigen ausvechsel mit dem Ervvidrigen Herrn Conraden Hölztl Commentevr des deuzschen Havvs ze Laybach und dem ganzen Convent dafelbs gethan haben etc. das in dem Brieff geschriben stet, der gebn ist an Sand *Urbans* tag Nach Cristes gepurd [1462] Jar.

XXIII.

Bulla Sigismundi Episcopi Laybacensis.

A. 1472.

NOs *Sigismundus* Dei et Apostolicae Sedis gratia Episcopus *Laybacensis* etc. [*Commemorantur in hac bulla Nobilis et Generosus Vir Casparus Leymsch de Tg Armi-ger, Nobilis Vir Matthaens Zellenperger Praefectus Ducatus Carniolae etc.*] Datum in Monasterio nostro *Obernburg* Feria ij, proxima post festum *B. Lucae* Evangelistae, Anno Domini [1472.]

XXIV.

Vidimus Bullae Sigismundi Episcopi Laybacensis per
Wilhelmum Praepositum Gurcensem.

A. 1489.

NOs *Sigismundus* Dei et Apostolicae Sedis gratia Episcopus *Laybacensis* etc. Universis et singulis praesentes literas inspecturis Notum facimus per praesentes, quod hodie constitutus coram nobis, Notarioque nostro et testibus infra scriptis Religiosus et Nobilis Vir et Frater *Conradus Hölzsel* Ordinis *B. Mariae Hierofolymitani* Domus *Theotonicorum in Laybaco* Commendator etc. Datum et Actum *Laybaci* in Domibus nostrae solitae Residentiae Anno Domini Millesimo, quadringentesimo sexagesimo octavo - - - Nos *Wilhelmus* Dei Gratia Praepositus et Archidiaconus Ecclesiae *Gurcensis* etc. Datum et Actum in *Gurck* in domo solitae nostrae residentiae ibidem Anno Domini Millesimo, Quadringentesimo, Octuagesimo nono,
Ec 2 Indict.

(a) In Charta A. 1459. legitur: Der Edel Vest Andree Hohenvarter, Hauptman in der Mettlig.

(b) Substit. *Glovviszer*, ita in Sigillo et charta priore: cuius insignia: *Leo erectus ante campanam pedibus prae se ferens*, quod ad nomen alludere videtur.

Indiſt. vij. die vero Mercurii, vij. Menſis Januarii - - praefentibus - - ſtrenuis nobilibuſque Viris, *Georgio de Tevſſenbach* Milite, atque *Walthaſare de Eberſſain* locumtenente in *Gurk* - -

XXV.

Charta Joannis Glanhofers.

A. 1498.

Ich *Hanns Glanhofers* Burger zu *Laybach* bekern - das ich - mit dem Ervirdigen Herrn, Herrn *Hansen Löbl* die Zeit Commentor ze *Laybach* Devvtsches Ordens einen auffrichtigen Redlichen Ausvvechſl gethan hab etc. Geben am Suntag *Jandisa* in der Vaſten Nach Criſti gepurd [1498] Jar.

CAPUT

CAPUT VII.
MONUMENTA
DIPLOMATICA
COMMENDAE METLICENSIS
ET TZERNÖMELENSIS.

I.

Bulla Bertholdi Patriarchae Aquilej.

A. 1228.

IN nomine S. et individuae Trinitatis Amen. Cum ad hoc Divinae praedestinationis nutu ac in B. Petro Successore Christi accepimus curam et regimen animarum, ut non solum praesse, sed etiam prodesse videamur - hinc est, quod nos *Bertholdus* Dei gratia *S. Aquilegensis* Ecclesiae Patriarcha praesentium ac posterorum notitiae declaramus, quod nos iustis et rationabilibus petitionibus perdilectae Sororis nostrae *Sophiae* Deo devotae *Marchionissae Tyriae* inclinati, quae divina dispositione carens haerede de carnis propagatione procedente Christum unicum filium Virginis haerodem sibi salubriter praelegit. Populum in regione, quae *Mellica* dicitur, existentem, errore caecitatis involutum et ritum gentilium quodammodo imitantem, gremio Ecclesiae nostrae, ut pote in conterminis nostrae dioecesis constitutum a vero ovili errantem ad viam reduximus veritatis, statuentes in eadem provincia in loco, qui dicitur *Schirnomel* consecrari Ecclesiam in honore *S. Petri* Principis Apostolorum, adjunctentes eidem ut de ratione matris et magistrae quatuor Ecclesias in gremio ejusdem sitas ipsam filiali affectu respicientes, quas Ecclesias in Christo fundatas dicta Soror nostra ob remedium animae mariti sui piae memoriae *Marchionis Tyriae* Fratris nostri, ac salutis suae incrementum largis possessionibus praedotavit etc. Hujus rei testes sunt, *Heinricus* Praepositus *Diezzensis* Ecclesiae, *Bertholdus* Decanus Carniolae et Marchiae - *Cunradus* Nobilis de *Lengenberc*, *Meinhardus* *Grimbils*, *Gotefridus* de *Cronovve*, *Rudegerus* de *Entenberg*, *Cunradus* Gallo, *Ulricus* de *Pisike*, *Wimberus* de *Cronovve*, *Meinhardus* de *Nazzenvels*, et Frater suus *Ruodolfus*, *Meinhardus* de *Hobdenovve*, *Albertus* et Frater suus *Adeloldus* de *Hoffenbach*, *Fridericus* de *Hoffenbach*, *Dietricus* *Cuzo* et Frater suus *Dietmarus*. Acta sunt haec Anno Incarnationis Dominicae, M. CC. XX. VIII. xv. Kal. Novembris.

CAPIT. VII. II.
Diploma Udalrici Ducis Karinth.

A. 1268.

NOs *Ulricus* Dei gratia Dux *Karinthiae*, Dominus *Carnioliae* Constat volumus *Universis* intuentibus praesens scriptum, quod Ecclesiam *S. Petri* cum omnibus Filiabus suis, in *Methlica* jurisdictionibus, libertatibus et attinentiis ejusdem ad instantiam nostri *Vicedominus* et Capellani *Johannis* (Venerabilis Plebani, quondam Ecclesiae memoratae) Ecclesiae *B. M. V. Gloriosae Domus Theotonicae Laibacensis* contulimus perpetualiter possidendam, et ad usos suos, prout Fratrum Ecclesiae voluntatis fuerit convertendam. Universas quoque Ecclesias in *Methlica* de novo constructas et imposterum ad laudem Divini nominis erigendas pleno jure contulimus libere Ecclesiae Domus *Theotonicae* memoratae: Volentes Fratres Domus *Theotonicae* in eisdem Ecclesiis tamquam veros et legitimos possessores defendere et tueri. Et ut haec Donatio permaneat inconversa, praesentes litteras conscribi iussimus et nostri sigilli munimine roborari, cum testibus, qui aderant, annotatis. Viri religiosi. *D. Chunradus* Abbas *Siscensis*, *D. Johannes* Abbas *Obernbergensis*, Fr. *Martinus* Gvardianus FF. minorum *Laybacens.* *Johannes* noster Vicedominus, *Hainricus* de *Helfenberch*, *Rudlinus* de *Pirboume* et Filius suus *Raenruigis*, *Orsolus* de *Meingofurch*, *Fridericus* de *Falchenberch*, *Gerlochus* de *Hertenberch* et alii quam plures testes. Aderant et *Otto*, *Osso*, *Thomas* et *Ortolus* FF. de *Landestroff* et *Nicolaus*, et *Grifo* de *Reutenberch*, et *Engelbertus* de *Sicherberch*. Actum et Datum Anno Dom. M. CC. LXVIII. In Die *Marcelli* Papae et Martyris feliciter, amen.

III.

Charta Johannis de Ferentino.

A. 1300.

NOs *Johannes* de *Ferentino* Archidiaconus *Carniolae* etc. (producitur *Bulla Petri* Patriarchae *Aquilej.* Dat. apud *Vtinum*, viij. exeuntis Aprilis, i. e. 22.) Vists litteris Illustris Principis *D. Virici* bonae memoriae quondam Ducis *Karinthiae*, receptis etiam testibus, per quos constat esse probatum, quod dictus Commendator et FF. dictae Domus in *Laybaco* erant in possessione pacifica praesentandi Restorem in dicta Plebe * *Zehernmel* etc. Dat. *Laybaci*, Anno Dom. Millesimo, CCC, die xx. Mensis Aprilis, Indictione, viij.

IV.

Charta Joannis Comitis Goritiae.

A. 1337.

NOs *Johannes* Comes *Goritiae* et *Tyrolis*, *Aquilegensis*, *Tridentinae*, et *Brixienfis* Ecclesiarum Advocatus notum facimus universis - - - quod nos FF. Domus *Theotonicae* in *Laibaco*, omnes homines bona et Ecclesias ipsorum universas, in quibus ipsi FF. sunt veri et legitimi possessores, situatas super *Marchia* et in

* *L. C. Paratcia.*

in *Mosluka*, videlicet Ecclesiam S. Petri in *Czernoemel* cum filiabus ejusdem Ecclesiae infra scriptis, quae sunt, Ecclesia S. *Mariae* in Insula juxta *novum forum*, Ecclesiam S. *Martini* prope *Culpam*, Ecclesiam S. *Crucis* in *Vveinsz*, et Ecclesiam S. *Stephani* sub monte *hiemo*, nec non universos Sacerdotes et Provifores, quos dicti Fratres in dictis Ecclesiis instituerunt, in nostram protectionem, defensionem et gratiam recepimus specialem, volentes eos in omnibus eorum juribus, possessionibus et tenentis, quae habuerunt actenus et in futurum recuperarent, defendere et tueri etc. In cujus rei testimonium dictis FF. praesentes dari iussimus nostrae boletae (a) appensione munitas, et dum sigillum habuerimus, omnia praeripta ipso sigillo nostro curabimus innovare. Datum *Goriciae* A. D. Millefimo, Trecentesimo, Tricesimo septimo, die xvj. mensis Octobris quinta Indictione.

V.

Bulla Ottoboni Patriarchae Aquilejensis.

A. 1310.

Ottobonus Dei gratia S. Sedis Aquilejensis Patriarcha etc. (Confert indulgentiam eidem, qui pro infirmatione et structura novae Domus FF. Theoscriptum Hospitalis S. *Mariae* *Jerusalem*itanae, quae in *Italiae* sine Dioceseos erigitur, elemosinas elargiri fuerint) Datum *Vtini* iij. Idus Februarii A. D. M. CCC. X. Indict. octava.

VI.

Charta Ernesti de Polan.

A. 1345.

Ich *Ernst* von *Poelan* vergihe - das Frovv *Linet* mein snur, di Got genad etc. Mit meinem hanhangunden Insigl und auch mit *Albrechts* anhangenden Insigel von *Czernoemel* - daz ist geschehen nach *Crutes* geburd (1345) an des *H. Hern* Sand *Georgen* tag.

VII.

Charta FF. de Zernömel.

A. 1345.

Ich *Albrecht* und Ich *Osttel* von *Czernoemel* vergehen - daz vvir paid elleu unsere recht, di vvir oup di houben haben gehabr, di *Heltenprecht*, dem Gott genad, von unsern vordern ze lehen hat gehabt, di gelegen ist da ze der *Lachen*, da *Mers* auf gesezen ist, vvas di selben huben gab der vrogenant *Heltenprecht* ze *Morgengab* seiner *Wiertinn* frovven *Meyken*, vvillichleich auf geben haben, durch daz, daz si diselben Huoben dem Guoten Sand *Peter* und den teuschen Herrn daz *Czernoemel* - an iren lesten Zeiten geschaffen hat etc. Diz ist geschehen, do nach *Crutes* geburde ergangen vwaren (1345) an des Heiligen Hern Sand *Michels* tag.

F f 2

VIII. Charta

(a) Boleta sigillum minus, ab Italica voce *bolleta*, *boletra*, originem desumens.

VIII.

Charta Nicolai de Meychavv.

A. 1346.

Ich *Nyckon* von *Meychavv* vergihe - daz ich - han gegeben zu einem evvigen selgrat für meines lieben Sunes *Fritzleins* sel, dem Got genad etc. Mit meinem anhangendem Insigel. Auch Sint des Getzetigen: *Philipp* der *Guosencker*, *Wischerus* von *Neuvvenhaus*, *Ossous* und *Albrecht* von *Czeruoemel*. - ditz ist geschehen nach *Cristes* gepurde (1346) an unser *Frovven* tag, der da stat gern ist in der Valten.

IX.

Charta Agnetis Moeschopin.

A. 1347.

Ich *Agnes* die *Moeschopin* vergich - daz Ich - gebest han ain vvoll bezeiffchen Huoben - für mein sel und für meus lieben Wirtz *Cuonraten* Sel von *Schernomel*, von dem ich ez zu morgengab gehabt han auf den goten *Send Peter* da *Schernomel* etc. Mit meis Wirts *Wintbers* Insigel von *Neuvvenhovus* und mit meinze Gefvvein *Ottwofschen* ynfigel von *Schernomel* - daz ist geschichen (1347) an dem Heiligen Hern *Send Joeren* tag.

X.

Charta Margarethae de Schernömel.

A. 1347.

Ich *Margaret* Weillin *Otten* Wirtin von *Schernomel*, dem Got genad vergih - daz Ich vvilligleich und mit rat mein Hern, von dem ez mein vviert gehabt hat und mit iern gueten vvillen mier ze Morgengab geben hat, ain hvvben geben han auf dem Heiligen Hern *Send Peter* auf daz Gotzhaus, die gelegen ist pey *Meyensdorf* an dem fuort, bey *Dessinberg*, da vvelech auf geschesszen ist die Pest etc. Mit meinze Herrn *Hern Nischeleins* von *Meychhoff* Ynfigel und auch mit Hern *Ottwofschen* Insigel von *Tzernomel* (1347) an dez Heiligen Hern *Sand Joergen* tag.

XI.

Bulla Nicolai Patriarchae Aquilej.

A. 1358. *

Nicolaus Dei gratia S. Sedis *Aquilegensis* Patriarcha dilecto nobis in Christo *Johanni* de *Treven* Ord. FF. S. Mariae *Teosonicorum* *Jerosolymitani* Presbytero S. in D. (*Exprimuntur hoc intervallo nomina Fr. Henrici de Oppavin* p. m. Ord. Teut.

* Duplici sigillo uti sunt Patriarchae *Aquilegensis* in majori (A. 1320) Persona Praefularis, habitu pontificali, mitra, pallio, cruce Patriarchali insignis atque illa sedens ac benedicens depingitur; capiti alia manus, quasi ex alto exportecta benedicentis forma, imminet, quae tamen in sigillo hujus nostri desideratur, cujus loco duo scuta aquila *Aquilensis* conspicua utrinque adjiciuntur. Minus sigillum eadem aquila expansis alis occupat; quod, uti et majus simili ex. gr. epigraphae circumscribitur: *Ottobonus Dei gratia S. Sedis Aquilegensis Patriarcha*.

Teut. *Presbyteri et Plebani S. Petri in regione Medlika dicta vulgariter Zernömel; Venerabilis Viri, D. Fratris Johannis de Rinckenberch Provincialis FF.Ord. Teuton. in Austria, Stryia, Karynthia et Carniola etc.*) Datum *Vsini* in nostro Patriarchali Palatio, die quinto decimo mensis Februarii, A. D. Millefimo, Trecentesimo, Quinquagesimo octavo, Indiſt. xj.

XII.

Charta Hertnidi Minndorffer.

A. 1359.

Ich Hertel der Minndorffer des Erchinger Sun, und Ich Ruoprecht, und Ich Nickel, und Ich Oestel sein Bruder und alle unſere erben vvir vergehen - daz vvir - hingeben haben ein Viertail Weinzehentes daz da gelegen ist an dem Perich ze Dragegeſeez nahen bey Zernömel etc. Mit urchund dez Briefes. der verſigilt ist mit Hermans dez Preſinger, und mit Heimreichs dez Schiemzer, und mit Wulfings dez Meichavver anhangunden Inſigiln - - der Brief ist geben ze Neuvumarch [1359] dez Naften Montags nach Sand *Scolastice* tag.

XIII.

Charta Ejusdem.

A. 1360.

Ich Haertel und Ich Ruepel von Mindorf unſer Brueder - verjehen - daz vvir - in ain Huoben geben han auf dem guoten Sand Peter datz Tſchernömel, deu gelegen ist in dem Dorf ze *Vvieskovvitz* - für unſer Muoter ſel Vravven *Urſula*, der Gott genad etc. Geben vvir In diſen offen Brieff mit *Ossen* zu diesen Zeiten Purgraf ze *Meichavv*, und mit *Wulfings* von *Meichavv* (a) anhangunden Inſigil - Gebn an dem H. Phinkſtag Anno Domini Millefimo, Trecentesimo, sexagesimo.

XIV.

Charta Alberti Comitis de Goritia.

A. 1361.

Wir Graff *Alber* ze *Görtz* und ze *Tirol* verjehen und tun chunt mit diſen prief, daz uns unſer getrevver *Hertel* von *Tſchernömel* für ſich und für ſein Erben vwillichleich aufgeben hat ain Hueben, die zum *Horenpogen* gelegen ist etc. Gebn zdem *Neuvumarch* in der *Meslik* an der *HH. Martrer* tag *Fabiani et Sebastiani*, Anno Domini Millefimo, Trecentesimo, Sexagesimo, primo.

Gg

XV.

(a) Joannis de Meichovv charta quaeſiam A. 1388. meminit quem Wulfingi noſtri filium fuiſſe ex alia membrana A. 1390. edocemur: Uxor ejus Catharina in Charta A. 1393. geminam huic nomen Mater Joannis, Uxor Wulfingi noſtri tribuit ita MS.

XV.

Charta Ernesti Presing.

A. 1381.

Ich *Ernst* der *Presinger* und Ich *Enleyn* sein Wiertinn und unser Erben verjehen - daz vvir - verchauft haben dem Erbern Herren, Pruder *Albrechten* ze disen zzeiten Wirt detz *Deuofischen Hartvitz* datz *Schernömel* und Pruder *Chunraten* daselbes - - - um acht Märchk Phenning *Venedier Schilling* etc. Mit der Erber Man *Ringleins* dez *Truchfetzen* und *Vürzleins* von *Schernömel* der payder anhangunden *Infigein* - - Geben nach *Cristes* geburde [1381] an Sand *Michaelis* abend.

XVI.

Bulla Philippi Patriarchae Aquilej.

A. 1383.

Philippus de *Alentio* misericordie diuina Episcopus *Sabinensis*, S. Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, et Patriarcha *Aquilegensis* etc. (adducuntur nunc „*Religiosus Fr. VVernherus* de *Ubesheim* Ord. *Tanton*; *Commendator* *Provincialis* *Austriæ*, *Stiriae*, etc. *Rel. Fr. Hainricus* O. T. *Commendator* in *Adolica*; *Fr. Albertus* de *Suuanenberg* et *Michael* eiusdem Ord. *Presbyteri*) Datum in Patriarchali nostro palatio terræ nostræ *Civitatibus Austriæ*, die xij. Mensis Februarij, A. D. Millefimo, Trecentesimo, octuagesimo tertio, Indiſt. vj.

XVII.

Charta Alberti Parochi in Zernömel.

A. 1388.

Ich Pruder *Albrecht* ze den Zeiten Pfarrer zu *Schernömel* und Pruder *Stephan* Convent-pruder daselbs - - verjehen - daz vvir - - dem Erbern Mann *Herman* dem *Presinger* und seinen peiden Wirtin *Dyemöien* und *Tänays*, und *Hanslein* sein Sun - - - seym Vater *Chunraten* und Seiner Mueter *Amayd* etc. Nach *Cristes* gebord (1388) Jar, an Sand *Jorgen* tag.

XVIII.

Bulla Antonii Patriarchae Aquilej.

A. 1398.

Antonius Dei gratia S. Sedis *Aquilegensis* Patriarcha dilecto nobis in Christo Fr. *Johanni* Ordinis *Theotonicorum* Hospitalis S. *Mariæ* de *Jerusalem* S. in D. etc. (hunc, vacantis per mortem Fr. *Alberti* de *Suuanenberg* Ord. *Teut. Parochiæ* in *Tschernömel*, ad præsentationem *Nobilis* et *Venerab. Militis*, D. *VValrab* de *Scharfenberg* Ord. *eiusdem* *Provincialis* per *Austriam* etc. *Plebanum* et *Rectorem* instruit) Datum *Vind.* A. D. Millefimo, Tyscentesimo, nonagesimo octavo, die xvij. Aprilis, Ind. vj.

XIX.

XIX.

Ejusdem.

A. 1407.

Antonius Dei gratia S. Sedis *Aquilegensis* Patriarcha Ven. Filio nobis in Christo dilecto, Fr. *Johanni* Dioec. *Herbipolitani* Ord. *Theutonicorum de Jerusalem* Salutem in Domino - - - Cum itaque Parochialis Ecclesia seu Plebes S. Petri in *Tschernomel* nostrae Dioecesis, cui cura imminet animarum, cujusque institutio et confirmatio ad nos pleno jure pertinere dinoscitur, vacet et vacare noscatur de praesenti per mortem quondam Fr. *Nicolai* ejusdem Ordinis ipsius ultimi et immediati Rectoris. Nos praemissorum meritorum tuorum intuitu, nec non ad preces et praesentationem Venerabilis et Egregii Militis, D. Fratris *Petri Lynner* Provincialis *Austriae, Stiriae* etc. Ord. *Theutonicorum S. Mariae de Jerusalem* etc. Datum in *Castro* nostro *Vini*, die nono Junii, Anno Dom. Millesimo, *Quadringentesimo, septimo, xv. Indictione.*

XX.

Charta Annae Grazergerin.

A. 1414.

Ich *Anna Vinters* des *Gutenekker* saligen Tochter und zu den Tzeiten *Absatzens* des *Grazerger* (a) Eleiche Wiertin etc. Mit urchund dez Priefs versigilt mit des erbern und Vesten Ritter Herrn *Erasem* von *Lichtenberck* die Zeit Hauptman in der *Mettlich* und mit des Erbern Vesten Ritter, Herrn *Andres* des *Suffzenhaimer* die Zeit Phleger zum *Steintzschneck* anhangunden Insigeln - - Geben nach Cristes gepurt [1414] Jar am Sontag vor Sand *Gallen* tag.

XXI.

Charta DD. de Semenisch (b).

A. 1424.

Ich *Fridreich* der *Semenisch* die Tzeit Pharrer zu *Vveinisz*. Ich *Albrecht Semenisch*, und Ich *Katerina* des genannten *Albrechtes* Eleichev Wirtin, und Ich *Gregori Semenisch* etc. Geben nach Criste gepurde [1424] Jar an unser lieben *Frauen* tag der Gepurde.

Gg 2

XXII.

(a) In Charta A. 1456. reperio „den Edl und Vesten Jobst Grezberger,“.

(b) In Ch. A. 1456. laudatur testis „der Edl und Vest *Wilhelm Semenisch*,“ Uxori ejus *Annae* nomen fuisse alia Charta A. 1467. prodit.

XXII.

Charta Caspari Leymtafsch.

A. 1466.

ICh *Caspar Leymtafsch* etc. mit mein aigen anhangunden Insigel, dazu hab ich mit fleis gepeten die Edlen und Vesten *Caspar Melcz* Vervveser in *Krain*, und *Merty Snyzenpemer* mein lieb Ohem - - An Phinztag vor Sand *Lucein* tag, Nach *Cristi* gepurd [1466].

XXIII.

Charta Dorothea Blaslin.

A. 1487.

ICh *Dorothea* vveillend des *Herman Blaszel* seligen verlassene Wittib geseffzen zu *Tschernembl* in dem Mark des *Aglaiterischen* Bistums etc. des zu urkund hab ich obgenante *Dorothea* mit fleis mit meinen Bittbrieff bitten lasszen und gebetten dem Edlen Strengen Herrn, Herrn *Pangratzen* von *Ausberg* Hauptman in der *Messlic*, und di Edel Vesten *Bartholomeen Mordorffer* zu *Arch*, *Hannfen Legerhammer* von *VVerdein* Pfleger zu *VVeixlberg* und *Sigmunden Bürschen* Pfleger zu *Reiffniz*, das si Ire Insigel auf den gegenvvürtigen Brieff angehangen haben - - Nach *Cristi* gepurd im [1487] Jar, an Sand *Georgen* tag des *H. Marterers*.

PARS IV

CONTINET

XCIX. SIGILLA ANTIQVA

OBSERVATV DIGNIORA EX TABVLARIO
BALLIVIAE AVSTRIAE O. T. DELINEAVIT
PRAENOBILIS AC ERVDITVS D. *IGNATIVS*
DE RADERN, DELINEATA LITTERIS CIR-
CVMSCRIPSIT *RATMVNDVS DVELLIVS*;
VTERQVE, QVOAD EJVS FIERI POTVIT,
ACCVRATE.

XXIV. TABVLAS STEMMA-

TOLOGICAS INSIGNIVM QVARVMDAM
FAMILIARVM, ORDINE ALPHABETICO.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
540 EAST 57TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637
TEL: 773-936-3200
WWW.CHICAGO.EDU

1. Sig. D. Ulrici de Frinckon. A. 1239.

2. S. D. Fridrici de Petrovia. A. 1247.

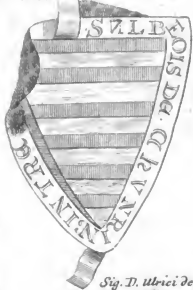
3. Sig. Margarietae Reginae Rom. A. 1249.

4. Sig. F. Ortholphi de Draachir. A. 1250.

5. Sig. D. Alb. de Choring in Fryben. A. 1250.

6. Sig. D. Borthedi de Engel S. Schalchvelt. A. 1259.

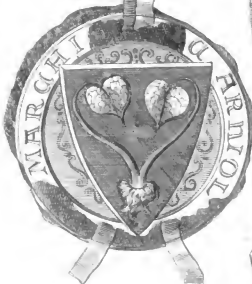
7. Sig. Ulrici de Saersdorf. circa med. Saec. XIII.

8. Sig. D. Heinrichi Poucel. A. 1270.

9. Sig. D. Ulrici de Durrenholts Capitanei Karinthiae Carniol. Forjulia. A. 1273.

10. Sig. D. Chalchi de Ebersdorf Camerarij Austr. A. 1275.

11. Sig. Offonis de Arberch. A. 1275.

12. Sig. D. Gerlahi de Herentenberg. A. 1277.

13. Sig. Dom. Friderici de Salchen A. 1277.

14. Sig. D. Had. mari de Wesen. A. 1279.

15. Sig. D. Friderici de Kreich. A. 1282.

16. Sig. D. Reinherd de Eberstorf A. 1285.

17. Sig. D. Ottonis de Haslau. A. 1285.

18. Sig. D. Bruni de Engol. schalherelli. A. 1286.

19. Sig. D. Margardi de A. 1290.

20. Sig. D. Calochi de Himperch. A. 1290.

21. Sig. Ulrichi de Gans. A. 1291.

22. Sig. Leopoldi de Wördo. A. 1292.

23. Sig. Wernerii de Punsae. A. 1292.

24. Sig. Greg. Comitis de Abrams. A. 1292.

25. Sig. D. Pauli de Martini. A. 1297.

26. Sig. D. Ortolii Saupan. A. 1298.

27. Sig. D. Ottonis Zaendel. A. 1298.

28. Sig. D. Bertholdi Truchs of de Emberberch. A. 1301.

29. Sig. D. Steph. ani de Polta. A. 1302.

30. Sig. D. Nicolai de Stain. A. 1313.

31. Sig. D. Adelhei dis de Chreich. A. 1314.

32. Sig. D. Fr. Wil. helmi in Fur. Commendatoris Jenfeld. A. 1306.

33. Sig. D. Sifridi de Herberg. A. 1315.

34. Sig. D. Dietrici de Wälfgerstorf. A. 1316.

35. Sig. D. Hertneid de Karne prun. A. 1318.

36. Sig. D. Friderici de Königsperech. A. 1321.

37. Sig. D. Gerhardi de Stadmarsoch. A. 1321.

38. Sig. D. Bertholdi Reichshofsteter. A. 1321.

39. Sig. D. Wilhelmi de Goriastdorf. A. 1323.

40. Sig. D. Ottonis Petznitzer. A. 1323.

41. Sig. D. Wulping de Holer. mus. A. 1323.

42. S. D. Iohann de Clemens. A. 1324.

43. Sig. D. Hartnidi de Altenburch in quo insignia hujus famil. medium obtinent, tria alia scuta famil. DD. de Wildck spectant. A. 1324.

44. Sig. D. Eckard de Persepeugt. A. 1327.

45. Sig. D. Hermann de Wündschraetz. A. 1329.

46. Sig. Conrad radi de Eslern. A. 1331.

47. Sig. Ottonis Austriae et Sthiriae. Dei gratia Ducis. A. 1332.

48. Sig. D. Conrad, Saxe. A. 1335.

49. Sig. D. Hag. Heni v. Hügonis Spilberch. A. 1335.

50. Sig. Capituli Taurinensis. A. 1339.

54. Sig. D. Henmann de Piltchgrätz. A. 1341.

53. Sig. Heinrich Schoumberg. Comes de. A. 1341.

51. S. D. Rudol. de Lichtenstain. A. 1340.

52. Sig. D. Fridrici de Stabenberg. A. 1340.

55. Sig. Comm. Datoris in Graef. Suintag. A. 1342.

56. Sig. D. Otton. is de Zor nomel. A. 1345.

57. Sig. D. Wintheri de Castro novo. vulgo Neuenhaus. A. 1347.

58. Sig. D. Jacobi Schaffer in Greta. A. 1348.

59. Sig. D. Ul. ricri de Gueten. A. 1348.

60. Sig. D. Hieronymi de Petronia 1351.

61. Sig. D. Jacobi de Phaf. etelen 1381.

62. Sig. D. Alberti de S. Petro 1356.

63. Sig. D. Steinholdi de Fledma 1356.

64. S. Pilgrimi Fuller. A. 1357.

65. Sig. D. Wilhelmi Streithiger A. 1357.

66. Sig. D. Vulfringi de Meichau 1359.

67. Sig. D. Nicolai Yaden. gast. 1360.

68. Sig. D. Burchardi de Elerbach 1360.

69. S. Stephani de Haun. reide 1360.

70. S. Rudolphi IV Ducis Austr. A. 1363.

71. Sig. Commendae Xcostad. Ord Teut. 1381.

72. Sig. Georgii de Lichtenstain Praepositi OO. SS. Ad S. Stephan. Viennae. 1385.

73. Sig. D. Dipoldi de Zornmel. A. 1393.

74. Sig. Commend. Vienn. O. T. A. 1399.

75. S. D. Hermanniz. de Simod. A. 1400.

76. S. D. Meinhardi de Pymont. A. 1400.

77. S. D. Dipoldi de Auere. sperch. 1408.

78.

S. Dom. Joannis de Sugberg.
A. 1408.

79.

S. D. Erhardi Gall de Gallenstein.
A. 1408.

80.

Sig. Leopoldi Ducis Austr.
A. 1409.

81.

Sig. Ernesti Ducis Austr.
A. 1409.

82.

S. D. Erasmi de Liechtenberg.
A. 1414.

83.

Sig. D. Lucae Grueber.
A. 1415.

84.

S. Joannis super Fosfa
vulgo Grueber. A. 1415.

85.

Sig. D. Leonhardi
Haiden. A. 1415.

86.

S. D. Pauli de Glogowitz.
A. 1421.

87.

Sig. D. Conradi de Aspach.
A. 1428.

88.

S. D. Johannis Hohenwarter.
A. 1437.

89.

S. D. Martini de Tzeruomel.
A. 1437.

90.

S. Magri Generali Ord. Equi
Teuton. A. 1451.

91.

Bulla Conventus et Ordinis Equi
Teutonicorum ceræ ubi
impresæ. A. 1451.

92. Sig. D. Wilhelmi de Semenitsch. A. 14 56.

93. Sig. Friderici III Imp. A. 14 57.

94. S. D. Waltharis de Ekken. berg. 1479.

95. Sig. D. Bernhar. de Stadler. A. 14 87.

96. Sig. D. Casparis de Hard. A. 14 87.

97. S. Commendatoris Ord. Teuton. in Frisaco. 1491.

98. Sig. Praeceptoris Austriae et Stiriae Ord. Teut. 1494.

99. Sig. D. Iohann. Geiman. Mag. Gener. Ord. S. Georgii. 1519.

Elifabtha d' Orzon.	Andreas Suardus.	Magdale- na à Kü- enburg.	Casparus de Bertis.	Anna Capella Baronissa.	Joannes Jacobus Zernoxa de Post Ca- stro.	Thadæa à Derin- berg.
------------------------	---------------------	---------------------------------	---------------------------	-------------------------------	--	-----------------------------

Campana S. Eques.	Anna Suarda.	Tranquillus de Bertis.	Benigna Zernoxa.
----------------------	--------------	---------------------------	------------------

Julius Campana S. R. I. Eques.	Urfina de Bertis à Bertisfeck,
--------------------------------	--------------------------------

Anna Campana.

Comes.

Magdale- na von Ehingen.	Georg v. Pötting.	Marga- reth von Küenburg.	Mathes Teuffel Freyherr.	Apollo- nia geb. Mallinger- in.	Seyfrid von Win- disgrätz Freyherr.	Afra, ge- bohrne Gräfswei- nin.
--------------------------------	----------------------	---------------------------------	--------------------------------	--	--	--

von Alban Freyherr.	Anna von Pötting.	Georg Teuffel Frey- herr.	Justina von Windis- grätz Freyin.
------------------------	-------------------	------------------------------	--------------------------------------

Christop. von Alban Freyherr.	Elisabeth gebohrne Teufflin Freyin,
-------------------------------	-------------------------------------

Sophia von Alban Freyin.

sim Freyherr.

I.

A.

COM. AB ATTIMIS.

II.

B.

L. B. DE PUECHAIM.

Ludmilla <i>Nebilov-</i> <i>skin</i> von Draho- bus.	Ignatius <i>Wamber-</i> <i>sky</i> von Rofatez.	Anna Wam- berskin von <i>Mi-</i> <i>trouviz.</i>	Dislavv <i>Czernin</i> von Chude- niz,	Cæcilia <i>Hänige-</i> <i>rin</i> von Seberg.	Hans <i>Kotscho-</i> <i>sky</i> - von Kot- schavv.	Elifäbe- tha <i>Schlo-</i> <i>wisskin.v.</i> Schlo- vvitz.
--	--	--	--	--	--	--

<i>Bukowansky</i> v. Bukovvan.	Justina <i>Wamberskin</i> von Rofatez.	Wilhelm <i>Czernin</i> v. Chudeniz.	Anna <i>Kotschovskin.</i> von Kotshavv.
-----------------------------------	---	--	--

enzel <i>Bukovvansky</i> Pinta von Buko- vvan.	Helena <i>Czerninin</i> von Chudeniz,
---	---------------------------------------

Maximiliana Elifabetha <i>Bukovvanskyn</i> von Bu- kovvan.
---

n Chudeniz,

Maria Freyher- rin von <i>Auer-</i> <i>sperg.</i>	Weic- hardus Herr von <i>Pollheimb</i> und War- tenburg.	Sabina Freyher- rin von <i>Limburg.</i>	Iohann Freyherr v. <i>Greiffen-</i> <i>berg Kay-</i> <i>fers Ma-</i> <i>thiæ Hoff-</i> Cammer- Præfident Starb An. C. 1607.	Cathari- na Herrin v. <i>Teuf-</i> <i>senbach.</i>	Ferdin- and Freyherr von Concin.	Urfula <i>Giengerin</i> Herrin auf Gri- enbichel u. Wolf- fegg.
---	---	--	---	---	--	---

and Adam v. <i>Traun</i> Kay- erd. II. geheim. Cammerer u. Marfchall A. C. 1621.	Eva Herrin von <i>Poll-</i> <i>heimb</i> Starb An. C. 1637.	Hanns Gottfried Freyherr v. <i>Greiffen-</i> <i>berg</i> Herr auf Seif- negg. Starb. An. C. 1641.	Maria Urfula Graffin von <i>Concin</i> ,
---	---	---	---

Hanns Christoph, Graff von <i>Traun</i> und Abensperg Kay. Ferd. II. Cam- merer.	Sufanna Urfula Freyherrin von <i>Greiff-</i> <i>senberg.</i>
--	---

Sufanna Regina Gräffin von <i>Traun</i> und Abensperg.
--

und Trattennegg, Herr auf Ro-
ngarn und Böheimb Kön. May.
zu Fues Hauptmann, deme Le-

III.

C.

HELM CZERNIN.

IV.

G.

GEYMAN, FREYHERR.

Hanns Haller An. 1460.	v. Eva von Leoben- negkh geb. von Mallen- shain.	Georg Glovvi- zer.	Doro- thea Glo- vizerin gebohr. Züchin.	Wolff- gang von Presting. Freyherr.	Doro- thea von Presting gebohr. von Her- berstorff.
------------------------------	---	--------------------------	---	--	--

Clement Farina Schne- Anno lin geb. v. Leo- benegkh.	Peter Glovvi- zer Ober Hauptman zu Capreiniz.	Susanna Glovvi- zerin gebohrne von Presting.
--	--	---

Grauenhaimb	Johanna Schnevveissin gebohrne Glovvizerin.
-------------	--

a Hallerin gebohrne Schnevveissin.

Leon- hard Freyherr von Har- rach,	von Elisabeth Freyin von Thurn.	Herr Hip- pochrey- herr von Würben und Freu- denthal.	Frau Re- becca Freyin v. Würben u. Freu- denthal.	Herr Al- berth Freyherr v. Würben und Freu- denthal.	Frau Jo- hanna Sedniz- kin Freyin v. Coldiz.
Carl Graf Harrach	phanna Freyin der Laister.	Herr Georg der äl- tere Freyherr v. Wür- ben u. Freudenthal.	Frau Helena Freyin von Würben und Freudenthal.		

Otto von Lam-	Frau Judith Rebecca Freyin von Wür- ben und Freudenthal.
---------------	---

heresia Gräffin von Harrach gebohrne
Gräffin von Lamberg.

V.

H.

JENS JACOB HALLER FREYHERR.

VI.

H.

JOSEPH GRAFF VON HARRACH.

Barbara Gallin geb. Sauer- erin.	Floridon Scharff.	Anna Scharffin geb. von Lanters	Adam von Vernegg.	Anna v. Wer- negg ge- bohrne v. Lamberg zu Sauer- stein.	Erasmb v. Scheyer Ritter u. Haupt- man zu Zeng.	Felicitas v. Schey- er geb. v. Lamberg zu Orte- negg und Otten- stein.
---	----------------------	--	-------------------------	--	--	---

	Magdalena Gallin, gebohrne Scharffin.	Friderich von Vernegg.	Barbara v. Wer- negg gebohrne von Scheyer.
--	--	------------------------	--

Barbara Gall von Rudolfsegg. — Anna Gallin gebohrne von Vernegg.

Elisabetha von Lamberg gebohrne Gallin zu Rudolfsegg.

Herr Georg Gottfrid
von Egkh und Mansperg,
in Marckh in den Rit-
ter.

Sophia Freiffen- deyven von Vol- rats.	Heinrich von Fle- ckenstein. Herr in Dagtul.	Barbara von Fle- ckenstein.	H. Johann Frey von Dern Rit- ter.	Anna von Lindau.	Johann von Eltz.	Doro- thea von Volfkshl
--	--	-----------------------------------	--	------------------------	------------------------	-------------------------------

von n.	Maria Jacobe von Fleckenstein in Dag- tul.	Philiph Frey von Dern.	Anna von Eltz.
-----------	--	---------------------------	----------------

Johann Heinrich von Hagen. — Elisabeth Freylin von Dern.

Anna Amalia von Hagen.

in.

VII.

L.

FREYHERR VON LAMBERG.

VIII.

L.

VON LEWENSTEIN.

cl. Elisabetha von Eggenberg.

Sigmund Friderich Freyherr von Herberstein. Magdalena Freyin von Wetz.

Sigmund von Gleyspach Freyherr. Martha Freyin von Rottall.

Dietsmayr Rinthscheidt Freyherr. Regina Freyin v. Rattmannstorff.

recht Rintsch Freyherr.

Salome von Herberstein Freyin.

Sigmund Friderich Freyherr von Gleyspach.

Benigna Regina Rintschaidin Freyin.

Johann Otto Graf von Rindtsmaull.

Benigna Graffin von Gleyspach.

Theresia Benigna Graffin von Rindtsmaull.

in Lengheimb.

mb Felicitas von Lamberg.

-- von Lamberg.

Balthasar Wagen. Anna von Sigersdorff.

Constantin Gall. Helena von Lamberg.

von Scheyer.

Maximilia von Lamberg.

Christoph Wagen.

Veronica Gallin.

Erafamb von Scheyer.

Catharina Wagnin.

Ehrfelda von Pranck gebohrne von Scheyer.

ckh N. O. Ritter.

IX.

L.

AFF VON LENGHAIMB.

X.

P.

HERR VON PRANCK.

Christoph Freyherr von Saurau.	ernhardus Sallera.	Maximiliana Formentin.
--------------------------------	--------------------	------------------------

Caspar von Lansberg.	Thadæa Cassanin.
----------------------	------------------

Hanns v. Lamberg zum Rotenpüchl.	Würchfelda von Obrishan.
----------------------------------	--------------------------

Sigmund von Saite	Luifia Savorgnanin.
-------------------	---------------------

Lorenz von Lansberg Freyherr.

Magdalena Freyin von Lamberg.

Er von Attemis.

Corfelda Freyin von Lansberg.

Curia Catharina Gräffin von Attemis.

Fridberg.

Georg Freyherr von Saurau.	Christophorus von Stain.	Margaretha von Nassau.
----------------------------	--------------------------	------------------------

Zdenko von Sternberg.	Catharina Kzepieskia von Budomirze
-----------------------	------------------------------------

Saroff Freyherr von Weismühl.	Elifabeta Freyin von Zerotin.
-------------------------------	-------------------------------

Wolff May.	Catharina von Stain.
------------	----------------------

Stephanus von Sternberg.

Victoric de Weismühl.

Caylherr von und May. Obrister.

Francisca Maximiliana Freyin von und zum Jungen geb. von Sternberg.
---

a Gräffin von Saurau gebohrne Freyin von und zum Jungen.
--

ogthumb

XI.

S.

) FREYHERR VON SAURAU.

XII.

S.

JIDOB, GRAFF VON SAURAU.

Wians ein- Savalt.	Regina Hagerin.
--------------------------	--------------------

Chri- stopf Herr von Scherffen- berg.	Rodigun- da Grä- fin und Herrin von Arberg.
---	--

Georgi- us von Wolffen- reith.	Barbara von Herber- stein.
---	-------------------------------------

Er	Christina Reinval- sin.
----	----------------------------

Erafamb Herr von Scherffenberg.

Elisabetha von Wolf- seureith.
----

t, Freyherr zu tspferg.

Sidonia Herrin von Scherffenberg.

Sufanna Schraffin zu Khindtspferg Freyin.

--

Jo er Kl ac	Georg Gäller.	Margare- tha Gey- manin.
----------------------	------------------	--------------------------------

Hanns Gall zu Puech- stein.	Barbara Rumpfin.
--------------------------------------	---------------------

Andre von Haimb.	Barbara Schram- ppfin.
------------------------	------------------------------

Ju	Elisabetha Gällerin.
----	----------------------

Erafam Gall.

Margaretha von Haimb.
----

g Hurnus.

Barbara Gallin.

Maria Salome Hurnusin.

--

XIII.

S.

EBECCA GR, VON SAURAU.

XIV.

S.

ERASAM SAUER FREYHERR.

Ch Adi Sch berg Maj na din.	Ernst von Schönberg. Anna Gräfin v. Reinegg.	Sigmund Graf von Gleichen. Elisabeth Gräfin v. Jfenburg.	Wolf von Stumberg. Sofia von Teiffen- bach.	Hanns v. Scherffen- berg. Christina von Eizing.	Balthafar von Tonhauſen, Evarofina Apfalterin,	Simon Tänckl. Genove- va von Lauberberg.
---	--	---	---	--	--	--

Wc v Sch berg	Heinrich Herr von Schön- burg.	Anna Gräfin. von Gleichen.	Hans von Stumberg.	Benigna von Scherffen- berg.	Franz von Tonhau- ſen.	Jacobina Täncklin.
------------------------	---	-------------------------------------	-----------------------	---------------------------------------	---------------------------------	-----------------------

Chr Se	Anna Herrin von Schönburg.	Georg Hartman von Stumberg.	Dorothea von Tonhauſen.
-----------	-------------------------------	--------------------------------	----------------------------

r von Scherffenberg.	Dorothea Herrin von Stumberg.
----------------------	-------------------------------

Anna Francisca Gräfin von Scherffenberg.
--

--

Woll Herr Schall- berg.	Ludvvig von Kirch- berg.	Barbara von Main- ming.	Otto von Aben- ſperg und Traun,	Herze- nand Schifferin.	Maximili- anHerr v. Pollheim.	Judith von Weisbri- sch.
----------------------------------	-----------------------------------	----------------------------------	--	-------------------------------	-------------------------------------	-----------------------------------

Christop Schall- herr auf	Elisabeth ein geb. von Kirchberg.	Bernhard Herr von Abenſperg und Traun.	Anna gebohrne Herrin von Poll- haimb.
---------------------------------	--------------------------------------	--	---

G unckhel Freyherr zu oldeckh.	Barbara gebohrne Herrin von Aven- ſperg und Traun.
--------------------------------------	---

Judith Elisabeth gebohrne Ennencklin Freyin.
--

n Schallenberg

XV.

S.

OPH GR. VON SCHALLENBERG.

XVI.

S.

EDMAN GR. V. SCHALLENBERG.

Franz <i>Stadler</i>	X Johann derich von ber- derRöm. Kay.May. Obrifter.	Urfula Graffin von <i>Thurn.</i>
-------------------------	--	---

Jacob <i>Preiner</i> Freyherr.	Renata von <i>Preiffing.</i>
--------------------------------------	------------------------------------

Johann Sigmund von <i>VVagen- sperg.</i>	Felicitas <i>Höfferin</i> von Tibein.
---	--

Johann herr vor <i>Stadl.</i> der May. Car und Obi Pfe	Aher Freyin von d zu <i>Herberstein.</i>
--	---

Max. Graff <i>Preiner</i> der Röm. Kay. May. Cammerherr und J. O. Cammer Presi- dent.

Anna Regina Graf- fin von <i>VVagensperg.</i>
--

Ferd der und Dure Graf	<i>Galler</i> Herr zu m. Kay. May. und J.O. Kriegs
------------------------------------	--

Theresia Maria Gräffin <i>Preinerin.</i>
--

Maria Clara Gräffin *Gallerin.*

htenegg.

Heinrich Herr von <i>Starben- berg.</i>	ri- ph yherr von lo- sch.	Anna Freyin von <i>Herber- stein.</i>
---	--	--

Hanns Christoph <i>Schrot v. Kindberg</i> Freyherr.	Frau Christina <i>Rein- waldin.</i>
--	---

Erafamb Herr von <i>Schärffen- berg.</i>	Frau Eli- sabeth von <i>VVolfen- reith.</i>
--	--

Reichard <i>Starben</i>	Barbara Freyin von <i>Collanisich.</i>
----------------------------	---

Hanns Adam <i>Schrot</i> von Kindberg Frey- herr.

Sidonia Herrin von <i>Scherffenberg.</i>

Gier von <i>VVindis- itz.</i>

Christina <i>Schrottin</i> von Kindberg Freyin

Ester Gräffin von *VVindisgrätz.*

v. Camme-

tur Fortibus . . . .

XVII.

S.

IGMUND FREYHERR VON STADL.

XVIII.

S.

GRAFF VON STAHEMBERG.

R F. S. b.	Paris Freyherr von <i>Sunders- dorff.</i>	Maria <i>Praunin</i> von <i>Püle- hag.</i>	Jacob Andre Freyherr von <i>Pran- dis</i>	Sibilla Barbara <i>Hennulin.</i>	Hanns Christoph <i>Ur- schenbeck</i> Freyherr.	Helena Potentia- na von <i>Lamberg.</i>
---------------------	--	--	--	--	---	--

C ur	Sophia Freyin von <i>Sunderstorff.</i>	Andre Wilhelm Graff und Herr von <i>Prandis.</i>	Eva Maria Freyin von <i>Urtschenbeck.</i>
---------	---	--	--

Herr von <i>Rappach.</i>	Maria Theresia Gräffin von <i>Prandis.</i>
--------------------------	--

Maria Anna Gräffin und Frau von <i>Rappach.</i>

--

H H S r b e r g	Sigmund Friderich Freyherr von <i>Herber- stein.</i>	Magdale- na Frau von <i>FFelz.</i>	Hanns Wilhelm Freyherr von <i>Rothal.</i>	Anna Maria von <i>Ap- felsbern.</i>	Hanns Freyherr von <i>Heif- senstein.</i>	Anna Freyin von <i>FFelz.</i>
--------------------------------------	--	---	---	---	---	--

G e c T. v o	Salome Freyin von <i>Herberstein.</i>	Hanns Georg Frey- herr von <i>Rothal.</i>	Anna Leonora Frey- in von <i>Heiffenstein.</i>
-----------------------------	--	--	---

Herr Graff von <i>Ringsmaul.</i>	Anna Mariana Freyin von <i>Rothal.</i>
----------------------------------	--

Maria Catharina Gräffin von <i>Ringsmaul.</i>

78.

XIX.

S.

GRAFF VON STARHEMBERG.

XX.

S.

HERR VON STUBENBERG.

Hann Herr Tschernembl Schei in Cr. u. d. N. disch. Marc	N. von Erings- hausen.	N. ge- bohrne von Ruppla- ben.	N. von Haan.	N. ge- bohrne von Stockhaus- sen.	N. von Haußen.	N. ge- bohrne von Meichle.
--	------------------------------	--	-----------------	---	-------------------	-------------------------------------

Chri Tf Tsch fenb und Sche den	N. Frau Rolshaufln gebohrne von E- ringshausen.	N. von Haan.	N. Frau von Haan gebohrne von Hoesen.
--	---	--------------	---

on Rolshausen. — N. Frau von Rolshausen gebohrne von Haan.

stina Maria Frau von Tschernembl gebohrne von Rolshausen.

Hann Panic Herr Tsch nemb.	Bern- hard Graff zu Eberstein.	Cunigun- da Gräf- fin zu Son- nenberg.	Anthoni Graff von Thurn.	Urfula Herrin von Oedling.	Wolff In- terseeer.	Urfula von Hohenfeld.
--	---	---	--------------------------------	-------------------------------------	------------------------	-----------------------------

Chri Herr	Gertraudt Graffin zu Eberstein.	Wolf Graff von Thurn.	Rofina Interseeerin.
--------------	------------------------------------	--------------------------	----------------------

Graff zu Hardegg. — Anna Maria Graffin von Thurn.

Anna Susanna Graffin zu Hardegg.

T.

HERR VON TSCHERNEMBL.

T.

HERR VON TSCHERNEMBL.

Moriz Herr von <i>Welfs.</i>	Mar ^r Ten ^r v ^r Traz ^r am-	Sophia <i>Pfauen-auerin.</i>	Achaz <i>Schrott.</i> Freyherr zu Ober-Kinberg.	Catharina von <i>Welfs-priach.</i>	Hanns <i>Rhein-wolds.</i>	Regina <i>Hagerin.</i>
------------------------------	--	------------------------------	---	------------------------------------	---------------------------	------------------------

Victor Herr <i>Welfs.</i>	dula <i>Gallerin.</i>	Hanns Christoph <i>Schrott.</i>	Christina <i>Rhein-woldsin.</i>
---------------------------	-----------------------	---------------------------------	---------------------------------

M ^o <i>Welfs.</i> Freyherr	Helena <i>Schrottin, Freyin.</i>
---------------------------------------	----------------------------------

Judith *Praunfalkhin, Freyin.*

Veith Freyherr zu <i>Wolckhenstein</i> drutz geb. von <i>Roddnegg, Sporenberg.</i>	Wolff Dietrich Graff zu <i>Hochen-Embs.</i>	Clara Gräffin zu <i>HochenEmbs</i> geb. von <i>Medicis.</i>
--	---	---

Christoph zu <i>Madrux.</i>	Margaretha Gräffin zu <i>HochenEmbs.</i>
-----------------------------	--

eyin zu *Wolckhenstein* und *Roddnegg* gebohrne Freyin zu *Madrux.*

XXIII.

W.

VICTOR GRAFF VON WELSS.

XXIV.

W.

FREYHERR VON WOLCKENSTEIN.

APPENDIX
SEV
SELECTA PRIVILEGIA
PONTIFICVM AC IMPERATORVM
ROMANORVM
ORDINI TEVTONICO
CONCESSA
COMMVNICAVIT
PRAENOBILIS DOMINVS
JOANNES FRIDERICVS SCHANNAT.

SELECTA PRIVILEGIA
PONTIFICUM,
AC
IMPERATORUM ROMANO-
RUM, EQUESTRI ORDINI
TEUTONICO CONCESSA.

I.

*Honorij III. Papæ Diploma, quo Ordinem Teuto-
nicum seu Hospitalis S. MARIÆ Hierosolymitanæ in suam ac
sanctæ sedis Apostolicæ protectionem suscipit.*

HONORIUS Episcopus servus servorum Dei,
dilectis Filijs HERMANNO Magistro Religiosæ Fraterni-
tatis Hospitalis sanctæ MARIÆ Teutonicorum Hieroso-
limitani ejusque Fratribus tam presentibus quam futuris
in perpetuum. Etsi neque qui plantat, neque qui rigat
sit aliquid, sed qui incrementum dat Deus, humana ta-
men diligentia impensis curæ sollicitudinem debes im-
pendere circa plantas quæ adhuc novellæ, fructus uberes
offerunt, & uberiores suo tempore repromittunt, cum
igitur vestræ Religionis novella plantatio flores & fructus

odoris & honestatis tempestiva fecunditate produxerit, & Deo incrementum dan-
te, sic inceperit expandere Ramos suos, ut uberrimam fructuum copiam promit-
tere videatur; nos, qui custodes in Dominica vinea positi, & cultores, circa virtu-
tum plantaria, debemus diligentioris culturæ ac curæ studium adhibere, novellam
plantationem vestram Rore Apostolicæ gratiæ irrigare proponimus & fecunditatem
bonorum operum qua viger ad presens, & vigebit, Divina favente Gratiâ, in fu-
turum, vigilantis curæ impendio adjuvare: Ea propter dilecti in Domino Filij ve-
stris justis postulationibus clementer annuimus, & Domum vestram, seu Hospitale,
in quo estis ad Dei laudem & gloriam; atque defensionem suorum fidelium, & libe-
randam Christi Ecclesiam congregati, cum omnibus possessionibus & bonis suis, quæ
in presentiarum legitime habere cognoscitur, aut in futurum, concessione Pontifi-
cum, liberalitate Regum, vel Principum, oblatione fidelium, seu alijs justis mo-
dis, præstante Domino, poterit adipisci, sub beati Petri & nostrâ Protectione suscipi-

A

mus,

2 Selecta Privilegia Pontificum, ac Imp. Romanorum,

mus, & præsentis scripti Privilegio communimus; statuentes, ut perpetuis futurisque temporibus, sub Apostolicæ Sedis Tutela & defensione consistant.

Statuimus etiam, ut Ordo Fratrum Hospitalis Hierosolimit. circa pauperes & infirmos, Ordo vero fratrum militiæ templi circa Clericos & milites, ac alios fratres juxta institutionem domus vestræ, perpetuis ibidem temporibus observetur; adhuc statuimus, ut cum pro tuenda Catholica Ecclesiâ, & ea quæ est sub Paganorum Tyraanide, de ipsorum spurcitiâ eruenda intrepide laboretis; liceat vobis libere in usus vestros convertere ea quæ de spolijs ipsorum ceperitis Paganorum, & ne hæc his contra velle vestrum, portionem alicui dare cogamini, prohibemus: præfenti quoque Decreto sancimus, ut fratres in domo vestra Deo servientes caste & sine proprio vivant, & professionem suam dictis & moribus comprobantes, magistro suo, aut quibus ipse preceperit subjecti & obedientes existant: Præterea, quemadmodum domus ipsa, vestræ sanctæ institutionis & ordinis Fons & origo esse promeruit omnium locorum ad eam pertinentium caput & magistra in perpetuum habeatur; ad hæc adjicientes præcipimus, ut obeunte te in Domino, fili Hermanne, domus jam dictæ Magister, vel tuorum quolibet successorum nullis ejusdem domus Fratribus præponatur nisi militaris & Religiosa persona quæ vestram Religionem & habitum sit professâ nec ab alijs nisi ab omnibus fratribus in simul, vel à majori & saniori eorum parte, qui proponendus fuerit, eligatur: Porrò nulli Ecclesiasticæ sæcularive Personæ infringere vel minuere liceat consuetudines ad vestræ Religionis & officij observantiam à Magistro & fratribus salubriter institutas, easdem quoque consuetudines à vobis aliquanto tempore observatas & scripto firmatas, nisi ab eo qui magister extiterit, consentiente tamen saniori parte Capituli, liceat immutare.

Prohibemus insuper & omnimodis interdicens ne ulla Ecclesiastica sæcularive persona à Magistra & fratribus ejusdem domus exigere audeat fidelitates, hominia, juramenta seu securitates reliquas quæ à secularibus frequentantur: Fratribus quoque vestris post factam in domo vestra professionem, & semel assumptam crucem, habitum vestræ professionis abjicere, vel alium locum majoris sive minoris Religionis obtentu, invitis sive inconsultis fratribus, aut eo qui magister extiterit transmigrare, nullique Ecclesiasticæ sæcularive personæ ipsos suscipere liceat, vel tenere.

Sanè laborum vestrorum, quos proprijs manibus aut sumptibus colitis, de possessionibus habitis ante Concilium Generale, seu de vestrorum animalium nutrimentis, nullus à vobis decimas exigere, vel extorquere præsumat; adhuc decimas, quas consilio & assensu Episcoporum, de manu Clericorum vel Laicorum habere poteritis, quasve consentientibus Episcopis & eorum Clericis acquirere, auctoritate vobis Apostolica confirmamus: Ut autem vobis ad Curam Animarum vestrarum, & salutis plenitudinem nihil desit, atque Sacramenta Ecclesiastica & divina officia nostro sacro Collegio commodius valeant exhiberi, sancimus ut liceat vobis honestos Clericos & sacerdotes secundum Deum, quantum ad vestram scientiam ordinatos, undecumque ad vos venientes suscipere, & tam in principali domo vestra, quam etiam in obedientijs & locis sibi subditis vobiscum habere, dummodo eos à proprijs Episcopis expetatis, iidemque nulli professioni vel ordini obnoxij teneantur; Quod si Episcopi eos vobis concedere forte noluerint, nihilominus tamen eosdem suscipiendi vel retinendi, auctoritate Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Licentiam habeatis: si verò aliqui horum, post factam professionem, turbatores vestræ Religionis aut domus fuerint fortassis inventi, liceat vobis eos cum saniori parte capituli amovere, ipsisque transiendi ad alium ordinem, ubi secundum Deum vivere velint, & valeant, dare licentiam; & loco ipsorum alios idoneos surrogare qui etiam unius anni spatio in vestra societate prebentur, eo que pacto, si eorum exegerint mores, & utiles fuerint ad servitium domus vestræ inventi, tunc demum professionem faciant regularem, promittentes se regulariter vivere, ac magistro proprio obedire: ita tamen quod eundem vobiscum victum habeant, & vestitum, nec non lectisternia; hoc excepto, quod clausa vestimenta portabunt; sed nec ipsis liceat de capitulo vel Cura domus vestræ se temere intro mittere; nisi quantum fuerit eis à Vobis injunctum; præterea nulli personæ

ſonæ extra veſtrum capitulum ſint ſubjecti. Tibique dilectè in Domino Fili Magiſter, tuis que ſucceſſoribus ramquam Magiſtro ac Prælato ſuo, deferant ſecundum veſtri ordinis inſtituta : Conſecrationes verò altarium ſeu baſilicarum, ordinationes Clericorum qui ad ſacros ordines fuerint promovendi, & Cætera Eccleſiaſtica Sacramenta à Dioceſanis ſuſcipietis Episcopis, ſiquidem Catholici fuerint, & gratiam atque Communionem ſedis Apoſtolicæ habuerint, & ea gratis & abſque pravitæ aliqua vobis voluerint exhibere : alioquin liceat vobis Catholicum quemcumque malueritis, adire Antifiſitem, qui noſtra ſultus authoritate, quod poſtulat impendat : ſi quæ verò loca deſerta fuerint eidem venerabili domui ab aliquo pia devotione collata, Liceat vobis ibidem ædificare villas, Eccleſias, & cæmeteria ad opus hominum ibidem manentium fabricare : ita tamen, ut in illa vicinia, Abbatia vel Religioſorum virorum Collegium non exiſtat quæ ob hoc veleat perturbari : Cum autem terra cultæ vobis quilibet juſto titulo conferentur Facultatem & Licentiam habeatis ibidem ad opus tranſeuntium, & eorum tantum qui de menſa veſtra fuerint, conſtruendi oratoria, & cæmeteria faciendi ; eſt enim indecens & periculo proximum animarum, Religioſos fratres occasione adeundæ Eccleſiæ ſe Virorum turbis, & mulierum frequentiz immiſcere : ſane quicumque in veſtro Collegio ſuſcipiuntur, ſtabilitatem loci, converſionem morum, ſequæ militaturos Domino, diebus vite ſuæ, ſub obedientia magiſtri veſtri, poſito ſcripto ſuper altare, in quo continentur iſta, promittant.

Decernimus ergo, ut receptores veſtrarum Fratemitatum ſive collectarum, ſalvo jure Dominorum ſuorum, in beati Petri & noſtra protectione conſiſtant, & pace in terris quibus fuerint, potiantur : Simili quoque modo ſancimus, ut iis qui fuerint in veſtra fraternitate recepti ita quod ordini veſtro, adhuc manentes in ſæculo, ſint oblati, mutato habitu ſeculari, vel vobis inter vivos dederint bona ſua retento ſibi quamdiu in ſæculo vixerint uſufructu : ſi forſam Eccleſiæ, ad quas pertinent, à Divino fuerint officio interdixit ipſosque mori contigerit, ſepultura Eccleſiaſtica non negetur, apud veſtras vel aliorum non interdixit Eccleſias, quibus elegerint ſepeliri : niſi excommunicati, vel nominatim fuerint interdixit ; Tales quoque confratres ſi eos Eccleſiarum Prælati non permiſerint apud ſuas Eccleſias ſepeliri, apud veſtras deſerre poſitis Eccleſias tumulandos : præterea ſi quis fratrum veſtrorum ad recipiendum eandem fraternitates vel collectas à vobis miſi fuerint in quamlibet civitatem, caſtrum, vel villam, in eadem civitate, caſtro, vel villa, una tantum Eccleſia ipſius ordinis fratribus in eorum jocundo adventu ſemel aperiantur in anno, ut excluſis excommunicatis, & nominatim interdixit, divina ibidem officia celebrentur : Statuimus etiam, ut nulli Episcopo in Eccleſiis vobis utroque jure ſubjectis, interdixit vel excommunicationis ſententiam liceat promulgare : verumtamen ſi generale interdixit fuerit in locis illis prolatum, excluſis excommunicatis & nominatim interdixit, clauſis januis, abſque ſignorum puſſatione, plene divina officia celebretis : Decernimus inſuper auctoritate Apoſtolica ut apud quemcumque locorum vos venire contigerit ab honeſtis atque Catholicis ſacerdotibus, poſtremam unctionem ſeu quamlibet alia Eccleſiaſtica ſacramenta vobis ſuſcipere liceat, ne forte ad perceptionem ſpiritualium bonorum aliquid vobis deſit : Quia verò omnes unum ſumus in Chriſto, & non eſt perſonarum differentia apud Deum, tam remiſſionis peccatorum quam alterius beneficiæ atque Apoſtolicæ Benedictionis, quæ vobis indulta eſt, tam familiam veſtram, quam veſtros participes eſſe volumus ſervientes.

Nulli ergo omnino hominum liceat prædictum locum temere perturbare, aut ejus poſſeſſiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, ſeu quibuslibet vexationibus fatigare, ſed omnia integra conferentur, veſtris atque aliorum Dei Fideſium uſibus omnimodo profutura ſalva in omnibus Apoſtolicæ ſedis auctoritate : Si quis igitur noſtræ conſtitutionis paginam, ſciens contra eam temere venire temptaverit, ſecundo tertiove commonitus, niſi reatum ſuum congrua ſatiſſatione correxerit, poſtſtatim, honorisque ſui careat dignitate, reumque ſe divino Judiciò exiſtere, de perpetrata iniquitate cognoſcat, & à ſacraſſimo corpore ac ſanguine Dei & Domini Redemptoris noſtri JESU Chriſti alienus fiat, atque in extremo examine diſtrictè ſubjaceat ultioni : conſervantes autem hæc Omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ejus benedictionem & gratiam conſequantur, Amen, Amen.

Ego HONORIUS Catholicae Ecclesiae Episcopus. Subscrip.
 Ego GUIDO Prænestinus Episcopus. Subscrip.
 Ego HUGO Ostiensis & Veletrenf. Episcopus. Subf.
 Ego Frater NICOLAUS Tusculanus Episcopus. Subf.
 Ego LEO Tit. S. Crucis in Hierusalem Presbyter Card. subf.
 Ego GUALIA S. Martini Presb. Cardinalis Tit. Equitii. Subscf.
 Ego GREGORIUS Tit. sanctæ Anastasie Presb. Card. subscf.
 Ego THOMAS. Tit. S. Sabinae Presb. Cardinal. subscf.
 Ego GUIDO S. Nicolai in Carcere Tulliano Djac. Cardinalis. Subscf.
 Ego OTTO S.S. Sergij & Bachi Diacon. Cardinalis. Subscf.
 Ego GREGORIUS S. Theodori Diacon. Cardinal. subscf.
 Ego RAINERUS S. Marie in Cosmedin Diacon. Cardin. subscf.
 Ego STEPHANUS S. Adriani Diacon. Cardin. subscf.
 Ego PETRUS S. Georgij ad Velum aureum Diac. Cardin. subscripsi.
 Datum LATERANI per manum WILHELMI S. R. E. Vice-Cancellarij XVIII.
 Kal. Januarij. Indiæ. IX. Incarnationis Dominicæ Anno M CCXX. Pontificatus Domini HONORII Papæ Tertij Anno V.

§§§§. §§§§. §§§§. §§§§. §§§§. §§§§. §§§§. §§§§. §§§§. §§§§. §§§§. §§§§.

II.

Ejusdem Honorij III. Pontificis præceptum alterum, quo vetat ne milites Ordinis Teutonici à quoquam Episcoporum seu Prælatorum indebite molestentur.

Anno 1120. **H**ONORIUS Episcopus servus servorum DEI. Venerabilibus Fratribus Archiepiscopis, & Episcopis, & Dilectis Filijs Abbatibus, Prioribus, Archiepiscopis, Decanis, & alijs Ecclesiarum Prælatibus ad quos litteræ istæ pervenerint salutem & Apostolicam Benedictionem. Cum dilectis Filijs, Fratribus Hospitalis S. MARIE Teutonicorum Jerusalem. duxerimus indulgendum, ut semel in anno recipiantur in Ecclesijs ad Eleemosynas colligendas, quidam vestrum avaritiæ ardore succensi, confratrias suas confratrijs illorum eadem die in ipsorum adventu proponunt, & sic fratres ipsi confusi, aut nihil exinde, aut modicum consequuntur: Quia igitur hoc indecens est, in contemptum Dei & Ecclesie Romanæ redundat: Universitati vestræ per Apostolica scripta precipiendo mandamus, quatinus cum Fratres ipsi ad loca vestra pro Eleemosinis accesserint, colligendis, benigne recipientes eosdem & honeste tractantes ipsos, in Ecclesijs vestris ammonere populum ad Eleemosynas libere quaerere permittatis, confratrias vestras, quas facere potestis quotidie, ipsorum confratrijs quæ semel in anno sunt nullatenus præponentes, ne occasione illarum, Eleemosinæ Christi pauperum deperant, & impediantur opera pietatis.

Statuimus etiam, ut nemo excommunicet Fratres ipsos, vel eorum Oratoria interdicit sine Mandato Sedis Apostolicæ speciali, præsentium vobis auctoritate mandantes, ut ipsos excommunicate, aut eorum Ecclesias interdicare nullatenus præsumatis; de parochianis autem vestris qui domus illorum invadunt per violentiam vel infringunt, aut indebitis molestijs opprimunt fratres ipsos & tam deposita; quam res diripiunt eorundem, cum exinde Querimoniam deposuerint coram vobis tam districte eis iustitiam faciatis, & ita jura eorum defendere & manutenere curetis, quod ipsi ad nos defectu iustitiæ sæpe recurrere non cogantur, sed nos sollicitudinem & obedientiam vestram debeamus merito commendare, vosque beneficiorum quæ in sancta domo eorum sunt, participes existatis: præterea liberas & absolutas personas, qui se domui eorum in sanitate vel infirmitate reddiderunt, libere ac sine molestia recipi permittatis ab eis, nec ipsos super hoc tempretis aliquatenus impedire: Illud autem non mediocriter movet nos, nec modicum Ecclesiasticæ derogationi, quod quidam vestrum contra institutionem sanctorum Patrum in Turonensi Concilio editam

tam, fratrum ipsorum corpora, cum decedunt, nolunt sine prætio sepelire: Unde quia tam prava exactio & iniqua, non est aliquatinus tolleranda in obedientiæ vobis virtute præcipimus, ut nullo modo à Fratribus ipsis, vel alijs, pro sepultura quicquam exigere vel accipere, nisi quod spontanea decedentium liberalitas vel parentum Devotio vobis contulerit, attemptetis, sed absque ullo prætio sepeliat corpora mortuorum, & si quis hoc ulterius attemptaverit, taliter animadvertatis in eum quod amplius sumilia non præsumat: adhuc præsentium vobis auctoritate præcipimus ne ab eis contra ea quæ fratribus ipsis indulsumus de nutrimentis animalium suorum, sive de ipsis animalibus decimas exigere præsumatis: cum autem Oratoria vel Cæmeteria secundum quod eis concessimus duxerint construenda, vos fratres Archi-Episcopi & Episcopi pro se & familia sua tantum, Oratoria dedicare ac Cæmeteria benedicere procuretis, nec aliquis vestrum, contra concessionem nostram id impedire audeat aliquatenus vel turbare.

De cætero fratres Hospitalis S. Mariz Teutonicorum in vestris Episcopatibus constitutos, qui crucem ac suum habitum deponentes, per illecebras sæculi, & vitiorum abrupta vagantur, & illos etiam qui prioribus suis contumaces & Rebelles existunt, & Ballivas detinent contra voluntates eorum, moneatis instanter, & pro vestri officii debito compellatis ut habitum depositum resumentes in obedientia Prælatorum suorum, devote ac humiliter perseverent & Ballivas, sive alia officia per violentiam detinere nullo modo præsumant: Quicumque autem manularum nostrorum existuerint contemptores, excommunicationis eos sententia percussatis, quam faciatis usque ad condignam satisfactionem inviolabiliter observari: Præterea, quicumque de Facultatibus sibi collatis à Deo, fratribus subvenit sæpeditis, & eorum sancta Fraternitate statuerit se collegam, eisque beneficia persolverit annuatim, ei de beatorum Apostolorum Petri & Pauli auctoritate consili septimam partem injunctæ poenitentiz relaxamus: Apostolica quoque auctoritate ob reverentiam ipsius Venerabilis Domus statuimus, ut iis qui eorum Fraternitatem assumpserint si forsân Ecclesiæ, ad quas pertinent, à Divinis fuerint officiis interdictæ, ipsosque mori contigerit, sepultura Ecclesiastica non negetur, nisi excommunicati, vel nominatim fuerint interdicti; hoc etiam addito ut Receptores Fraternitatis ejusdem, seu etiam collectarum, salvo jure Dominorum suorum sub beati Petri & nostra protectione consistant; adjicimus insuper ut si qui eorumdem fratrum, qui ad easdem Fraternitates missi fuerint, vel collectas, in quamlibet civitatem, castellum, vel vicum advenerint, si forte locus ipse à Divinis fuerit officiis interdictus, in eorum jocundo adventu semel aperiantur Ecclesiæ annuatim & excommunicatis ejectis, divina ibi officia celebrentur, salva, in omnibus supradictis, declaratione Concilii Generalis; ad majorem quoque vestræ mercedis cumulum nihilominus vobis mandando præcipimus quatinus hanc nostram constitutionem per parrochias vestras nuntiari propriis literis faciatis; Mandamus etiam, ut si qui de Clericis Ecclesiarum vestrarum præfati Hospitalis Teutonicorum Fratribus, cum licentia Prælati sui sponte ac gratis per annum vel biennium decreverint deseruire, nequaquam impediuntur, & interim sua beneficia & Ecclesiasticos Redditus non amittant.

Dat. LATERANI XVII. Kal. Februarii. Pontificatus nostri Anno V.

III.

Ejusdem Honorij III. Pont. Diploma tertium quo ordinat ut in populo Christiano collectæ fiant ad sustentationem Militiæ Ordinis Teutonici.

HONORIUS Episcopus, servus servorum Dei; Venerabilibus Fratribus Archi-Episcopis & Episcopis, & dilectis Filijs Abbatibus, Prioribus, Archi-Diaco- nis, Decanis, & alijs Ecclesiarum Prælati ad quos literæ istæ pervenerint Salutem & Apostolicam Benedictionem.

Anno
1110

B

Militis

Milites Hospitalis sanctæ MARIE Teutonicorum Hierosolym. novisub tempore gratiæ Machabæi, abnegantes sæcularia desideria, & propria relinquentes, tollentes crucem suam, Dominum sunt secuti: ipsi sunt per quos Deus orientalem Ecclesiam à paganorum spurcitiis liberat, & Christiani nominis inimicos expugnat: Ipsi pro fratribus animas ponere non reformidant, & peregrinos ad sancta loca proficiscentes tam in cundo quam in redeundo defendant ab incurribus paganorum; & quoniam ad tam sanctum & pium opus explendum eis propriæ non suppetant Facultates Universitatem vestram præsentibus literis exhortamur quatinus populum vobis à Deo commissum collectas facere commoneatis, ex quibus eorum inopia suppleatur: Quicumque verò de Facultatibus sibi à Deo collatis ipsis subvenerit, & in eorum sancta Fraternitate statuerit se collegam eisque beneficia persolverit annuatim, septimam ei partem injunctæ penitentia, consilii de beatorum Apostolorum Petri & Pauli meritis, indulgemus: Qui etiam cum eum mori contigerit, si tamen nec excommunicatus, nec nominatim interdictus fuerit, aut publice usurarius, sepultura Ecclesiastica ei non negetur: cum autem fratres ipsius Hospitalis Teutonicorum, qui ad collectam suscipiendam destinati fuerint, in civitatem, Castellum, vel vicum advenerint, si forte locus ille interdictus sit, in eorum jocundo adventu, pro ipsius Hospitalis honore & eorundem militum reverentia, semel in anno aperiantur Ecclesiæ, & excommunicatis exclusis divina officia celebrentur. Salva in omnibus moderatione Concilii Generalis: præterea fraternitati vestræ, rogando mandamus quatinus personas & bonorum pro reverentia beati Petri & nostra manuteneatis, nullam eis irrogare læsionem vel injuriam permittatis.

Datum LATERANI XXII. Kal. Februarii. Pontificatus nostri Anno V.

IV.

Ejusdem Honorii III. Pontificis Diploma quartum, quo milites Teutonicos fructibus Ecclesiarum quæ ad illorum denominationem pertinent libere & absque ulla contradictione frui vult.

Anno
1220.

HONORIUS Episcopus servus servorum DEI. Venerabilibus Fratribus Archiepiscopis, Episcopis, & dilectis Filiis Abbatibus, Prioribus Archidiaconis, Decanis, & aliis Ecclesiarum Prælati ad quos litteræ istæ pervenerint salutem & Apostolicam Benedictionem. Quanto dilecti Filij Magister & Fratres domus Hospitalis S. MARIE Teutonicorum Hierosolym. ferventius pro Christianitatis commodo jugiter elaborant, nec ponere pro fratribus animas reformidant, tanto ipsis in suis manutenendis justitiis diligentius adesse nos convenit, & eorum incommoditatibus paterna sollicitudine providere, ne si fuerimus, quod absit, in eorum manutenenda justitia negligentes, à Sarraecenorum impugnatione, qui Christianum nomen insufflant, & fideliū effundere sanguinem insolentia convalescat: cum autem prænominatis Fratribus misericorditer duxerimus indulgendum ut fructus Ecclesiarum quæ ad illorum denominationem pertinent, assignato Vicariis unde congrue valeant sustentari, & diocesano Episcopo, ejusque officialibus de suis possint justitiis responderi, debeant in subventionem Hierosolymitanæ terræ convertere; quidam Episcopi, Archidiaconi & Decani ad quos illarum Ecclesiarum Investitura pertinet. Clericos, quos quidam Fratres idoneos representant, recipere pro sua voluntate contempnunt, nisi easdem Ecclesias Clericis qui de illorum mensa fuerunt, seu aliis, licet minus existant idonei, largiantur: si vero iidem Fratres, easdem Ecclesias, prout desiderant, non assignant ut libere possint Redditus earum percipere, illos per longa tempora faciunt à divinarum celebratione cessare, ut sic Fratres ipsi, voluntates ipsorum exequi compellantur. Nos igitur tantæ prædictorum Fratrum incommoditati prospicere cupientes ne tantana jacturam malitiose cogantur de cætero sustinere, universitati vestræ per Apostolica scripta mandamus atque præcipimus, quatinus Clericos idoneos, quos iidem Fratres ad Ecclesias suas vobis duxerint præsentandos ammodo benignius admittratis, alioquin no-

veritis,

veritis, quod iſpis auctoritate Apoſtolica liberam Indulſionem Facultatem, ut fruſtus earundem Eccleſiarum, donec prædicta occasione vacaverint in ſubventionem Jheroſolymitanæ tertæ convertere, & illos valeant libere detinere: præterea quia quiſlam veſtrum Fratres iſorum & eorum Clericos contra Privilegium Sedis Apoſtolicæ iſpis veſtrum, ſicut dicitur, interdiceret & excommunicare præſumant, diſtrictius inhi- bemus ne iſos Fratres vel eorum Clericos de cætero taliter interdiceret & excommuni- care aliquatenus attemptetis. Quod ſi ammodo, quod non credimus, fuerit attempta- tum eandem volumus ſententiam non tenere.

Datum LATERANI XV. Kal. Februarij Pontificatus noſtri Anno V.

V.

Ejuſdem Honorij III. Pontificis præceptum adverſus eos, qui per inſignem impoſuram milites Ordinis Teutonici habitu mentiuntur.

HONORIUS Epicoſopus ſervus ſervorum DEI. Venerabilibus Fratribus Archi- Anno
Epicoſpis, Epicoſpis &c. Decet Paſtoralis ſollicitudinem Dignitatis, pravas 1227.
& enormes iniquitates evellere, & vitia quæ periculum pariunt animarum radicitus amputare, deteſtandum ſiquidem facinus & plurimum abhorren- dum per diverſas mundi partes accepimus pullulare, quod quidam avaritiæ amore cæ- cati potius quam Zelo Religionis accenſi, Nigras Cruces quas Fratres Hoſpitalis ſanctæ MARIÆ Teutonicorum Jheroſolymit. deferunt, ſibi imponere & eas mini- me portare verentur, ut ſic poſſint ſub tali velamento Elemoſynas pauperibus deputatas Colligere, & ſibi animarum perniciem generare: Quo circa univerſi- tati veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatinus eos qui Crucem nigram portandam aſſumunt, aut ſignum quod dictorum Fratrum Homines deferunt, & oblati non ſunt de Profeſſione ac Collegio iſorum Fratrum, omni cum di- ſtrictu compellere ſtudeatis, ut à tanta ſtultitia & errore deſiſtant, & Crucem aut dictum ſignum nulla Ratione ulterius deferre præſumant: ſi quis vero à vobis com- monitus, à ſua noluerit Temeritate ceſſare, in eum Eccleſiaſticæ animadverſionis gladium auctoritate noſtra, omni occaſione & appellatione poſtpoſitis, exeratis.

Datum LATERANI XII. Kal. Febr. Pontificatus noſtri Anno VI.

VI.

Ejuſdem Honorij III. Pontificis Indultum pro admi- niſtratione Sacramenti Baptiſmatis.

HONORIUS Epicoſopus ſervus ſervorum Dei. Dilectis Filijs Magiſtro & Fratribus Anno
Hoſpitalis S. MARIÆ Teutonicorum Jheroſolymit. ſalutem & Apoſtolicam 1227.
Benedictionem. Eſt univerſorum juſtas preces admittere debeamus, eos ta- men volumus & debemus facilius exaudire, qui ſub Religionis obſervantia, Caritatis ſunt & Hoſpitalitatis Obſequio deputati: cum igitur Pueros, qui ad Januam veſtram alendi ſæpius deportantur, vel in veſtra domo nafcuntur, contingat pluries ſine Sacra- mento Baptiſmatis decedere: nos veſtris juſtis poſtulationibus inclinati ac tantæ in- commoditati miſericorditer providere volentes præſentium vobis auctoritate concedi- mus, ut liceat vobis pueros, qui ad Januas domus veſtræ projiciuntur alieni, ſeu ibidem nafcuntur, cauſa ſiſceſſitatis, ſine alicujus præjudicio, in pelvi vel alio Vaſe modico Baptizare. Nulli ergo omnino Hominum liceat hanc Paginam noſtræ con- ceſſionis infringere vel ei aſu temerario contraire: ſi quis autem hoc attemptare præ- ſumpſerit, indignationem omnipotentis DEI & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum.

Datum LATERANI Non. Februarij Pontificatus noſtri Anno VI.

VII.

*Alexandri IV. Pontific. max. præceptum quo militibus Ordinis Teutonici Professis ad sæculum revertendi Facultatem adimit.*Anno
1247.

ALEXANDER Episcopus servus servorum DEI. Dilectis Filijs Præceptoribus & Fratribus universis Hospitalis S. MARIE Theutonicorum præsentis litteras inspecturis salutem & Apostolicam Benedictionem.

Pro consequenda Gloria Celestis Patriæ quæ Fidelibus Universis vacantibus Innocentis vitæ studio à divina provenit pietate, nos toto Cordis affectu ad hoc semper intendimus ut Animarum salutem in omnibus & per omnia procuremus: sane nonnulli ex Fratribus vestri ordinis in terra sancta, & Livoniæ, ac Prusiciæ Partibus, pro defensione Catholicæ Fidei, manibus Infidelium, prout accepimus, crudeliter suat occisi unde sit quod idem Ordo plurimum indigere dinoscitur, ut de novellis Fratribus instaretur, & per consequens in obsequio Crucifixi sit eo Robustior, quo plures haberit ad Pugnam idoneos, & ad Triumphale Bravium expeditos; pro tanta siquidem necessitatis ac utilitatis evidentia, & obtentu etiam dilecti Filii Magistri JOANNIS de CAPUA, Notarij nostri, qui devotis frequenter implorat precibus ut ordinem ipsum, Apostolicæ Benignitatis gratia Jugiter perfundamus, universitati vestræ, auctoritate præsentium de speciali Gratia indulgemus, ut Clericos seu Laicos Liberos & absolutos, qui relicta vanitate sæculi vestro sacro Collegio desiderant aggregari, & propter devotionis suæ Fervorem petunt Humiliter ac instanter à vobis statim recipi & sine dilatione vestrum Habitum sibi dari libere prout in eodem ordine vestro fuit hæcenus observatum in Fratres recipere valeatis.

Statuimus etiam quod illi qui post factam in ordine ipso Professionem assumerunt vestræ Religionis habitum vel assumpserint in futurum, revertendi ad sæculum prætextu alicujus constitutionis contrariæ nullam habeant Facultatem; nec ipsorum alicui licitum sit post factam professionem & semel assumptam Crucem habitum vestræ professionis abjicere, vel ad alium locum majoris, seu minoris Religionis obtentu in vitis sive inconsultis Fratribus, aut eo qui Magister exstiterit, transmigrare, nullique Ecclesiasticæ sæcularive personæ ipsos suscipere liceat vel tenere: si vero, quod ablit, aliquis fratrum ipsorum contra hujusmodi Constitutionem nostram ad sæculum redire præsumperit, vestro habitu derelicto, volumus quod in eum per Fratres Presbyteros sæpediti ordinis vestri, Excommunicationis sententia proferatur, nullatenus relaxanda, donec ad ordinem ipsum humiliter redeat, & restitutionem ipsius Habitum, salva disciplina Ordinis, mereatur. Nulli ergo omnino Hominum liceat hanc Paginam nostræ concessionis & constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contraire &c.

Datum Viterbij V. Kal. Augusti: Pontificatus nostri Anno III.

VIII.

*Ejusdem Alexandri IV. Pontific. Indultum quo milites Teutonici habiles declarantur ad succedendum in bonis suorum propinquorum.*Anno
1248.

ALEXANDER Episcopus servus servorum DEI. Dilectis Filijs Magistro & Fratribus Hospitalis S. MARIE Theutonicorum Iherosolymit. salutem & Apostolicam Benedictionem. Devotionis vestræ precibus inclinati, presentium vobis auctoritate concedimus, ut possessiones & alia Bona mobilia & immobilia, quæ liberas personas Fratrum vestrorum, mundi relicta vanitate, ad vestrum ordinem convolantium & professionem facientium in eodem Jure successionis vel alio justo Titulo si remansissent in sæculo contigissent, & ipsi potuissent, libere alijs erogare, rebus Feudalibus dumtaxat exceptis, possitis petere, recipere ac etiam retinere: nulli ergo omnino Hominum liceat hanc paginam concessionis nostræ infringere, vel ei ausu temerario contraire &c.

Datum ANAGNÆ V. Idus Novemb. Pontificatus nostri Anno IV.

IX

IX.

Ejusdem Alexandri IV. Pontif. præceptum quo vetat ne milites Teutonici per Legatos aut Nuntios Apostolicos inmodicis oneribus graventur.

ALEXANDER Episcopus servus servorum DEI. Dilectis Filiis Magistro & præceptoribus ac fratribus universis Hospitalis S. MARIE Teutonicorum præsentis litteras inspecturis salutem & Apostolicam Benedictionem. Anno 1258.

Affectu benevolentie specialis illa de causa nos prosequi delectamur qui vigilanter ac severiter ad hoc intenditis quod in conspectu Dei & hominum per honesta conversationis ac pie vite studium placeatis : Sanè vos in exhibendis procuracionibus Legatis & Nuntiis Apostolicæ Sedis, prout accepimus, ex eo gravamini quod ipsi non contenti procuracionibus quas eidem parari estis in victualibus ac aliis necessariis exhibere, vobis & Ecclesiis ac Domibus vestris occasione procuracionum hujusmodi, frequenter non modicam pecunie summam exigunt & extorquent : Cum autem propter hoc Vestrum pium quandoque impediatur Propositum, & terra sanctæ negotio detogetur : Nos vestris supplicationibus inclinati, ut prædictis Legatis & Nuntiis exceptis tamen fratribus nostris S. R. Eccl. Cardinalibus, ad solvendas procuraciones pecuniarias hujusmodi, cogi aliquatinus non possitis, vobis auctoritate præsentium indulgemus, dummodo prædictos Legatos & Nuntios in victualibus & aliis necessariis procuretis ; sententias verò si quæ in vos vel aliquem de Ordine vestro contra indultum hujusmodi de cetero fuerint promulgatæ, irritas ex nunc esse decrevimus, & manes : Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ concessionis & constitutionis infringere vel ei ausu temerario contraire &c.

Datum VITERBII III. Idus Junii. Pontificatus nostri, Anno IV.

X.

Bonifacii IX. Pontif. Max. præceptum, quo declarat milites Ordinis Teutonici quoties in Capellanos S. Sedis Apostolicæ assumuntur non exinde ab obedientia superioribus suis debita censeri exemptos.

BONIFACIUS Episcopus, servus servorum DEI ad futuram Rei memoriam : Anno 1396.
 Affectu & devotione præcipuis, quas ad dilectos Filios Magistrum & Fratres Hospitalis B. MARIE Teutonicorum Hierosolymitan. gerimus, merito inducimur, ut ea per quæ fratres ipsi à Regularibus Observantiis retrahi possint submovere sollicite studeamus : Nuper siquidem dilectum Filium JOHANNEM de COLONIA, Fratrem dicti Hospitalis in nostrum, & Apostolicæ Sedis Capellanum gratiose recepimus, ac Nostrorum & aliorum sedis ejusdem capellanorum consortio favorabiliter aggregavimus prout in nostris inde confectis litteris plenius continetur ; cum autem sicut exhibita nobis nuper pro parte Magistræ & fratrum præfatorum petitio continebat, dictus Joannes Litteras hujusmodi ac etiam nonnullos procellus per eas lem ad hoc fieri procurasse credatur, ut ab obedientia Magistræ & Hospitalis prædictorum eximeretur, & si per alios fratres dicti Hospitalis similia attemptarentur, in magnam turbationem Observantiæ Regularis Hospitalis cederet antedicti, pro parte ipsorum magistræ & fratrum nobis fuit humiliter supplicatum, ut providere ipsis super hoc de Benignitate Apostolica dignaremur : Nos igitur hujusmodi supplicationibus inclinati, eisdem magistræ & fratribus auctoritate Apostolica tenore præsentium concedimus, quod tam ipse Johannes, quam etiam quicumque alii fratres præfati Hospitalis, qui forsau in capellanos dictæ sedis hæctenus sunt recepti, vel in posterum recipientur,

C

perinde

perinde suis ordinariis iudicibus ac superioribus subire, ac parere & intendere teneantur, ac si Capellani dictæ sedis minimè forent, & super hoc litteras Apostolicas cum processibus huiusmodi, vel sine illis minimè impetrassent, huiusmodi impetratis ac impetrandis litteris & processibus, nec non constitutionibus Apostolicis ac statutis ac consuetudinibus dicti Hospitalis, & aliis contrariis non obstantibus quibuscumque. Nulli ergo hominum liceat hanc paginam nostræ concessionis infringere &c.

Datum Romæ apud S. Petrum VII. Idus Aprilis. Pontif. nostri Anno VIII. 3

XI.

Ejusdem Bonifacii IX. Pontif. Diploma quo plurima Ordinis Teutonici privilegia innovat ac confirmat.

Anno
1399.

BONIFACIUS Episcopus servus servorum DEI. Dilectis Filiis Magistro & fratribus Hospitalis sanctæ MARIE Teutonicorum Hierosolimit, ac Universis commendatoribus, præceptoribus, & fratribus Dominorum ejusdem Hospitalis ubilibet consistentium, salutem & Apostolicam Benedictionem.

His quæ fidelibus, præsertim sub Religionis habitu Domino militantibus ex gratiosa Apostolicæ Sedis benignitate provide facta sunt, ut illibata consistent, libenter adjicimus roboris firmitatem: dudum siquidem, ut vobis & cuilibet vestrum in presbiteratus Ordine constituto liceret totiens quotiens expediret Capellas seu altaria in Ecclesiis ad vos pertinentibus sira, & alia pia loca de locis suis remove, & removeri facere, & ad alia loca ad hoc congrua & apta reponere & reponi facere, ac etiam ipsis vestris Ecclesiis Capellas & altaria de novo erigere, dotare & fundare, ordinarii loci, & cujuscumque alterius licentia super hoc minimè requisita, quodque si ordinarius loci adhuc alius indebitè requisitus, capellas & altaria huiusmodi sic ad alia loca reposita seu de novo erecta consecrare seu consecrari facere differret & recusaret, liceret similiter vobis & cuilibet vestrum, etiam absque specialibus mandato & licentia ordinarii ipsius & cujuscumque alterius, ipsas capellas & altaria ad huiusmodi alia loca, ut præfertur, reposita, seu de novo erecta per alium Catholicum anrifestem, gratiam & communionem dictæ sedis habentem facere consecrari, vobis & cuilibet vestrum duximus indulgendum; & deinde pro parte vestra nobis exposito quod quilibet vestrum postquam Regularem Professionem dicti Hospitalis emisisset, ex laudabili consuetudine septies in Anno videlicet in Nativitate Domini nostri JESU Christi, & Purificationis B. MARIE Virginis, nec non in die Jovis sancta ac in Resurrectionis Domini nostri JESU Christi, ac in Pentecestes, nec non assumptionis dictæ B. MARIE Festivitatibus, ac celebritate Omnium Sanctorum, Eucharistia Sacramentum sumere consueveratis, Nos vobis & Familiaribus vestris vere penitentibus & confessis qui huiusmodi septem vicibus Sacramentum prædictum devote sumerent, ut præfertur, illam indulgentiam & Remissionem Peccatorum suorum concesseramus, quam devote visitantibus Ecclesiam Warmensem in octava dictæ Festivitatibus assumptionis dictæ B. Mariæ, Apostolica erat autoritate concessa.

Quod etiam plerumque contingebat nonnullas personas Laycales causa devotioris Fraternitatem vestram assumere, ac se & bona sua, usu tamen bonorum ipsorum sibi ad eorum vitam duntaxat reservato, ad diversas Domos Hospitalis S. MARIE Teutonicorum in perpetuum offerre & donare, & sic in sæculo remanentes, Domino famulari; Nos omnibus ex eisdem personis similiter penitentibus & confessis qui sic fraternitatem prædictam assumpserunt, & bona sua ad Domos dicti Hospitalis contulerant & donaverant & in antea assumerent, offerrent, donarent, & qui juxta præfartam consuetudinem huiusmodi septem vicibus prædictum Sacramentum devote sumerent annuatim, similes Indulgentiam & Remissionem peccatorum suorum concessimus

ſumus, quæ vobis per nos, ut præmittitur erant conceſſæ, iſiſque perſonis, aliis etiam indulgentiſ, privilegiis, immunitatibus, libertatibus & exemptionibus uti & gaudere poſſent, iſiſque vos potiebaſſini, ſeu quomodolibet gaudebatis, duximus indulgendum.

Deinde ad dilectorum Filiorum Commendatoris & Fratrum Domus Hospitalis B. Mariæ Teutonorum Hieroſolymit. in ſuburbio Argentinenſi inſtantiã, ut in Eccleſia B. Mariæ Virginis dictæ Domus, Euchariftiæ Domini noſtri JESU CHRISTI venerabile Sacramentum in Chriſtallo vel vaſe perſpicuo & perlucido, ita quod quilibet volens hujusmodi Sacramentum videre poſſet in Nativitatis, Epiphaniæ, Reſurrectionis, Aſcenſionis præfati Domini noſtri JESU CHRISTI, Pentecoſtes, nec non Nativitatis, Aſſumptionis, Purificationis, & Annuntiationis B. Mariæ Virginis in B. Eliſabethæ Viduæ & in ipſius Eccleſiæ Dicationis Feſtivitatis, à primis Veſperis cujuslibet Feſtivitatum, uſque poſt ſecundas Veſperas donec Compleriorum finiretur, in patienti tenere & in quolibet earundem Feſtivitatum tempore miſſarum ad hoc congruo cum Proceſſione per ambitum dictæ Eccleſiæ ſolemniſter & Devote portari licite valeret, duximus ſimiliter indulgendum.

Deinde ut quilibet ex vobis in Sacerdotio conſtitutus in Capellis & Eccleſiis etiam non Parochialibus ad vos & veſtras Domus pertinentibus, verbum Dei quotiens hoc veſtrum alicui placeret, publice ad populum prædicare, ſeu per alios Sacerdotes facere prædicari, alicujus licentia ſuper hoc minime requiſita, libere & licite poſſetis, vobis prædicta Authoritate duximus Indulgendum. Et inſuper motu proprio, non ad veſtram, vel alicujus alterius pro vobis ſuper hoc nobis oblatæ petitionis inſtantiã, ſed de noſtra mera liberalitate, eadem Auctoritate irrefragabiliter ſtatui- mus & etiam ordinamus, quod de cætero nulli cujuſcunque ſtatus, Gradus, aut conditionis eſſet, liceret ſub Excommunicationis pœna, quam poſt inſinuationem præſentium ei factã, ſi non deſiſteret, incurreret ipſo factò, Eccleſiis etiam parochiales, Capellas Altaria, aut alia Beneficia Eccleſiaſtica cum Cura vel ſine Cura vobis aut Hospitali ſeu alicui vel aliquibus ex domibus ejuſdem Hospitalis, ubicumque conſiſtenti ſeu conſiſtentibus, dicta Apoſtolica Authoritate incorporata, à ſede prædicta vel alias aliunde impetrare, vel ea quovis quaſito colore petere, ſeu ſuper ipſis vos impedire, ſeu quolibet modo moleſtare, prout in diverſis noſtris inde conſectis Litteris, quarum tenores alias, præſentibus haberi volumus pro ſufficienter expreſſis, pleniſſime continetur. Nulli ergo omnino Hominum liceat hanc paginã noſtræ confirmationis infringere vel auſu temerario contraire &c.

Datum ROMÆ apud S. Petrum Id. Aprilis Pontificatus noſtri Anno XI.

XII.

Ottonis IV. Imperat. Diploma protectorium ordini Equeſtri Teutonico conceſſum.

OTTO Quartus DEI Gratia Romanorum Imperator & ſemper Auguſtus. Im-
perialis manuſuetudo quæ licet ubique circa Divini Cultus incrementa ſollicita
eſſe debeat & attenta, curam tamen propenſiorem ſanctæ Orientalis Terræ,
eam gerere nequaquam erit incongruum, & DEI illic Athletis manum Largitatis ex-
tendere cenſetur Glorioſum: Ea propter cognoſcat Fidelium Imperij tam præſens
ætas quam ſuſſeſſura poſteritas, quod nos ad Honorem DEI & Genitricis ejus ſem-
per Virginis MARIÆ, nec non pro noſtra ſalute & Remedio animarum Parentum no-
ſtorum ſub omnimodã noſtræ Majeſtatis Tutelã recipimus omnia & ſingula Præ-
dia, Poſſeſſiones & Bona Hospitalis Teutonorum ubicumque in Imperio Romano con-
ſtituta ex innata nobis pietate eidem Domui & Fratribus qui Deo illic ſamulantur,
concedentes & indulgentes ut quicumque Liber Homo, aut miniſterialis vel cujuſ-
cunque

Anno
1113.

cumque conditionis fuerit, aliquid de his bonis quæ ab Imperio tenet, Divinæ Remunerationis intuitu eis tradere, aut etiam vendere voluerit, plenam de hoc & liberam habeat Facultatem, ipsam Donationem ratam habentes & Imperiali confirmantes Auctoritate.

Statuimus igitur & sub interminatione Gratiz nostræ firmiter præcipimus, ut nullis unquam Hominum Licitum sit memoratam Domum Hospitalis in omnibus prædiis suis tam eis collatis quam conferendis molestare seu quicquam Damni aut injuriæ irrogare; quod qui facere temptaverit in vindictam tantæ Temeritatis, auri purissimi Libras Centum componat, quarum medietas Camera nostræ perfolvatur & pars reliqua passis Injuriam: ad cujus rei perpetuam certitudinem hanc paginam conscribi iussimus & sigillo nostro communiti.

Testes sunt hi THEODERICUS Colonienfis Archiepiscopus. MANEGOLDUS Patavienfis Episcopus. ENGELHARDUS Cizentis Episcopus. HERTINVICUS Eystertensis Episcopus. THEODERICUS Marchio Misnensis. LUDOVICUS dux Bavariz. BERNHARDUS Dux Carinthiz. HEINRICUS Dux Saxoniz. HEINRICUS Marchio Moraviz. RAPOTO Palatinus Comes. HEINRICUS in Ottemburg. GUNTHERUS Comes de Kevernberg & alij quam plures.

Datum apud NÜRENBERG Anno Dominicæ Incarnationis MCCXIII. VI. Idus Maij Indiæ. XV.

XIII.

Friderici II. Regis præceptum quo magistrum Ordinis Teutonicum in Familiam Curie Imperialis adscribit & adscribit.

Anno
1114.

FRIDERICUS Dei Gratia Romanorum Rex semper Augustus & Rex Sicilia. Consuevit Regalis Benignitas Domos Religionum oculo Clementi respicere, & earum commoditatibus propensius manu largitatis providere: inde est quod nos attendentes Honestatem Religionis quæ viget in Domo Hospitali S. MARIE, quæ est Teutonicorum in Jerusalem: considerantes quoque Honestatem personarum illic sub Domino militantium, ut Fratres prædictæ Domus in ævum speciale in curia Imperij Locum Familiaritatis obtineant, & ut meliorem oportunitatem apud Dominos Imperij promovendi negotium & utilitatem Domus ipsius habeant, de Largitate Clementiæ Regalis concessimus prædictæ Domui in perpetuum per Legitimo Feudo Gratia Imperij tenendum, & sine omnimoda permutacione personarum in ævum habendum, ut quicumque pro tempore fuerit Magister & præcipuus Procurator Bonorum quæ supradictum Hospitali in partibus Alemanniæ vel nunc habet, vel in posterum habebit, ut Magister ille, quotiescumque ad Curiam Imperij accesserit, in Familia Curie imperialis sit adscriptus, & ipsi Magistro cum socio uno, Fratre Domus suæ, & cum sex Equitaturis, tanquam aliis Familiæ in omnibus necessarijs abundanter provideatur. Item concedimus in ævum memoratæ Domui, ut ad procurandam & erogandam Elemosynam Imperialem continue duos fratres habeat Curia Imperij ejusdem domus, qui vicissim venientes & recedentes alter eorum in Curia semper remaneat & pro utroque illorum Fratrum tres Equitaturis cum omnibus alijs necessarijs volumus haberi, & ipsi de Curia abundanter provideri: statuentes ut hæc nostræ Concessio nis Pagina inviolabiliter memorato Hospitali, & ejus Fratribus in perpetuum observetur.

Testes hujus rei sunt CONRADUS Spirensis, & Metensis Episcopus Imperialis Aulæ Cancellarius, SIBRIDUS Augustensis Episcopus, JOANNES Cameracensis Episcopus, HENRICUS Argentinensis Episcopus, OTTO Dux Meraniz, THEOBALDUS Dux Lotharingiz, HERMANNUS Marchio de Baden, Comes SIGBERTUS de Werda, Comes

mes HARTMANNUS de Wirtemberg, HENRICUS de Niſen, ANSELMUS de Juſtingen Marſchalcus Imperij. WERNERUS de Bonlanden Dapifer Imperij. ULRICUS de Minzenberg Camerarius Imperij & alij quam plures.

Datum apud Hagenovvia Anno Domini M. CCXIII. X. kal. Februarij indiſt. IV.

XIV.

Ejusdem Friderici II. Imper. Diploma alterum quo concedit ut Poſſeſſiones Ordinis Teutonici de bonis Feudalibus Imperij ampliari poſſint.

IN Nomine Sanctæ & individuz Trinitatis. FRIDERICUS ſecundus Divina Favente Clementia Romanorum Rex & ſemper Auguſtus, & Rex Siciliæ.

Anno
1114

Excellentia Regalis expoſcit, ut ſicut cæteris poteſtatis culmine præemineamus, ita Pietatis ſtudio cæteris præeuntes omnibus præbeamus virtutis Exemplum, maxime liberalitatis officium exercendo circa Religionis augmentum & cultum divini nominis ampliandum: Quapropter ad univerſorum Imperij Fidelium, tam futurorum quam præſentium notitiam volumus pervenire, quod nos proſectui & augmento Hoſpitalis ſanctæ MARIÆ Teutonicorum in Jeruſalem eo amplius intendentes quo per ipſum ſub cultu Religionis & Habitu, fortius ad liberationem intenditur terræ ſanctæ in qua Salvator noſter corporaliter Myſteria noſtræ Redemptionis exhibuit, præter humanitatis officia quæ multipliciter impendunt & pauperibus & infirmis in ſubſidio & augmentum domus ejuſdem concedimus, ut quicumque aliquid de bonis imperij poſſidet nomine Feudi, licenter ac libere quantum voluerit ex ipſdem, tamquam proprium, memorato conferre valeat Hoſpitali, noſque id pro nobis & ſucceſſoribus noſtris in perpetuum Ratum habemus & firmum, atque irrevocabile volumus permanere. Statuimus igitur, & ſub obtentu gratiæ noſtræ diſtrictè præcipimus, ne quis ipſam Domum ſub hac noſtra Conceſſione moleſtare, vel modo quolibet perturbare præſumat, quod qui fecerit, in ſuæ Temeritatis Vindiſtam centum libras auri componat, dimidium Cameræ noſtræ & dimidium prælibaræ Domui paſſe injuriam & offenſam. Ad cujus rei certam evidentiam hoc Privilegium conſcribi, ac Majeſtatis noſtræ Sigillo juſſimus muniri.

Hujus rei teſtes ſunt Sifridus Archiepiſcopus Moguntinus, Apoſtolicæ Sedis Legatus. Theodericus Trevirenſis Archiepiſcopus. Hoardus Leodienſis, Otto Herbiſopolenſis, Sifridus Auguſtenſis, Epifcopi. Ulricus S. Galli, Conradus Lauriſhemienſis Abbates. Lupoldus Aultriæ & Stiriz, Henricus Brabantiz & Lotharingiz, Bernhardus Carinthiz, Otto Meraniz, Duces. Hermannus Marchio de Baden, Fridericus Frater ejus, Ludovicus Comes de Loz, Rudolphus Comes de Habechesburc, Hugo Comes Palatinus de Tuingen, Wilhelmus Frater ejus Comes de Grezen, Heinricus Comes de Naſſawe, Fridericus Comes de Cleberc, Gerhardus Comes de Rienneke, Ludevicus Comes de Cigenhagen, Henricus Comes de Hoſtſtaden, Albertus Comes de Everſtein, Sibertus Comes de Werde. Henricus Comes de Geminio Ponte, Fridericus Comes de Liningen, Ulricus Comes de Eppau, Hartmannus Comes de Dillingen, Ditherus Comes de Katzenelnbogen, Henricus Comes de Dietle, Conradus Comes Silveſter, Rupertus Comes Hirſutus, Godefridus Comes de Spanheim, Heinricus Comes de Sarverden, Heinricus Comes de Vianden, Heinricus Comes de Salmè, Godefridus de Eppenſtein, Heinricus de Yſenburg, Gerlacus de Butingen, Harteradus de Meremberc, Wernherus de Bonlandia Imperialis Aulæ Dapifer, Hildebrandus de Rechperc Marſcallus, Waltherus de Schiplize Pincerna, Ulricus de Mincinberc Camerarius & alij quam plures.

Signum Domini FRIDERICI ſecundi Romanorum Regis Inviſiſſimi, & Gloſioſi Regis Siciliz.

D

Ego

Ego CONRADUS Metentis Episcopus imperialis Aulae Cancellarius, vice Domini SIFRIDI Moguntinensis Archiepiscopi Totius Germaniae Archi-Cancellarii recognovi.

Acta sunt haec Anno Incarnationis Dominicae MCCXIII. Indiæ. II. Anno Regni ejus secundo in Imperio, in Sicilia XVI.

Datum in Castris prope JULIACUM Non. Septemb.

XV.

Ejusdem Friderici II. Imper. Diploma tertium, quo Ordinem Leutonicum in specialem suam protectionem suscipit, eundemque ab omnimoda exactione liberum declarat.

Anno
1221.

IN Nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis FRIDERICUS secundus divina favente Clementia Romanorum Imperator Augustus & Rex Siciliæ: Inter alia Pietatis opera quibus Imperialis dignitas uberius exornatur, Liberalitas obtinet Principatum, illa præcipue quæ ad utilitatem & commodum locorum Venerabilium exercetur: Nam si à terreno Principe particula datur illius interventu qui affluenter tribuit universa, quod dat, ad eum cum Frenore multo revertitur, maxime cum per hoc videtur quod pro Terrenis æterna provida meditatione mercatur: Ea propter notum facimus universis Imperij Fidelibus tam præsentibus quam futuris, quod nos meditatione piissima attendentes qualiter sacra Domus Hospitalis sanctæ MARIE Teutonicorum in Jerusalem, à prædecessoribus nostris pietatis intuitu propagata, in multiplices Fructus prodiit laudè dignos, & à Domino quondam Imperatore HENRICO inelytæ Recordationis Patre nostro Rebus ac libertatibus præmunita & incrementum suscepit spiritualiter & temporaliter Domino famulando, & erga nostram Magnificenciam Fratrum dedicatorum ibidem ad divina servitia cum Fide devotio semper crevit, nec non celebrem vitam & honestæ Religionis cultum quibus dilectus nobis in Domino Frater HERMANNUS Magister Domus Hospitalis ejusdem, & Fratres sui clare nescuntur, Labores etiam & Sudores assiduos quos pro Fide Christianorum & gloria sustinent incessanter, æternæ retributionis intuitu, & pro remedio animarum Progenitorum nostrorum memoriz Recolendæ, & pro nostræ salutis ac Gloriæ incremento, ipsorum favori & profectui intendentes, eandem sacram Domum & ab ipsa quaslibet derivatas, Fratres & Confratres ipsarum cum omnibus Bonis stabilibus & mobilibus quæ per totum Imperium nostrum rationabiliter possident in præsentem, & quæ inantea, dante Domino, justo Titulo poterant adipisci, nec non subditos earum ejusdem Legationem atque negotia exercentes sub speciali protectione ac defensione nostra recipimus, & eidem Domui perpetuo confirmamus, omnia Privilegia & scripta quaslibet tam à parentibus nostris quam à nobis sibi pia Liberalitate concessa, nec non etiam Castra, Casalía Homines & possessiones, quæ donatione Regum, concessione principum & ablatione Fidelium, sive quolibet alio justo Titulo est adepta vel in futurum poterit adipisci, eximentes ipsas ab omni data collecta, seu Exactione, ab omni angaria & ab omni onere cujuslibet servitutis: concedimus etiam eidem sacre domui de munificencia liberali, libertatem aquarum, Herliarum, & lignorum ubique per proprias Imperij nostri Terras ad suarum domorum usum & utilitatem & ut de ipsis per totum imperium nihil ratione Portatici, Plateatici, Falangatici, Ripatici, Theolouci, vel alicujus alterius Exactionis & Juris Consuetudinis, seu statuti in Terra vel in Mari, sive Fluminibus solvere teneantur, seu etiam aliis aquis, firmiter statuentes ne quis Frater prædictos de tenimentis & Possessionibus Hospitalis ejusdem sine judicio & justitia præsumat aliquatenus dissipare: de abundantiori quoque gratia nostra eidem Domui & Fratribus suis concedimus & perpetuo confirmamus, ut quicumque aliquid de bonis Imperij nomine Feudi tenet & possidet, licenter & libere tamquam proprium conferre valeat eidem Domui Hospitalis. Ad cujus rei certam Evidenciam & perpetuam firmitatem præfens Privilegium fieri, & Bulla aurea Typario nostræ Majestatis impressa, justimus communiri.

Hujus

Hujus rei teſtes ſunt. **ULRICUS** Paravienſis Epicoſus, **ALBERTUS** Tridentinus Electus, **LUDOVICUS** Dux Bavariz, Comes Palatinus Reni, **HERMANNUS** Marchio de Baden. **DIOPOLDUS** Marchio de Hohenberc. **RAINALDUS** Dux Spoleti. **Friedericus** Comes de Brenen, Comes Everhardus de Elphenſtein, **Bertoldus** Comes de Sancto Monte, Comes **Erneſtus** de Vellecke, Comes **Conradus** de Werdeck, **Anſelmus** de Juſtingen Imperialis aula Marſcalcus; **Bertoldus** de Alevelt, **Conradus** de Wolne, **Bertoldus** de Wangen, **Sibertus** de Ulmme. **Hertwicus** Magiſter Coquinæ & alii plures.

Signum Domini **FRIDERICI** ſecundi Inviſtiſſimi Romanorum Imperatoris ſemper Auguſti & Regis Siciliz.

Acta ſunt hæc Anno Dominicæ Incarnationis MCCXXI. menſe Aprilis Indiæ. IX. Imperante Domino noſtro **FRIDERICO** ſecundo Inviſtiſſimo Romanorum Imperatore & Rege Siciliz, Anno Romani Imperii ejus primo, Regni vero Siciliz XXIII. feliciter, Amen.

Datum TARENTI Anno, menſe, & indiſtione præſcriptis.

XVI.

Ejuſdem Friderici II. Imp. Diploma quartum, quo milites ordinis Teutonici ob debita ante ingreſſum ordinis contracta, minime deinceps inquietari vetat.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator ſemper Auguſtus & Rex Siciliz. ^{Anno 1222.} Locorum Religioſorum incommodis obviari, ex commiſſa ſibi plenitudine poteſtatis Imperialis circumſpectionis ſolicitudine requirit, & ſic iſtis providere in omnibus ad cautelam, ut nihil apud ea remaneat indiſcuſſum unde locis iſtis diſpendium valeat ſuboriri: Ea propter Venerabili Domui S. **MARIE** Teutonicoꝝ quæ Divorum Auguſtorum Avi & Patres noſtri, ac noſtra ſtructura eſt ſpecialis, in cunctis quæ ſibi & Fratribus ibidem conſtitutis poſſent obſeſſe, volentes Auguſtali providentia præcavere, de conſilio dilectorum Principum & aliorum noſtrorum Fidelium ſubſcriptorum, præſentis paginæ tenore ſancimus, ut nulli poſtquam ipſius domus Religionem aſſumpſerint, & habitum geſtaverint ſuper aliquibus debitis, quæ ante ſuſceptum habitum contraxerant, requirantur, aut ea ſolvere compellantur ſed illi pro iſtis debitis teneantur ad quorum Dominium hæreditatis & bonorum ſuorum noſcitur ſucceſſio devoluta, etiamſi ipſi fratres, cum ordinem aſſumpſerint, partem bonorum ſuorum domui contulerint memoratæ: ad hujus autem rei evidentiam & robur in perpetuum valiturum præſens ſcriptum inde fieri & ſigillo Majeſtatis noſtræ juſſimus communiri.

Hujus rei teſtes ſunt **ALBERTUS** Tridentinus & **B. Brixinenſis** Epicoſi, Comes **Henticus** de Diez Comes **S. de Viande**. Comes **Heinricus** de Everſtein **Bernardus** de Hurſtemare. **Arnoldus** de Gemeneck, **Conradus** de Dortmunde. **Hadamarus** de Kauringe. **Cuno** de Tuſſen. **Conradus** de Werda & alij quem plures.

Datum apud **ARETINAM** Anno Dominicæ Incarnationis MCCXXII. menſe Decemb. Indiæ. XI.

XVII.

Ejuſdem Friderici II. Imp. Diploma quintum, quo ordini Teutonico acquisitionem bonorum Feudalium Imperii iterato confirmat.

IN Nomine ſanctæ & individuz Trinitatis. **FRIDERICUS** Divina favente Clementia Anno Romanorum Imperator ſemper Auguſtus & Rex Siciliz. Excellentia Imperialis ^{1223.} expoſcit, ut ſicut cæteris poteſtatis culmine præzeminemus, ita pietatis ſtudio cæteris præcamus: Ea propter ad univerſorum Imperii noſtri Fidelium tam præzenti-
D 2 tum

clum quam futurorum notitiam volumus pervenire, quod nos olim in Alemannia existentes ante susceptum Imperii Diadema, in praesentia dilectorum Principum, Comitum, Baronum & aliorum nostrum Fidelium & de Consilio eorundem, in profectum & augmentum Hospitalis S. MARIE Teutonicorum in Hierusalem concessimus ut quicumque aliquid de bonis Imperii possideret nomine Feudi, licenter ac libere quantum veller ex eis Hospitali praedicto tamquam proprium conferre valeret: nunc autem dilectus nobis in Domino frater HERMANNUS Magister Hospitalis ejusdem in nostra praesentia constitutus, Majestati nostrae attentius supplicavit, ut quod tunc, sicut supradictum est, memorato fecimus Hospitali, nunc in nostri sublimitate Imperii concedere & confirmare eidem de nostra gratia dignaremur: statuimus igitur, & sub obtentu Gratiae nostrae districte praecipimus, ne quis ipsum Hospitale super hac nostra concessione & confirmatione molestare, vel modo quolibet perturbare praesumat, quod qui fecerit, in suae temeritatis vindictam centum libras auri componat, dimidium cameram nostram & dimidium praebato Hospitali passo injuriam & offensam; ad cujus rei certam evidentiam hoc privilegium scribi & Bulla aurea Typario Majestatis nostrae impressa iussimus communiri.

Hujus rei testes sunt. BERARDUS Panormitanus, & NICOLAUS Tarentinus Archiepiscopi. ALBERTUS Tridentinus, BERTOLDUS Brixienfis, ENGELHARDUS Cicenfis CONRADUS Hildesheimensis, Episcopi.

Otto Praepositus de Aquisgrana, Henricus Imperialis Aulae Protonotarius, Diopuldus Marchio de Voburch, Raynaldus Dux Spoleti. Henricus Comes de Waldeberc. Henricus Comes de Everstein, Everhardus Pincerna de Wintersteten, Wilhelmus Advocatus de Aquisgrano. Conradus & Ulricus fratres de Werda Camerarii & alii quam plures.

Signum Domini FRIDERICI secundi Dei gratia Invisissimi Romanorum Imperatoris semper Augusti & Regis Siciliae.

Acta sunt haec Anno Dominicae Incarnationis MCCXXIII. Mense Januario Indict. XI. Imperante Domino nostro FRIDERICO II. Imperat. semper Augusto Imperii ejus Anno III. Regni vero Siciliae XXIII. Amen.

Datum CAPUAE, Anno, mense, & Indictione praescriptis.

XVIII.

Ejusdem Friderici II. Imp. Diploma sextum, quo omnes proventus vacantium Ecclesiarum parochialium ad denominationem imperialem spectantium, Ordini Teutonico per annum integrum attribuit.

Anno 1223. **I**N Nomine sanctae & individuae Trinitatis FRIDERICUS secundus Divina favente Clementia Romanorum Imperator semper Augustus & Rex Siciliae. In Excellis Gloriarum folio constituti, tunc potius in Domino gloriamur cum domos & loca Religiosa prospicimus, & multimodis beneficiorum largitionibus statum eorum liberaliter ampliamus ad illarum praesertim Religiosarum domorum commoda totis affectibus aspirantes de quarum incrementis ordinata nobis Caritas suadet ut opera quae Paternae devotionis studio prodierunt, sollicitudine debita prosequamur, & Augusti Patris nostri plantaria propensius excolamus in vinea Domini, altiori radice virtutis & gratiae propagata: hinc est quod pio considerantes affectu qualiter divae recordationis HEINRICUS quondam Pater noster Augustus, domum Hospitalis S. MARIE Teutonicorum Hierosolymit. pia intentione fundaverit, & ipsam dotaverit, & ditaverit, opulentia liberali: attendentes quoque quod devote in eadem domo divini servitii cultus & Religio conserventur, pauperum & infirmorum procuretur necessitas, quin potius tota ejus substantia divino servitio deputetur, & milites Christi de-

gentes

gentes in ea, contra paganorum Tyrannydem perſonas ſuas in victimas offerant obſequio Crucifixi, circa domus ejuſdem continua incrementa noſtræ firmavimus propoſitum voluntatis non ſolum paterna ſuper hoc proſequi, ſed & vota noſtra propentius exponere cupientes, ut cum Sacroſancta Romana Mater Eccleſia præter multa beneficia & Privilegia libertatum, quæ die conſecrationis & coronationis noſtræ, domui prædictæ contulit & conceſſit, ei ad preces noſtras dignanter addiderit ex Apoſtolicæ gratia dignitatis ut in Eccleſiis ad ſuſtentionem fratrum commorantium in ſervitio terræ ſanctæ conceſſis, eiſdem aſſignato Vicariis earum unde honeſte vivant & in ſpiritualibus & ſynodalibus Episcopis earum vel ſuis officialibus poſſint reſpondere, proventus ceteros ſuis uſibus habeant deputatos, de motu propriæ liberalitatis inducſi providimus, & nos ipſi quod inter liberalitates alias quibus erga domum ipſam noſtra Munificentia ſe diffudit, ſpecialem ſecum in imperio noſtro gratiam faceremus, indignum admodum reputantes ſi quod aliunde precibus & favore noſtro dicta domus obtinuit, eidem noſtra Beneficentia negaretur.

De noſtræ igitur affluentia pietatis, ad illum mentis noſtræ oculos dirigentes per quem Imperialis Regiminis collatam Nobis deſuper, non ingrati recognoviſcimus dignitatem, pro remedio anſmarum Divorum Auguſtorum Progenitorum noſtrorum, & piz commemorationis Auguſti Patris noſtri: pro ſalute quoque & voluntate noſtra & hæredum noſtrorum, ad ſuſtentionem ejuſdem domus fratrum Militantium in ſervitio terræ ſanctæ, conſtituimus, concedimus, & præſentis Privilegii auctoritate ſancimus, ut de cætero perhenniter domus eadem Hoſpitalis S. MARIE in omnibus Eccleſiis tam imperii quam Patrimonii noſtri in quibus Jus Patronatus & repreſentationis habemus, & in poſterum habebimus nec non de Jure Feudi ſeu aliaratione ad nos, & imperium noſtrum eſt repreſentatio ſeu donatio devoluta, & in omnibus aliis Eccleſiis quas nos & hæredes aut ſucceſſores noſtros habere contingeret quoquomodo, hanc poteſtatem, Jurisdictionem, & gratiam inviolabiliter habeat, optineat, & utatur quod quotieſcunque aliquam vel aliquas Eccleſiarum ipſarum pro tempore vacare contigerit, portionem mobilium rerum quæ in earum vacatione applicari ac recipi ad opus noſtrum & imperii conſuevit, ad uſus & utilitatem ſuam recipiat & habeat deputatam; ex majori quoque gratia adſcipientes concedimus quod à die vacationis alicujus, vel aliquarum Eccleſiarum, fratres dictæ domus omnes proventus & uſufructus vacantium vel vacantis Eccleſiæ, proviſo in neceſſario & honeſto ſumptu ſicut expediat Clericis & aliis ibidem Domino ſervituris per totum continuu un annum ſine contradictione qualibet percipiant, tamquam uſui eorum à Majeſtate noſtra uſque ad annum completum, ſicut prælegitur, deputatos, prohibentes firmiter & mandantes ut nulla perſona Eccleſiaſtica vel mundana alta vel humilis, ſculetus, advocatus, miniſterialis vel officialis eandem domum contra præſentis conſtitutionis & conceſſionis noſtræ paginam inquietare vel moleſtare præſumat, quod qui præſumpſerit indignationem noſtram ſe noverit incurſurum.

Hujus autem rei teſtes ſunt ALBERTUS Magdeburgenſis Archi-Epiſcopus, GERHARDUS Brandenburgerſis, ENGELHARDUS Cienſis, CONRADUS Hildeshheimenſis, ALBERTUS Tridentinus, BERTHOLDUS Brixienſis, JACOBUS Taurinenſis, HEINRICUS Wormatienſis, Verdunenſis, Valentinenſis, Epilcopi.

Hugo Abbas Morbacenſis, Henricus Conſtantiſenſis, Otto Aqnenſis Præpoſiti, Petrus Almæ urbis Præfectus, Wilhelmus Marchio Montiferati, Diopuldus Marchio de Hohenburg, Raynaldus Dux Spoleti, Comes Henricus de Diez, Comes Sifridus de Viande, Comes Henricus de Woldeberc, Comes Henricus de Everſtein, Bernardus de Hurſtemar, Henricus de Raffen, Eberhardus de Winterſtetin, Wilhelmus de Aquisgrano, Conradus de Werda & alii quam plures.

Signum Domini FREDERICI ſecundi Inviſſimi Romanorum Imperatoris ſemper Auguſti & Regis Siciliz.

Acta ſunt hæc Anno Dõminicæ Incarnationis MCCXXXIII. menſe Martio indiç. XI. Datum apud FERENTINUM Anno, menſe & die præſcriptis.

E

HEN.

XIX.

Henrici Regis Rom. præceptum, quo statuit ut ordini Teutonico litteræ imperiales quæcumque gratis & absque mercede concedantur.

Anno 1127. **H**ENRICUS Divina favente Clementia Romanorum Rex & semper Augustus. Ad utriusque vitæ Felicitatem prodesse nobis non ambigimus, si Ecclesiarum Dei profectibus studio zelo, pioque affectu intenderimus, & eorum libertates de Majestatis nostræ Munificentia curaverimus ampliare: Noverint igitur tam præsens ætas quam successura posteritas quod nos inmerito attendentes devota obsequia & obsequiosam devotionem dilectorum fidelium nostrorum venerabilium fratrum domus Teutonicorum S. MARIE in Hierusalem, quæ plures nobis & imperio exhiberunt & exhibent incessanter, deliberato Consilio Principum, consultaque deliberatione eorundem, diætæ domui & fratribus ejusdem hanc fecimus gratiam, & dedimus libertatem, ut quæcumque Privilegia, confirmationes, seu litteras de Regali vel Imperiali poterunt indulgentia obtinere, sine omni salario, prætio, vel ulla profus exactione Cancellarii Protonotarii vel Notariorum pro tempore constitutorum ipsis ministrari debeant & donari: adhæc ad mutationem Serenissimi Domini FRIDERICI Patris nostri, antiquam eorum justiciam & familiaritatem quam in Imperiali Curia, longa per tempora, fideli eorum famulatu interveniente obtinuerunt, auctoritate regia confirmamus. Statuentes & sub interminatione gratiæ nostræ firmiter præcipientes ut nulla unquam persona humilis vel alta, Ecclesiastica vel sæcularis præscriptas libertates tam à nobis, quam à Divis progenitoribus nostris, sæpèdictis fratribus indultas infringere audeat: ad hujus itaque facti nostri robur perpetuo valiturum, præsentem eis litteram indulgimus nostri sigilli munimine insignatam.

Testes hi sunt SIFRIDUS Moguntinus, THEODORICUS Trevirensis, HEINRICUS Colonienfis, EBERHARDUS Salzburgenfis Archi Episcopi. HERMANNUS Herbipolenfis, HENR CUS Eystetenfis, HEINRICUS Basiliensis, Leodicenfis JACOBUS Akonenfis, MILO Beluacensfis, Episcopi.

Laici: LUDEWICUS Dux Bavariz Palatinus, Comes Saxoniz. HEINRICUS Dux Brabantiz. FARRANDUS Comes Flandriz. LUDEWICUS Dux Karinthiz, THEODORICUS Comes Clivenfis. HEINR CUS Comes Leynenfis, CONRADUS Burggravius de Nüremberg. GERLAGUS de Butingen, WERNERUS Dapifer de Bonlandia. ULRICUS de Minzenberg. EBERHARDUS Dapifer de Walpurg, CONRADUS & EBERHARDUS Pincernæ de Vinterstetin & alii quam plures.

Actum ACQUISGRANI in Curia solempni Anno ab Incarnatione Domini MCCXXXVII. IV. Kal. Aprilis.

XX.

Rudolfi Regis Diploma protectorium ordini Teutonico concessum.

Anno 1273. **R**UDOLFUS DEI Gratia Romanorum Rex semper Augustus omnibus Romani Imperii fidelibus ad quos præsens pagina pervenerit in memoriam sempiternam.

Multitariam modisque variis Christianus populus diversarum virtutum jubare radians, & sacrum ac Felix Romanorum Imperium cuncti mundi præferri principatibus, & quibuslibet Barbaricis præpollere Nationibus fecit in preterito, & disponente omnium Domino efficiet in futuro, nempe publicæ rei tuitio de stirpe gemina pululans, vimque suam exinde muniens, celibi videlicet militia & terrestri, Regnum Juda Leviticæ tribui confederat & utroque gladio se juvante, sacerdotium Imperium, &

& vicissim regalis auctoritas dignitatem sacerdotii solidat, & confirmat, sicque utriusque eminentia extollitur, & perverforum malitia extra mundi terminos profigatur. Ea propter non tantum in nostris armis armatis militibus seu bellorum ducibus quantum in religiosorum assidue Deo militantium devotis intercessionibus aliis piis operibus nostræ spei anchora figitur, coruscantis nostræ gloriæ folium sublimius & solidius in speculam elevatur: Religiosam itaque vitam ducentibus serenitatem nostram convenit prospicere, ipsorum commodis intendere, & incommoda instantia propellere, futuraque pericula prævenire inter cæteros autem illi præcipue nostram gratiam beneficia & benevolentiam promerentur, quibus hospitalitatis pyssimæ, & defensionis reipublicæ, nec non alia pietatis opera suffragantur, qui abjectis rebus suis, propriis voluntatibus abdicatis, spretoque suorum corporum cruciatu ascendentes ex adverso pro Romano Imperio & pro domo Rahel se murum non formidant exponere, & in proprio sanguine pro fide Catholica & paternis legibus animarum suarum pallia rubricare, veluti venerabiles ac in Christo karissimi Magistri & fratres hospitalis S. MARIE domus Teutonorum Hierusalem quorum sancta Religio ab imperialibus beneficiis, circa promerendam specialem gratiam, & impetratam multarum libertatum ac Privilegiorum indulgentiam Apostolicæ Sedis in Spiritualibus sumpsit initium, ac imperialis aulæ hortus floridus, Imperatorum plantula & factura à nullo principum tantum quantum ab Imperatoribus in rebus temporalibus habuit incrementum quid igitur miri? si præter Romanorum Regem nullum alium habeat advocatum seu etiam defensionem.

Divæ itaque Recordationis FRIDERICT Imperatoris secundi, HENRICTQUE Filij ejus Regis Alemanniæ, aliorumque Predecessorum eorundem vestigiis inhærentes, dictam domum tam in Capite quam in membris, Fratres & Confratres ipsius Domus nec non subditos eorum negotia gerentes cum omnibus bonis mobilibus & immobilibus, quæ per univèrsum Romanum Imperium rationabiliter possident in præfenti, & justo Titulo impofterum poterunt adipisci, siue sint Civitates Castra, Villæ, Casalìa, Homines & quælibet aliæ Possessiones sub nostra speciali Protectione suscipimus & omnia Privilegia, Libertates, & immunitates, & scripta quælibet à dictis Imperatore & Rege nec non alijs eorum prædecessoribus juste & rationabiliter concessa & indulta approbantes & confirmantes, præfentibus innovamus, pendenti Sigilli nostræ Majestatis Typario præfentem paginam roborantes.

Datum COLONIA Anno Domini MCCLXXIII. XVII. Kal. Decemb. Indiæ. II. Regni nostri Anno I.

XXI.

Wenceslai Regis præceptum, quo omnia & singula Privilegia à prædecessore suo Carolo IV. Imp. ordini Teutonico confirmata iterato grata & rata habet.

WENCESLAUS Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus & Bohemix Rex. Anno 1381.
 Norum facimus tenore præfentium univèrsis: Regiam concedet Majestatem ut illos præ cæteris favore prosequamur gratuito quorum Probata Fides, firmaque devotio servitius operosis in nostris & Impetij sacri beneplacitis profectibus & commodis procurandis alios antecellunt: Sane per Venerabilem SYFRIDUM de VENYNSEN Ordinis S. MARIE Hospitalis Hierusolimit. Domus Teutonice Præceptorem per Alemanniam Generalem Consiliarium devotum nostrum Dilectum nobis oblata petitio continebat quatenus infra scripta Privilegia serenissimi Divæ memoriæ Domini Karoli quondam Romanorum Imperatoris Illustrissimi, Boemix Regis, Genitoris nostri, ac aliorum in Imperio sacro prædecessorum nostrorum Privilegia dicto ordini concessa approbare, confirmare, & innovare de Regis munificentia nostræ dono gratiosius dignemur, quorum Privilegiorum tenor sequitur in hæc verba.

In Nomine sanctæ & individvæ Trinitatis feliciter Amen. KAROLUS QUARTUS divina favente Clementia Romanorum Imperator semper Augustus & Boemix Rex ad perpetuum rei memoriam. In supremæ Imperialis dignitatis specula, licet insufficientibus meritis divinæ dispositionis munere constituti universos & singulos Fideles sacri Imperij & devotos pio & Benigno ex innata nobis Clementia Favore profequimur & ad ea quæ ipsorum profectum respiciunt libenter opportuni Favoris suffragia impertimur, ad illorum etiam statum & commoda promovenda uberius & specialius convertimus aciem nostræ mentis quorum Fides & sinceræ devotionis integritas amplius est ex laudabilibus comprobata operibus in prosperis & adversis. Nuper liquidem majestati nostræ Venerabilis WOLFRAMUS de NELLENBURG Præceptor Alamanniæ, & RUDOLFUS de HOUMBORG Provincialis Boemix & Moravix Fratres Hospitalis S. MARIE Jerosolymit. Domus Teutonice devoti nostri dilecti exhibuerunt quoddam Privilegium divinæ memoriæ FRIDERICI secundi Romanorum Imperatoris, prædecessoris nostri, nostro Culmini humiliter supplicantes quatenus idem Privilegium de verbo ad verbum approbare, ratificare, & confirmare auctoritate nostra imperiali benignitate solita dignaremur, cujus quidem Privilegij tenor dinoscitur esse talis. In nomine sanctæ & individvæ Trinitatis. Fridericus secundus divina favente Clementia Romanorum Imperator semper Augustus & Siciliæ Rex. Inter alia pietatis opera quibus Imperialis dignitas uberius exornatur &c. *Vid. supra Num. 15.* Datum TARENTI Anno, mense, & die præscriptis. Nos attendentes eximix devotionis fervorem, nec non sinceræ fidei puritatem ac prægrandiæ & utilia obsequiorum merita quibus dictus ordo & fratres ipsius à primævo foundationis & institutionis suæ tempore erga prædecessores nostros Divos Romanorum Imperatores & Reges ac sacrum Imperium constantibus animis claruerunt & erga nos clarere continuato fidelitatis studio dinoscuntur intuentes quoque labores fratrum dicti ordinis quibus ad ampliandam fidem Catholicam & pro Christi Nominis gloria contra incredulos, personarum & rerum suarum periculis intrepide se exponunt, iustus dictorum Præceptoris & Provincialis supplicationibus favorabiliter inclinati, prædictas Friderici secundi Imperatoris litteras prout de verbo ad verbum præsentibus sunt insertæ, approbamus auctoritate nostra imperiali, ratificamus, innovamus & de nostra scientia præsentis scripti patrocinio confirmamus: Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostræ, approbationis, Ratificationis, & confirmationis paginam infringere aut ei ausu temerario contraire, si quis autem contrarium attemptare præsumperit, indignationem nostram, & penam mille marcarum puri auri, quarum medietatem fisco nostro imperiali, residuum vero partem injuriam passorum ulibus applicare volumus, se noverit incurrisse.

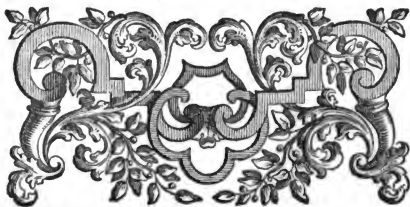
Signum Serenissimi Principis & Domini Domini KAROLI Quarti Romanorum Imperatoris Invidiosissimi & Gloriosissimi Boemix Regis.

Testes hujus rei sunt Venerabilis GERLACUS S. Sedis Moguntinæ Archi-Episcopus S. R. I. per Germaniam Archi-Cancellarius. Magnifici, RUPERTUS Senior Comes Palatinus Rheni Archidapifer & Dux Bavarix. RUDOLFUS Dux Saxonix Archi-Marescallus S. R. I. nec non illustres BOLKO Falckenburgensis, BOLKO Opulensis, JOHANNES Oppavix, & PRIMISLAUS Teschinensis Duces, ac spectabiles JOHANNES Nuwiburgensis, BURCHARDUS Magdeburgensis & aliiquam plures.

Datum NURENBERG Anno Domini MCCCXLV. Indiçt. VIII. XV. Kal. Januarii. Regnorum nostrorum Anno X. Imperij vero I.

Nos igitur dicti Præceptoris & Consiliarii nostri qui adhuc in minoribus constitutus dicto sanctæ memoriæ genitori nostro dum viveret servivit fideliter & nobis servire non desinit fidelius, suis & ordinis sui sumptibus & labore petitionem rationabilem atque justam gratiosius admittentes, prædicta Privilegia & alia à quibuscumque prædecessoribus nostris in imperio nec non ab aliis Ecclesiasticis aut sæcularibus personis per dictum ordinem obtenta, de certa nostra scientia sano Electorum & aliorum Imperij Principum & Nobilium accedente consensu, prout superius in suis pmtis, articulis, clausulis & sententiis sunt expressa & quælibet in eisdem confirmamus & de novo concedimus volentes & decernentes omnia & singula contenta in ipsis pro commodo, usu, & utilitate dictorum

dictorum Præceptorum, Successorum suorum, & ordinis obtinere & habere, per totum sacrum Imperium, ubique locorum plenam perpetui roboris firmitatem, adjicimus insuper ex certa scientia, de nostræ munificentiae gratia speciali, ut in perpetuum dicti Præceptores, ejusque religionis fratres & Ordo, tanquam ad nos, & Imperium sacrum sine medio pertinentes, in Castris, possessionibus, oppidis, bonis, hominibus & subditis suis, quæ & quos in præsentiarum possident, & in futurum dante Domino iusto titulo possidebunt, a nullo penitus homine, sive Archiepiscopi, Episcopi, Principis, Ducis, Civitatis, Comitatus, aut alterius cujuscunque potestatis præfulgeat dignitate, unquam, ex nunc in antea, aut advocacionis officio, sive Jure vel subjectionis aut Impositionis, vectivarum, steurarum, angariarum, parangariarum, servitiorum vel solutionum, Vexationibus, tædiis vel molestiis gravari possint, aut debeant, sed in his omnibus sint omnino liberi & exempti. Etsi in præmissorum contrarium, aut præjudicium quæcunque literæ datæ forent hætenus, aut darentur, quod absit imposterum, seu prodirent in lucem, hæc regia potestate de certa nostra scientia cassamus & decernimus ac declaramus, dictis præceptori, ordini, & eorum Successoribus, possessoribus, bonis, hominibus & subditis eorundem nullum importare seu generare debere vel posse damnum, gravamen, molestiam, seu jacturam, Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostræ approbationis, innovationis, confirmationis, vel exemptionis paginam infringere, vel ei quovis ausu temerario contraire, sub poena centum marcharum auri purissimi, quam contrafaciens incurrat eo ipso, toties, quoties contrafecerit, cujus quidem medietas ærario nostro, residuum vero dictis præceptori, & ordini a contrafaciente realiter persolvatur, præsentium sub Regiæ nostræ Majestatis Sigillo Testimonio literarum. Datum Nurenberg, Anno Domini Millesimo Trecentesimo Octuagesimo tertio, Indictione sexta, sedecimo Kalend. Novembris, Regnorum nostrorum Anno, Bohemiæ 21. Romanorum vero 8.

INDEX LOCUPLETISSIMVS
RERVM AEQVE AC PERSONARVM
NOTABILIVM.

NB. Sigilla familiarum, in hoc opusculo specialiter praesentata, cuicumque familiae extra paginas legitime ordinatas, cum asterisco notata, adherent.

A.

- Abrae filii (Georgius et Paulus) Anno 1340. pag. 21
 Acerrae (Thomas) Comes. Anno 1243. 7
 Adelberti Archiepiscopi Salzburgenfis Bulla. 1170. 3
 Aflenz (Artolfus de) 1340. 108
 Aichovve (Cholmannus de) 1344. 69
 Ainöd (D. Hermannus de) * Sigillum de 1400. 127
 Albanus, Praepositus in Poelan. 1500. 95
 Albenfis Praepositus (Benedictus) Aulae Regiae Hungaricae Cancellarius. 1244. 8
 Alberti L Ducis Austriae Diploma. 1239 19
 Alberti et Ottonis Ducum Austriae Diploma concessorium. 1338. 64
 * Sigillum 126
 Alberti et Wilhelmi Ducum Austriae Diploma confirmatorium privilegia Teutonico Ordini a suis Praedecessoribus collata. 1399. 51
 * Sigillum. 128
 Alberti, Parochi in Zernömel charta. 1388. 118
 Albertus, Comes de Everstein, vid. in Append. 13
 Albertus, Comes Palatinus Karinthiae. 1360. 22
 Albertus, Magdeburgenfis Archiepiscopus. Append. 17
 Albertus Marchio Brandenburgensis, Magister Summus Ordinis Teutonici in Borussia, Ordinis voto abdicato uxorem ducens, terras Borussiae Ordini sacratas in saecularem vertens Ducatum, eumque legitimum Poloniae feudum agnoscens, per Diploma Caesarem admonetur, ab omni plane suo conamine abstinere. 1625. 33. 59q.
 Albertus, Ratisbonensis Episcopus promulgat Bullam Alexandri IV. 1257. 11
 Albertus, Tridentinus, Electus et postea Episcopus. App. 15. 16. 17.
 Alevelt (Bertoldus de) App. 15
 Alexander IV. Papa, edit Bullam de non violando Ordine Teutonico, sub poena excommunicationis. 1257. 10
 Alexander IV. Papa aliam exhibet Bullam ejusdem anni, omnes praedicto Ordini indulgentias, libertates et immunitates concedentem 1257. 11
 - - - alia Bulla edita Fratres Ordinis Teuton. ab omni pedagio, Passagio, aliisque oneribus liberat. 1257. 12
 - - - alia Bulla confirmat Fratribus Ord. Teut. licentiam colligendi elemosynas. 1257. 12
 - - - prohibet etiam ejusdem Ordinis excommunicationem. ibid. hujusque Ordinis Fratres absque ullo pretio sepelire praecipit 13
 - - - Bulla quadam Ord. praefato concessa, ordinat provisionem suorum. 1257. 14
 - - - absolvit Ordinem Teuton. de pecunia Nuntius et Legatus Apostolicus numeranda. 1258. 14
 - - - concedit Ordini facultatem sibi invicem testandi. 1291. 15. aequae ac officia divina celebrandi. ibid.
 - - - confirmat donationem Capellae S. Joannis ad Flumen Feustriz ab Archiepiscopo Salzburgenfi Ordini Teutonico factam. 1261. 48
 - - - confirmat Privilegia quaecumque a Friderico II. Imperatore, Ordini Teuton. concessa. 1261. 49
 - - - praecepto edito Militibus Ord. Teuton. Professis ad saeculum revertendi facultatem admittit. 1257. App. 8
 - - - Milites Teutonicos habiles declarat ad successionem in bonis suorum propinquorum. 1258. App. 8
 - - - vetat aliquo praecepto, ne Milites Teutonicos per Legatos aut Nuntios Apostolicos immodicis oneribus graventur. 1258. App. 2
 Alexander VI. Episcopus quibusdam Ordinem Teutonicum de meliori commendat. 1500. 29. 5q.
 - - - confirmat omnia Privilegia Ordini Teutonico ante concessa. 1500. 52
 Alhait seu Adelaes (Penzen de Schwewecht,) vidua. 1335. 66
 Alrams (Gregorii, Comitis de) chartae. 1291. 1292. 82. 83.
 * Sigil.

I N D E X.

* Sigillum.	124	Awer, (Christophorus) de Herrnchirchen, Commendator Provincialis Balliviae Austr.	1519. 1524. 44. 87
Alrams (Dietericus et Stephanus de)	81	Azelinus, civis Novae-Civitat. 1245.	78
Alrams dorf (Otto de) 1280.	82		
Als (Ebranus et Egno de) Clientes Dietmari de Paumgarten. 1264.	56		
Alta strata (D. Lupoldus de) 1281.	58		
Altenburch (D. Hartnidi de) * Sigillum de A. 1324.	125		
Amman (Heinricus der) de Stochal. 1292.	60		
Amelburg (Hermannus de) Pastor Parochialis Ecclesiae in Rachihe, et Fr. Ordinis Teuton. Domus Trevirensis. 1372.	27		
Anbringen (Ioannes Caspar de) Commenda- tor Provincialis Balliviae Austr. 1662.	44		
Ancherstain (Fridericus de) 1323.	101		
Aneweil (Ioannes de) Commendator Pro- vincialis Balliviae Austr. 1424.	43. 110		
Fr. Angelus, Episcopus Fefulanus. 1300.	90		
Fr. Angelus, Episcopus Nepofinus. 1300.	90		
Anguilla (D. Hermannus) 1270.	56		
Antlas-Brief, qualem habeat sensus expres- sionem. not. (a)	75		
Antonius, Aquilegiensis Patriarcha dignifi- mus. 1400.	24		
Duae ejusdem Bullae, annis 1398. et 1407. promulgatae.	118. 107.		
Antonii, Archiepiscopi Turachinensis Bullae 1301. et 1303. editae.	19		
Aquisgrano (Wilhelmus de) App.	17		
Arberch (Albero de) 1259.	81		
- - (D. Elblo de) 1260. 1275.	55. 56		
- - (Offonis de) charta, super decima qua- dam litigiosa in Gumpelstkirchen. 1275.	17		
* Sigillum.	123		
Arbores cruce signatae. 1340.	21		
Arch, (Fratrum de) charta. 1285.	104		
Arcalein (Conradus de) 1315.	83		
- - (Otto de) 1260.	81		
- - (Wichardus de) 1236.	48. 88		
Arnoldus, Episcopus Colmenis. 1404.	24		
Arnspach, (Otto de) Canonicus Ecclesiae Nyunburgensis. 1259.	54		
Arsbach (D. Conradi de) * Sigillum. 1428. 128	128		
Attimis (Ioan. Jacobus, Comes ab) ejusque familiae genealogica deductio conspicitur. Genealog. Tab. I.	109		
Auerperch (Dipoldus de) 1408.	109		
* Sigillum	127		
- - (Herbordus de) 1273.	18. 104		
- - (Pangratus de) Capitaneus Medicen- sis. 1487.	120		
Aufenstain (Fridericus de) Marfchalcus. 1360.	22		
Augsburg (Ioannes, Baro de) 1500.	95		
Auguftini, Episcopi Novae-Civitat. Bulla. 1302.	19		
Aurburck (Hermannus de) Pastor Parochialis Ecclesiae in Rachihe, et Fr. Ordinis Teutonici Domus Trevirensis. 1375.	27		
		B.	
		Balduini, Decani St. Caftoris in Confluentia charta. 1389.	23
		Balianus, Dominus Sydonis. 1243.	7
		Ballivia Auftriaca Ordinis Teutonici, quando in praefata Ditione suas traxerit origines? vid. Differtatiunculam huic opusculo in- sertam.	12. 109.
		- - quot complectatur in se Commendas?	45
		Bartholomaeus, Episcopus Caplanensis. 1362.	109
		Fr. Basilius, Archiepiscopus Jerofolymitanus. 1300.	90
		Bela, Rex Hungariae, Ordini Teutonico quas- dam Hungariae terras in Eleemofynam confert. 1244.	8
		Benedicti XI. Pontificis Maximi Bulla ad Ab- batem Monasterii Scotorum in Vienna, de assistendo Ordini Teutonico. 1334.	20
		Berdenburg (Conradi de) Commendatoris Groß-Sontagiensis charta. 1342.	92
		Berger (Nicolai) Clerici Pomezaviensis et Notarii charta. 1404.	24
		Berardus, Episcopus Panormitanus. App. 18.	18.
		Bernardi, Episcopi Passaviensis Bulla. 1299.	19
		Bernardstorff (Heinrici, ac filiorum, de) charta. 1298.	60
		Bernhardus, illustris quondam Dux Carin- thiae. 1267.	16
		Bernhardus, Dux Carinthiae. 1236.	47
		Bernhardus, Dux Carinthiae. App.	12
		Bernhardus, Commendator Domus Teutoni- cae, in colle juxta civitatem Bayrifi- Graez, sitae. 1360.	22
		Berthae, viduae Scribae de Vifcha, charta. 1351.	85
		Bertholdi, Prioris Augustinianorum charta. 1299.	61
		Bertholdsdorff (Otto de) 1249.	54
		- - (Otto de) Camerarius. 1260. et 1275.	55. 57.
		Bertholdus, Aquilegiensis Patriarcha. 1236. 47, Bulla ejusdem 1228.	113
		Bertholdus, Episcopus Brixienfis App. 16. 17	16. 17
		Bertholdus, Episcopus Patavienfis, in Bulla edita, confirmat indulgentias Dom. Teu- ton. in Vienna acquisitas. 1251.	54
		Bertrandi, Aquilegiensis Patriarchae Bullae 1336. et 1339. editae.	107
		Bibra (Fr. Matthaues de) Commendator Do- mus Teutonicae Norimbergenfis. 1458.	27
		Blanchenstain (Wichardus de) 1277.	57
		Blasilin (Dorotheae) charta. 1487.	120
		Bogen (Albertus et Bertholdus, Comites de) frates,	

I N D E X.

fratres, praedium suum in Lusche, cum omnibus pertinentiis, Ordini Teutonico conferunt. 1219.	4	Chizel (Piligrinus) 1351.	58
Bolko, Dux Falkenburgenfis. App.	20	Chlafenbrunne.	81
Bolko, Dux Opulienfis. App.	20	Chlamm, (Hermanni de) charta. 1338.	85
Fr. Bonacursus, Ord. Praedicatorum Archiepiscopus Tyrenfis. 1303.	20	Chlebefe (Fridericus) 1263.	103
Bonifacius IX, milites Ordinis Teutonici in Capellanos S. Sedis Apostolicae assumendos, exinde ab obedientia superioribus suis debita minime exemptos declarat. App.	9	Chlingenvurt (D. Wulffingus de) 1285.	59
- - plurima Privilegia Ordinis Teutonici innovat atque confirmat. App.	10	- - - ejus charta. 1332.	84
Bonlandia (Wernerus de) Dapifer Imperialis aulae. App.	13, 18	Chnappones, quid sub ista vocula intelligendum? not. (a).	104
Borzuncko (Achazius) 1458.	27	Choleinfors (Herbertus de) Junior. 1335.	66
Bragafotz (Andreas de) 1486.	29	Cholnizer (Hermannus, dictus) miles. 1290.	59
Bratychna, Judex in Strygau. 1288.	99	Chraiger (Hertnidus) Dapifer. 1360.	22
Brenen (Fridericus de) Comes. App.	15	Chramer (D. Hermannus) 1301.	62
Brezlaw (Galicus) 1394.	73	Chranichperg (Hermannus de) 1360.	22
Brunen (Henricus de) 1236.	48	- - - (Reinbertus de) 1260.	81
Brunn (Hainricus de) Pincerna. 1360.	23	Chranneste (D. Heinricus et Wernhardus de) 1306. 1311.	62
Buchhaim sive Buechheim, et quae de ista familia occurrunt notatu digna, vide inferius sub Lit. P. Puechhaim.		Chranperch (D. Hermannus de) 1316.	63
Buchbald (Ioannes) familiaris Magistri Generalis Ordinis Teutonici. 1404.	24	Chrebesbach (Liutoldus de) Fundator et praefectus Monasterii Badensis, Augustini Ordinis 1299.	61
Burchardus Magdeburgenfis Dux. App.	20	- - - (hliorum Liutoldi, de) charta. 1299.	62
Burckard, (Ioannis) Praepositi Ecclesiae S. Florentii Haselacenfis, charta. 1500.	95	Chreich (Adelheidis de) charta 1301.	105
Burckreit. annuus census sic nominatus.	57	* Sigillum	125
Bürsch (Sigismundus) 1487.	120	- - - (Fridericus de) Dapifer. 1273.	18
Buringen (Gerlacus de) App.	13, 18	- - - ejus charta. 1282.	104
Bwkowyna (Thoma Thefleck de) 1486.	29	* Sigillum.	125
C.			
Calixtus III. Pontifex Maximus, Bulla quadam omnes et singulos anathemate excommunicationis percillit, qui fratres Ord. Teuton. bonis suis spoliare nituntur. 1458.	28	Chreuspach (Fridericus de) Magister Venatorum Austriae. 1360.	22
Capituli Budensis Bulla. 1486.	29	- - - (Leopoldi de) charta. 1399.	73
Capituli Jaurinensis * Sigillum.	126	Chrieg verlichlichen, quid proprie denotet? not. (d)	67
Caroli IV. Imperatoris Privilegia, Ordini Teutonico concessa, Diplomate quodam Wenceslaus Imperator, Caroli filius, confirmat. App.	19	Chucanea (Christophorus de) familiaris Aquilegensis Patriarchae. 1404.	24
Castrum S. Mariae, Pomezaviensis Dioecesis, hodie Maimburg dictum.	24, 26	Chulenter (Dn. Otto) 1345.	69
Cepeck (D. Ioannes) Decretorum Baccalaureus. 1434.	76	Chunling, Magister monetarius Viennensis. 1260.	55
Chapella (D. Ulricus de) 1290.	59	D. Chuno, Monetarius antiquus. 1270.	56
Chapella (D. Ioannes de) Advocatus Ecclesiae in Gumpendorff, annis 1305. 1335.	62, 66	Chunringen (Albertus de) 1249.	54
Chelener (Gabrielis) 1342.	93	- - - ejus charta. 1256.	79
Cherspach (D. Guntherus de) 1273.	98	* Sigillum.	123
an Chienmarckt (D. Andreas) 1311.	62	- - - (Gertrudis de) charta. 1260.	55
Chrichenmoppe (Ulricus) 1347.	70	- - - (D. Heinricus de) Capitaneus et Mareschalcus Austriae. 1275.	56
		- - - (Leutoldi de) charta. 1290.	59
		et 1340.	65
		Cierberch (Fr. Ulricus) Commendator Domus Teuton. Graecii. 1331.	92
		Cigenhagen (Ludevicus Comes, de) Append.	13
		Cisteinsdorf (Fr. Otto de) 1291.	60
		Clavier (Fr. Ulricus) 1273.	98
		Claviger (Fr. Nicolaus) 1288.	29
		Cleberc, (Fridericus Comes de) App.	13
		Clementer (Johannis de) charta. 1402.	74
		* Sigillum.	125
		Cnifyn (Gerardus de Nie-) Scabinus Judicii Colonienfis. 1444.	25
		Colonia (D. Ioannes de) Ord. Teuton. Domus Confluent, custos. 1389.	23
		a 2	Columna

I N D E X.

Columna (Herbordi de) charta. 1345.	69	Fr. Dieterici, Magistri Generalis Ordinis Teutonici charta. 1337.	67
Comeflabulus, seu Conneflable, unde fiam et veram habet originem. vide not. (a)	7	Dietericus, Episcopus Solonenfis. 1362.	109
Commenda Brixinenfis in Tyroli, 1622. ad Goritienfe Collegium Soc. Jefu transfuit.	45	Diez, (Henricus de) Comes. App.	17
Commendae ad Balliviam Auftriacam pertinentes.	45	Diopoldus, Marchio de Hohenburg. App.	15.
Commendatores Provinciales Ordinis Teutonici, Balliviae Auftriacae, in legitimo confpicere licet catalogo. 41.42.43.44.45		Diopoldus, Marchio de Voburch. App.	17
Commendatoris Ordinis Teutonici in Friulo * Sigillum.	129	Diplomatica monumenta Archi-Commendae Viennenfis.	13.199.
Conhuyfs (Joannes) Scabinus Judicii Coloniensis. 1444.	35	* Sigillum.	127
Conradus, Abbas Laurishemenfis. App.	13	- - - Commendae Graecienfis.	88
Conradus, Abbas Sircienfis. 1268.	114	- - - Commendae Gros-Sontagienfis.	96
Conradus, Burggravius Norimbergenfis. App.	18	- - - Commendae Laybacenfis.	103
Conradus, Episcopus Hildesheimenfis. App.	16.17	- - - Metlicenfis et Tzernomelenfis.	113
Conradus, Episcopus Metenfis. App.	14	- - - Commendae Neoftadienfis.	78
Conradus, Episcopus Spirenfis. App.	12	* Sigillum.	127
Conradus, Ordinis Teutonici in Nova civitate Presbyter et Commendator. 1382.	50	Doberenge (Echardus et Heinricus de) 1239.	89
Conradus, Plebanus de nova civitate. 1260. 81		Dochpach (Agnes et Engelbertus de) 1352.	71
Conradus IV. Rex Romanorum Diplomate confirmat privilegia Ordini Teutonico, à Patre suo Praedeceffore concessa. 1243.	7	Donaldus, Abbas Monasterii Scotorum S. Egidii in Norimberga, cum descriptione ejusdem Sigilli. 1387.	27
Conventus et Ordinis Teutonorum Equitum Bulla cerae utrinque impreffa. 1451.	128	Donaldus Abbas Monasterii Scotorum in Vienna edit chartam. 1382.	50
Conyad (Cuno de) Nobilis et familiaris Magistri Generalis Ordinis Teutonici. 1404.	24	Dornavv (Ottocarus de) 1315.	100
Creuzer (Gabriel) Commendator Provincialis Balliviae Auftriacae. 1742.	44	Dortmunde (Conradus de) App.	15
Cromthsvelt (Henricus) 1337.	67	Draperarius, quid significet? vide not. (a)	67
Cronovve (Gothefridus et Wintherus de) 1228.	113	Drauchvelt (D. Bernhardus de) 1376.	73
Cufpiniannus tempus definire studet, ex quo videlicet Fratres Ordinis Jerofolymitani Teutonici in Auftriae Provinciis fuerint admiffi.	39.19	Dreschirch (Fr. Herboldus de) 1250.	79
Cuzones (Dietericus et Dietmarus) fratres. 1228.	113	- - - (Ortolphus de) Commendator Ord. Teuton. Domuum Frafacenfis et Viennenfis, vide not. (a)	41
Cyger, (D. Syfridus) 1256.	80	ejusdem charta. 1250.	78
Cyllia, (Hermannus et Ulricus Comites de) fratres. 1360.	23	* Sigillum.	123
Czereben (Ladislaus de) Vice-Palatinus. 1486.	29	Dreyfa (Rudolfus Thyge, de) Clericus Moguntinenfis Dioecelis. 1389.	23
Czernin (Wenzel. Wilhelmi) ejusque familiae genealogico ordine delineatam vide. Tab. III.	71	Dulken (Fr. Rudgerus de) Ord. Teutonici Domus Spirenfis Commendator. 1389.	23
Czingile (D. Matthaues) 1421.	71	Dürre (Heinrici) charta. 1352.	71
D.		Dürrenholz (Ulrici de) Capitanei Carinthiae etc. chartae. 1273.	18.103
Dadinberg (Henricus de) Confiliarius Archiepiscopi Coloniensis. 1391.	24	* Sigillum.	123
Dhaun (Joan. Jacobus de et in) Commendator Provincialis Balliviae Auftriacae. 1642.	44	Dusmer (Heinricus) Marefchalculus Ordinis Teutonici. 1337.	67
Dietrichstorf (Joannis de) charta. 1352.	71	E.	
		Ebentevver ponere, quid haec antiqua loquendi formula significet, vide.	60
		Ebergoezzingen (Bertholdus de) 1285.	58
		Eberhardus, Archiepiscopus Salzbürgenfis. 1236.	47
		ejus Bulla concessoria. 1236.	97
		item reperitur. App.	18
		Eberhartstorf.	3
		Eberstorf (D. Chalochus de) 1290.	19
		- - - (D. Chalochus de) Auftriae Camerarius. 1298. 1399.	61.73
		* Sigillum 1275.	123
		- - - (Haimo de) 1301.	62
		- - - (Petrus) Camerarius. 1360.	22
		- - - (Rein-	

I N D E X

Eberstorf (Reinbertus de) 1318. 1287.	<u>63-83</u>	Erlebach (Burchardus de) Dominus in Starckenberch. 1349.	<u>85</u>
* Sigillum.	<u>124</u>	Erlichshausen (Dom. Ludovicus de) Ordinis Teutonici Magister Generalis. vid. not. (a)	<u>11</u>
- - - (Rudolfus de) Camerarius Austriae.	<u>63</u>	idem. 1451.	<u>26</u>
1318.	<u>63</u>	scribitur interdum etiam Elrechshausen.	<u>27</u>
Ecclesia Viennensis Ordini Teutonico consecrata, 1395. vid. not. (*)	<u>42</u>	Erpel (Joannes de) Canonicus Ecclesiae S. Cumberti Colonienfis, et Notarius. 1391.	<u>24</u>
Ecgebertus, Episcopus Babenbergensis. 1236.	<u>47</u>		
	<u>63</u>		
Echendorff (Bernhardus de) 1318.	<u>83</u>	Eselshard, campus quidam sic vocatus.	<u>58</u>
Eckendorff (D. Rudvvinus de) miles. 1292.	<u>75</u>	Eslarn (Conradi de) *Sigillum de 1331.	<u>126</u>
Eckharzavv (Leopoldi de) charta. 1419.	<u>44</u>	- - - (Fratrum de) charta. 1331.	<u>66</u>
Egg, (Marquardus, Baro in) Commendator Provincialis Balliviae Austriae. 1596.	<u>78</u>	- - - (Henrici de) Judicis Viennensis charta. 1370.	<u>70</u>
Ehaft-Noth, quid significarit, vide not. (a)	<u>16</u>	- - - (Ottonis de) charta. 1325.	<u>65</u>
Eichelberch (Reinherus de) 1267.	<u>24</u>	Etholdus, Ministerialis.	<u>3</u>
Ekkenperger (Balthafaris) charta. 1479.	<u>129</u>	Everstein (Albertus Comes de) App.	<u>13</u>
* Sigillum.	<u>129</u>	Everstein (Henricus, Comes de) App. 15. lqq.	<u>25</u>
Elerbach (D. Burchardi de) * Sigillum de anno 1360.	<u>127</u>	Eugenii IV. Papae Bulla. 1436.	<u>25</u>
Elifabethae, Priorissae Ecclesiae S. Mar. Magdalenae ante portam Scotorum, Viennae, charta. 1311.	<u>62</u>	Eyenenbergh (Gerardus de) in Landskrone, Archiepisc. Colonienfis Confiliarius. 1391.	<u>24</u>
Elphenstein (Everhardus, Comes de) App. 15			
Elrechshausen (Ludovicus de) Magnus Magister Ordinis Teutonici in Prussia. 1458. 101			
Emerberch, (Amelrici et Friderici de) charta 1348.	<u>93</u>		
Emberberch (Bertholdi Truchsefz de) charta. 1301.	<u>90</u>		
* Sigillum.	<u>124</u>		
Emohonis, seu Emihonis, Episcopi Ecclesiae Frisingensis Bulla. 1308.	<u>20</u>		
Engelbertus et Hertvvicus, fratres, cives Frifaci, cum consensu uxorum haeredumque suorum vendunt suum pomarium Ordinis Teutonici Domui in Frifaco. 1286.	<u>50</u>		
Engelhardus, Episcopus Cicensis. App. 12-17	<u>60</u>		
Engelmarsprunnenfe feudum.	<u>80</u>		
Engelschalchsvelde nunc Enzesfeld nominatur. vid. not. (b)	<u>80</u>		
Engelschalchsvelde (Bertholdus de) 1249. 54 ejusdem charta, qua Domui Teutonicae in nova civitate dedit decimam pro satisfatione injuriae, praefato Ordini, illatae. 1259.	<u>80</u>		
* Sigillum.	<u>123</u>		
- - - (Dietmari de) charta. 1259.	<u>80</u>		
- - - (Fratrum de) charta. 1280.	<u>82</u>		
- - - (Rudolfus Grevl de) 1327.	<u>84</u>		
Engelschalchsvelde (Ulrici de) * Sigillum. 1286	<u>124</u>		
Engen an ichtevv, hanc formulam expositam lege in not. (d)	<u>107</u>		
Episcoporum plurium Bulla. 1300.	<u>90</u>		
Eppau (Ulricus, Comes de) App.	<u>13</u>		
Eppenstein (Godefridus de) App.	<u>13</u>		
Equites, qui Ordinem Teutonicum in Ballivaria Austriae professi sunt, et quorum memoria in ejusdem Balliviae Tabulario superstat, juxta legere licet ordine Alphabetico.	<u>46. lq.</u>		
		Falkenstein (Joannes Constantinus de) V. J. D. Scriptor Apostolicus, et Ordinis Teutonici Notarius Publicus. 1466. not. (a)	<u>30</u>
		Favvhaber (Joannis) charta. 1379.	<u>73</u>
		Ferdinandus II. Imperator, Diplomate quodam terras Borussicas, Ordini Teutonico adscriptas, verum ab Alberto Brandenburgensi, Magno hujus Ordinis Magistro, in saecularem Ducatum verfas, reclamant, easque Ordini Teutonico iterum in feudum offert. 1625.	<u>32-33. 34-35-36</u>
		Ferentino (Joannis de) charta. 1300.	<u>114</u>
		Fewchter (Joannes) in Kavelspach. 1434.	<u>76</u>
		Flandriae Comes (Farrandus) App.	<u>18</u>
		S. Florian (Wernerus de) 1335.	<u>66</u>
		Folchenstorf (Ortolvus de) 1210.	<u>53</u>
		Formentin (Leonardus) zu Thulmeia, Commendator Provincialis Balliviae Austriae 1568.	<u>44</u>
		Foro (Otto in) 1260.	<u>55</u>
		- - - (Ottonis in) charta. 1270.	<u>56</u>
		Fratrum Domus Theutonicae Neostadiensis chartae. 1245.	<u>78</u>
		et anno 1260.	<u>81</u>
		Frenclyn, (Paulus) vetiti judicii Westphaliae. 1451.	<u>26</u>
		Freudenberch (Fr. Ortolvus de) 1245.	<u>78</u>
		Friderici, Archiepiscopi Colonienfis Bulla. 1391.	<u>23</u>
		Friderici, Archiepiscopi Salzbουργensis Bulla. 1278.	<u>89</u>
		Fridericus II. Austriae Dux, Diplomate quodam Ordini Teutonico confert Ecclesiam in colle juxta Graecium Bavaricum. 1233.	<u>88</u>
		- - - aliud edit Diploma confirmatorium in favorem Ordinis Teutonici. 1240.	<u>6</u>
		b	<u>Fr:</u>

I N D E X.

Friderici II. Imperatoris Diploma Ordini Teutonico concessum, confirmatur à Conrado filio. 1243.	7	Gebs (Fr. Henricus de) Sacerdos. 1249.	54
- - Diplomate quodam Ordinem Teutonicum in suam recipit protectionem, eumque ab omnibus servitiis et oneribus eximit. 1236.	47	Geimann, (D. Joannis) Magistri Generalis Ord. St. Georgii * Sigillum. 1519.	129
- - item Magistram Ordinis Teutonici in familiam Curiae Imperialis adificat. 1214. App.	13	Gemeneck (Arnoldus de) App.	15
- - alio Diplomate concedit praefato Ordini, ut ejusdem Possessionis de bonis feudalibus Imperii possint ampliari. 1214. App.	13	Gemmingen (Joannes Rudolfus de) Commendator Provincialis Balliviae Austriacae. 35.	44
- - Diploma protectorium speciale editum. 1221. App.	14	Gemino Ponte (Henricus de) Comes, App. 1143.	44
- - Diplomate quodam vetat, ut milites Ordinis Teutonici ob debita ante ingressum Ordinis contracta, deinceps inquietari debeant. 1222. App.	15	Georgius, Abbas St. Aegidii Norimbergensis. 1458.	27
- - confirmat praedicto Ordini acquisitionem bonorum feudalium Imperii. 1223. App.	15	Georgius, Episcopus Viennensis, ejusque Bula. 1517.	77
Fridericus II. Imperator omnes proventus vacantium Ecclesiarum parochialium, ad denominationem imperialem spectantium, Ordini Teutonico per annum integrum attribuit. 1223. App.	16	Gepuren, qualem haec vocula habeat significationem. 107	107
Friderici III. Imperatoris Diploma, quo omnes donationes, Ordini Teutonico factae, confirmantur. 1329.	91	M. Gerhardus, Plebanus Viennensis. 1263.	55
- - aliud ejusdem Diploma. 1458.	27	Gerlacus, Archiepiscopus Moguntinus et S. R. Imperii per Germaniam Archi-Cancellarius, App.	20
- - iterum aliud exhibet Diploma. 1458.	101	Gerlochstein (D. Fridericus de) 1282.	104
* Sigillum.	129	Gerlos (Wulfingus de) 1292.	60
Fridericus Marchio de Baden. App.	11	Gerlofer (Johannis) charta. 1352.	71
Fridhamer (Fridericus) 1305.	62	- - (Petrius) 1352.	ibid.
Frigranius, (Mangoldus) vetiti iudicii Westphalici. 1451.	26	Geumann (Johannis) charta. 1519.	86
Frülinger (D. Wilfento) 1276.	73	Gevverff, hujus vocis expositionem vide not. (a).	23
Fuchs (Ulricus) 1298.	61	Gevvillhelmus, Episcopus Aquilinus, 1303.	19
Fuetraer (D. Syfridus) 1321.	64	Geydisbergh, castrum in Dioecesi Colonienli situm.	33
Fuller (Piligrini) * Sigillum. 1357.	127	Geymann, (Hans Sigismund) L. Baro, ejusque familia iusta Genealogica serie delineatur. Tab. IV.	106
G.		Giff, hanc vocem explicatam lege.	106
P. Gaillardus, Ordin. Praedicatorum, Episcopus Bethleemitanus. 1303.	20	Gifelae, de nova civitate charta.	79
Gall, (Andreas) nobilis ex utroque parente. 1436.	25	Glanhofer (Joannis) charta. 1498	112
Gall, (Erhardus) de Gallenstein. 1408.	109	Gleina (Henricus de) Commendator Provincialis Balliviae Austriacae. 1298.	41
* Sigillum.	128	fit ejus etiam mentio.	61
Galler (Sigismundus) 1540.	102	Glogovitzter (Paulus) Armiger 1421. 75. 110	110
Gallo (Conradus) 1273.	18	* Sigillum.	128
Gallus, Comes Carniolae. 1236.	48	Gnapper, (Matthaei) charta. 1462.	111
Galprunne (Otto de) cum consensu suorum filiorum et filiae donat Domui Teutonicae mansum unum in Hengeshagel. 1210.	53	Goeldelin (Henricus de) Commendator Provincialis Balliviae Austriacae. 1316.	41
Gans, (Ulrici) charta. 1291.	60	Goetesprunner (Joannes) 1419.	75
* Sigillum.	124	Goricia (Alberti, Comitis de) charta. 1361.	117
Gayfruckeri (Eckarhdi) charta. 1360.	101	- - (Heinricus et Mainhardus Comites de) 1360.	22
		- - (Joannis, Comitis de) charta. 1337.	114
		Gorissendorff (Ortolphus de) 1235.	27
		- - (Wilhelmi de) charta 1323.	101
		* Sigillum.	125
		Gotensvelde (Conradus de) 1284.	58
		- - (D. Henricus de) 1270.	56
		Gotfridi, Abbatis Novae Fundationis in Nova Civitate, charta. 1458.	86
		Gotfridus, Commendator FF. Hospitalis S. Mariae Teutonicorum Jerosolymitani per Austriam et Styriam.	18
		Gotfridus, Episcopus Pataviensis, 1360.	22
		Got-	Got-

INDEX.

Gotfchalich, (Henricus) Judex Graecienſis. 1395.	24	Hadmarſch [Gebhardi de] charta. 1321.	64
Gracium Bavaricum, vid. not. (a).	88	* Sigillum.	125
Gravenſtain (Heinrici de) charta. 1212.	89	Hagen [Bertholdus] 1264.	56
Gravonberch (Ulricus de) Commendator Provincialis Balliviae Auſtriacae, 1386.	42	Hageri [Ulrici] charta, 1348.	93
Grazperger (Achatius) 1414.	119	Haller [Hans Jacobus] Baro, ac ejus familia genealogicè ordinata conſpicitur Tab. V.	
Grazpergerin (Annae) charta. 1414.	119	Hanſe [Nicolaus] Scriba Scabinarius et Judiciarius in Colonienſi Judicio. 1444.	25
Grazzavve (D. Henricus de) Eques. 1298.	61	Hansgraff [Jacobus] 1360.	72
Gregorius, S. Anaſtaſiae Cardinalis Presbyter. App.	4	Hard [Calparis de] * Sigillum. 1487.	129
Gregorius, S. Theodori Cardinalis Diaconus. App.	4	Hardeck, [N. de] Commendator Provincialis Balliviae Auſtriacae. 1477.	43
Gregorius, Commendator Domus Teutonicae Graecii. 1342.	92	- - [Chunradus de] 1240.	6
Gregorii X. Pontificis Maximi Bulla, ad Episcopum Secovienſem data. 1270.	17	- - [Chunradus et Luitolphus de] Comites et fratres. 1236.	47
- - alia in Bulla, omnes immunitates et indulgentias Ordini Teutonico conſeſſas confirmat. ibid.		- - [Otto, Comes de] 1260.	55
- - alia Bulla praefato Ordini concedit facultatem petendi ac recipiendi bona vel mobilia vel immobilia. 1273.	18	Fr. Hariberi, Ord. Minorit. charta, 1271.	17
Gregorius XIII. Papa edit Bullam inhibitoriam, de non moleſtando ſeu injuriando Ordine Teutonico. 1578.	30. 99.	Harrach [Joan. Joſephus Comes de] et quae ad ejus familiam ſpectant, genealogica ferie continentur Tab. VI.	
Greiff [D. Joannes] Eques. 1352.	71	Harterradus de Meremberc. App.	13
Greifenſtain [D. Ortolfus de] 1352.	54	Hartmannus, Comes de Dillingen. App.	13
Grezen [Wilhelmus Comes de] App.	12	Hartung, Trappier, ſeu Draperarius Ordinis Teutonici et Commendator Kirſpurgenſis. 1337.	67
Grife [Ul., ſive Ulricus, dictus] 1277.	57	Fr. Haliſi, Commendatoris Domus Teutonicae in Nova-Civitate, charta.	81
Grimmhilt [Meinhardus] 1228.	113	Haslavv [Fratrum de] 1347.	85
Grueber [Johannis] * Sigillum. 1415.	128	- - [Otto de] 1249. 1260.	54. 59.
- - [Lucas] * Sigillum. 1415.	128	- - [Otto de] Judex Provincialis Auſtriae 1275.	57
Grünenhauffer [Janlon] 1340.	68	- - [Ottonis de] charta. 1275.	56
Grunt [D. Ulricus de] Eques. 1298.	61	- - [Ottonis de] charta. 1287.	82
Gualia, S. Martini, Cardinalis Presbyter. App.	4	* Sigillum.	124
Guido, Episcopus Praeneſtinus. App.	4	Hatherburg [Udalricus de] 1170.	3
Guido, S. Nicolai in Carcere Tulliano, Cardinalis Diaconus. App.	4	Hauſeck, [Agnetae de] charta, qua Ordinis Teutonici Domui Vienenſi, poſt obitum ſuum legavit libram denariorum. 1298.	61
Gumpelskirchen, hanc Parochiam Leopoldus VII. Fratris Hospitalis S. Mariae Jerofolymitani dedit dono.	39	Hauspach [Ulricus de] Pincerna. 1273.	18.
- - [Gerungus de] 1291.	60		104
Guntherus, Comes de Kevernburg. App. 12	12	Hauvvenfelde [Georgii de] charta. 1355.	72
Gutenberch [Jacobus de] 1267.	16	- - (Henricus de) Magiſter. 1275.	57
Gutehag [D. Ulrici de] * Sigillum. 1348.	126	- - (Henrici de) charta. 1280.	82
		- - (Stephanus de) 1335.	72
		* Sigillum.	127
		Havvgenrevvter (D. Georgius) Plebanus Laybaci. 1421.	75
		Hebenſtat, (Joannes David de) vetiti Judicii Weſtphaliae. 1451.	26
		Heiden (Leonhardi) * Sigillum. 1415.	128
		Heidendorff [Bertholdus de] Canonicus Eccleſiae Patavienſis. 1263.	56
		Heilke (Otto de) 1249.	98
		Helphenberch (Henricus de) 1263.	103. 114
		Henricus, Argentinenſis Episcopus. App.	12
		Henricus, Babenbergienſis electus.	7
		Henricus, Bambergienſis Episcopus, promulgat Bullam Alexandri IV. 1257.	11
		Henricus, Baſilienſis Episcopus, App.	18
		Henricus, Colonienſis Episcopus, App. ibid.	
		b 2	Henricus,

H.

Habechesburc [Rudolphus Comes de] App.	13
Haberlſpach [Henricus et Ulricus de] fratres. 1249.	54
Hackenberch [Heinricus de] 1240.	6
- - [Henricus de] Magiſter Curiae in Auſtria. 1360.	22
- - [Otto de] 1290.	59

INDEX.

Henricus, Conflantienſis Praepoſitus, App.	17	Hoendorf [Namy de] familiaris Magiſtri	
Henricus, Dux Brabantiae et Lotharingiae,		Generalis Ordinis Teutonici, 1404.	24
App.	13-18	Hoenſtein [Jodocus] in Romana Curia	
Henricus, Dux Saxoniae, App.	12	Procurator Generalis Ordinis Teutonici, 1451.	26
Henricus, Eyſtetenſis Epicoſopus, App.	18	Hofheim [Fr. Joannes de] Presbyter, Pro-	
Henricus, Landgravius Thuringiae, Comes		feſſus Hoſpitalis S. Mariae Teuton. Jeroſo-	
Palatinus Saxoniae, 1236.	47	lymit. Procurator. 1422.	25
Henricus, Marchio Moraviae, App.	12	Hoffladen [Henricus, Comes de] App.	13
Henricus, Praepoſitus Diezzenſis Eccleſiae,		Hohenberch [Albertus, Comes de] Parochus	
1228.	113	Viennae, 1348.	70
Henricus, Praepoſitus Sand - Hippolytenſis,		Hohenberc [Diopoldus, Marchio de] App.	15
1263.	55	Hohenburg [Diopoldus Marchio de] App.	17
ejuſdem charta, 1259.	80	Hohenloe, [Conradus et Godefridus de] fra-	
Henricus, Ratiſponenſis Epicoſopus Vidimus		tres. 1243.	7
ſuum exhibet Bullae Alexandri IV.	18	item 1236.	47
cujus nomen et dignitatem vide in not.(2)		Hohenovve [Meinhardus de] 1228.	113
ibidem.		Hohenwarter [Joannes] Capitanus Metli-	
Henricus, Romanorum Rex, Diplomate quo-		cenſis, 1429.	111
dam ſtatuit, ut Ordini Teutonico Litterae		*Sigillum 1437.	128
Imperiales quaecumque gratis et abſque		Holabrunn [Stephani de] charta. 1318.	63
mercede concedantur. Append.	18	Holermus [Fritz de] 1273.	98
Henricus, Secovienſis Epicoſopus, 1236. et		- - [Wulſingus de] 1315.	100
1240.	697	*Sigillum.	125
Henricus, Valentinienſis, Verdunenſis, et		Holtzſchuer de Nuernberg, Presbyter, Do-	
Wormatiienſis Epicoſopus, App.	17	mus et Hoſpitalis Ordinis Teutonici Nor-	
Heinvelde (Georgii de) charta. 1360.	17	rimbergenſis Proviſor et Magiſter. 1382. et	
- - (Stephanus de) ibidem		1387.	27
Herberch (Sifridi, fratrumque de) chartae.		Honorius III. Pontifex Maximus confirmat	
1315-1320.	100	Ordini Teutonico donationem factam a	
*Sigillum.	125	Comitibus de Bogen, 1219.	4
Herberſtein, (Georg. Lib. Bar. de) charta.		- - ſuſcipit praedictum Ordinem in ſuam,	
1549.	102	& ſanctae Sedis Apoſtolicae protectionem.	
Hermannus, Epicoſopus Herbipolenſis, App.	18	1220. App.	1
Hermannus, Magiſter Ordinis Teutonici,		- - vetat in Bulla, ne milites Ordinis	
1243.	7	Teutonici a quocumque Epicoſoporum ſeu	
Hermannus, Marchio de Baden, App.	13, 15	Praelatorum indebitè moleſtantur. 1220.	
Hermendleini filius (Joannes) 1360.	72	App.	4
Hertenberch (Gerlochus de) 1277.	104	- - ordinar, ut in populo Chriſtiano col-	
*Sigillum.	123	lectae ſiant, ad ſuſtentationem Militiae	
- - (Officinae de) charta, 1337.	107	Ordinis Teutonici. 1220. App.	5
Hertenweich (Gerlochus de) 1267.	16	- - milicibus Teutonicis fruitionem fru-	
Hertnidi, Praepoſiti Voravienſis charta, 1306.		ctuum ex iſtis Eccleſiis liberam et ſine con-	
	91	traditione concedit, quae ad illorum de-	
Hertnucius, Epicoſopus Eyſtetenſis, App.	12	nominationem pertinent. 1220. App.	6
Hertwicus, Magiſter Coquinae, App.	15	- - adverſus impoſtores, nigram Ordinis	
Hertzog (Ulrici) de Lachſendorf charta, 1360.		Teutonici crucem ſumentes, et ſic eleemo-	
	82	ſynas colligentes praecceptum edit. 1221.	
Himperch (Wolſgerus de) 1340.	68	App.	7
- - (D. Calochi de) *Sigillum. 1290.	124	- - concedit Fratribus hujus Ordinis, in	
Hinecken (Chriſtophorus de) Commendator		caſu neceſſitatis Adminiſtrationem Sacra-	
Balliviae Auſtriacae Provincialis, 1672.	45	menti Baptiſmatis. 1221. App.	7
Hinperch (Imfridus de) cum ſuis fratribus,		- - aliis Bullis, annis 1222. et 1225. in fa-	
1236.	48-88	voorem hujus Ordinis publicatis, eundem	
- - (Marquardus de) 1210.	53	ab omnibus decimis eximit.	4-5
Hinberch (Chunradus de) 1240.	6-55	Hopfenbach, [Adolſus, Albero et Fridericus	
Hirſutus (Kupertus, Comes) App.	12	de] 1228.	113
Hitendorff [D. Ulricus de] 1260.	81	Hophowe [Otto de] 1170	3
Hoardus Leodiienſis Epicoſopus, App.	11	Horenpogen	117
Hoetzel [Conradus] Locumtenens Provin-		Horſica-	
cialis Balliviae Auſtriacae, 1466.	42		

I N D E X.

Horfendorf (Leupoldus de) Camerarius Reginae Romanorum, et frater ejus
 - - (Fridericus de) 1249. 54
 Hoven (Herbortus de) 1298. 61
 Houffindarini (sic dicti) 1273. 99
 Hoygir (Herbortus der) 1292. 60
 Hugo, Ostiensis et Veleternis Episcopus. App. 4
 Hugo, Abbas Morbacensis, App. 17
 Hugonis, Parochi in Dreskirchen charta. 1327. 84
 Hunnenberc (Wilhelmus Comes de) 1236. 48
 Hurstemar (Bernardus de) App. 17
 Hymbach (Ioannes) Scabinus Iudicii Coloniensis. 1444. 25
 Hymis (Fr. Henricus de) Ord. Praedicatorum, Domus Trevirensis Lector. 1372. 27

L.

Jacobus, Akonenfis Episcopus. App. 18
 Jacobus, Chalcedonenfis Episcopus. 1300. 90
 Jacobus, Episcopus Taurinenfis. App. 17
 Jacobus, Marchio Badenfis, Imperatoris Friderici frater. 1444. 26
 Ierusalem, feu Ierofolymitanum Regnum, ad Christianorum feu Romanorum Imperatorem pervenit, cujus *Sigillum descriptum legere est nota (†) 47
 Immendorff (D. Dietherr de) Eques. 1298. 61

Immerlehe (Conradus de) Commendator Provincialis Balliviae Auftriaca. 1250. 41. 78.

Innocentius IV. Pontifex Maximus vetat impostoribus portare Teutonici Ordinis nigras cruces. 1243. 6
 - - imponit et imperat quibuscunque Parochis erogare pro isto Ordine elemosinas. 1246. 8
 - - prohibet Archiepiscopis et Episcopis Ordinis Teutonici excommunicationem. 1247. 9
 - - absolvit praefatum Ordinem ab omni, Legatis Sanctae Sedis, Nunciis et Praelatis, porrigendo subsidio. 1251. 70
 Instrumentum Notarii cujusdam Publici in VII. Bullas Pontificales, varias indulgentias Ordini Teutonico concessas, in se continentibus, exhibitum. 1454. 26
 Iohannae, Ducissae Austriae Diploma. 1342. 68
 Iohannes, Abbas Oberrnbergensis. 1268. 114
 Iohannes, Archiepiscopus Sipontinus edit Bullam. 1283. 90
 Iohannes, Commendator Provincialis per Auftriam, Stiriam, et Slavoniam. 1458. 86
 Iohannes, Dux Oppaviae. App. 20
 Iohannes, Episcopus Cameracensis. App. 12
 Iohannes, Episcopus Emonensis et Aquile-

genfis Patriarchatus Vicarius edit Bullam. 1351. 23
 Iohannes, Episcopus Gurcensis confirmatus, Rudolphi IV. Archiducis Austriae Cancellarius Aulicus. 1360. 22
 Iohannes, Episcopus Pomezaviensis. 1404. 24
 Iohannes, Episcopus Warmicenis Ecclesiae. 1362. 23
 Iohannes, Nuwinburgenfis Dux. App. 20
 Iohannes, Prior Murbacensis, Carthusiani Ordinis. 1347. 85
 Iohannes, Vice-Dominus Carniolae. 1267. 16
 Iordani, Episcopi Sabinionensis Bulla. 1437. vulgò nominatus Cardinalis de Urfinis. ibid. in nota (*)
 Iphenhofer (Vlricus) Magnus Commendator Ordinis Teutonici 1451. 26, item nota (a) 11
 Iubbekch (Leutoldus) Vice-Capitaneus Laybaci, 1421. 75. 110
 Iudicia vetita Westphaliae, quare sic sint nominata? not. (a) 26
 Iudicum, Curiae Spirenfis charta. 1422. 24. 25.
 - - eorum sigillum describitur 25
 Iungingen (Fr. Conradus de) Magister Generalis Ordinis Teutonici Ierofolymitani. 1404. 24
 Iustingen (Anselmus de) Marefchalchus Imperii, seu Imperialis Aulae, App. 13. 15

K.

Kaltenprunner (Laurentii) charta. 1503. 77
 Karinthiae Comes Palatinus (Albertus) 1360. 22
 Karinthiae Dux (Ludovicus) App. 18
 Karnerprunn (Fratrum de) charta. 1318. 63
 * Sigillum 125
 Kashelanfy de Zentlelek (Georgius) 1486. 29
 Kauringe (Bernardus de) App. 15
 Ketzeley terra Hungarica Ordini Teutonico a Bela Hungariae Rege in Eleemosynam confertur. 1244. 8
 Khant (Remicus seu Remigius de) Ordinis Teutonici Domus Frifici Plebanus. 1454. 26
 Khriawe (Conradus de) 1316. 63
 Kirchberch (Ortolius de) 1267. 16
 - - (M. Vlricus de) 1240. 6
 Knyprode (D. Winricus de) Ordinis Teutonorum Ierofolymit. Magister Generalis. 1362. 23
 Korwitz (Conradus de) Commendator Provincialis Balliviae Auftriaca. 1506. 42
 Kudene (Hermannus) 1337. 107
 Kuedorfer (Hermannus) Commendator Provincialis Balliviae Auftriaca. 1335. et 1337. 42. 67
 Kumpen, hanc voculam enucleatam lege not. (c) 67
 Kunege-

I N D E X.

Kunegstein (Vlricus de) 1243.	7	Leopoldus sive Leupoldus, Praepositus S. Nicolai, 1263.	55
Kunigsfeld (Otto de) Commendator Provincialis Balliviae Austriae. 1461.	43	Leifche (Hermannus de) Commendator Provincialis Balliviae Austriae. 1306.	41
Kunigsperg (Friderici de) charta. 1321.	100	Leften (Albertus de) 1337.	67
* Sigillum	125	D. Leutoldus Archidiaconus Karinthiae. 1240.	6
Kunigsperg (Otto de) 1316.	97	Leutwinus significationem habet Leutoldi seu Leopoldi, vide not. [a]	64
Kützer (Ortolius) 1323.	101	Lewenstein [Hugo de] Camerlingus Coloniensis. 1391.	24
L.		- - [Iohannes Ludovicus de] ejusque originem et familiam genealogica via deductam legere licet in Tab. VIII.	
Ladendorf (Albertus de) 1298.	61	Leydem [Fridericus de] 1319.	64
- - (Conradus de) 1340.	68	Leymtafsch [Caspar de] 1472.	111
- - (Dietericus de) 1319.	64	ejus charta. 1466.	120
- - (Hermannus de) charta. 1319.	63	Leynensis [Heinricus, Comes] App.	18
- - (Wernhardus de) filius Hermannus praefati. 1319.	63	Leyskewitz [Nicolaus de] Camerarius vide not. [a]	27
Laici, Ordinis Teutonici sunt propriè Equites, qui dignitate Sacerdotali carent.	78	Libenz [Hartnidus et Wulfgangus de] 1239.	89
Lamberg (Georg. Gotfredus, Baro de) Commendator Provincialis Balliviae Austriae. 1664.	44	Liebenberch [Wilhelmus Pincerna de] Dispensator panis. 1360.	23
ejusdem familiae Genealogicam deductionem lege in Tab. VII.		Liebstadt [Iohannes David de] 1444.	25
Lanceus, Weckac filius. 1340.	21	Lichtenberg [Erasmus de] 1414.	119
Landenberg (Hermannus de) Mareschalcus Provincialis Austriae Balliviae. 1360.	22	* Sigillum	128
Landestrotz (Frater de) 1263.	103	Lichtenberch [Ottocarus de] 1239.	89
Landulphi Cardinalis Bulla. 1409.	74	Lichtenstain [Fridericus de] 1290.	59
Lang (Henricus) 1334.	68	- - [Georgii de] Praepositi OO. SS. ad S. Stephanum Viennae, * Sigillum. 1385.	127
Lantrapp, (Agnetus de) charta. 1421.	110	- - [Henricus de] 1249. 1260. 1290.	54
Lantrapp (Eberhardus de) praedictae Agnetis maritus, civis Laybacensis.	ibid.	55. 59	
Lantza, (Marquardus, Marchio) 1243.	7	- - [Iohannes de] Magister Aulae Austriae, 1379.	73
Lantzwer (Harduicus Wolfgangus de) Magister Hospitalis Ordinis Teutonici S. Egidii Ratisponensis. 1394.	27	- - [Rudolphus Otto de] Camerarius 1340. 1360.	22. 108
Lapide (M. Petrus de) 1404.	24	* Sigillum	126
Lassendorff (Alberti de) charta. 1284.	58	- - [Vlricus et filius ejus Otto de] 1267.	16
Lassperg (Vlrici de) charta. 1337.	67	- - [Wolfgangi de] charta. 1513.	77
Laup (Bertholdi de) charta. 1281.	58	Lilgenberg [Gebhardus de] 1267.	16
Laurentii, Episcopi Gurcensis Bulla. 1336.	21	- - [Syfridus de] 1312.	106
Leggerhammer (Iohannes) de Werdelein. 1487.	120	Liningen [Fridericus Comes de] App.	13
Leibach (Evae de) charta. 1313.	106	Lintbach	3
- - (Rudgerus de) cum filio 1267.	16	Lintaw [Fridericus de] 1318.	63
Leitenberg (D. N. de) 1277.	57	- - [Hermannus de] 1318.	ibid.
Lembacher (Erhardus) 1457.	76	Liupoldus seu Leopoldus Praepositus Voroviensis. 1170.	3
Lenzenpach (D. Fridericus de) Camerarius Austriae. 1290.	59	Locumtenens Provincialis Balliviae cujusdam quid significaverit?	43
Lenzenberch (Conradus de) Nobilis 1228.	113	Lok, [Chunradus et Wernherus de] fratres. 1267.	16
Lenzhaimb (Iohan. Franciscus Comes de) ejusque familia genealogicè descripta, continetur in Tab. IX.		Lonstorf, [Siboto de] Canonicus Ecclesiae Pataviensis, 1263.	55
Lentz, (Iohannes de) Commendator Provincialis Balliviae Austriae. 1414.	43	Loreti [Berardus, Comes] 1243.	7
Leo, S. Crucis in Hierusalem Presbyter Cardinalis, App.	4	Ludovici, Aquilegenis Patriarchae Bulla. 1362.	109
Leopoldus Virtuofus, Austriae Dux, Fratres Ordinis Teutonici in suas Provincias ac ditaciones introduxisse creditur.	39	item ejus fit mentio iterum 1360.	22
* Sigillum 1409.	128	Ludovicus Bavariae Dux, App.	12. 15.
		Ludovicus, Comes de Loz. App.	13
		Ludovi-	

I N D E X.

- Ludovicus, Comes de Cigenhagen. App. [13](#)
 Ludovicus, Dux Karinthiae, App. [18](#)
 Ludwicus feu Ludovicus, Episcopus Chy-
 menfis. 1360. [23](#)
 Ludovicus, Notarius Ecclesiae Patavienfis.
 1299. [19](#)
 Luibasdorf [Fr. Otto de] [1350.](#) [79](#)
 Luipoldi, Ducis Austriae Diploma, quo con-
 firmavit Ottonis de Galprunne donatio-
 nem, Ordini Teutonico factam. 1210. [53](#)
 Lupus [Henricus] 1238. [97](#)
 Lwitszki, de Czetzwytz [Nicolaus] 1486 [29](#)
 Lynntzer [Petrus] Commendator Provincialis
 Balliviae Austriae. 1407. [42.](#) [119](#)
- ## M.
- Maeserlein [Dn. Jacobus] 1341. [68](#)
 Mainhart, Judex aulicus. 1298. [61](#)
 Manegoldus, Patavienfis Episcopus, App. [12](#)
 Maaneswerde [D. Syfridus de] 1305. [62](#)
 Manstoch [Henricus de] Commendator Pro-
 vincialis Balliviae Austriae, 1291. [41.](#) [60](#)
 Margaretha, Regina Bohemiae. 1260. [55](#)
 Margaretha, Regina Romanorum Diplome-
 ta quodam Domui Teutonici Ordinis in
 Vienna donavit bona sua in Ertpurch, ho-
 diè Erdberg. 1249. [53.](#) [54.](#)
 * Sigillum [123](#)
 Marienburg Castrum. [24.](#) [26](#)
 Marquardus, Decanus Praepositurae Vora-
 vienfis. 1306. [91](#)
 Martinsdorf, [Pauli, Comitis de] charta, 1323.
[83](#)
 * Sigillum, [124](#)
 Martinus V. Papa, Bulla quâdam Ordinem
 Teutonicum ab omnibus decimis exemtum
 declarat. videatur nota [a] [5](#)
 Marzerol [Henricus] 1277. [104](#)
 Matſchau [Ieske de] alias etiam Ieske de Be-
 hemen, ex patria sua ita vocatus, Commen-
 dator Provincialis Balliviae Austriae. [42](#)
 Matthaues, Abbas Monasterii S. Iacobi Sco-
 torum in Ratispona, Ordinis S. Benedicti,
 ejusque Sigillum describitur in charta edi-
 ta. 1394. [26.](#) [54.](#)
 Matthiae, Regis Hungariae Diploma. 1468.
[28.](#) [54.](#)
 - - alio Diplomate, Commendatori Pro-
 vinciali Balliviae Austriae dato, omnia
 Ordinis hujus vidualia, a quocunque one-
 re et vectigali consueto exempt. 1488.
[51.](#) [54.](#)
 Maurer [Leopoldus] 1322. [84](#)
 Mautter [Iohannes] de Neudorf. 1346. [70](#)
 Maximilianus I. Imperator dat Ordini Teu-
 tonico Diploma. 1490. [52](#)
 Maximilianus Ernestus, Archidux Austriae,
 Commendator Provincialis Balliviae Au-
 striacae. 1615. [44](#)
 Meingotus, Decanus majoris Ecclesiae. 1170.
[3](#)
- Meingtspurch (Ortolfus de) 1273. [18.](#) [104.](#)
[114](#)
 Meinhardus, Marchio Brandenburgensis, fu-
 perioris Babariae Dux, et Comes Tyrolen-
 sis. 1360. [22](#)
 Meiffowe (Haidenricus de) Pincerna. 1360.
[22](#)
 - - (Otto de) 1260. [55](#)
 - - Ottonis de] charta. 1405. [74](#)
 - - (Stephanus de) Mareſchalculus, 1290.
 1360. [22.](#) [59](#)
 - - (Vlricus de) Mareſchalculus Austriae.
 1318. et 1319. [63.](#) [54.](#)
 Meknitzer (Achatius et Syfridus) 1500. [95](#)
 Melz (Caspar) Praefectus Karinthiae. 1466.
[120](#)
 Mennilo, Judex Novae Civitatis. 1245. [78](#)
 Mensium antiqua divisio. vid. not. (a) [21](#)
 Merswanch (Fr. Henricus de) ejusque char-
 ta. 1260. [55.](#) [81](#)
 - - (Iohannes de) 1263. [56](#)
 Meychaw (Nicolaus de) charta. 1346. [116](#)
 - - (Wullingus de) 1359. [117](#)
 * Sigillum [127](#)
 Fr. Michaelis, Ordinis Teutonici Presbyter
 et Commendator Domus Teuton. in Vi-
 enna. 1382. [50](#)
 Michelteten (Fridericus de) miles. 1290. [59](#)
 Milctoph (Hetulius de) civis Neofladienfis.
 1250. [78](#)
 Minchendorf (Syfridus de) 1267. [16](#)
 - - (Wilhelmus de) 1263. [103](#)
 Minndorffer (Fratrum) chartae. 1359. et 1360.
[117](#)
 Minzenberg (Vlricus de) App. [18](#)
 Miſtlbach (Marchardi de) charta. 1290. [1298.](#)
 1299. [1315.](#) 1399. [59.](#) [61.](#) [63.](#) [73](#)
 * Sigillum. [124](#)
 Mitterbach (Ioannis de) charta. 1516. [86](#)
 Mómersloch (Iohannes) Scabinus Judicii Co-
 lonienfis. 1444. [25](#)
 Moeschopin (Agnetus) charta. 1347. [116](#)
 Montbeliard (Otto de) Regni Ierofolymitani
 Comes tabulus. 1243. [7.](#)
 Monte Flaſchone (Matthaues de) Capellanus
 Patriarchae Aquileienfis. 1400. [24](#)
 Montis (Iohannes) Ord. Teutonici, 1451.
[26](#)
 Moravia (Andreas de) 1260. [55](#)
 Mordorffer, in Arch (Bartholomaeus) 1487.
[120](#)
 Morhardus Praepositus Werdenfis. 1267. [16](#)
 Moshamer (D. Andreas) Commendator Do-
 mus Teutonice Graecii. 1497. [95](#)
 - - Locumtenens Provincialis Balliviae
 Austriae. 1501. [43](#)
 ejusdem charta 1501. [76](#)
 Muerege (Reinbertus de) 1236. [48](#)
 Muerringer (Fr. Wernhardus) 1315. [100](#)
 Muesnitz (Wahrmondus de) 1298. [61](#)
 Mürzer (Caspar) Commendator Domus Teu-
 tonicae in Laybaco. 1421. [75.](#)
[c 2](#) [Mützynin,](#)

I N D E X.

- Mützyrin, (Gertrudis) charta, qua pro anima sua perpetuam fundavit millam. 1429. 110
- Mykitch, Banni Sclavoniae charta. 1340. 21
- ## N.
- Nagengast (Iohannis) charta. 1395. 94
- Narrenberg (Iohannes de) Commendator Domus Teutonicae Laibacensis. 1408. 109
- Naffawe (Henricus Comes de) App. 13 113
- Nazzenveldt, (Mainhardus de) 1228. 113
- Nelepetzy, (Franciscus) Davidis filius. 1486. 29
- Neostadiensis Commendatoris * Sigillum. 127
- Nernperger (Hanns) Commendator Provincialis Balliviae Austriacae. 1414. 43
- Nettinsdorff (Ludovicus de) 1260. 55
- Neuncke (Conradus de) 1298. 61
- - (Ottonis de) charta. ibid.
- Neuwaldt (Leutoldus) 1315. 83
- Neuzze (D. Henricus de) 1311. 62
- Newenhaus (Wintherus de) 1346. 1347. 116
- * Sigillum 126
- Neydemberg (Stephani de) charta. 1451. 26
- Neytperg (Gotschalci de) charta. 1328. 65
- item 1360 22
- Nicolai, Aquilegiensis Patriarchae Bulla. 1358. 116
- Nicolaus, Constantiensis primum dein vero Olomucensis Episcopus. 1391. 23
- Nicolaus Limicensis Episcopus. 1362. 109
- Nicolaus, Neo-Castrensis Episcopus. 1300. 90
- Nicolaus V. Papa. 1454. 26
- Niculaus, Pomezaviensis Ecclesiae Episcopus. 1362. 23
- Nicolaus, Praepositus Claustris Neuburgensis ejusque charta. 1259. 54
- Nicolaus, Rottontinus Episcopus. 1300. 90
- Nicolaus, Turtubulensis Episcopus. 1300. 90
- Nicolaus, Tufculanus Episcopus. App. 4
- Nifen (Henricus de) App. 13
- Nithberg (Gotschalci de) Junior. 1170 3
- Novo Castro (Lazarus de) 1263. 103
- Numus pro emenda Sanguinis. vid. not. (b) 88
- Nydecke (Wigandus de) Clericus Coloniensis Dioecesis, 1389 23
- ## O.
- Oberhaimer (Christophorus) 1502. 77
- Obraren (Fratres de) 1320. 100
- Ochs (Ernestus) 1342. 93
- Oge (Troctman dictus) 1277. 57
- Ohse (Georgius) 1318. 63
- Oppavia [Fr. Henricus de] 1358. 116
- Orphani [Chadoldus et Sifridus] 1260. 55
- Ortenburch [Fridericus, Comes de] 1267. 16
- Ortenburch [Hermannus, Comes de] 1236. 48
- - [Otto, Comes de] 1360. 23
- D. Ortolfus, Archiepiscopus Apponinensis. 1362. 109
- - Archiepiscopus Salzburgenis, Apollonicae Sedis Legatus. 1360. 22
- ejusdem Bulla 1361. 50
- - Commendator Domus Teutonicae in Vienna. 1283. 1285. 58. 59
- Osterberch, [Chuno et Drehselius de] 1282. 104
- Osterna [Chunradus de] Commendator Provincialis Balliviae Austriacae. 1247. 41. 54. 97
- Ostrowitz [Hermannus de] Pincerna Carinthiae. 1360. 22
- Ottenstain, [Albertus de] Iudex Aulicus in Austria. 1402. 74
- ejusdem charta. 1412. 75
- Ottensteiner [Albertus] Magister coquinae. 1360. 23
- Ottonis, Austriae et Styriae Ducis * Sigillum 1332. 126
- Otto SS. Sergii et Bachi Diaconus Cardinalis. App. 4
- Otto, Canonicus Ecclesiae Patavienensis. 1299. 19
- Otto, Comes Palatinus Rheni et Dux Bavariae. 1236. 47
- Fr. Otto, Commendator Graecensis. 1306. 91
- Otto, Dux Meraniae. App. 12. 14.
- Otto, Episcopus Herbipolensis. App. 13
- Otto IV. Imperator, Fratres Ordinis Teutonici Hospitalis S. Mariae Ierosolymit. eorumque bona et possessiones, in suam recipit protectionem et tutelam. 1213. App. 11
- Otto, Notarius Ecclesiae Patavienensis. 1299. 19
- Otto, Patavienensis Episcopus edit Bullam, qua Ordini Teutonico jus patronatus Ecclesiae in Leühendorf, ab Ottocaro, Rege Bohemiae illi donatum, confirmat. 1263. 55
- Otto, Praepositus Auenis. App. 17
- Otto, Praepositus Salzburgenis ejusque charta. 1260. 15
- Ottoboni, Aquilegiensis Patriarchae Bulla. 1310. 106. 115
- Ottocarus, Rex Bohemiae quodam Diplomate, Ordini Teutonico donat Ecclesiam in Laybendorff, in montispede Greyzenstain, cum jure patronatus. 1260. 55
- Ottrensterten (Fr. Ortolphus de) 1249. 54
- Owerstolz (Wernhardus) Comes Iudicii Coloniensis. 1444. 26
- Ozchwitz (Welfichalci de) 1320. 100

I N D E X.

P.

Pagani, Aquilegenſis Patriarchae Bulla, 1320.	106	Petovia (Fridericus et Hertnidus de) 1240.	6
Pair, de Panſe (Wernheri) charta. 1292.	60	* Sigillum.	123
* Sigillum.	124	Petovia (Mezlonis de) charta. 1283.	99
Palterndorf (Andreas in) 1434.	76	Petri, Epifcopi Neoftadienſis chartae. 1488.	29, 86
Paltram, Pilgreimi filius. 1305.	62	Petrindorf (Petri de) Notarii publici Dioceſis Culmenſis charta. 1362.	23
Pan, (Marquardi) charta. 1334.	66	S. Petro (Alberti de) * Sigillum.	127
Parnecke (Henricus de) Plebanus de Graez. 1239.	89	St. Petronella (Albertus de) 1249.	54
Parſperger, (Leonardus) Theſaurarius Ordinis Teutonici. 145 L.	26	Petrus, S. Georgii ad Velum aureum Diaconus Cardinalis, App.	4
Pauli (Fr. Angelus) de Roma, Eugenii IV. Papae Poenitentarius. 1437.	25	Petrus, Laventinus Epifcopus. 1360.	12
Paulus, Commendator Domus Teutonicae Graecii. 1351.	23	Petrus, filius Endrei. 1340.	21
Paulus, Epifcopus Friſingenſis. 1360.	22	Peucel (D. Henrici) * Sigillum. 1270.	123
Paumberch (D. Ulricus de) 1259.	54	Pewkri (Nicolaus de) 1486.	29
Paumgarten (Dietericus de) 1282.	104	Phafiteter (D. Jacobus) 1321.	64
- - (Dietmari de) charta. 1264.	56	* Sigillum.	127
- - (Wulfingi de) charta. 1273.	98	Phannberg (Johannes, Comes de) Capitaneus ſuper Anafam. 1360.	22
Paunkart (Fr. Wernherus de) Commendator Ordinis Teutonici in Dominico ſeu Gros-Sonntag. 1250.	79	Phannenberg, (Ulricus, Comes de) 1236.	48
Paz (Ulricus) 1332.	84	Philippi, Archiepiſcopi Salzburgenſis Bulla confirmatoria. 1249.	98
Pazniczer (Merclini) charta. 1351.	101	Philippi, S. R. E. Cardinalis et Aquilegenſis Patriarchae Bulla. 1383.	118
- - (Otto) 1323.	101	M. Philippus, Decretorum Doctor. 1243.	7
* Sigillum.	125	Pilichdorf (Fratrum de) charta. 1283.	58
Pecca (Ulricus de) 1240.	6	- - (D. Chunradus de) 1290.	59
Peheim (Fr. Jeſchke de) 1337.	67	- - (D. Ulricus de) 1283.	58
Perchtoltſtorff, (Weichardus dictus de) Vice-Dominus. 1263.	55	Pillichgraez (Fratrum de) charta. 1341.	108
Perckhaufer (Balthazar) Commendator Domus Teutonicae Graecii. 1479.	94	* Sigillum.	126
Perckhof (Nicolai de) charta. 1360.	72	Pincerna (Albertus) Magiſter Cellariorum. 1360.	22
Pergarn (Ottonis de) charta. 1319.	64	- - (Pilgrinus) Miles Pataviae. 1299.	19
Pergau (Perchtholdus de) Judex aulicus in Aultria. 1360.	72	Pirboume (Rüdlinus de) 1228.	114
- - (Ulricus de) Judex aulicus in Aultria. 1376.	73	Pirch (Otto de) 1235.	97
Pergawe (Ulricus de) 1339. 1341. 1355.	67, 68, 72	Pirſchroetin (Adelheidis) charta. 1341.	92
Pernegk, (Bartholomaeus, Matthias, Stephanus de) Barones, 1500.	95	Poefenbeug (Eckardi de) charta. 1327.	65
Perfenpeugft (Eckardi de) * Sigillum. 1327.	125	Polan, (Erneſti de) charta. 1345.	115
vide infra Poefenbeug.	125	Polle (Bertholdi) Conſulis Vienneniſis, chartae. 1339.	67
Petau, (Herdegen de) Marſchalcus Styriae. 1351.	101	et 1347.	70
* Sigillum.	127	- - (Johannes) 1347.	70
Petovia (Fridericus de) chartis duabus, confirmat Ordini Teutonico Patronatum in Dominico a Patre ſuo ipſi conceſſum. 1222. 1235.	96, 99	Pollenheim (Albero de) 1299.	61
- - donat Ordini praedicto villam Hermansdorf dictam. 1247.	9	- - (Philippus de) 1279.	17
- - (Fridericus de) Marſchalcus. 1360.	22	- - (Wichardus de) 1290.	59
- - (Hertnidus de) 1360.	22	et 1279.	57
- - (Fridericus et Hartnidus de) 1236. 48.	88	Polnheim, (Albertus de) 1399.	73
		Pommersheim (Johannes de) Commendator Provincialis Balliviae Aultriacae. 1440.	42
		- - ejus charta. 1440.	51
		Ponhalm (Friderici) charta. 1341.	68
		Poppendorffer (Conradus) 1319.	100
		Portugragro (Fr. Johannes de) Concordienſis Dioceſis Notarius, 1400.	24
		Potendorff, (Chunradus de) 1328.	65
		- - (Fratres de) 1290.	59
		- - (Rudolphus de) 1270. 1328. 1344. 53.	61, 69
		Potca-	

INDEX

Potenprunne, (Symon de) 1315.	83	Raffen (Heinricus de) App.	71
Potzmann (Heidenicus) 1312.	84	Rainaldus, Dux Spoleti. App.	15, 16
Praitenvelde (D. Chunradus de) 1284.	58	Rainerius S. Mariae in Colmedin Diaconus Cardinalis App.	4
Prambach (D. Wernhardus de) Canonicus Ecclesiae Pataviensis, 1299.	19	Rampperstorffer (Albertus) 1360.	72
Pranckh, (Joh. Jacob. Baro de) ejusque familia genealogico ordine propolita in Tab. X.		Ramlau, (Nicolai de) charta. 1349.	85
Prandner (Andreas) 1500.	95	Ramstain (Hermannus de) 1249.	16, 28
Praunstorf (Albertus de) 1318.	63	Ramung (Sigismundus) Commendator Provincialis Balliviae Austriacae. 1420. 43. 110	
Prefinger (Ernesti) charta, 1381.	118	Raffenlo (D. Fridericus de) 1256.	80
- - (Hermannus) 1359.	117	Rathinghen, (D. Dietericus) Frater Ordinis Teutonici. 1444.	25
Primesdorff (Ortolfus de) 1298.	60	Rathkovvelgye (Stephan. Thevorek) 1486.	22
Primislaus, Dux Teschinentis. Append.	20	Rauhenekk (Johannes Turfo de) 1360.	29
Prifecke (Gotfridus de) 1263.	103	Räunner, (Gregorii) charta, 1497.	95
Prodesdorfferin (Elisabetha) 1347.	70	in Rechberg (Dom. Andreas) Burggravius. 1327.	95
Proffen (Hermannus) 1332.	84	Rechperc (Hildebrandus de) Marschallus. App.	13
Pruckleri (Nicolai) charta, 1315.	93	Reichenberg, (Rüdiger der Efel de) 1298.	61
Prueler (Leopoldi) charta, 1344.	69	Reichenstain, (Albertus de) 1235.	97
Prunn (Johannes de) Magister Camerae Austriacae. 1360.	22	Reinhoffteter (Bertholdus) 1319.	64
Prune (Heinricus de) 1210.	53	* Sigillum.	125
Prufcelo (Wernhardus) 1260.	11	Reisch (Christophorus) Vice - Dominus Styriae. 1540.	102
Pucharzt, quid sit? not. (b).	73	Reutenberger (Hermannus) charta. 1355.	108
Puckel (Arnoldi) charta, 1319.	100	Reychenovv, (Christina de) vidua. 1336.	84
Puechaim, (Wolfgang. Ehrenr. L. B. de) ejusque originem genealogice deductam lege Tab. II.		- - (Jacobus de) praedictae Christinae filius. ibid.	
Puechhaim, (Albertus de) Dapifer. 1360.	23	Riccardus, Camerarius. 1243.	7
- - (D. Albertus de) 1290.	59	Riennekke (Gerhardus, Comes de) App. 13	
- - (Catharinae de) charta, 1346.	69	Rindesmulus, Cultos Babenbergensis. 1243.	7
- - (Heinricus et Piligrinus de) 1328.	67	Ringendorf, (Otto de) 1298.	61
- - (Johannes de) Austriae Dapifer haereditarius. 1513.	77	Rinkkenberch (Johannes de) Commendator Provincialis Balliviae Austriacae. 1342.	42. 117
Puechperg (Theodorici de) charta. 1315.	83	Romoaldi, Archiepiscopi Bariensis Bulla. 1281.	99
Puerorum significatio, not. (b).	104	Ror (Otto de) 1315.	83
Puochoaim (Christophorus, Baro de) 1500.	95	- - (Ulricus de) 1259.	81
Purchdorf, (D. Otto de) 1298.	61	Rosenveld, (Comites de) 1223.	83
Pürgel-Brief, seu charta cautionis, vide	93	Rosenvelde (Ortilo de) civis novae civitatis. 1245.	78
Pusleinsdorff (Albertus de) 1298.	61	Rost, (Hermannus) Decanus Ecclesiae S. Vidoris extra muros Moguntinenses, 1391.	23
Puten (Offo de) 1259.	81	Rottal (Georg. de) Baro in Talberg. 1513.	77
Puzlon (D. Heinricus) 1270.	56	Rudkersbach (Henricus de) 1170.	9
Pymont, (Meinhardi de) * Sigillum. 1400.	127	Rudolphus IV. Archidux Austriae et supremus Magister Venatorum edit Bullam in favorem Ordinis Teuton. 1360.	22
		* Sigillum.	127
		Rudolphus, Comes in Habechsbure. App.	13
		Rudolphus, Dux Saxoniae, et S. R. Imperii Archi-Marschalculus. App.	20
			Ru-

Q.

Quarteris (Marcus de) de Venetiis Patriarchae Aquilegenfis familiaris. 1400.	24
Quartermart (Heinricus et Johannes) Scabini Judicii Colonicensis. 1444.	25

R.

Rabensperch (Bertholdus de) 1263.	103
Raboto, Comes Palatinus. App.	12
Radendorf (Chunradus de) 1298.	61
Raegnitz (Mauritius de) 1540.	102

I N D E X.

- Rudolfus, Rex Romanorum Diploma protectorium Ordini Teutonico concedit. App. 18
- Ruefch (Fr. Henricus de) 1249. 14
- Rulko (Melchioris) charta, 1521. 97
- Rumpenhaim (Johannes de) Commendator Provincialis Balliviae Austriacae, 1361. 42. 50
- Ruogerus, Prior Fratrum Praedicatorum. 1271. 17
- Rupertus, Comes Hirsutus, App. 13
- Rupertus, Senior Comes Palatinus Rheni, Archidapifer et Dux Bavariae. App. 20
- Fr. Rufche, Castellanus in Starchenberg. 1245. 78
- Rufc, (Dn. Henricus) Commendator Magnus. 1337. 67
- Rutelingen (Hanfc de) Camerlingus Coloniensis. 1391. 23
- Rutenberg (Rudegerus de) 1228. 113
- Rymanes (Johannes) Decretorum Doctor, et Ecclesiae Pomezavienfis Canonicus. 1404. 24
- S.**
- Sacerau (Sifridus, Comes de) Commendator Provincialis Balliviae Austriacae 1687, cum ejusdem Epitaphii inscriptione. 45
- Sachs, (Conradi) charta. 1337. 66
- * Sigillum. 126
- Sachfengang (D. Leupoldus de) 1290, 59, 14.
- Sachsenhausen (Jodocus de) Commendator Provincialis Balliviae Austriacae. 1402. 42
- Salomon (Henricus, dictus) vide not. (a). 27
- Salme (Henricus Comes de) Append. 13
- Sancto Monte (Bertholdus, Comes de) App. 15
- Sanctus, quando fit Episcopus attributum in chartis, not. (c). 20
- Sarwerden (Henricus, Comes de) App. 13
- Saubeldorff (D. Albero de) 1250. 79
- item 1260. 81
- Sauen (Diehtrant et Gotfchalcs de) 1170. 3
- Sauer, (Franciscus Erasmus,) Baro, ac familia ejusdem genealogico ordine formata in Tab. XIV.
- Saura (Anna Rebecca Comitissa de) hujus familiarum genealogicè delineatam, lege Tab. XIII.
- Saura (Franciscus de) Marchalcus Sciriae, 1540. 102
- Saura (Maximil, Guido Comes de) et Saura (Sifridus, Baro de) horum familias in genealogicum ordinem conscriptas, vide Tab. XI. XII.
- Sausheim (Eberhardus de) Teutonici Ordinis Jerosolymitani, per Alemanniam et Italiam Magister et Praeceptor. 1422. 25
- Schaffer, (Jacobus) Judex Graecienfis. 1351. 93
- * Sigillum. 126
- Schallenberg (Christoph Hartmann et Johann Christophorus de) Comites, eorumque familias ab origine ad nostra usque tempora genealogicè deductas, videre licet. Tab. XV. XVI.
- Scharfenberg (Fr. Nicolaus de) 1288. 99
- Scharffenberg (Walrab de) Commendator Provincialis Balliviae Austriacae, 1393. 42, 118
- Schaumburg (Anna, Comitissa de) 1549. 102
- Scherant, (Petrus) 1321. 64
- Scherffenberch (Wilhelmi de) pater et filius. 1272. 18, 103
- Schiemzer (Heinricus) 1359. 117
- Schiplize (Walterus de) Pincerna. App. 13
- Schirnomel, Ecclesia ibi exstructa. 113
- Schoeneberc (Hadmarus et Rapoto de) fratres, 1236. 48
- Schoninstain (Hermannus de) 1236. 97
- Schovvenberg (Heinricus et Wernh. de) fratres, 1236. 47
- - (Heinricus de) Comes et Commendator Provincialis Balliviae Austriacae. 1341. 1342. 68, 69
- * Sigillum. 126
- Schraettenthal (der Fuchs von) 1298. 61
- Schramprunner (Fridericus) 1313. 106
- Schrottenbach (Gotfridus de) Commendator Provincialis Balliviae Austriacae. 1637. 44
- Schrovvenstain (Christophorus de) Augustensis Canonicus. 1500. 95
- Schwechent (D. Henricus de) 1305. 62
- Seilthgoben (Gotfchalcs de) 1170. 3
- Seld (Joannis) Decretorum Doct. et Ecclesiae Pataviensis Vicarii charta. 1434. 76
- Semenitfch (Albertus et Gregorius) 1424. 119
- - (Fridericus,) Parochus in Weiniz. 1424. ibid.
- Semenitfch (D. Wilhelmi de) * Sigillum. 1456. 129
- Senefcalcus Antiochiaec (Zaccarias) 1243. 7
- Sevelt (Heinricus de) 1236. 48
- Sewenstain (Nicolaus de) 1312. 106
- Sichelberger (Johannes) 1429. 111
- Sicherstain (Margaretha de) charta 1408. 109
- Sifridus, Archiepiscopus Moguntinus. 1216. 47
- item Append. 13, 14, 18
- Sifridus, Augustensis Episcopus, App. 12
- Sifridus, Hospitalarius et Commendator Elbingensis. 1337. 67
- Sifridus, Ratisponensis Episcopus, et aulae

I N D E X.

Imperialis Cancellarius. 1236.	47	1719. creatus, qui etiam nunc per Deum	
Sigismundi, Episcopi Laybacensis Bullae. 1462.	1462.	superstes, et in cuius laudes et honorem	
1468.	28	annexi conspiciuntur quidam versuli.	45
Sigiltorff (D. Thanan de) Commendator Do-		Staubintarius [Leupoldus] 1259.	80
mus Teutonice in Dominico. 1540.	102	Stauchwitz [Conradus de] Commendator	
Silvester (Conradus Comes) App.	13	Provincialis Ballivie Austriacae. 1487.	
Simon, Episcopus Brugnatenis. 1300.	90		43-95
Sleht (Richardus de) 1259. 1280.	81-83	- - impetrat Diploma à Marthia, Rege	
Slenderhaen (Everardus Thyn de) Commen-		Hungariae, quo omnia Ordinis Teutoni-	
dator Ordinis Teutonici Domuum Coblen-		ci victualia absque solvendo vectigali aliis-	
centis et Colonienis. 1444.	25	que usitatis oneribus liberantur. 1488.	51
Sleunz (Otto de) vide in not. (a).	41	Stauf, [Fr. Gotfrid. de] 1291.	60
Sleunzer (Dom. Henricus) Burggravius in		Stegweg [Johannes de] 1408.	109
Aichow. 1344.	69	* Sigillum.	128
Sleunz (Otto de) 1236.	47	Stelzerdorff [D. Chunradus de] 1292.	60
item 1259.	54	Stephanus, St. Adriani Diaconus Cardinalis.	
Smidelvelt (Chunradus de) 1243.	7	Append.	4
Smierl, (Richerus dictus,) miles. 1290.	59	Stephanus, Stephani filius. 1340.	21
Snyzenpemer (Martius) 1466.	120	Stetten [D. Ulricus de] 1298.	61
Soldner (Johannes) Doctor.	36	Steunze [Rudgerus de] miles. 1290.	19
Sophia, Marchionissa Ystriae, fundat Ecce-		Stinckonis, Supani in Hermansdorf charta,	
liam in Schirnomel, in regione Metlicenfi.		1277.	98
1228.	113	Stralendorff [Peter Henricus in]	36
Spangstainer (Audreas) miles, 1500.	95	Strenkreys [Wilhelmus] in Vienna Pata-	
Spanheim (Godefridus, Comes de) Append.		viensis Dioecesis, Commendator Ordinis	
13		Teutonici. 1451.	26
Spilberch (Hugonis de) Judicis Judaeorum		Stretbiger [Wilhelmi] * Sigillum 1357. 127	127
in Vienna, chartae, editae 1331. 1335. 66		Strewno [Pilgrinus] Curiae Austriacae Mar-	
* Sigillum.	126	scalcus, 1360.	23
Sprinzentain, (Fridericus Dns. de) Miles,		Ströbein [Stephanus] Commendator Pro-	
1289. 1292.	19-83	vincialis Ballivie Austriacae. 1388.	42
Stadekk (Leutoldus de) Capitaneus Carnio-		Strygau [Arnoldi Comitiss de] charta, cuius	
lae, 1236. 1290.	22-19	tenore Ordinis Teutonici Domui in Do-	
Stadekkarius juvenis, 1279.	57	minico concedit praedium aliquod. 1288.	
Stadl, Georgius Sigismundus Baro de] ejus-			99
que familiae delineatam genealogica arte		Stubenberg [Agnes de] 1549.	102
legere licet, Tab. XVII.		- - [Christianus de] ejusque familiae ge-	
Stadler, (Bartholomaei) charta. 1487.	94	nealogica deductio videatur. Tab. XX.	
- - (Bernhardi) * Sigillum, 1487.	129	- - [Fratrum de] charta. 1340.	108
Stain, (Clarae de) charta. 1415.	110	* Sigillum.	126
- - [Erhardi de] charta, 1457.	76	- - [Fridericus de] Dapifer Styriae. 1360	
- - [Nicolaus de] Burggravius Laybacen-			22
sis, 1313.	106	- - [Otto et Ulricus de] 1360.	ibid.
* Sigillum.	125	Stubich, [Heinricus] 1210.	53
- - [Waltherus, Ungarus de] 1273.	18	Stüchs, [Hadmarus] 1328. 1346.	65-69
Stainbach, [Balduinus de] 1170.	3	- - [Ulricus] 1346. 1352.	69-71
- - [Hartfridus de] 1170.	ibid.	Stuer, [D. Vulgingus dictus] 1285.	59
Stainberger [Zacharias] 1502.	77	Stuten, [Albertus] Notarius et Clericus	
Stainprunnen [D. Chunradus de] 1298.	61	Colonienis edit chartam, 1444.	25
- - [Dietericus de]	ibid.	Suarcentis [D. Henricus de] 1256.	80
Staloeke [Henricus] 1263.	103	Sunnenberch [D. Andreas de] 1318.	63
Stanthaymer [Henrici] charta, 1421.	75	- - [Hadmarus de] 1236. 1256.	48-79
Starhemberg, [Erafmus, Comes de] cum		- - [Leutwinus de] 1319.	64
sua ostentatur familia ordine genealogico.		- - [Ulricus de] 1319.	63
Tab. XIX.		ejus chara. 1340.	68
- - [Guidobaldus, Comes de] idem et		Supani [Ortolfi] * Sigillum. 1298.	124
cum sua familia genealogicè describitur.		Supani, Proceres Bohemiae quondam sic fue-	
Tab. XVIII.		rant nominati. vide in not. [b].	92-98
- - [Guidobaldus, Comes de] Commen-		Suttenprunne [Heinricus de] 1318.	63
dator Provincialis Ballivie Austriacae,			

T. Tall-

I N D E X.

T.

Tallheim (Heinricus in) 1434.	76
Teraz (Leurwinus de) 1298.	61
Terenberch (Udalrici de) charta, quae antiquam in se continet formulam annullandi contractum. 1301.	62
Fr. Terrius, Praeceptor Domorum hospitalis S. Joannis in Apulia. 1243.	7
Teuffenbach (Georgius de) miles. 1489.	112
Thapoltzamelky (Johannes Simonfy de) 1486.	29
Theobaldus, Dux Lotharingiae. App.	12
Theodoricus, Archiepiscopus Colonienfis. App.	12
Theodoricus, Archiepiscopus Trevirensis. 1236.	47
item in Append.	13-18
Theodoricus, Comes Cliviensis. App.	18
Theodoricus, Episcopus Neostadiensis, charta ejus. 1524.	87
Theodoricus, Marchio Misnensis. App.	12
Theotonicus (Warnerus) 1243.	7
Therelbach (Chunradus de) Commendator Provincialis Balliviae Auftriacae, 1286. 41.	50
Thomas, Acerrae Comes. 1243.	7
Thomas, S. Sabiniae Presbyter Cardinalis. App.	4
Thruffen (Gotfridus de) 1273.	18
Thurn et in Creuz (Erafmus, Baro de) Commendator Provincialis Balliviae Auftriacae.	44
- - ejus charta. 1540.	102
Tiernstain (D. Conradus de) 1315.	83
Tiernstainer (Oetelius) 1319.	100
Tobel (D. Liutoldus de) 1250.	79 et 81
Toblico (D. Arnoldus de) 1259.	54
Toppel (Weichardus de) 1318.	63
Toetzenpach (Ulricus de) 1332.	84
Trautmansdorff, (Adamus de) Eques 1540.	102
- - (Ernestus et Sigismundus de) 1500.	95
- - (Hadmarus Stüchse de) 1318.	63
- - (Martinus, Hadmari frater de) 1318.	63
Trebchendorff.	79
Treuchendorff, villa quaedam.	55
Trichse (Henricus de) 1236.	48
Triseler, hujus verbuli explicationem lege in nota (b).	67
Triuchsen (Ulricus de) 1239.	82
* Sigillum.	123
Trugwürffel (D. Wolfgerus der) 1292.	60
Truchfessl, (Bertholdi) charta 1301.	90
- - (Jodocus) de Wetzhausen, Commendator Provincialis Balliviae Auftriacae. 1524.	44

- - charta ejusdem. 1524.	87
Tichernembi (Joan. Fridericus et Johannes de) quorum aequae familias ad ordinem genealogicum paratas vide, Tab. XXI. XXII.	17
Tuffen (Cano de) App.	17
Tuingen (Hugo de) Comes Palatinus. App.	13
Tulen, (Fr. Meinhardus de) 1260.	81
Tumbenowe (Henricus de) 1210.	13
Tunchilstaine (Cunegundis et Henricus de) fundatores duarum capellarum, simulac donant vineam Ecclesiae Walthstorfensi, 1170.	3
- - (Dietmarus de) ibid.	71
Tuttendorffer (Joannes) 1352.	71
Tuycio (Rupertus de) Ordinis Teutonici proloymitani Capellanus, et Eleemosynarius Colonienfis. 1391.	23
Tutzeller (Conradus) 1332.	84

V. U.

Vaernstorff (Ulrici de) charta.	53
* Sigillum.	123
Vaizten (Henricus, Ortolfus, Rudolfus et Wulfingus de) 1320.	100
Valchenberch, (Albero de) 1256.	72
- - (Fridericus de) edit chartam. 1277.	104
* Sigillum.	124
- - (Hadmarus de) 1290.	52
- - (Orphanus de) 1256.	72
- - (Rapoto de) 1249.	54-59
Valchunschirichen (Dietericus de) 1259.	80
Vay, (Paltramus dictus) 1281.	58
Uebelsheim, (Wernherus de) Commendator Provincialis Balliviae Auftriacae. 1382. 42.	50-118
Vedengast (D. Nicolai de) * Sigillum, 1360.	127
Veldesberg (Kadoldus de) Dapifer. 1236.	48
Velfecke (Ernestus, Comes de) App.	15
Veltsparg (Catharinae de) Rugeri viduae, charta. 1346.	70
Ventura, Episcopus Eugubinus. 1300.	90
Vianden (Henricus, Comes de) App. 13. 17.	17
Vidimus Bullae Alexandri IV. per Henricum Episcopum Ratisponensem.	18
Vidimus Bullae Sigismundi Episcopi Laybacensis per Wilhelmum Praepositum Gurcensem. 1489.	111
Vihoven (Ulricus de) Canonicus Patavienfis. 1263. 1259.	55-81
Vinchenstain (Otto de) 1267.	16
Virdunch (Nicolaus) 1321.	64
Vifchel (Heinricus) 1280.	83

S. Vito

INDEX.

S. Vito (Rapoldi de) charta, agens de curia in Schwewent. 1277.	57	- - [Fridericus de] Pincerna de Grätz. 1360.	22
Vizlinger (Herliebo) 1352.	71	- - [Henricus de] 1305.	62
Ulmme (Sibertus de) App.	15	- - [Ulrici de] charta, 1306.	91. 108
Ulricus, Abbas S. Galli. App.	13	Walthstorfensis Ecclesia.	3
Ulricus, Archidiaconus in Traham. 1249.	98	Wangen [Bertoldus de] App.	15
Ulricus Dux Carinthiae duo edit Diplomata. 1263. 1267.	16. 103	Wasserberg [Dietericus de] 1289.	80
- - alio Diplomate condonavit Ordini Teutonico Ecclesiam in Metlica. 1268.	114	Weichardus, apud FF. Minoritas pro tempore Vindex Viennensis. 1322.	64
Ulricus, Episcopus Seccoviensis, 1360.	22	Weispiach, [Ulricus, Baro de] 1500.	95
D. Ulricus Nyunburgensis Ecclesiae Decanus 1259.	14	Weissenburg [Nicolaus de] Presbyter Ordinis Teutonici. 1451.	26
Ulricus, Parochus in Dominico. 1315.	100	Wicitra, [Albero de] 1290.	59
Ulricus Pataviensis Episcopus. App.	15	- - [Henricus de] Eques. 1327.	84
Ulricus, Pataviensis Episcopi Capellanus. 1299.	19	Wekerling Judex. 1273.	59
Ulricus, Salzburger Archiepiscopus edit Bullam. 1260.	89	Wells [Victor, Comes de] ejusque familia genealogica via deducta Tab. XXIII.	
Understen, qualis loquendi formula? vid. not. (c)	105	Welzer [Kupertus] 1500.	95
Ungaria (Mar de)	79	Wenceslaus III. Bohemiat Rex. 1236.	47
Ungarus (Waltherus dictus) Commendator Domus Teutonicae in S. Dominico. 1288.	22	Wenceslaus Imperator Diplomate 1383. edito, omnia et singula privilegia, a praedecessore suo et Patre Carolo IV. Imperatore, Ordini Teutonico concessa et confirmata, iterato grata et rata habet. Append.	19
- - (Waltherus) de Stain, 1273.	104	Werda [Conradus de] App.	15. 17
Vorstenar (Jacobus) 1421.	75	- - [Sigebertus, Comes de] App.	12. 14.
Urbaczch (Dietericus) Judex Viennensis. 1341.	68	Werde [Chadoldus de] 1256.	80
- - ejus charta. 1342.	69	- - [Hadmarus de] 1256.	80
Vrcienberger (Fr. Nicolaus) 1342.	93	- - [Leopoldus de] vid. not. [a]	64
Vreudperch (Fr. Ortolphus de) 1249.	14	*Sigillum	124
Vrey, (Ulricus) de Vreyenstain, 1340.	62	Werdeck, [Conradus, Comes de] App.	15
Vreytel, (Andreas) 1335.	66	Werner, Abbatis Wielzeburger charta. 1303.	20
Uterfletten (Fr. Ortolphus de) 1250.	79	D. Wernhardus, Episcopus Pataviensis. 1299.	19
Utini, Castrum in Dioecesi Aquilegensis situm.	24	Wernherus Archiepiscopus Ecclesiae Trevirensis. 1389.	23
Utino [Johannes de] Aquilegensis Dioecesis publicus Autoritatis Notarius, publicatum Vidimus quadrundam Bullarum. 1400.	24	Wefen [Hadmar de] charta. 1279.	57
Utino, [Odoricus de] praedicti Johannis patris, 1400.	ibid.	*Sigillum	124
		Westerburg (Henricus de) Magister monetarius in nova civitate. 1292.	82
W.		Westerfletten (Rudolphus de) 1500.	95
Waczmanstorf [Minhalmus de] miles. 1299.	19	Weygan, antiqui hujus teutonici verbi expositionem lege not. (c)	105
Wagenknet [Dietericus dictus] 1277.	57	Wezmann, Commendator Domus Teutonicae Laybacensis. 1355.	108
Wagner [Christophorus] Jur. Doctor. 1625.	35	Widen, quid significet? not. (b)	76
Walchenberch [Fr. Albero de] donavit agros quosdam in villa Treuchendörff Ordini Teutonico. 1260.	55	Wiedenhag (Hadmarus de) 1292.	80
Waldeberc [Heinricus Comes de] Append.	16. 14.	Wielantfal (Herbodus de) 1315.	83
Waldenberch [Reinhardus de] 1277.	104	Wienne (D. Ulricus de) 1321.	64
Walpurg [Eberhardus, Dapifer de] App.	18	Wieskowitz pagus.	117
Walffe [Eberhardus de] 1339.	67	Wilczburgenle coenobium collapsum, in cuius locum Marchio Anspacensis Castellum exstruxit munitum. not. (a)	20
- - [Eberhardus de] Capitaneus Styriae. 1360.	22. 62	Wildeck (fratrum de) charta. 1324.	65
		Wildonia (Leutoldus et Ulricus, Comites de) fratres. 1236. 1240.	6. 48
		Wildungin (Margarethae) charta. 1331.	92
		Wilhelmus, Abbas Monasterii Scotorum S. Egidii in Norimberga, cum suo *Sigillo descripto. 1382.	27
		Wilhel-	

I N D E X.

Wilhelmus, Advocatus de Aquisgrano. App. 16. <u>17</u>	et Archidiaconus Karinthiae Inferioris. <u>26</u>
Wilhelmus, Commendator Fürstfeldensis, ejusque charta. 1306. <u>91</u>	Wyfenburg, (Hunnemannus de) Laicus Dioecesis Spirensis. 1389. <u>23</u>
* Sigillum <u>125</u>	Y.
Wilhelmus, Comes de Grezen. App. 13 <u>13</u>	Yfenburg (Henricus de) App. <u>13</u>
Wilhelmus, Marchio Montisferrati. App. <u>17</u>	Yfenhofen (Fr. Udalricus de) Ordinis Teutonici Magni Commendator. not. (a) <u>11</u>
Wilthauer (Henricus) 1360. <u>23</u>	Yfneri, (Dieterici) charta. 1347. <u>70</u>
Winchel (D. Hadmarus de) 1292. <u>60</u>	Z.
- - (Herbordus de) Commendator Domus Teutonicae in Vienna. 1331. <u>66</u>	Zaccarias, Senefcalcus Antiochiae. 1243. <u>7</u>
Winchelberg (D. Ortlieb de) 1292. <u>60</u>	Zäggel, Barones in Khag, unde eorum familia descendat? not. (c) <u>29</u>
Winckenthal (Fridericus de) charta. 1394. <u>23</u>	Zäggel, (Franz Sigismundus de) Baro in Khag. <u>ibid.</u>
Windischgrätz (Friderici de) charta. 1325. <u>101</u>	Zackl (Lucas de) Baro in Fridau. 1540. <u>102</u>
- - (Hermann de) charta. 1329. <u>92</u>	Zakingen (Cunradus de) 1260. <u>55. 81</u>
* Sigillum <u>126</u>	- - (Henricus de) 1210. <u>53</u>
Winthausen (Henricus de) charta. 1285. <u>58</u>	Zan (Fr. Johannes) Ordinis S. Augustini et Episcopus Caprolanus. 1303. <u>19</u>
Winterstein (Eberhardus de) App. <u>17</u>	Zaunrüde (Dn. Reimperus) Judex Viennensis. 1346. <u>70</u>
Wirttemberg (Hartmannus, Comes de) App. <u>13</u>	Zekel (Blasius) Pater Jacobi sequentis, cum aliis suis filiis. <u>29</u>
D. Wisento, et Dietmarus ejus filius, de St. Loco dicti. 1259. <u>54</u>	Zekel, (Jacobus) de Rewend, Capitaneus Civitatis et Castrorum Rackwipurgensis et Pettoviensis in Hungaria, nec non Comes Zaladiensis, et Regni Sclavoniae Tricesimator. 1486. <u>28. sq.</u>
Wisento, Parochus Gros-Sontagienfis. 1342. <u>93</u>	Zeles (Johannes) de Zelewetz. 1486. <u>29</u>
Witmarch (Oudalricus dictus de) 1270. <u>56</u>	Zelkingen (Albero et Ludovicus de) fratres. 1260. <u>55</u>
Wizelinsdorff (Fr. Henricus de) Commendator Domus Teutonicae in Nova Civitate. 1250. <u>72</u>	- - (Otto de) 1290. <u>59</u>
Wizlingstorff (Fr. Henricus de) 1259. <u>54</u>	Zellenperger (Matthaeus) Praefectus Ducatus Carniolae. 1472. <u>111</u>
Wobarth (Fridericus de) Commendator Provincialis Balliviae Austriae. 1378. <u>42</u>	Zemingedorff (Pilgrinus de) <u>81</u>
Wolchemarck (Otto de) Commendator Provincialis Balliviae Austriae. 1337. <u>42. 67</u>	Zemoetinsdorff (Meinhardus de) 1239. <u>89</u>
Wolchenstorff (D. Hermannus de) 1290. <u>59</u>	Zendel (Otto) de Raechlerintorff. 1298. <u>60</u>
- - (Ulricus de) 1290. <u>ibid.</u>	* Sigillum <u>124</u>
Wolkerstorff (Dieterici de) charta. 1316. <u>63</u>	Zengwein, (Joannes et Leupoldus) 1332. <u>84</u>
* Sigillum <u>125</u>	Zernoemel (Conradus et Henricus de) fratres. 1312. <u>106</u>
- - (Hermannus de) <u>ibid.</u>	- - (Elisabethae de) charta. 1312. <u>106</u>
- - (Otto de) <u>ibid.</u>	- - (Dipoldi de) * Sigillum. 1393. <u>127</u>
Wolkenstein et Trostburg (Adam Baro in) Commendator Ordinis Teutonici Donawerthenfis. 1625. <u>35</u>	- - (Fratrum de) charta. 1345. <u>115</u>
Wolkenstein (Jacobus Baro de) ac ejus familia genealogicè describitur Tab. XXIV. <u>15</u>	- - (Fridericus de) 1263. <u>103</u>
Wolne (Conradus de) App. <u>15</u>	- - (Margarethae de) charta. 1347. <u>116</u>
Wulterindorf (D. Fridericus de) 1298. <u>61</u>	- - (Martini de) * Sigillum. 1437. <u>128</u>
Wulzendorff (D. Johannes de) Eques. 1360. <u>72</u>	- - (Ortuschen de) 1347. <u>ibid.</u>
- - (Otto de) Eques et Praefectus Clausuri Neoburgensis. 1346. <u>70</u>	* Sigillum <u>126</u>
Würfel (Michael) 1344. 1348. <u>69</u>	Zwispilde, quid sit? not. (a) <u>62</u>
Wurm (Wolfgangus) Decretorum Doctor	Zwysenpergen (Fr. Henricus de) 1273. <u>98. sq.</u>
	Zyphs, (Wolffhardi) Praefecti Ecclesiae St. Stephani Viennensis, charta. 1348. <u>70</u>

• FINIS.

NB.

Si te forsan, B. L. quaedam offenderent sphalmata, in hoc opusculo
sparsim occurrentia, ista benigne corrigas, nec culpam in Clarif-
simum Auctorem reponas, qui propter nimiam loci distantiam
ipsam operis correctionem suscipere non potuit.

